

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter <http://books.google.com> durchsuchen.

Это цифровая копия книги, хранящейся для потомков на библиотечных полках, прежде чем ее отсканировали сотрудники компании Google в рамках проекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских прав на эту книгу истек, и она перешла в свободный доступ. Книга переходит в свободный доступ, если на нее не были поданы авторские права или срок действия авторских прав истек. Переход книги в свободный доступ в разных странах осуществляется по-разному. Книги, перешедшие в свободный доступ, это наш ключ к прошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все примечания, комментарии и другие записи, существующие в оригинальном издании, как наименование о том долгом пути, который книга прошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Компания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы перевести книги, перешедшие в свободный доступ, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, перешедшие в свободный доступ, принадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые действия, предотвращающие коммерческое использование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас о следующем.

- Не используйте файлы в коммерческих целях.
Мы разработали программу Поиск книг Google для всех пользователей, поэтому используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- Не отправляйте автоматические запросы.
Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного перевода, оптического распознавания символов или других областей, где доступ к большому количеству текста может оказаться полезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем использовать материалы, перешедшие в свободный доступ.
- Не удаляйте атрибуты Google.
В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он позволяет пользователям узнать об этом проекте и помогает им найти дополнительные материалы при помощи программы Поиск книг Google. Не удаляйте его.
- Делайте это законно.
Независимо от того, что Вы используете, не забудьте проверить законность своих действий, за которые Вы несете полную ответственность. Не думайте, что если книга перешла в свободный доступ в США, то ее на этом основании могут использовать читатели из других стран. Условия для перехода книги в свободный доступ в разных странах различны, поэтому нет единых правил, позволяющих определить, можно ли в определенном случае использовать определенную книгу. Не думайте, что если книга появилась в Поиске книг Google, то ее можно использовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских прав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и полезной. Программа Поиск книг Google помогает пользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый поиск по этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

ТЕКУЩИЙ БРОЙ Numeros d' ordre	Ж У П А Н І Ї Comitats	ЦЕЛЫЙ БРОЙ ЖИТЕЛЯ Nombre total d' habitans		
		у години — en		
		1797.	1847.	1867.
1.	Сремъ Syrmie.	82.261	110.030	117.945
2.	Веровитица . . . Verovititz.	116.990	155.600	181.12
3.	Пожега Pojeга	66.419	75.330	75.78
4.	Бачка Batchka.	262.455	493.186	564.62
5.	Бараня Baragna.	193.573	251.552	280.67
6.	Крижеваць . . . St. Croix.	69.199	80.083	86.87
7.	Торонталь . . . Torontal.	179.173	349.836	404.75
8.	Темишваръ . . . Temesvar.	224.787	320.475	352.61

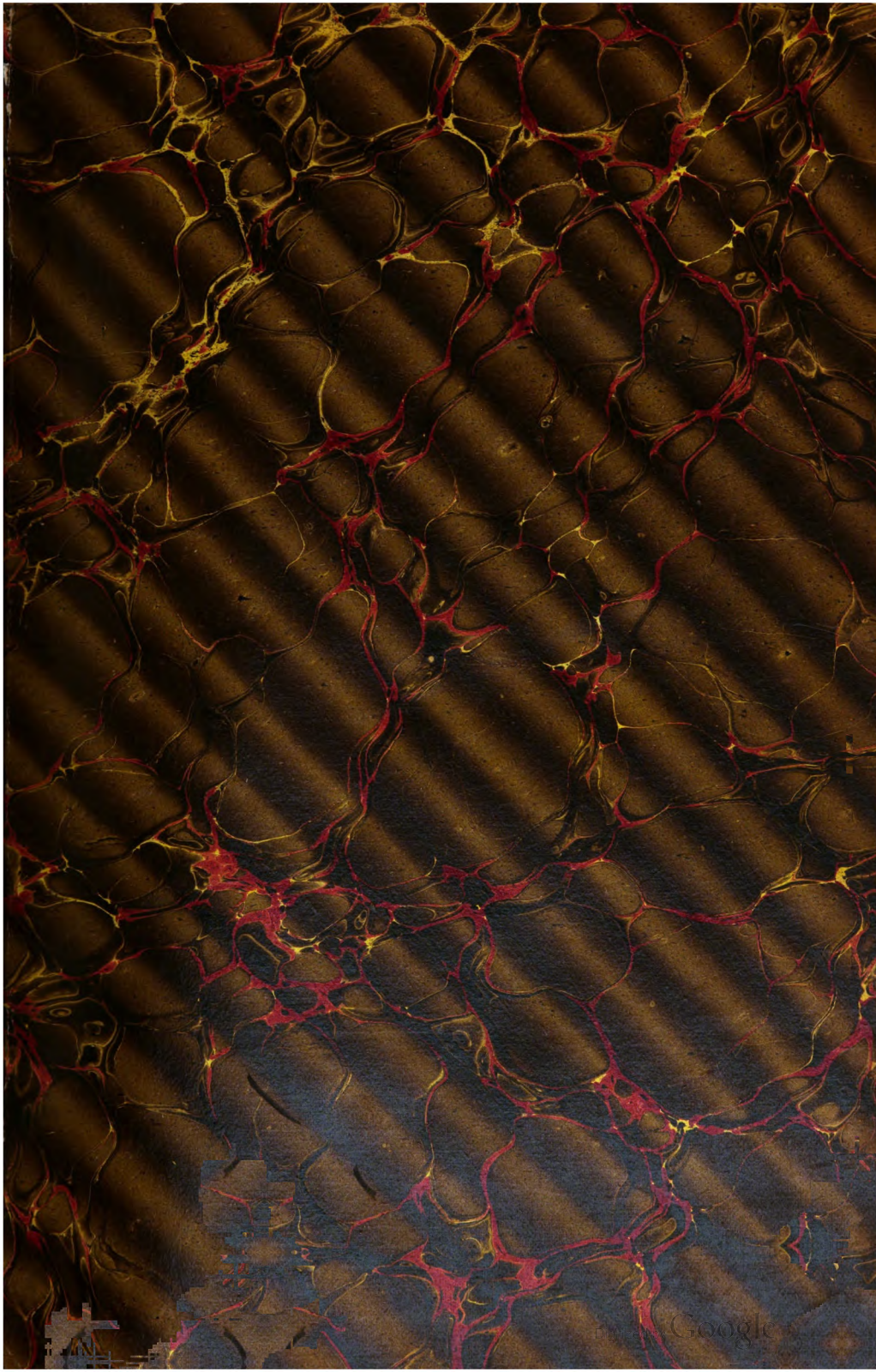
Recueil statistique sur les contrées serbes

Vladimir Jakchitch

Slav
8205
120

93d. July, 1880.

Статистичка збирка из српских крајева

СТАТИСТИЧНА ЗБИРКА

ИЗ СРВСКИХ КРАЈЕВА.

ОД

ВЛАДИМИРА ЈАКШИЋА

ПРВА ЧАСТ

RECUEIL STATISTIQUE

SUR LES CONTRÉES SERBES.

PAR

VLADIMIR JAKCHITCH.

PREMIER VOLUME.

У БЕОГРАДУ

У БЪАЖЕСКО-СРБСКОЈ КЪИГОПЕЧАТЪИ

1875

RECUEIL STATISTIQUE

SUR LES CONTRÉES SERBES.

11 286

PAR

VLADIMIR JAKCHITCH.

Chef de division de la Statistique officielle de Serbie,
Membre de la société savante de Belgrade, de l' Athénæum italien,
de l' Académie des Georgofiles à Florence, des sociétés impé-
riales géographiques de St.-Pétersbourg et de Vienne, de la
société des sciences de Goerlitz en Prusse et de la société
des medecins serbes à Belgrade. Commandeur des
ordres impériaux de St. Stanislas et Fran-
çois Joseph, chevalier de l'ordre royal
de SS. Maurice et Lazare.

PREMIER VOLUME.

BELGRADE

IMPRIMERIE D' ÉTAT

1875.

СТАТИСТИЧНА ЗБИРКА

ИЗ СРВСКИХ КРАЈЕВА.

ОД

ВЛАДИМИРА ЈАКШИЋА

НАЧАЛНИКА СТАТИСТИЧНОГ ОДЕЉЕЊА,
ЧЛАНА СРВСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА У БЕОГРАДУ, АТЕНЕЈА ИТАЛИЈАНСКОГ
И АКАДЕМИЈЕ ТОРГОФИЛА У ФЛОРЕНЦУ, ЦАРСКИ ГЕОГРАФИЧНИ ДРУШТВА
У ПЕТРОГРАДУ И У ВЕЧУ, ДРУШТВА ЗА НАУКЕ У ГЕРЛИЦУ У ПРУСКОЈ
И СРВСКОГ ЛЕКАРСКОГ ДРУШТВА У БЕОГРАДУ. КОМАНДИР ЦАРСКИ
РЕДОВА Св. СТАНИСЛАВА И ФРАНЦА ЈОСИФА, ВИТЕЗ КРАЉЕВ-
СКОГ РЕДА СВЕТИТЕЉА МАВРИКИЈА И ЛАЗАРА.

ПРВА ЧАСТ

У БЕОГРАДУ

У КЊАЖЕСКО-СРВСКОЈ КЊИГОПЕЧАТЊИ

1875

~~77. 882~~

~~Econ 8150.2~~

Slaw 8205.120

✓

1879, Oct. 6.

Gift of

Eugene Schugler,
U.S. Consul at
Birmingham, Eng.
I.

ПРЕДГОВОР.

Између свију државни наука статистици првенство припада што се ползе тиче, коју из ње политични мужеви црпити могу, јер без други може се за нужду државом и управљати али без статистичног познавања једног друштвеног строја не да се ни помислити да држава постојано напредовати може. Осим тога што год се која земља више по начелима уставним управља у толико је више законодавном тјелу нужно статистику земље свестрано да позна, а кад ово није случај онда нема ни правог устава у земљи већ је овај на против права сметња за државну машину. Само они људи из друштва, кои ништа стварно не привређују већ о трошку саграђања живе, не могу статистику волети ни неговати почем она открива све злоупотребе, сва неверства са народним тецивом и сва сујеверна дјела из који мањи број лукави саграђана о зноју масе народа своје удобне ужитке тегли.

Изабран бивши у год. 1850. за редовног члана „Дружства србске словесности“ одма следеће године почео сам у друштвеном органу „Гласнику“ чланке статистичног садржаја односећи се на Србију да пишем, а у год. 1857. престао сам од реченог посла. У години 1871. покушам из нова неке чланке, у реченом љетопису јавности да предајем, но како је исти само за србски а нешто и за славенски свет приступан, а за статистику Србије заузимају се сви европски политични списатељи, то сам за целисходно држао, да у посебним одпечатцима статистичног садржаја чланке печатам и числене стубове са француским надписима снаб-

дјем, како би се лакше од ипоплеменика и главни део саставка разумети могао. На овај начин издајем сада прву свеску „Статистичне збирке“ а предузету радњу продужићу у колико моји саставци у Гласнику места нашли буду. Положени труд око скупљања, израђивања и предавања јавности статистичне грађе из Србије тако је и у толикој је мери замашан спрема признавања одтуд проистичуће ползе, да ником саветно бити неће, да се на том пољу научног обрађивања пространо упушта, најмање још у течају овога века.

У Београду

у месецу Фебруару 1875 године.

Владимир Јакшић.

P R É F A C E.

Les relevés statistiques sur la principauté de Serbie n'embrasent encore que peu de sujets et la publication en est encore moins avancée. Sela tient de ce que le bureau de la statistique officielle n'est pas encore convenablement organisé, faute de fonds nécessaires decoulants des décisions du parlement national. Toutefois les renseignements statistiques ne manquant pas en Serbie le soussigné a pris la tâche de les réunir, de les elaborer conformément au besoin actuel de la science et de les faire publier de manière à être aussi compris par les savants européens, du moins dans leurs parties les plus essentielles. Il garantit en outre l'exactitude des recherches et s'était mis à l'oeuvre consciencieusement roué qu'il est aux matières d'étude de sa predilection. Le volume présent sera suivi d'un second, dans les cours de deux ans, s'il peut se faire, qui ne sera pas moins intéressant au point de vue de la connaissance statistique sur les contrées slaves d'orient. Il s'apreciera heureux de pouvoir rendre quelques services scientifiques aux honorables sociétés savantes qui ont daigné l'admettre dans leurs rangs distingués en membre collaborateur.

Belgrade

au mois de Fevrier 1875.

Vladimir Jakchitch.

САДРЖАЈ

TABLE DES MATIÈRES.

БРОЈ. NOMBRES.	СТРАНА. PAGES
1. Густина насељености Србије	1
Densité de la population de la Serbie	
2. Нестајање србског народа у Унгарској	56
Décroissance de la population serbe en Hongrie	
3. Становништво ђаковачке бискуп ије у Славонији.	15
Les habitants de l' évêché de Diakovo en Slavonie	
4. Боловање и умирање србске стајаће војске	204
Morbidité et mortalité des troupes de garnison de la Serbie	
5. Стање земљорадње у Србији ,	226
Etat agricole de la Serbie	

ГУСТИНА НАСЕЛѢНОСТИ СРБІЕ.

Densité de la population de la Serbie.

Дали є аустрійскій Генерал-Штаб за време двадесетогодишнѣгъ владаня аустрійскогъ двора у већој части данашнѣгъ нашегъ отечества одъ године 1717 до 1737. какве послове на полю геодезіе вршіо ніе намъ поуздано познато, и ако еданъ доста незграпный нацртъ географичне карте изъ оногъ доба имамо. Напротивъ свима намъ є іоштъ свѣже у памяти остало, кои смо народной свечаности, год, 1830. на Првозваногъ Андрею у Бѣограду држаной присуствовали, да су наскоро затишъ преко цѣле зиме руски офицери, поручици: Есенъ и Каменскій, и капетани; Сашалскій и Коцебує (последній є сада корпусный командантъ у Одеси) сву Србію у накрстъ пропуптовали, а поглавито цѣлу дужь наши данашньи граница на справъ Турске обили умке и бранике дизаюћій и съ тиме точке бележећій као сталне политичне границе између Стбіє и Турске. Томъ прили-

комъ чинили су они многобройна астрономична сматрања по цѣли точногъ опредѣлења извѣстныхъ мѣста са своимъ географичнымъ дужинама и ширинама. Нешто одъ реченыхъ послова пуштено е и у јавностъ али њимъ већий део зацѣло се јошть не издато чува у архиви рускогъ Генерал-Штаба у Петрограду.

Осимъ поменути астрономичны сниманя рускій офицера у години 1831. подобный е посао допуніо и покойный Дрѣ. Краил, бывшій управитель централногъ завода за метеорологию и земный магнетизамъ у Вечу. Онъ е у Маю мѣсецу 1858. године као гостъ у момъ виноградѣ становао и ту неделю дана своя сматрања чиніо а потомъ истый посао и по другимъ варошима Србіе продужио, добивши и одъ наше владе на ту цѣль матеріалну помоћъ у слѣдъ мое лично препоруке. Плодъ свога рада предао е онъ потомъ јавности у Гласницима математично-естествословногъ одѣленія Академіе Наука у Вечу, а наскоро затимъ и упокоіо се.

На основу тригонометричныхъ премејаванія првогъ реда у години 1831. у Србій свршены, сачинили су поменути руски офицери инженерскогъ кора и географичну карту Србіе, одредивши већиномъ и административне границе поединимъ окружіяма. Поменути земљовидъ Србіе, пре него што га собомъ у Русію однесе, уступише тада на кои данъ князу Милошу на увиђеніе, кои одма нареди, те се истый одъ едногъ вештака што е више могуће было точно снимити и прецртъ плана за србску владу задржи.

Одъ године 1831. пакъ после више е географичны картѣ како одъ рускій тако исто и одъ нѣмачкій картографа изишло, оситъ што су јошть у години 1822.

французскій Генерал-Лейтнантъ Гильмино и маршалъ Кромелинъ генералну карту цѣле европске Турске сачинили а инжинѣр-географъ Лапи у Паризу на светъ ю издао, али коя є односно Србіє врло несавршена испала. Одъ србскій пакъ земљомѣра издао є првѣй географичну карту Србіє Бугарскій у години 1845; но како є ова као почетница доста погрѣшна была, то изда у години 1850. Јованъ Миленковићъ, учивши у Русіи за време емиграціє одъ 1814. — 1830. лѣта инжинѣрство, болѣ дотерану географичну карту Србіє, послуживши се найвише са србскомъ копіємъ рускогъ оригинала и испуњаваюћѣй многе у оной заоставше празнине, сходно у последнѣ доба одчасти преиначенимъ границама поедини новодобивени округа, нарочито на источной границы. Ова є карта и данасъ званично важећа за Србію и налази се по свимъ явнымъ надлежателствима за употребу.

Да би се точна географична карта Србіє добила, нужно бы было, тригонометричну мрежу извести, нарочито тригольне мреже другога и трећегъ реда одредити, али за овакве геометричне операціє нужно є не само многочисленный искусный земљомѣрскій персоналъ, но и огромне новчане суме имати, кою наша влада до сада прегорети іошть нїє могла. Она притяжава додуше, као што чуємо, у генерал-штабу воєногъ министерства добру карту за спеціално воєне цѣла, и наша є стратегія съ тиме намирена, али карту за камералне цѣли іошть ни изъ єдногъ окружія сачинѣну немамо, нити ћемо тако скоро и имати моћи, почемъ се за то, као што рекосмо, врло велике жертве изискую. Упоређујућѣй трошакъ у нѣкимъ европскимъ државама учинѣній на сачиненѣ точногъ порезскогъ катастера, безъ процѣне чистогъ до-

одка, већъ само на геометрично мѣренѣ издатыи, Србія бы на 600.000 дуката на ту цѣль потрошити морала, у течаю одъ свои десетину година. Са оволикомъ готовиномъ сръбска државна каса данасъ више нерасполаже, али ю е имала пре одпочете рударске раднѣ у Майданпеку, па камо лепа наша срећа да е у место на ову на ону по народну привреду онако благотворну цѣль употребљена была.

Гореименовани руски офицери омеђивши а одъ части астрономично и снимивши Србію, израчунаше површину нѣну, на основу одъ нѣи сачињѣногъ земљовида, да износи у округлой суми 800 квадратны географичны миля. Многи наши патриоти небеше съ овомъ величиномъ задовольни и тврдише, да Србія и 1000 миля површине има. У овомъ нѣиномъ мненю подкрепише ѿ и други савѣстни люди, кадъ оно прускій картографъ професоръ Енгелхардъ у Берлину, у години 1853. израчуна да Србія точно 998 квадратны географичны миля брои. Кланяюћий се ауторитету нѣмачкогъ профессора и я за нѣко време усвои нѣгово мненѣ, али предпостављюћий да руски инжинѣри са 20% погрѣшку учинити никако нису могли, предузмешъ коректуру реченога рада, те немаюћи цѣлиходніегъ средства, узмешъ у помоћъ точно израћене земљовиде: бывшегъ сръбскогъ войводства, княжества Влашке и Ерделя, те служећи се мрежомъ одъ квадратића пронађемъ да Србія манѣ одъ 800 миля броятъ мора а никако до 1000 као што Енгелхардъ тврђаше, сирѣчь само 760. Найпослѣ пре две године предузме географичный заводъ Юстуса Пертеса у Готи у Германіи, на найвѣрніимъ картами планиметрично израчунаванѣ и изнађе найпослѣ результатъ

да површина земљишта княжества Србије 791 квадратну географичну миљу износи, а Црне Горе ђдва десетниј део оне, т. е. само $80\frac{1}{2}$ миља.

Набавившиј подробно дѣло горереченогъ берлинскогъ академика пре више година, а самъ се одма на могъ статистичарскогъ друга, г. Енгела у Берлинъ обратио, съ молбомъ, да Енгелхардъ изнова површину Србије изнађе, еръ она нѣмше одређена у величини одъ 998 квадратны миља получена е, као што е и самъ цртачь у свомъ дѣлу признао, на французской карти генерала Гильмино-а, коя е, као што рекосмо, јоштъ у години 1822. света угледала, дакле пре него што е Србија сталне свое данашнѣ политичне границе получила, као што самъ се проучавајућиј дѣло географа Енгелхарда подцуну и самъ увѣрио быо. У овомъ сирѣчь узете су границе Србије не као сада што су на справъ Турске, но сходно административномъ подѣленю турскій областій пре 1830 године; те тако су многи делови Енгелхардови рачуна чакъ у Стару Србију закачили, кои су и данасъ подъ управомъ турскомъ а не нашомъ. Међутимъ изъ Берлина не получи никакавъ задовољавајућиј одговоръ, али разлика између површине одъ 760 $\square$ миља, кою я пронађо, и съ којомъ се и списатель лепогъ дѣла о Србији г. Каницъ године 1868. послужи, и оне од 998 миља, кою Енгелхардъ постави, учини, да е наведенный географскій заводъ себя труда дао, да приближно најточнију површину за Србију опредѣли. Манякъ пакъ онай између мои прорачунаваня и они у заводу картографа Пертеса пронађены, толкуе се поглавито тиме, што я кривуданя површине у рачунъ подцуну узети нисамъ могао, и кое се само точнымъ геометрич-

нымъ мѣреніемъ за катастарске цѣли постићи дає. Са овогъ гледишта сматрајућий и найновіи податци у Готи постигнути немогу са свимъ точни быти, али є за чудо, како се скоро до истовѣтности слажу са онима, одъ стране руски ѳфицера пре четрдесетъ година пронађенимъ.

Кадъ намъ є дакле површина Србіє, са найманѣ могућомъ само погрешкомъ, у 791. географичной квадратной милии опредѣлѣна, онда намъ само остає, да и површину поєдини наши округа одредимо, како бы преамильну населѣность не само цѣле землѣ, него и нѣкы поєдини делова приближно дознати могли. За ову цѣль сачинили смо на реченой карти Миленковића пространу мрежу одъ 33.000 малы квадрата, те тако смо раздѣливши пронађену површину цѣле землѣ одъ 791. милѣ у 33.000 квадратића пронашли, да одъ послѣдњи по 41.72 на єдну милю одпадаю. Дѣлеіи далѣ са овимъ количникомъ дотичне брове изнађены квадратића свакогъ окружія изналазимо по колико є квадратны миль одъ послѣдњи свако велико. За допуну земљишта узето є, да половина огледала пограничны рѣка: Саве и Дунава, дотичнимъ прибрежнымъ окружима причислити треба, кое међутимъ, збогъ незнатногъ простора, са Дриномъ и Тимокомъ учинѣно нїє.

Податци речены прорачунавана били су слѣдуюћи за поєдина окружія, сходно политичной деоби ныной у време пописе 1866. године:

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	ОКРУЖИЈА. Cercles.	ЧИСЛО КВАДРАТИТА. Nombre de petits carrés. ОДНА ГЕОГ. □ МИЛИЈА =41·72 КВАДРАТИТА. Un mille carré géographique =41·72 petits carrés.		ПОВРШИНА КВАДРАТНИ МИЛИЈА. Superficie en milles carrés géographiques.
1.	Варошъ Бѣоградъ. Ville de Belgrade.	13	(3)	·31
2.	Алексиначкиј. . . Alexinatz.	1.316		31·54
3.	Бѣоградскиј . . . Belgrade.	1.551	(50)	37·18
4.	Валѣвскиј Vaglévo.	2.188	(19)	52·45
5.	Књажевачкиј . . . Knajevatz.	1.269		30·41
6.	Крагујевачкиј. . . Kragouévatz.	2.094		50·19
7.	Краинскиј Kraïna.	2.398	(136)	57·48
8.	Крушевачкиј . . . Krouchévatz.	2.788		66·83
9.	Подринскиј. . . . Podrigné.	1.325		31·77
10.	Пожаревацкиј. . . Pojarévatz.	3.062	(98)	73·39
11.	Рудничкиј Roudnik.	1.396		33·46
12.	Смедеревскиј. . . Smederevo.	1.034	(16)	24·79
13.	Ужичкиј Oujitzé.	4.510		108·10
14.	Црнобрѣчкиј. . . . Cerna-Réka.	1.553		37·23

15.	Чачанскій.	2.127	50·98
	Tchatchak.		
16.	Шабачкій.	1.673 (46 $\frac{1}{2}$)	40·10
	Schabatz.		
17.	Ђупрійскій.	1.509	36·17
	Tchourgia.		
18.	Ягодинскій.	1.194	28·62
	Yagodina.		
Свега. . .		33.000 (368 $\frac{1}{2}$)	791·00
Total			

Подъ затворителномъ ставлѣни квадратићи означаваю половину површине рѣка: Саве и Дунава прибрежнымъ окружіяма причислѣни, а та су осимъ вароши Бѣограда: шабачко, валѣвско, бѣоградско, смедеревско, пожаревачко и краинско. Кодъ вароши Бѣограда узетъ е само обзиданый просторъ у призраенъ а никако и савъ атаръ варошкій. Сходно овой таблици смедеревско е окружіе наимањъ у Србији а ужичко е највеће, ово е веће и одъ цѣлогъ княжества Црне Горе и то са едномъ трећиномъ. Прво е окружіе едва пола тако велико као што е среднѣ едно, почемъ бы ово 46 $\frac{1}{2}$ □ миља одсѣкомъ велико бити морало, али ужичко е управо за два и едну трећину среднѣга окружіа велико. Но при свемъ томъ представља намъ прво окружіе далеко већу економну вредность, како у погледу на природну плодность земљишта, тако исто и на овога географичный положай, одъ ужичкога и ако четири пута просторомъ мањѣгъ.

За сачиненъ овога списка поглавито насъ е побудило, да преамильну населѣность поедини окружіа пронађемо, т. е. по колико жителя срединоѣ на свакој квадратной географичной миљи у свакоме окружію у

Србији живи. Ради постиження наведене цѣли неизоставно є было, да назначимо брой нађени у Србији жителя не само за последню пописну 1866. годину већ и за коју другу између старији. Найприродније є дакле, да најстарију пописну годину за основъ узмемо, а то є была 1834. кадъ одма после задобивени данашњи политични граница сво жительство Србије беше пребројано у течаю мѣсеца Јунија. Но изъ узрока што є пописъ 1866. године на свршетку исте чинѣнъ, и предпостављаюћий да є нѣколико душа приликомъ првогъ брояња и изостати могло, невештиномъ сами брояча, усвоили смо дѣло, да є први пописъ умѣсто у половини 1834. на крају 1833. године свршенъ. Али одъ не манѣ є ползе знати, колико жителя Србија и у најновије доба, и после послѣднѣгъ пописа, брой. Ово се лако дознає, кадъ вишкове рођени надъ умрелима за године 1867. 1868. 1869 и 1870. изнађемо и исте броевима людства поедини округа одъ године 1866. додамо. Само є кодъ вароши Београда одъ реченога метода одступити се морало, почемъ у нашој престолници и данасъ више душа преко године умира него што се роди, те умѣсто тога узели смо као да людство нѣко са 500 душа годишнѣ расте. На овай начинъ излажемо у слѣдуюћој скрижали податке броя людства поедини окружја у Србији за године 1833. 1866. и 1870. Прве су две праве пописне а последња є приближно израчуњена.

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	ОКРУЖИЈА. Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЛЈА. Nombre d' habitants.		
		У ГОДИНИ — ЕН		
		1833.	1866.	1870.
1.	Вар. Београдъ. . Ville de Belgrade.	7.133	24.768	26.770
2.	Алексиначко . . Alexinatz.	20.198	48.136	51.609
3.	Београдско. . . Belgrade.	38.716	63.880	68.695
4.	Валѣвско. . . . Vaglévo.	54.667	83.483	87.097
5.	Књажевачко. . . Knajevatz.	23.943	55.079	58.534
6.	Крагујевачко. . Kragouévatz.	52.040	98.141	105.096
7.	Краинско. . . . Kraïna.	42.221	70.293	72.903
8.	Крушевачко. . . Krouchévatz.	34.312	67.439	71.895
9.	Подринско. . . Podrigné.	27.509	48.824	51.416
10.	Пожаревачко. Pojarévatz.	75.187	140.601	152.989
11.	Рудничко. . . . Roudnik.	31.907	47.467	49.679
12.	Смедеревско. . . Smederevo.	27.739	60.077	66.507
13.	Ужичко. Oujitzé.	52.167	104.377	108.672
14.	Црнобачко. . . Cerna-Réka.	28.063	53.284	56.378
15.	Чачанско. . . . Tchatchak.	40.736	58.037	60.102

16.	Шабачко. . . Schabatz.	49.796	73.619	78.140
17.	Ђупријско. . Tchoupria.	30.514	55.884	60.668
19.	Јгодинско. . . Yagodina.	41.225	62.184	67.105
Свега. . . Total.		678.133	1,215.576	1,294.255

Изъ овога по азбучномъ реду окружіа излагајућегъ прегледа види се како е врло нееднакіи брой жителя у поединимъ окружіама Србије, почемъ Подринско едва трећину овога броя има што га има Пожаревачко. Осимъ тога иста само површно прегледајућии показуе намъ нееднаку снагу множења людства за време одъ тридесетъ и седамъ последній година. Свакојко е већъ, са гледишта добре администраціе сматрано, итно време наступило, да се границе поединимъ окружіама, поне гдѣ су одступаня одъ средине најяча, преиначе.

Предходећии прегледъ садржи дѣйствителне брове жителя у свакомъ окружію у Србији у дотичнимъ годинама, али кадъ се ови са већъ пронађеномъ површиномъ разделе, онда дознаемо и по колико душа одсекомъ у свакој одъ речене три године на едной квадратной географичной милии станую, као што намъ следећа таблица посведочава.

ТВКУЋИЙ БРОЈ. Numerus d' ordre.	ОКРУЖІЯ. Cercles.	ПРЕМАМИЛНА НАСЕЛѢНОСТЬ. Population relative.		
		У Г О Д И Н И — Е П		
		1833.	1866.	1870.
1.	Варошъ Бѣоградъ . Ville de Belgrade.	23.010	75.380	86.355
2.	Смедеревско. . . . Smederevo.	1.119	2.422	2.681
3.	Ягодинско. Yagodina.	1.441	2.174	2.346
4.	Крагуѣвачко. Kragouévatz.	1.036	1.955	2.093
5.	Пожаревачко. . . . Pojarévatz.	1.024	1.916	2.084
6.	Шабачко. Schabatz.	1.242	1.836	1.948
7.	Княжевачко. Knajevatz.	787	1.822	1.925
8.	Бѣоградско. Belgrade.	1.041	1.717	1.846
9.	Тупрійско. Tchouprîa.	843	1.544	1.675
10.	Валѣвско. Vaglévo.	1.041	1.590	1.659
11.	Алексиначко. Alexinatz.	641	1.522	1.638
12.	Подринско. Podrigné.	865	1.536	1.617
13.	Црнорѣчко. Cerna-Réka.	754	1.433	1.515
14.	Рудничко. Roudnik.	953	1.417	1.483
15.	Краинско. Kraïna.	736	1.205	1.268

16.	Чачанско.	799	1.138	1.178
	Tchatchak.			
17.	Крушевачко.	515	1.009	1.076
	Krouchévatz.			
18.	Ужичко.	483	966	1 005
	Oujitze.			
Средине. . .		856	1.539	1.636
Moyennes.				

У овомъ прегледу стављена су окружіа не по азбучномъ реду већ по опадајућемъ односно густине насељености. Приликомъ првогъ народногъ пописа у Србији најнаселѣније окружіе било Ягодинско пакъ затимъ Шабачко, а најслабије Ужичко са Крушевачкимъ; Подринско. е стајало у средини. После пакъ тридесетъ и седамъ година представља намъ се Смедеревско као и у старо доба; најслабије населѣна осташе опетъ она иста, која и пређе беше: Ужичко и Крушевачко, а и Подринско заступа као и пре средину. Као уопште што природна плодностъ обитаваногъ земљишта подлогъ за ячину населѣности дає, исто тако се и кодъ насъ та истина повторава, ночемъ намъ е свима јасно познато, да е Смедеревскогъ окружіа земљиште најплодније у Србији а Ужичкогъ најмршавије. Ово се потврђує и податцима пописа непокретногъ иманя у Србији у години 1863. полученимъ, којомъ е приликомъ доказано, да у Смедеревскомъ окружію на сваку душу по 45 дуката непокретногъ иманя одпада, докле у Ужичкомъ више одъ $5\frac{1}{2}$ дуката нема. — Међутимъ има и знатногъ одступања одъ овогъ природногъ закона услѣдъ савршеніегъ развитка грађанскогъ законодавства, односно народнопривредне управе, разни образовани предѣла.

Осимъ изложеногъ прегледа преамилъне насѣлености по опадающеъ реду занимливо е видити, како е она крозь наведени тридесетъ и седамъ година у поединимъ окружѣяма растла, т. е. по колико е жители у свакомъ нашемъ окружѣю годишнѣ на одной квадратной мидѣ неодносно и односно принавлано. Слѣдуюѣа скрижалъ растолковаѣ намъ у рѣчи стоеѣе питанѣ заедно са перѣодомъ, крозь кои бы се людство по окружѣяма удвоити могло сходно искуству поцрплѣномъ крозь минувшѣй тридесетъ и седамъ година.

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	О К Р У Ж У Я. Cercles.	ГОДИШНѢ МНОЖ. ЛЮДСТВА ОДЪ 1833 -- 70. Augmentation annuelle de la population. de 1833 — 70.		ВРЕМЕНИКЪ УДВОЕНА. Période de doublement.	
		НА ЕДНОЙ КВАДР. МИЛЬИ, ДУША. par mille carré, indi- vidus.	НА СТО— pour cent.	ГО- ДИНА an- nées.	* МѢ- СЕЦІЙ mois.
1.	Вар. Бѣоградъ. . Ville de Belgrade.	171.0	3.18	21	—
2.	Алексиначко. . . Alexinatz.	26.9	2.36	28	3
3.	Княжевачко. . . Knajevatz.	30.8	2.27	29	4
4.	Смедеревско. . . Smederevo.	42.2	2.22	30	6
5.	Крушевачко. . . Krouchévatz.	15.2	1.93	34	6
9.	Ужичко. Oujitzé.	14.1	1.92	34	9
7.	Пожаревачко. . Pojarévatz.	28.7	1.84	36	3
8.	Крагуевачко. . . Kragouévatz.	28.6	1.83	36	5

9.	Црнорѣчко. . . Cerna-Réka.	20·6	1·83	36	5
10.	Ћупријско. . . Tchouprja.	22·5	1·79	37	3
11.	Подринско. . . Podrigné.	20·3	1·66	40	2
12.	Београдско. . . Belgrade.	21·8	1·51	44	2
13.	Краинско . . . Kraïna.	14·4	1·47	45	4
14.	Јагодинско. . . Yagodina.	24·5	1·29	51	8
15.	Валѣвско. . . . Vaglévo.	16·7	1·25	53	4
16.	Шабачко. . . . Schabatz.	19·1	1·21	55	1
17.	Рудничко. . . . Roudnik.	14·3	1·18	56	6
18.	Чачанчко. . . . Tchatckak.	10·2	1·05	63	6
Средине. . . Moyennes.		21·1	1.69	39	5

Ради јаснијегъ предходећегъ сравненя множења людства на површини свакогъ округа узели смо пописну 1833. и приближно израчунѣну 1870. годину, како бы што већий просторъ времена получили. Непазећий на Београдъ, ерѣ е у ванприродномъ положаю односно топографскій у рѣчій стоећий изучаваня, и овомъ су приликомъ сва окружја по опадајућемъ реду стављѣна, како за годишнѣ множењѣ нѣиногъ людства на сто, тако исто што се періода удвояваня тиче. По овоме Алексиначко окружје прво мѣсто запрема са' 2·36%, годишнѣгъ множења, пакъ одма за нѣимъ на реду е Књажевачко са

2·27‰; у првомъ се удвоява народонаселенѣ за 28 година и 3 мѣсеци а у другомъ за 29 година и 4 мѣсеци. На найнижой сразмѣрици стою: Чачанско са 1·05‰, годишнѣгъ множеня и Рудничко са 1·18‰; у првоименованомъ удвоява се людство едва крозъ 63 године и шестъ мѣсеци, а у другомъ нешто пре и то крозъ 56 година и полъ. Подрињско се приближава средини, будућий е ова 1·69‰ велика и людство се у Србији крозъ мањ него 40 година удвоява, сходно напредованю нѣговомъ одъ исто толико прошлы година.

Досада смо сматрали преамильна одношеня населѣности цѣле Србије, као што су јој именовани рускогъ женѣйскогъ кора офицери заеднички са турскимъ и сръбскимъ комисарима у години 1831. границе одредили, но које е текъ после две године и то у 1833. подпуно извршено было. Међутимъ нѣ излишно знати ради подпунѣгъ сачиненя топографіе нѣне, каква су одношеня у томъ погледу и пре наведеногъ времена владала. Данашнѣ политичне границе Србије одређене су у главномъ јоштъ у години 1812. Мая мѣсеца приликомъ заключаваногъ мирногъ уговора између Русије и Турске у Букурешту, али овај неоста дуже одъ године дана у снаги, еръ 1813. године у Септембру турскомъ войскомъ прегажена Србија изгуби сву пре годину дана стечену бывшу политичну самосталность. Текъ услѣдъ нове борбе подъ княземъ Милошемъ у години 1815. поврати се нека ако и не онолика слобода земљи, коју јој букурештскій уговоръ еччаше, али и то само у границама негдашнѣгъ бѣоградскогъ пашалука, а не и у онима 1833. године съ новодобивены шестъ вѣкрузія.

Стара окружја имала су до речене године слеђујуће просторне површине.

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre.	О К Р У Ж Ј А. Cercles.	ЧИСЛО КВАДРАТИТА. Nombre de petits carrés.	ПОВРШИНА У КВАДРАТНИМЪ МИЛИМА. Superficie en milles car- rés géogra- phiques.
		ЈДНА ГЕОГРАФИЧНА КВАДРАТНА МИЛА = 41.72 КВАДРАТИТА. Un mille caré gé- ographique = 41.72 petits carrés.	
1.	Варошъ Бѣоградъ . Ville de Belgrade.	13	31
2.	Бѣоградско Belgrade.	1.551	37.18
3.	Валѣвско Vaglévo.	2.188	52.45
4.	Крагуевачко Kragouévatz.	2.094	50.19
5.	Пожаревачко. Pojarévatz.	3.886	93.15
6.	Рудничко. Roudnik.	1.396	33.46
7.	Смедерево Smederevo.	1.034	24.79
8.	Соколско. Sokol.	1.017	24.38
9.	Ужичко Oujitzé.	2.166	51.91
10.	Чачанско. Tchatchak.	1.718	41.18
11.	Шабачко. Schabatz.	1.648	39.55
12.	Ђупријско. Tchoupria.	1.086	26.03

13.	Ягодинско Yagodina.	1.194	28.62
	Свега . . . Total.	20.991	503.20

Да бы сада према назначеной површини негдашнѣтъ бѣоградскогъ пашалука и преамилъну населѣность израчунали, необходимо е потребно, да се и дотичный брой жителя изъ старіи времена и то найманѣ у два рока изложи, изъ кога бы се не само односна населѣность веѣъ и степенѣ множеня людства посебны окружія прибележити могло.

За ову цѣль имамо података одъ године 1820. кадѣ е, у колико знамо, првѣй путѣ жительство Србіе редовно пописано и у кнѣиге сведено по мѣстима обитаваня, кое се и данасѣ у нашемъ министерствѣ финансіе чуваю. Томѣ приликомѣ набросни су само следуюћи елементи: куѣе, порезѣ и арачѣ плаѣаюѣе главе; пакѣ како е у години 1833. приликомѣ обштегѣ пописа іоштѣ додато и по колико душа одѣ оба пола у комѣ мѣсту има, то нѣе тешко было израчунати и по колико е душа свако окружіе у старимѣ границама у години 1820. врло приближно брѣяти морало.

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	О К Р У Ж І Я. Cercles.	Б Р О Й Ж И Т Е Л Я. Nombre d' habitants.		ПРЕАМИЛНА НА- СЕЛНОСТЬ. Population re- lative.	
		У Г О Д И Н И — Е Н			
		1820.	1833.	1820.	1833.
1.	Вар. Вѣоградъ. Ville de Belgrade	2.948	7.033	9.510	22.690

2.	Ягодинско. Yagodina.	31.632	41.674	1.106	1.457
3.	Шабачко. Schabatz.	33.960	49.161	859	1.243
4.	Смедеревско. Smederevo.	19.496	28.053	790	1.131
5.	Валѣвско. Vaglévo.	47.872	54.129	912	1.032
6.	Бѣоградско. Belgrade.	29.660	38.057	797	1.023
7.	Крагуевачко. Kragouévatz.	37.224	49.934	741	995
8.	Рудничко. Roudnik.	22.200	32.437	663	969
9.	Чачанско. Tchatchak.	32.242	39.117	783	950
10.	Ресавско. Resava.	17.388	22.320	669	859
11.	Пожаревачко. Pojarévatz.	60.430	77.972	660	837
12.	Ужичко. Oujitzé.	23.000	32.473	427	605
13.	Соколско. Sokol.	10.012	11.865	414	486
Свега Total.		368.064	484.225	728	958

Нѣгдашній бѣоградскій пашалуѣ изъ когъ се е Србія одъ 1815 — 1833. године састојала, броя е дванаестъ горейчислѣны окружія. Ова су и по свомъ простору као и по людству међу собомъ сасвимъ нееднака была. Шабачко ије имало варошъ Лѣшницу; Чачанско (пожешко) е было безъ студеничкогъ среза, али е зато имало трстеничкій срезъ; Ресавско е сложено было

изъ среза истога имена и едне части данашнѣгъ параѣинскогъ среза. Пожаревачкомъ причислѣнъ е быо срезъ Поречкій. Ужичко іошть нѣ имало предѣлъ подъ именомъ „Старый Вла“ познатый као ни Рачанскій срезъ, кои е заедно са Азбуковачкимъ сачинявао Соколско окружіе. Сви дванаестъ доондашњи округія познати су били у народу подъ именомъ „Нахія.“

И овомъ приликомъ ставили смо округія ради сравненя преамильне населѣности по опадающемъ реду, а одъ пописны година узелисмо, као што е већ наговорено, 1820. као прву у којой е людство правилно брояно у старимъ и 1833 као такову са истимъ качествомъ у пространѣмъ земальскимъ границама; но почемъ Цигани у Србіи настанѣни у години 1820. брояни нису то смо ѣй и изъ године 1833. изоставили ради правилнѣгъ сравненя напредованя людства за свакій округъ крозь тринаестъ година.

Негледаюѣй на варошъ Бѣоградъ было е у години 1820. нейнаселѣніе Ягодинско окружіе а наислабіе Соколско, а ово се е исто дѣло и послѣ тринаестъ година, у 1833. повторило; но ако последнѣ збогъ свое незнатности съ Ужичкимъ споимо, онда е ово у обе назначене године наислабіе населѣно было, са 422 и 566 душа у дотичнымъ годинама на свакой милѣи. За време опустошителногъ дванаестолѣтногъ рата за народну слободу страдали су поглавито на граници налазеѣи се краєви, али са повраћенимъ миромъ у години 1815. поче се становничество Србіе не само яко природно множити, већ и знатный брой Христіяна поче се изъ Турске доселявати, поглавито у слѣдъ започете грчке борбе за независность у години 1821. — Ягодинско окружіе, одъ

части Пожешкимъ и Ресавскимъ одъ турскій плячканы заклонѣно и на спрамъ цариградскогъ друма лежеће, одкуда се струя заграничны доселѣника поглавито валаше, задоби одма после 1815. лѣта найгушћу населѣность, коя дуже одъ двадесетъ година прво мѣсто у Србији запремаше.

Као што е горе са Србиомъ одъ седамнаестъ окружія поступано, исто тако ћемо сада и ону одъ дванаестъ округу негдашињгъ бѣоградскогъ пашалука са напредованіемъ преамильногъ людства прегледати и то како у првомъ временику одъ 1820 — 1833. тако исто и у другомъ одъ последнѣ до 1870. године, или крозъ сви петдесетъ година.

ТЕКУЋИ В ОИ. Numeros d' ordre.	О К Р У Ж І Я. Cercles.	ВРЕМЕНИКЪ ОДЪ 1820 — 33. Période de 1820 — 33.	
		ГОДИШНѢ МНОЖЕНІЕ ЛЮДСТВА НА КВАДРАТНОЙ МИЛИ.	
		Augmentation annuelle de la population par mille carré géographique.	
		Н Е О Д Н О С Н О. absolue.	Н А С Т О. pour cent.
1.	Варошъ Бѣоградъ. Ville de Belgrade.	101·4	6·30
2.	Рудничко Rudnik.	25·1	3·08
3.	Шабачко. . . . Schabatz.	29·5	2·81
4.	Смедеревско. . . Smederevo.	26·2	2·73
5.	Ужичко. Oujitzé.	13·5	2·62
6.	Соколско. . . . Sokol.	5·5	1·20

7.	Крагуѣвачко. Kragouévatz.	19·5	2·24
8.	Ягодинско. Yagodina.	27·0	2·1
9.	Ресавско. Resava.	14·6	1·91
10.	Београдско. Belgrade.	17·4	1·90
11.	Пожаревачко. Pojarévatz.	13·6	1·81
12.	Чачанско. Tchatchak.	12·8	1·47
13.	Валѣвско. Vaglévo.	9·2	·95
Средине Moyennes.		17·7	2·10

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	О К Р У Ж И Я. Cercles.	ГОДИШНЪ МНО- ЖЕНЪ ЛЮДСТВА. Augmentation annuelle de la population. одъ 1820 — 70. ГОДИНЕ. de 1820 — 70. années. НА СТО — pour cent.	ВРЕМЕНИКЪ УДВОЕНА. Periode de doublement,		ПРЕМА- МИЛНА НАСЕЛѢ- НОСТЬ У г. 1870. Popula- tion re- lative en 1870.
			ГО- ДИНЕ. an- nées.	МѢ- СЕЦЫЙ. mois.	
1.	Вар. Београдъ . . Ville de Belgrade.	4·01	16	8	86.355
2.	Смедеревско. . . . Smederevo.	2·36	28	5	2.681
3.	Ужичко и Сокол. Oujitzé et Sokol.	2·01	33	2	1.005
4.	Ресавско Resava.	1.82	36	8	1.675
5.	Пожаревачко . . . Pojarévatz.	1·80	37	—	2.084

6.	Крагуевачко. . . Kragouévatc.	1·73	38	6	2.093
7.	Рудничко. . . Roudnik.	1·68	39	8	1.483
8.	Шабачко. . . Schabatz.	1·63	40	11	1.948
9.	Београдско. . . Belgrade.	1·61	48	1	1.846
10.	Јагодинско . . Yagodina.	1·51	44	2	2.346
11.	Валџвско. . . . Vagléro.	1·17	57	—	1.659
12.	Чачанско. . . . Tchathak.	1·16	57	6	1.640
Средине . . . Moyennes.		1·81	36	10	1.807

Изъ прве таблице види се јасно, да се е људство Србије, на свакој квадратној милји у првомъ времену одъ 1820. до 1833. године са 2·10‰ годишњѣ множило, а у другомъ одъ 1833. до 1870. године пакъ са 1·69‰. У првомъ е најаче множењѣ показало се у Рудничкомъ округу са 3·08‰ а најслабије у Валџвскомъ са 1·95‰, годишњѣ. Ово е у толико достопамятнѣ што прво окружѣ много неплоднѣ земљиште има одъ последнѣгъ. Када се Соколско окружѣ са Ужичкимъ спои, као што смо и горе учинили, збогъ малолюдности оногъ, то добивамо годишњи процентъ одъ 2·25 за множењѣ њиногъ становничества у првомъ времену.

У другој скрижали покушали смо извести по опадајућемъ реду за стара окружја, прво процентъ годишњѣгъ множења њинога људства, друго временикъ њиногъ удвоявања и треће њину премамыльну населѣностъ

у найновіе доба. Оне две прве части односе се на педесетолетный временный просторъ одъ 1820 до 1870. године. Смедеревско са земљиштемъ найплодніе окружіе показало є за поменуто време и найячіи процентъ множеня свогъ становничества, Чачанско пакъ (негдашнѣ пожешко) са наименеплодніимъ и заузима последнѣ мѣсто у наведеномъ погледу. По истоветномъ реду управля се наравно и временикъ удвояваня людства дотичны окружія, по коима се и законъ процента нѣиногъ годишнѣгъ множеня влада.

Што се далѣ густине людства стары окружія тиче, видимо изъ горнѣ таблице, да є Смедеревско на првомъ мѣсту, као што се у истоме оно за прошлы педесетъ година найяче и намложило. Ужичко пакъ са Соколскимъ и сада є найслаблюдніе и ако є людство у истоме за исто време добро напредовало. Све економне прилике за то говоре, да ће и одсада последнѣ окружіе найслабіе населѣно быти, єрь кадъ народъ у томъ алпійскомъ краю отечества више заслуге за своє издржанѣ неналазіо буде, силазиће у жупне долине Мораве и Колубаре.

Изложивші у предидућимъ скрижалама премамильну населѣность стары дванаестъ окружія, ставлямо сада оне делове новы у години 1833. Србиі повраћены са дотичнимъ приближнимъ ареаломъ, броемъ жителя у години 1870. и односномъ нѣиномъ густиномъ.

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	О К Р У Ж И Я. Cercles.	ПОВРШИНА У КВАДРАТ. МИЛЯМА. étendue en milles carrés.	БРОЈ ЖИ- ТЕЛЯ. Nombre d' habitants.	ПРЕМА- МИЛНА НАСЕЛЪ- НОСТЬ. Populat. relative.
			у години. — en 1870.	
1.	Княжевачко. Knajevatz.	30·41	58.534	1.925
2.	Подринско Podrigné.	20·51	36.403	1.775
3.	Краинско. Kraïna.	37·73	64.453	1.710
4.	Алексиначко. Alexinatz.	31·54	51.609	1.638
5.	Црнорѣчко Cerna-Reka.	37·23	56.378	1.515
6.	Крушевачко. Krouchevatz.	66·83	71.895	1.076
7.	Ужичко. Oujitzé.	42·07	33.900	806
8.	Студенички срезъ. . District de Stoudenitza.	21·48	11.970	556
Свега Total.		287·80	385.142	1.338

Ова окружја представљаю новоприсаужене у години 1833. краеве, али не са свимъ тачно. Одъ Подринскогъ одпао е азбуковачкѣй срезъ, а одъ Ужичкогъ „Старый Вла“; но кодъ Крушевачкогъ остао е срезъ истогъ имена, изъ узрока, што е и срезъ параћинскѣй у замену истога изъ рачуна изостављенъ; ово е све збогъ тога учинѣно, што се точно не бы опредѣлити могло, кои е број жи-
теля у реченимъ земаљскимъ одломцима у години 1870.

быо када правилный пописъ людства чинѣнъ нѣ, веѣъ е онъ на основу извода изъ црквены протокола додава-
юѣй вышакъ роѣны надъ умрлима пронаѣнъ. У про-
чемъ велике погрешке и у томе израчунавзю нема.
Искунимоли краеве старе и нове Србіе у купе, то полу-
чавамо слѣдеће прегледи:

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	КРАЕВИ. Contrées.	ПОВРШИНА КВАДРАТНЫ МИЛІА. Superficie en milles carrés.	БРОЈ ЖИТЕЛЯ. Nombre d' habitants.	ОДНОСНО ЛЮДСТВО. Population relative.
У Г О Д И Н И 1833. — Е П 1833.				
1.	Стара областъ . . Territoire ancien.	503·20	491.162	973
2.	Нова областъ . . Territoire nouveau.	287·80	186.975	654
	Свега . . . Total.	791·00	678.137	857
У Г О Д И Н И 1870. — Е П 1870.				
1.	Стара областъ . . Territoire ancien.	503·20	909.113	1.807
2.	Нова областъ . . Territoire nouveau.	287·80	385.142	1.338
	Свега . . . Total.	791·00	1,294.255	1.636

Овај сведеный прегледъ стары и новы краева Србіе показуе врло ясно, како су окружіа подъ управомъ срб-
скомъ одъ 1815. до 1833. стаявша у овой последной,
приликомъ бројня становничества, по 973 душа на ед-

ной квадратной мильи имала докле нова текъ исте године исподъ турскогъ господства одтргнута више одъ 654 имала нису. У овой разлици највѣрнѣе се огледа плодъ народне владе надъ туѣинскомъ; предпоставимоли пакъ, да е на старомъ земљишту 1000 душа одсеком становало, онда на новомъ више одъ 673 нађено нѣ, дакле едва две трећине оногъ броя.

После тридесетъ и седамъ година стара окружія показаше 1807. душа на свакој мильи а нова 1338, дакле опетъ знатно мањѣ. Међу тимъ признати се доиста мора, да су новодобивени крајви донекле претрпѣли штету у людству за речено време накнадили, еръ на 1000 душа у старимъ окружіјама брояно е у години 1870. у новимъ не као оно 1833. године само по 673, већ по 740 душа, дакле у мѣсто трећине као пре, сада недостае само една четвртина пакъ да се оба предѣла у томъ погледу подпуно изравнаю. У старимъ окружіјама растило е людство на 100.000 жителя годишнѣ са 16.13 глава а у новимъ и са 1871 глава годишнѣ, у временуку одъ 1833. до 1870. лѣта.

До сада смо статистично испитивали преамильну наслѣдностъ само нашегъ отечества у ужимъ и пространимъ своимъ границама, и дознали смо велику разлику у томъ погледу међу поединимъ нѣговимъ окружима. Садъ ћемо у слѣдећој скрижали представити подобна одношеня и за све државе наше части свѣта, еръ тако су само научна испитиваня на свомъ мѣсту а иначе остаю еднострана и мањѣ понятна. Обште е призната политична истина, да се донекле у степену преамильне населѣности и висина стана образованости огледа, съ врло редкимъ изузетцима за оманѣ краеве. Коже н. п. неће бити

* *

познато, да Белгія, Саксонска и Ломбардія у сваковр-
стномъ друштенномъ одношаю похвалю мѣсто у европ-
ской породыцы заузимаю, докле е Шпанія іошть и сада
сажалена достойно земљиште, али на овоме нестаную
іошть ни сада 2.000 душа на одной квадратной мильи,
докле горезичислѣни краєви скоро петъ пути ячу према-
милну населѣность одъ речене землѣ имаю.

СКРИЖАЛЪ ГУСТИНЕ ЛЮДСТВА У ЕВРОПИ.					
Tableau de la densité de la population en Europe					
ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre.	Д Р Ж А В Е. E t a t s.	ПОВРШИНА У КВАДРАТ. МИЛЯМА. Superficie en milles carrés géographi- ques.	Людство — Population.		ПРЕМА- МИЛЬНА НАСЕЛѢ- НОСТЬ. Popu- lation rela- tive.
			ГО- ДИНЕ.	БРОЈ — Nombre.	
1.	Белгія. . . Belgique.	535	1868.	4,961.644	9.275
2.	Холандска Pays-Bas.	643	1869.	3,852.028	5.987
3.	Вел. Британ. Gr. Bretagne.	5.39	1871.	31,465.480	5.480
4.	Италія . . . Italie.	5.377	1869.	2,480.430	4.934
5.	Нѣмачка Allemagne.	9.957	1867.	40,465.142	4.265
6.	Французска France.	9.592	1866.	36,469.094	3.802
7.	Швайцѣрска Svisse.	752	1870.	2,670.345	3.551
8.	Аустрія . . . Autriche.	11.27	1869.	35,951.912	3.190
9.	Данска. . . Danemark.	694	1870.	1,783.565	2.569

	Исландъ . . .	1.894	1870.	75.909	40
	Islande.				
10.	Португалска .	1.684	1863.	4,188 420	2.427
	Portugal.				
11.	Шпанија . . .	9.207	1868.	16,744.052	1.816
	Espagne.				
12.	Румунска . .	2.197	1859.	3,861.437	1.758
	Roumanie.				
13.	Грчка . . .	910	1870.	1,457.894	1.609
	Grèce.				
14.	Турска .	6.303	1867.	8,000.000	1.270
	Turquie.				
15.	Црна Гора .	80	1863	100.000	1 250
	Monténégro.				
16.	Русія . . .	98.666	1865.	80,000.000	816
	Russie.				
17.	Шведска .	8.020	1869.	4,158.757	518
	Svède.				
18.	Норвешка . .	5.751	1866.	1,712.628	298
	Norvège.				
	Свега . .	179.274	—	304,298.737	1.697
	Total.				
19.	Србија . . .	791	1870,	1,294.255	1.636
	Serbie.				

У овомъ прегледу спомене су нѣке оманѣ државице са пограничнимъ већимъ ради удобнијегъ сравненя, и ако су државоправно сматране независне. Тако су Италији приписани: република Сан-Марино и княжество Монако; — Холандској: велико войводство Луксенбург; — Аустрији: княжество Лихтенштајнъ; — и Шпанији: република Андора. Кодъ Нѣмачке ушли су сви делови саданѣгъ нѣмачкогъ савеза подъ игемониомъ кралѣвства Пруске стоећи.

Познато е, да е наша часть света, по просторной величини, међу своимъ другарицама четврта на реду; само в Аустралија јошть мања одъ нѣ. Односно пакъ целокупногъ людства она е друга на броју, почемъ ю у томъ погледу само колевка рода човечскогъ, Азіа, надмашева. Найпосле што се густине становничества тиче, она запрема прво мѣсто међу свима, имаюћий два путъ јачій размѣръ и одъ саме Азіе, а съ тиме се потврђуе и гореспоменута истина, да е у нѣй и образованость на највишемъ степену савршенства.

Сва Европа са Србіомъ заедно брои у округломъ числу површину одъ 180.000 квадратны миля, на којој до 305 миліона душа станују. Премамилна населѣность испада по томе око 1.700 душа за сваку миљу. Србіа посебно неимаюћий више одъ 1.670 душа односно населѣности показуе неоспарно, да се јошть не налази на равной културной равнотежи са другима сажителыма Европе.

Кралѣвство Белгіа, узето као независно политично тѣло, најяче е у цѣлой Европи населѣно; брои преко 9.000 душа на свакој милји. За нымъ долази кралѣвство Холандско са 6.000 душа. На противоположеномъ краю стое сдружена скандинавска кралѣвства: Шведска и Норвежка, одъ кои прво текъ 500 а друго едва 300 душа на свакој милји има. Међу тимъ што се оба ова края тиче, а не мањ и саме Русіе, примѣтити валя, да у ныма много пустага налази се, не само у предѣлима ладногъ пояса земнога круга, већ и на десетъ степеній сѣверне ширине и исподъ овога гдѣ е царство растенія збогъ прекомѣрне зимне ладноће и недовольне летнѣ топлоте, кое у истомъ владаю, тако клима за производ-

ство неспособна, да нити люди нити кућевна стока у истимъ у великимъ брою становати могу. Да би дакле истини више одговарајућу населѣность речены предѣла постићи могли, нужно є, да ныне неплодне краєве одъ цѣлогъ ареала одуземо и само остатакъ у целокупный брой жителя раздѣлимо, те у количнику преамильну населѣность дознамо.

У Русіи су губерніе: Архангелска съ новомъ земљомъ Олонецка и Вологдска 25.944 квадратны миля велике, а у Финланду окружів Улеаборгъ брои 3.098 квадратны миля, кое брове одъ целе површине рускогъ царства у Европи кадъ одуземо, получавамо само 69.624 квадратны миля уместо горный 98.666. — У Шведской треба одузети окружія: Емтландъ, Вестерботенъ и Норботенъ са 3.939 квадратны миля цѣле површине истога кралѣвства пакъ онда имамо само 4.081 квадратны миля, на коємъ земљишту Шведи поглавито станую. Тако исто и у Норвежкой има окружів Тромсе 2.007 квадратны миля све неплодне земльѣ, кое одъ цѣлога ареала одузето дає само 3.744 квадратны миля за обитаваемый край. — И островъ Исландъ, поъ владомъ Данске стокій, само є єдна велика пустара, коя є пре-слабо населѣна нити ѣе икада много яче быти, докле годъ плодногъ земљишта и изванъ нѣ у свѣту нала, зило се буде.

Неодузимаюћій дакле никако одъ главны бровеа становничество речены пустара добивамо у следећой скрижали вѣрніе податке преамильне населѣности како спеціално изчислѣны држава тако исто и цѣле наше части свѣта. Но осимъ купа самосталны држава ніє излишно да дотичне податке и областій оны држава изложимо съ

коима непосредно граничимо или кои су намъ по езику сродни, а та су: Рватска са Славонијомъ, Воена граница и Далмација у Аустриј; виласти: Босна и Бугарска у Турској.

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre.	Д Р Ж А В Е. Etats.	ПОВРШИНА У КВАДРАТ. МИЉАМА. Superficie en milles carrés géographi- ques.	Людство — Population.		ПРЕМА- МИЉНА НАСЕЉ- НОСТЬ. Popu- lation rela- tive.
			го- дине année.	Број — Nombre.	
1—15.	Белѣ д. Евр. Majeure partie de l' Europe.	64.943	—	218,427.352	3.352
16.	Русія. . . . Russie.	69.624	1863.	80,000.000	1.140
17.	Шведска Svède.	4.081	1869.	4,158.757	1.019
18.	Норвежка. . Norvège.	3.744	1866.	1,712.628	457
Цѣла Европа. . . Europe entière.		142.392	—	304,298.737	2.137
ОБЛАСТИ. Provinces.					
1.	Рват. и Слав. Croit. et Slav.	350	1869.	980.000	2.800
2.	Воена Гран Front. milit.	6.0	1869.	1,200.391	1.968
3.	Далмација. Dalmatio.	232	1869.	442.796	1.910
.	Босна. . . . Bosnie.	1.100	1867.	1,320.000	1.220
5.	Бугарска . Bulgarie.	1.460	1867.	1,737.000	1.190

Предстоѣа скрижалъ учи насъ, да е за обитаванѣ способно земљиште рускомъ цару у Европи покорено онако велико као и ареалъ други независны држава што е, само што е ово три путъ населѣнiе одъ онога. Шведска стои у овомъ погледу са Русиомъ на едној ноzi, али Норвежка при свомъ сманъиваню ипакъ намъ најмалолюднiй край представља, текъ половину густине Русиe и Шведске. — По сведенимъ числима судеиiй наше отечество едва $\frac{1}{2}\%$ величине Европе износи, а кодъ броя становничества испада размѣръ iоштъ и одъ овога манъи да е. Текъ на краю текућегъ вѣка рачунаће Србија онако яку преамильну населѣность као и Европа што ће ю имати, све ако ванредны политичны потреса у овой небуде.

Одъ оближии славенскiй краєва Рватска са Славониомъ брои знатно ячу преамильну населѣность одъ Србиe, готово два путъ ячу, коє бы доиста и было, кадъ бы нешто проглашенный пописный резултатъ одъ 1,015.000 жителя у год. 1869. постигнутый за речене аустријске области усвоити смели. Я мислимъ да е послѣдна цифра погрешна и високо завѣсна, и ако на челу печать званичности носи, а скоро ће се видити ко погађа.

И Военa аустријскаграница а и Далмацiя имаю ячу односну населѣность одъ Србиe, али опетъ не Богъ зна какву; друге пакъ две нѣне посестриме, одреѣне да у близкой будућности у ню се политично стоєе, Вoсна и Бугарска, далеко манъ народа на свакој квадратной милъи одъ нѣ брое, а и есу одъ нѣ на нижемъ степену образованости. Србија е iоштъ пре двадесетъ година онолику населѣность имала, кою намъ сада речена два вилаєта показуе.

Напослѣдку заключаемо овај чланакъ односно людства са слѣдећимъ прегледомъ, у коме е лѣтописно премамилъна населѣность Србіе, у годинама у којима су дѣйствителни пописи людства чинѣни, ставлѣна, изузимаюћій само послѣдню 1870. годину у којој е людство приближно пронађено.

НАПРЕДОВАНІЕ ЛЮДСТВА СРБИЕ ПО ПОПИСИМА. Progrès de la population en Serbie suivant les recensements.		
Г О Д И Н Е — А н н е е.	Л ю д с т в о — P o p u l a t i o n .	
	С В Е Т А — Total.	НА ОДНОЈ КВАДРАТ. МИЛЬИ ДУША. Par mille carré géographique individus.
1833.	678.133	857
40.	828.895	1.048
43.	859.545	1.087
46.	913.160	1.154
50.	956.893	1.210
54.	998.919	1.263
59.	1,100.879	1 392
63.	1,133.647	1.433
66.	1,215.576	1.539
70.	1,294.255	1.636

Сходно заключеню међународногъ статистичногъ конгреса на реду шестогъ у Флоренцу, престолници краљѣвства Италіе, у години 1867. држаногъ, имаю све владе пописе стоке тако удесити, да се они у исто доба предузму кадъ се и людство брои. Овогъ су се правила додуше многа статистична надлежательства и пре наведенѣ препоруке точно држала, имаюћій резултате пописа стоке изъ оны исти времена кадъ и людства. И кодъ насъ е у Србіи тако исто рађено у двема кадъ е людство

бродно, цоименце у години 1859. и 1866; а и ове године, када се нареду десетий пописъ людства чиніо буде, бродће се равноремено и кућевна стока. Ова стои у свима земљама у извѣстномъ нѣкомъ размѣру къ людству и сачинява важну грану земљодѣлске радности. У Србій посебно гаенѣ стоке и данасъ є главно занимањ цѣлогъ жительство, кое се већ и по томе обелоданує, што већа половина нашегъ заграничногъ извоза изъ нѣ се и изъ нѣни производа састои. Кадъ є дакле статистично важанъ моментъ изналаска густине населѣности людства, исто тако одъ не манѣ є користи дознати и по колико кога рода стоке у најближемъ сусѣдству са становничествомъ на свакој квадратной миліи брод се. Из следеће скрижали видиће се по колико є кое окружіє у обе године разне стоке бродло, а и то, по колико є глава одъ исте на сваку милію одпадало.

ПРЕГЛЕД КУКОВНЕ СТОКЕ У СРБИИ СВЕТА И ОДНОСНО.
Tableau des animaux domestiques en Serbie en nombre absolu et relatif.

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre.	ОКРУЖІЯ. Cercles.	число коня -- Nombre de chevaux.			
		свега — total.		односно — relatif.	
		у години — en.			
		1859.	1866.	1859.	1866.
1.	Вар. Бѣоградъ. Ville de Belgr.	307	603	990	2.139
2.	Шабачко. . . Schabatz.	17.215	17.148	429	428
3.	Смедеревско. Smederevo.	4.251	5.349	172	216
4.	Валѣвско. . Vaglêvo.	11.648	10.944	222	209

5.	Пожаревачко . Pojarevatz.	20.886	13.918	285	190
6.	Књажевачко. . Knajevatz.	7.798	5.651	256	186
7.	Београдско. . Belgrade.	7.033	6.827	189	185
8.	Рудничко. . . Roudnik.	5.774	5.315	173	159
9.	Алексиначко . Alexinatz.	6.540	4.362	207	139
10.	Крагуевачко . Kragouévatz.	6.092	6.647	121	132
11.	Подринско. . Podrigne.	4.832	4.148	152	131
12.	Краинско. . . Kraïna.	7.805	7.188	136	125
13.	Чачанско. . . Tchatchak.	6.061	6.238	119	122
14.	Ужичко. . . Oujitzé.	14.161	12.852	131	119
15.	Црнорџчко. Cerna-Réka.	6.047	4.137	162	111
16.	Јагодинско. . Yagodina.	3.286	2.758	115	97
17.	Ђупријско. . Tchouprîa,	4.159	3.198	115	89
18.	Крушевачко. . Krouchevatz.	5.989	5.642	90	84
Свега . . . Total.		139.900	122.985	177	156

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre.	ОКРУЖИЈА. Cercles.	ЧИСЛО ГОВЕДИЋ — Nombre de bestiaux.			
		СВЕГА — total.		ОДНОСНО — relatif.	
		У Г О Д И Н И — е н.			
		1859.	1866.	1859.	1866.
1.	Вар. Бѣоградъ. Ville de Belgr.	466	811	1.503	2.616
2.	Бѣоградско. . Belgrade.	55.199	52.393	1.485	1.406
3.	Шабачко. . . Schabatz.	59.473	56.059	1.483	1.398
4.	Смедеревско . Smederevo.	33.838	33.956	1.365	1.371
5.	Рудничко. . . Roudnik	39.083	44.920	1.168	1.342
6.	Крагуевачко . Kragouévatz.	54.096	60.897	1.078	1.213
7.	Валѣвско. . . Vaglévo.	62.539	61.648	1.192	1.175
8.	Ягодинско . Yagodina.	36.151	33.585	1.263	1.173
9.	Пожаревачко . Pojarevatz.	87.308	68.933	1.190	940
10.	Алексиначко Alexinatz.	36.643	27.952	1.162	886
11.	Чачанско. . . Tchatchak.	43.867	44.752	861	878
12.	Княжевачко. . Knajevatz.	28.605	25.816	941	849
13.	Црнобрѣчко. . Cerna-Réka.	44.779	29.823	1.203	803
14.	Подринско. Podrigné.	24.947	25.958	786	802
15.	Ђурићко. . . Tchnougrîa.	35.857	26.468	991	732

16.	Крушевачко. . . Krouchevatz.	51.738	47.820	774	716
17.	Краинско. . . Kraïna.	44.019	37.825	776	659
18.	Ужичко. . . . Oujitzé.	64.084	61.809	593	571
Свега . . .		802.692	741.425	1.015	937
Total.					

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre	О К Р У Ж И Ј А . Cercles.	БРОЈ СВИНЯ — Nombre de cochons.			
		с в е г а — total.		односно — relatif.	
		у г о д и н и — е п.			
		1859.	1866.	1859.	1866.
1.	Вар. БѢогр. Ville de Belgr.	547	456	1.765	1.471
2.	Смедеревско . Smederevo.	171.545	101.233	6.923	4.086
3.	Шабачко . . Schabatz.	223.441	162.385	5.572	4.050
4.	Крагуѣвачко . Kragouévatz.	198.243	144.622	3.940	2.881
5.	ВалѢвско . . Vaglévo.	179.841	149.217	3.429	2.845
6.	БѢоградско . Belgrade.	184.894	100.287	4.973	2.697
7.	Рудничко. . Roudnik.	88.318	78.204	2.640	2.338
8.	Јагодинско. . Yagodina.	71.601	59.348	2.502	2.074
9.	Подринско. . Podrigné.	62.133	57.445	1.956	1.809
10.	Пожаревачко. Pojarevatz.	189.291	123.876	2.581	1.690

11.	Ђупријско. . Tchoupria.	86.763	52.933	2.399	1.463
12.	Алексиначко . Alexinatz.	59.960	41.529	1.901	1.317
13.	Чачанско. . Tchatchak.	40.837	42.316	801	830
14.	Крушевачко . Krouchevatz.	57.543	49.330	859	738
15.	Црнобрѣчко Cerna-Réka.	34.346	25.742	923	692
16.	Књажевачко . Knajevatz.	23.078	20.588	759	677
17.	Краинско. . Kraïna.	53.374	35.424	929	616
18.	Ужичко. . . Oujitzé.	48.595	46.229	450	428
Свега . . .		1,774.348	1,291.164	2.243	1.632
Total.					

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre.	О К Р У Ж И Ј А . Cercles.	Ч И С Л О О В А Ц А — Nombre de moutons.			
		С В Е Т А — total.		О Д Н О С Н О — relatif.	
		У Г О Д И Н И — e n .			
		1859.	1866.	1859.	1866.
1.	Вар. Бѣлгр. . Ville de Belgr.	1.987	1.784	6.410	5.755
2.	Смедеревско . Smederevo.	148.986	148.258	6.012	5.963
3.	Ђупријско . Tchouprîa.	144.659	197.390	4.000	5.457
4.	Пожаревачко. Pojarevatz.	373.660	387.614	5.094	5.284
5.	Књажевачко . Knajevatz.	118.743	160.141	3.905	5.266

6.	Алексиначко . Alexinatz.	115.711	147.466	3.669	4.676
7.	Крагујевачко . Kraguěvatz.	01.519	227.429	4.013	4.531
8.	Јгодинско . . Yagodina.	106.127	124.597	3.708	4.354
9.	Црнорѣчко . Cerna-Réka.	167.759	149.056	4.507	4.005
10.	Београдско . Belgrade.	170.914	148.680	4.597	3.999
11.	Рудничко . . Roudnik.	80.164	120.104	2.396	3.589
12.	Валѣвско . Vaglěvo.	153.489	153.605	2.926	2.928
13.	Шабачко . . Schabatz.	97.060	97.985	2.420	2.443
14.	Краинско . Kraĭna.	152.387	136.753	2.651	2.379
15.	Подринско . Podrigné.	66 199	71.567	2.084	2.252
16.	Крушевачко . Krouchevatz.	67.442	136.187	1.009	2.038
17.	Чачанско . . Tchatchak.	52.953	88.660	1.039	1.739
18.	Ужичко . . . Oujitzé.	165.699	180.034	1.533	1.6 65
Свега . . .		2,385.448	2,677.310	3.016	3.385
Total.					

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre.	ОКРУЖИЈА. Cercles.	ЧИСЛО КОШНИЦА. — Nombre de ruches.			
		СВЕГА — Total.		ОДНОСНО — relatif.	
		У ГОДИНИ — en			
		1859.	1866.	1859.	1866.
1.	Бар. Београдъ. Ville de Belgr.	102	343	329	1106
2.	Смедеревско . Smederevo . .	12630	8656	506	350
3.	Шабачко . . . Sabatz	12387	12041	309	300
4.	Београдско . . Belgrade . . .	14084	10906	395	293
5.	Јагодинско . . Yagodina . . .	8496	7407	297	259
6.	Валѣвско . . . Vaglévo	14216	10013	271	191
7.	Крагуевачко Kragouévatz .	13602	8785	271	175
8.	Рудничко . . . Roudnik	5355	5752	160	172
9.	Ђупријско . . . Tchoupria . . .	7730	6161	214	170
10.	Подрињско . . . Podrigné	6090	4446	192	140
11.	Пожаревачко . Požarevatz . .	19033	9512	260	130
12.	Алексиначко . . Alexinatz	7418	3100	235	98
13.	Књажевачко . . Knejevatz . . .	6533	2965	225	97
14.	Крушевачко . . Krouchevatz . .	10002	5493	150	82

15.	Чачанско . .	4082	3430	80	67
	Tchatchak. .				
16.	Црнорѣчко. .	8591	2130	231	57
	Cerna-Reka. .				
17.	Ужичко . . .	7647	5387	71	50
	Oujitzé. . . .				
18.	Краинско. . .	7839	2625	136	46
	Kràina				
Свега . . .		166.737	106.452	211	134
Total.					

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d'ordre	ОКРУЖИЈА Cercles.	Числао — Nombre de			
		Паутова — Charrues		Кола — Voitures.	
		Свега — total.	односно — relatif.	Свега — total.	односно relatif.
		у години 1866. — en 1866.			
1.	Вар. Бѣоградъ Ville de Belgr.	70	226	623	2.010
2.	Смедеревско. Smederevo.	3.557	144	8.296	335
3.	Пожаревачко. Pojarevat.	7.827	107	21.053	287
4.	Јагодинско . Yagodina.	3.320	116	7.640	267
5.	Шабачко . . Schabatz.	3.291	82	10.371	259
6.	Бѣоградско . Belgrade.	3.975	107	9.077	244
7.	Ђурићко . . Tchoupria.	3.389	94	7.497	207
8.	Књажевачко . Knejevat.	3.571	117	6.222	205
9.	Крагујевачко. Kragujevat.	5.170	103	10.248	204

10.	Kragouévatz. Алексиначко.	3.204	102	6.194	196
11.	Alexinatz. Црнорѣчко . Cerna-Réka.	3.873	104	6.896	185
12.	Краинско . . . Kraïna.	3.835	67	9.368	163
13.	Валѣвско . . . Vagléro.	4.044	77	8.129	157
14.	Рудничко . . . Roudnik.	3.938	118	4.258	127
15.	Подринско . . . Podrigné.	2.631	83	2.189	69
16.	Крушевачко . . Krouchevatz.	4.151	62	5.100	76
17.	Чачанско . . . Tchatchak.	3.136	62	2.661	52
18.	Ужичко Oujitzé.	4.970	46	1.329	12
Свега . . .		67.952	86	127.151	161
Total.					

Становничество Србије занима се одъ памтивека поглавито са сточарствомъ и ово му најобилнији помоћнији источникъ у нѣговој народној привреди подас. Конји се употреблюю обычно за удобностъ путовања жителя а манѣ за подвозъ, зато и њ размѣрно и нема много; Говеда се већ у већемъ броју одгаиваю, врху су нужна како за польске разновидне радове тако исто и за рану на-рода а и извозе се преко своју земальскій граница; — са Свиняма е Србија односно къ людству и земљишту јошть и најбогатіи край на свету, и оне се рѣшително за извозну трговину у западну Европу пате, а налазе

4*

евтино и брзо попреште своє у пространимъ растовимъ и буковимъ жиропашама наше Шумадије; — съ Овцама е Србија такође врло богата, кое се више за израну и одећу становничества нежели за извозъ негую; — наипосле нѣ она ни са Козама оскудна, еръ се оне негую у кршовитимъ и врлетнимъ странама у којима овце, збогъ суровѣ климе и мршавѣ паше, свой обстанакъ у опасностъ доводе.

Простране и јоштъ слабо людствомъ населѣне територије знатно олакшаваю њинимъ становницима подизанѣ кућевне стоке, поглавито зато, што ови поглавито сочне пашняке за лако и брзо своє успевањѣ потребуе. Међу тимъ и ово условіе има такође извѣстны свои граница: еръ за гасњѣ многобройне стоке изискуе се и великѣй брой стадара: говедара, овчара, свинара и козара. Примѣћава се наочигледъ готово свуда, да броеви крупне стоке, као што су: конѣи и говеда паралелно са жительствомъ расту, докле ситна бела стока: овце и козе, за своє напредованѣ простране утрине и угаре безусловно изискују. Свинѣ стое у овомъ погледу у средини, али ипакъ и њино е одгаиванѣ најнапреднѣ у предѣлима са жиророднимъ горама обилуюћимъ.

У Србији најгушће су Конѣи настанѣни онде гдѣ и люди: у окружіама шабачкомъ и смедеревскомъ, кои су цѣлой земљи са равницама најпретежнији. У крушевачкомъ пакъ, гдѣ и онако мало света стануе и гдѣ су честе врлети, има и њоштъ и найманѣ.

Говедѣи такође у првоименована два окружіа највише има а тако исто и у бѣоградскомъ, поглавито збогъ главногъ града земљѣ истогъ имена, кои преко 6.000

комадѣй говедѣй преко године заколѣ и поведе, а найманѣ у слаболюднимѣ окружіяма : ужичкомѣ и крушевачкомѣ.

И са свиняма од иста она окружія — съ погледомѣ на просторѣ землѣ — најбогатія, коя су и са коњима и говедима, па после њи долазе правилнимѣ редомѣ шумадински краєви ; најсиромашнїй е пакѣ ужичкїй край у комѣ мало или готово и нимало жирородне горе нема.

Са овцѣма обилує равница долнѣ Мораве, гдѣ се и иначе најаче богатство стиче збогѣ велике природне плодности земљишта, а та су : смедеревско, ђупрїйско и пожаревачко : у колико е оно пакѣ оскуднїи у толико е и манѣ у станю белу стоку да подиже, куда спадаю окружія : ужичко, чачанско и крушевачко.

Козе станую нарочито у тимочкомѣ краю — гдѣ свинѣ ране за запатѣ и говнѣ немаю — а много їй се манѣ у Шумадїй налази, ерѣ се последнѣ съ већомѣ користи у њой подижу. Шабачко већиномѣ равно окружіе, имаюћїй притомѣ много крупне стоке и премного свиня, нема нужде да и ситну стоку пати, коє осимѣ тога ни за извозѣ тамо на свомѣ месту нису.

Зачудо е да се и Кошница у онимѣ краєвима Србїе у највећемѣ брою налази, у коє и највише новаца долази, — послатице изѣ меда правлѣне тражиће најчешће новчани люди, — а у најманѣмѣ има їй у онимѣ окружіяма у коима жители или најтеже до новаца доспеваю, као што су наше Ере, или гдѣ е друго уживаће средство, вино, а не медѣ више ценѣно.

Са земљиштемѣ плодни, густо населѣни и већиномѣ равни краєви имаћеду и у справама за само производство као и за плодова превозѣ, — у плуговима и ко-

лима — бројно надмоћје, спрамъ предѣла рѣдко населѣни, брдовити и са нероднимъ слоиптемъ. У врсту први спадаю оружја: смедеревско, пожаревачко и шабачко, а у ону последню: ужицко, чачанско и крушевачко.

Разгледавши преамилъну населѣность поредъ людства и саме кућевне стоке у поединимъ окружјима Србје, коя се съ онимъ равновремено брои, и знатну часть нѣговогъ занимања пакъ и тековине сачинява прелазимо садъ и на испитиванъ изъ-свію другій држава Европе, изъ кои су подобни податцы прикуплѣни и явности предати. У следећимъ скрижалама изведени су прегледи: коня, говедій, свиня, оваца и коза изъ найновіи пописны година. Примѣтити притомъ треба, да су сѣверни прѣредко людствомъ населѣни краєви: Русіе, Шведске, Норвежке и Данске изъ рачуна површине землишта изоставлѣни и овај е на познату величину сведенъ, као што е и кодъ преамилъне населѣности людства учинѣно. Просторъ пакъ Босне и Бугарске увеличанъ е са 220 квадратны миля, изъ кои е санџакъ Нишкій саставлѣнъ, спадавши до 1869 године подъ Бугарску а одъ ове дошавши подъ управу Валіе одъ Старе Србје са столицомъ у Призрену. Неимаюћій брой стоке изъ Тунавеласта (Бугарске) по санџацима, као што га изъ Босне имамо, већъ само цѣлокупный за сву област нисмо могли ни дотичный на Нишкій санџакъ спадаюћій брой стоке ни одузети одъ обштега на сву Бугарску односећегъ се.

ПРЕГЛЕДЪ КУПЕВНЕ СТОКЕ У ЕВРОПИ СВЕГА И ОДНОСНО. Tableaux des animaux domestiques en Europe en nombres absolus e relatifs.				
ПЕРУМЪ БРОЈ. Numeros d'ordre.	ЗЕМЛЪ. P A Y S.	ГОДИНЕ.	БРОЈЪ КОНЯ. — Nombre de chevaux.	
			СВЕГА. — Total.	ОДНОСНО — relatif.
1.	Белгія Belgique.	1856.	277.311	518
2.	Холандска Pays-Bas.	1865.	273.692	426
3.	Француска France.	1866.	3,857.385	391
4.	Вел. Британија. Grde.-Brétagne.	1868.	2,142.757	373
5.	Нѣмачка Allemagne.	1867.	3,265.295	337
6.	Аустрија Autriche.	1857.	3,438.567	305
7.	Италија Italie.	1866.	1,427.263	265
8.	Влашка Moldo-Valachie.	1859.	513.739	234
9.	Русія Russie.	1856.	16,172.749	232
10.	Иберс. Полуостр. Penins. iberique.	1865.	1,781.524	164
11.	Швајцерска. Svisse.	1866.	105.668	141
12.	Грчка Grèce.	1865.	111.235	123
13.	Сканд. землѣ . . . Pays scandinaves	1865.	935.219	109
14.	У Европи En Europe.		94,060.573	691

У Србији	1866.	122.985	156
En Serbie.			

ПРЕДНИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	З Е М Л Ћ. P A Y S.	Ч И С Л О Г О В Е Д И Ј — Nombre de bestiaux.	
		СВЕГА — Total.	ОДНОСНО — relatif.
1.	Белгија Belgique.	1,257.649	2.351
2.	Холандска Pays-Bas.	1,384.238	2.153
3.	Велика Британија Grande-Bretagne.	9,083.416	1.582
4.	Нџмачка Allemagne.	14,868.286	1.535
5.	Швајцарска Svisse.	992.895	1.320
6.	Француска France.	12,733.188	1.291
7.	Влашка Moldo-Valachie.	2,750.132	1,252
8.	Аустрија Autriche.	13,436.630	1.192
9.	Италија Italie.	3,939.515	733
10.	Скандинавске земље. Pays scandinaves.	4,326.754	507
11.	Русија Russie.	25,618.406	367
12.	Иберски Полуостр. Péninsule ibérique.	3,431.987	315
13.	Грчка Grèce.	337.477	261
	У Европи. En Europe.	94,302.394	691
14.	У Србији En Serbie.	741.425	937

ЧЕШТАН БРОЈ. Numero d' ordre.	З Е М Л Ћ. P A Y S.	БРОЈ СВИНЯ — Nombre de cochons.	
		СВЕГА — Total	ОДНОСНО — relatif.
1.	Белгија Belgique.	458.418	856
2.	Нѣмачка Allemagne.	7,612.318	785
3.	Италија Italie.	3,996.442	743
4.	Аустрија Autriche.	7,807.242	693
5.	Француска France.	5,889.624	597
6.	Холандска Pays-Bas.	366.680	570
7.	Велика Британија Grande Bretagne.	3,189.167	555
8.	Валашка Moldo-Valachie.	1,088.737	496
9.	Иберски Полуостр. Péninsule ibérique.	5,178.588	476
10.	Швајцарска Suisse.	304.191	406
11.	Русија Russie.	10,180.527	146
12.	Скандинавске земље. Pays scandinaves.	857.674	101
13.	Грчка Grèce.	55.776	61
	У Европи En Europe.	46,985.354	345
14.	У Србији En Serbie	1,291.164	1.632

ПРЕДНИ БРОЈ. Numeros d' d'ordre.	З Е М Л Ђ P A Y S	БРОЈ ОВАЦА — Nombre de moutons.	
		СВЕГА — Total	ОДНОСНО — relatif.
1.	Велика Британија . Grande-Bretagne.	35,607.813	6.203
2.	Француска France.	30,386.233	3.082
3.	Нџмачка Allemagne.	29,071.090	3.000
4.	Иберскій Полуостр. Péninsule ibérique.	24,688.787	2.268
5.	Влашка Moldo-Valachie.	4,824.900	2.198
6.	Грчка Grèce.	1,892.131	2.080
7.	Италија Italie.	9,584.972	1.782
8.	Холандска Pays-Bas.	954.710	1.485
9.	Аустрија Autriche.	15,407.602	1.367
10.	Белгија Belgique.	583.485	1.091
11.	Русија Russie.	47,312.533	681
12.	Скандинавске земљ . Pays scandinaves.	5,168.741	606
13.	Швајцерска Svisse.	445.400	594
	У Европи En Europe.	205,928.396	1.514
14.	У Србији En Serbie.	2,677.310	3.385

ПРЕДНИ БРОЈ. Numeros d' ordre.	З Е М Л Ћ P A Y S	Б Р О Ј К О З А — Nombre de chèvres.	
		СВЕГА — Total	ОДНОСНО — relatif.
1.	Грчка Grèce.	2,3. 1.787	2.628
2.	Италија Italie.	3,072.858	571
3.	Иберски Полуостр. Péninsule ibérique.	5,466.051	502
4.	Швајцарска Suisse.	374.481	498
5.	Холандска Pays-Bas.	136.894	213
6.	Нџмачка Allemagne.	2,024.330	209
7.	Белгија Belgique.	110.000	206
8.	Валашка Moldo-Valachie.	423.077	192
9.	Француска France.	1,679.9 8	170
0.	Аустрија Autriche.	1,019.531	91
11.	Скандинавске земље . Pays scandinaves.	576.270	67
12.	Белика Британија. Grande-Bretagne.	190.42.	33
13.	Русија Russie.	1,402.737	20
	У Европи En Europe.	18,870.383	138
14.	У Србији En Serbie.	451.249	570

Горе е доказано, да су Белгія и Холандска најнаселѣнији крајеви у Европи, па подобно повторава се и кодъ крупне стоке; коња и говедѣи оба кралѣвства у највећемъ броју на одной квадратной милии броју. Најређе су пакъ коњи настанѣни у ладнимъ предѣлима три скандинавска кралѣвства: у Данској, Шведској и Норвежкој. Са житнимъ производствомъ, услѣдъ прекомѣрне летнѣ жеге, оскудни южни крајеви Европе: Грчка и Иберія, најмањи број говедѣи на свакој милии имаю.

После Белгіе, Нѣмачка најгушћу населѣность у свинјама има, које се тамо у место жира са кромпиромъ крме, кои врло обилно рађа; — Грчка е пакъ са Скандинавиомъ у томе најоскуднији, гдѣ нитѣ едногъ нити другогъ рода крма ни за нужду нема.

Са неизмѣрнимъ ливадама и пашама снабдѣвена велика Британія, већѣ поради свое вунене индустрије, многобройна стада оваца нѣгуе, у чему јој и Француска са Нѣмачкомъ изъ далека слѣде, а пустарама, езерима и ледяницама препунѣне Швајцарска и Скандинавија заузимаю последнѣ мѣсто, ерѣ овца е нѣжно створенѣ, које непогоду лако не подноси.

Грчка са својимъ, свакогъ скоро питателногъ растѣнија лишенимъ, голымъ стѣнама изобилуе козама, задовољавајући се најудниомъ пашомъ као и мазге и магарци, те сѣ тога одѣ сва три рода стоке саразмѣрно највише и има; ладна пакъ на сѣверу а на југу безлужна. Русија најслабији број коза показуе на простору иначе пашама преобилнимъ.

Осимъ гореизложени држава по међународномъ

праву у редъ независни спадајућий стављамо у следећимъ скрижалима и оне славенске области Аустріе и Турске, са којима се Србія граничи и које смо статистично изближе познати свакојакѣ дужни. Те су: Рватска са Славоніомъ, Воена Граница и Далмація у Аустріи и Босна са Бугарскомъ у Турској. У истима нађена е у дотичнимъ годинама кућевна стока у следећимъ бровнимъ а и премамилъна нѣина населѣность была е у изведенимъ размѣрима.

Године 1869. било е свега — en 1869. il y a eu				
Родови стоке — Especes de bestiaux.	У Хрватској и Славоніи. en Croitie et Slavonie.	у Военој границы — en Frontières militaires.	у Далма- цији. en Dal- matie.	у Босни и Бугарској. en Bosnie et Bulg.
Коня . . .	130.359	197.809	24.686	391.244
Chevaux.				
Говедѣи . .	356.622	432.979	83.808	1,609.482
Betaills.				
Свиня . . .	417.096	491.323	26.134	876.205
Cochons.				
Оваца . . .	194.668	982.711	675.020	} 7,590.400
Moutons.				
Коза . . .	28.781	133.281	280.377	
Chèvres.				
На одной квадратной географичной милѣ — Par mille carré géo- graphique.				
Коня . . .	372	324	106	142
Chevaux.				
Говедѣи . .	1.019	710	316	583
Betaills.				
Свиня . . .	1.192	805	113	317
Cochons.				

Овацз	556	1.611	2.909	} 2.750
Moutons.				
Коза	82	219	1.208	
Chèvres.				

Успоређујућий прегледе пописа стоке као и ове премамильну населѣность са подобнымъ податцѣма за Србию важећимъ постизавамо следујуће занимљиве народно-привредне послѣдке.

На земљишту нашегъ отечества нестануе онолико коня колико иначе у Европи, а позната є и та истина, да су они, што се качества тиче, горій но и гдѣ. Ово є тужный появъ за свакогъ родолюба нарочито войничкогъ реда, єрз народъ са брзимъ и многимъ коньима служећи се, може не само у пробитачнымъ приликама пространа завоеваня чинити, — а тай позывъ ими Србија има илѣ ни єдна земля, — већ и нападаюћегъ неприятеля съ већимъ успѣхомъ поражавати но кадъ само пѣшачи. — И у Рватској и военной границы такође више коня има но у насъ, у Босни и Бугарској исто скоро толико, а у неплодной Далмаціи много манѣ.

Са говедима Србија бройно знатно болѣ стои, и ако се она, што се качества тиче, са онима у Европи мѣрити немогу. У насъ є она на брою яча, него и у Босни и у Бугарској, него и у военной границы и Далмаціи, само што ю Рватска у томъ надвѣшава.

Наше земљиште, као што смо чешће наговорили, прикормлює знатнія стада свиня но ма чіє друго, у Турској иѣ изъ вѣрозакопскіѣ узрока неможе засада много ни бити, а збогъ неплодности земљишта ни у Далма-

ци; Рватска пакъ са Военномъ границомъ њима изобилу и у економномъ реду обе одна за Србиомъ долазе.

И съ погледомъ на стада оваца Србија се поносити може, еръ ю само Енглеzsка у томе претиче а Њмачка и Французска на близу стое, па и сама Босна и Бугарска нису са њомъ на равной паралели. Одъ све друге врсте стоке мало имајућа Далмація, подобно Грчкој, доста оваца пати, спорје іој у томъ обзиру Вовна граница слѣди, али Рватска са Славониомъ съ овцама оскудније су но што ѓ и многолюдна Европа. У собственој Рватској манѣ оваца има но ма у комъ предѣлу было Аустрије было Европе.

Найпосле и ако ѓ у последнѣ доба великій брой коза изъ польске наше привреде истреблѣнѣ, ипакъ ове стоке доста у насъ има. Кршовита и неплодна Грчка као и Далмація што ѓ, у томъ ѓ сравненію надмашују, а у Црној Гори брой њинѣ мора да ѓ већій но све остале стоке што ѓ, судећій по податцима изъ Ерцеговине званично прибратимѣ.

У Бѣограду у мѣсецу Марту 1871. године

НЕСТАЈАНЋ СРБСКОГА НАРОДА У УНГАРСКОЈ.

Décroissement de la population serbe en Hongrie.

Када са политичног гледишта србскій народъ посматримо, налазимо, да е онъ сада, осимъ србскій држава, јошть у две стране настанѣнъ: у Турској и у Аустро-Унгарској. У оба ова края и доселио се е онъ изъ закарпатскій предѣла пре 1240 година, само што су онда у данашњој Турској и у Далмаціи римско-грчки цареви господарили, а преко Саве и Дунава опетъ варварскій народъ подъ именовъ „Авара“ познатый. Међутимъ и пре долазка наши предака у оно доба у Илирикъ, затекоше оны у истоме народъ славенскій на 50 година пре тога Аварима у истый претеранны, кои и онда као и сада име „Рвата“ носаше и са маломъ изменомъ онимъ истимъ славенскимъ нарѣчіемъ говораше, коимъ и Срби. О овима последњимъ намерни смо у овоме спису статистичну расправу држати.

Срби подъ своимъ вођама (жупанима) у преко-савске и -дунавске стране доселѣни, признаваше неко време сизеренство римско-грчкій византійскій царева надъ собомъ, и исповедаше подъ упливомъ овы и православно-восточну вѣру, примлѣну у години 863., заедно са славенскомъ азбукомъ

одъ свете браће Кирила и Методія. Далмація, и онај край србског земљишта преко Уне и Саве, стоявши у ово доба подъ господствомъ франачкій кралѣва, примише христіјанску вѣру по обредима римске цркве, ерѣ у исто доба пада и епоха одцепленя цркве римско-западне одъ православно-источне. — У овоме погледу само прекосавскій предѣлъ на ушћу Саве у Дунавѣ подъ именомъ Срема познаты, изузетакъ чини, почемъ ѣ онъ, съ малимъ прекиданѣмъ, све еднако као областъ византійске имперіе сматранъ. Нама ѣ задатакъ да статистично опишемо бройну снагу дела оногъ подъ аустрійскимъ жезломъ стоѣгегъ народа србскогъ, кои православну вѣру исповеда, ерѣ другій део, еданъ и истый езмеъ са првымъ говорекій, нерадо прима име Србина, већъ воле, да се предѣлно земљишнимъ именомъ назива, као: Славонацъ, Далматинацъ и пр.

Крстоносне войне, започете у години 1096. и продужаване скоро крозъ две стотине година, поглавито причинише, да се ѣ србскій народъ исподъ туторства Цариграђана ослободити могао. Оне су такође бытно припомогле, да ѣ и освајуюћій духъ ратоборны туркаманскій народа у Малой Азій за три стотине година застао на едной непомерной точки, и съ тиме причинію, да се ѣ мопархична форма владе у србскомъ народу развити, те овај тако и политично оячати могао. Да небеше оногъ безпримѣрногъ военогъ похода нити би се Србія подъ Стефаномъ Неманьомъ на степенъ кралѣвскогъ достоинства подићи могла. нити би се народна независность до Косовске битке одржала. Народъ србскій не би већу улогу у исторій образованости имао но што ю ѣ имао народъ нѣму сусѣднй — арнаутскій.

После злокобне но славне пропасти на Косову, Срби у својой кући као одъ дивльи зверова гонѣни, почеше своя огньишта напуштати, селећи се гомилама у мађарске землѣ, одъ поплаве турске као више заклонѣне.

Турци освоише у години 1439. Смедерево одъ Ђурђа Бранковића а у години 1456. обседоше Београдъ, у коме заједничка србско-мађарска посада беше. После седмонеделне борбе и великій губитака, наипосле одустане Султанъ Махмудъ II. одъ обсаде и врати се у Цариградъ, али у обе те прилике оста Србија пуста, које сеобомъ народа у Мађарску, а које материјалнимъ пропаданѣмъ одъ плячканя турскій самовольны войника. И са коначнимъ падомъ србске државе у години 1459. изсели се доста народа у Мађарску, али највише јоштъ у години 1481. за владе мађарскогъ краља Матије, када силний юнакъ, србскій деспотъ у Срему, Вукъ Бранковић (змай прозванный), у Србију упаде, и до 40.000 душа у Мађарску преведе.

Но све предидуће сеобе немогу се сравнити, што се обима тиче, са ономъ, коју србскій Пећскій патријархъ, Арсеније III. Чарнојевић, у години 1690. изврши.

Последній подвигъ Турака противъ Аустрије беше у години 1683., када по трећей путъ подъ Бечъ падоше и обколише га, у намѣри, да га освоје. Они би можда своју цѣль и постигли были, да иј нешто Леополдъ I., аустрійскій царъ, у томе са аліанціјама неслете, које онъ у оно доба врло мудро са рускимъ царемъ Петромъ великимъ, съ польскимъ краљемъ Собѣскимъ и мѣтачкомъ републикомъ, склопи. Оне прве три силе са сува, а последња съ мора, наудише Турцима у толикој мѣри, да имъ више на паметъ непаде у Европи да освајаю већъ само да у срећна времена освоено бране. Карловачкій миръ у години 1699. између оне четири силе и Турске углављенъ посведочи Европи, да она више непобѣдима није, и ако јој за време шестнаестолѣтногъ ратовања и чувеный францускій краљ, Лудвигъ XIV., у помоћи беше.

Пре обсаде Беча у поменутој години, имадоше Срби свогъ деспота Ђурђа Бранковића, који оне године поста унгарскимъ барономъ, и то зато, да би србскій народъ на

ђерманску страну и на устанакъ приволео. У години 1688. мѣсеца Септембра, када нѣмачке войске подъ войводомъ Карломъ Лотрингскимъ сву Мађарску са Славониомъ, осимъ Баната, одъ Турака очистиле и Бѣоградъ узеше, постави га царъ аустрійскій Леополдъ II. и унгарскимъ грофомъ, у намѣри, да подизанѣмъ србскогъ народа притече продирућимъ войскама у помоћ, које е доиста у пуној мѣри и чинио. Но као у свакомъ подобномъ предузећу, тако и овомъ приликомъ србскій деспотъ прецењиваше народну снагу, коју ћесарској войски у помоћ довести обрицаше; еръ у место 30.000 войника, за које се обвеза да ће изъ Србије извести и царевцима придружити ради коначногъ изгнанія Турака изъ Европе, небјаше србска сила у ономе рату никада већа одъ 10.000 людій. Овде се узима до душе у рачунъ само србска войска са главномъ аустрійскомъ поглавито у Срему и Банату као и у Србији воевавши, у последнѣ доба подъ заповешћу 1691. године наименованогъ народногъ войводе Ђована Монастирліе, али осимъ тога беше у рватској краини и друга граничарска войска броемъ одъ 23.953 войника, која најманѣ 12.000 православны Срба брояше. Кадъ разсудимо далѣ, да сва противу Турака дѣйствовавши нѣмачко-мађарска войска у оно доба 80.000 момака износаше, онда дознаемо, да е србска четвртнѣ део ове сачинјавала, дакле у овоме су размѣру Срби припомогли аустрійскомъ двору, да себи другу половину Мађарске, Славонију и Сремъ подчини.

Ради яснѣгъ објасненія у речи стојећій догађајя нужно е, да местимице ондашња воеванія аустрійске войске прегледамо и съ истима у логичну свезу оновремену сеобу србскогъ народа доведемо.

Мађарски незадовольници (Куруци — Крсташи — звани) подъ грофомъ Текеліомъ продужаваху дуго година борбу противу Хабсбургске династіе и у тој тежњи подпомагаху їй и Турцы, подъ кои сизеренствомъ Ердель

стаяше а југозападна Мађарска у самој ствари одъ нѣи и зависаше. Найпосле у години 1683. науми Султаѣъ Махмудъ IV. силномъ войскомъ Аустрію сасвимъ да прѣгази, те у той цѣли заповѣди своѣмъ великомъ везиру, Кара-Мустафи, Вечъ обсадомъ да придобіе. Аустрійскій дворъ позове на одбрану престолнице не само скоро све нѣмачке вазале веѣъ и самогъ чувеногъ польскогъ краля, Іована Собѣскогъ, съ киме и формалный уговоръ у Варшави 28. Априла исте године заключи. Овај доѣе доиста у помоѣъ и доведе собомъ 26.600 Поляка и малорускій козака; Саксонскій изборный войвода Ђорѣе придружи се са 11.400 людѣй; баварскій изборный войвода Максимиліанъ са 11.300; войвода Валдекскій са 8.400 Виртембергана и Франака; собствене пакъ царске войске небеше више око Беча одъ 27.100, тако, да сва савезничка войска више одъ 84.600 людѣй износила нѣе са 186 топова, коима до 120.000 Турака на супротъ стаяше. Краль польскій Собѣскій, имаѣаше главно повелительство надъ своѣмъ овомъ армадомъ, ерѣ царь аустрійскій, на четири дана пре долазка турскій брзоконьика, измакао беше изъ престолнице и гледаше чакъ изъ Пасаве на коначный изходъ борбе.

Одъ 14. Юлія крозъ деветъ недѣля продужаваху Турцы обсаду Беча, докъ небеше найпосле 12. Септембра (1. по нашемъ) савезничкомъ войскомъ сасвимъ разбіени и одъ Беча протерани, а исте године изгубише и утврѣена мѣста у Мађарској; Парканъ и Острогонъ.

У години 1684. освои царскій войвода Карлъ Лотрингскій Вишеградъ и обколи Будимъ, но кои немогаше освоити и ако предъ нѣимъ преко 30.000 нѣмачкій войника пропаде.

У години 1685. освоише Аустріянцы Ерсекъ, Новый градъ, Прешову, Токай и Кошице.

У години 1686. беше успехъ царске войске далеко веѣй, ерѣ помоѣу савезника изъ све западне Европе, нарочито изборногъ бранденбургскогъ (прускогъ) войводе, кой са

8000 у помоћ дође, нарасти она на 100.000 војника. Ови поседоше: Вацъ и Пешту и обколише Будимъ са 62.000 людіѣ, у коме више од 6000 Турака небеше. После дуге борбе освоише царевци најпосле овај градъ 2. Септембра, бившиј у турској власти 145 година. Затимъ се предадоше Печуй, Шиклошъ и Колошваръ.

У години 1687. после победе кодъ Муача падоше у руке цареваца: Осекъ и Варадинъ, а затимъ освоише лако и целу Славонию. Они освоише осимъ тога у Мађарској, Егру, Палоту, (западно одъ Столногъ Бѣограда), и градъ Мункачъ, и поседоше савъ Ерделъ, у коме князь Апафи подъ турскимъ покровительствомъ владаше.

Година 1688. започе се и сврши најсйниимъ успесима за ћесарску војску. Она освои у истој Столној Бѣоградъ, Липу и Лугошъ и пређе у Августу, 66.000 людіѣ јака, Дунавъ и стани се подъ нашъ Бѣоградъ у најѣри, да га освои. Само за 25 дана трајаше обсада и тај чувеный градъ подлеже јуришу савезной нѣмачкој војски, коју предвођаше изборный войвода баварскій Емануило, коме су позднје тога ради и споменикъ у Минхену подигли. Сва турска посада, преко 20.000 людіѣ јака, беше безъ милости изсечена а само великаши поштеђени. Одма затимъ предаде се и Смедерево.

Князь Лудвигъ Баденскій освои у исто доба у Босни: Дубицу, Градишку, Бањалуку и Зворникъ. У Банату пакъ освоише Нѣмцы: Карансебешъ и Оршаву.

До сада су Аустријанци ратъ по Рватској, Мађарској и Ерделю водили, у последној 1688. години пређоше они Уну и Саву и упадоше у Босну, у којој савъ сѣверный део исте преотеше, докле прешавша главна војска Дунавъ и све на сѣверной страни данашњ Србије лежавше градове, пре свега Бѣоградъ, освои.

У почетку 1689. год. Турска шестогодишњимъ ратомъ исцрпљена, понуди аустријскомъ двору правичный миръ,

уступајућий му Мађарску и Ердель а тако исто и Темишваръ съ Банатомъ, само да јој се Бѣоградъ поврати и граница политична дужъ Саве и Дунава наспрамъ Босне и Србије између оба царства, постави. Но аустријској кабинету подпомаганъ савезницима: Русима, Поляцима и Млѣтчанима, одбаци повољна по нѣга условія тражећий далеко веће уступке за све нѣи, коє Турцы у толико мањъ волю имаше одобрити, у колико иѣ Французска на продуженъ рата подстицаше, огласивша истый и сама јоштъ у години 1688. бечкоме ћесару и нѣмачкој држави. Савезне нѣмачке войске исповраћаше се изъ Мађарске и појорише на Райну, свою постойбину одъ навале Француза да бране.

У новоодпочетомъ рату у години 1689. главно повелителство надъ аустријскомъ войскомъ у Србији предузе маркграфъ Лудвигъ Баденскій, чіє войске јоштъ у Јануару мѣсецу Сигетъ освоише, кои Турцы држаше. На крају мѣсеца Јулія беше царска войска на 20.000 людій доведена са главнымъ станомъ у Смедереву и якомъ резервомъ у Бѣограду. 1. Августа пређе његова войска Мораву наспрамъ Пожаревца и крену се путъ Ђуприє десномъ обаломъ помениуте рѣке. Турска 40.000 людій яка войска подъ заповешћу сераскера Реџеп-паше кодъ Крушевца стоявша, крене се на тај гласъ преко Мораве и спусти се левомъ обаломъ исте путуюћий съ ниже Ягодине. Аустријска сила пређе кодъ Глоговца (садашнѣгъ Кушилѣва) опетъ на леву обалу, желећий са турскомъ што пре сукобити се. 30. Августа догоди се одиста бой кодъ Баточине, у коме Турцы сасвимъ потучени беше и до самогъ Ниша гонѣни, изгубивши 98 топова. Предъ овимъ градомъ развезе се 22. Септембра изнова сѣча, у којој Турцы опетъ пострадаше, градъ и 48 топова изгубившиѣ.

Войвода Баденскій освои потомъ 14. Октобра градъ Видинъ на јуришъ а затимъ одма и Оршаву, коју су Турцы у течаю рата опетъ посели были, пређе Дунавъ, доспе съ

войскомъ до Бранкована у Влашкој, и у овој земљи съ войскомъ зыму проведе.

Одма у почетку ратовања у години 1689. аустријске войске у Србій, србскій се є народъ у овој свуда на оружѣ дигао, позванъ на то поглавито последњимъ своимъ деспотомъ Ђорђеѣмъ Бранковићемъ, поставшимъ тада мађарскимъ грофомъ, а и самимъ аустријскимъ царемъ Леополдомъ I. Међутимъ аустријскимъ войводама небіаше никако мило што жители ово-савскій и -дунавскій предѣла радіє узъ деспота него узъ нѣи пристаяше, те тога га ради кодъ ћесара оцр-нише и оклеветаше, да се онъ помоћу аустријске войске управо независнимъ господаромъ новоосвоєны предѣла начинити жели. Овако є маркграфъ своє цару изъ Липа исподъ Смедерева іошть у Юлію мѣсецу 1689. године писао, пре него што се є на сараскера кренуо био. Царъ му на то брзо одговори, да деспота Ђорђа Бранковића даде претворити и далѣ експедирати, ако се онъ нешто свои себичны намѣра отресао неби. Родолубиво чувство справъ свога достоинства, као вође народа, и дужности справъ овога, не-дадоше му да неверство учини, те продужуюћій устанакъ србскогъ народа у духу народне самосталности, беше на-последє одъ аустријскогъ генералисима у Новембру исте године у станъ царске войске у Кладово примамлѣнъ, ту вѣроломно као робъ задржанъ и затимъ преко Оршаве у Сибинъ у Ерделю у затворъ посланъ. Следеће 1690. године преместише га у Бечъ, а у години 1703. као робіаша у Егру у Ческой, гдѣ се є напоследє у години 1711. тужно и скончао.

У оно доба кадъ се є войвода маркграфъ съ главномъ войскомъ къ Видину кренуо, остаде у Нишу генералъ Пиколомини са 6000 людій, коима се у мѣсецу Октобру іошть 6000 придружише подъ заповешћу княза Хановѣранскога. Оставивши у Нишу посаду одъ 2000 людій крене се Пиколомини са 10.000 момака путъ Старе Србіє преко Прокупля, Митровице и Приштине, да и ову одъ Турака очисти. До-

шавъ 21. Октобра у Приштину и прешавъ Качаникъ спусти се Шар-планиномъ у Скоплъ, коју варошъ опљачка и попали разбивши предъ њоме пре тога турску войску око 10.000 людй яку. Затимъ врати се у Приштину натрагъ, гдѣ на-скоро и умре. Турцы недаваше великогъ одпора, ербо беше изненађени едно смѣлимъ продиранѣмъ ћесареваца у утробу царства, а друго много више устанкомъ србскогъ народа свуда у наоколо. Међутимъ увидеше аустрійске войсковође опасностъ, коя имъ са дальимъ продиранѣмъ грозаше, неимаю-ћий на расположењу већу коју войску и знаюћий да ће се Турцы брзо одъ првы пораза опоравити знати. У Качанику стаяху само 100 войника. Лицемъ на нову 1690. годину кре-нуше се 12.000 Турака противъ овогъ острога. Аустрійскій войвода посла полковника Штрасера и княза ХанOVERанскогъ са 1.300 войника, 4 топа и 1.500 Срба противъ непријателя. Штрасеръ, противъ мненя Срба, напусти свой кодъ Качаника утврђеный логоръ, и спусти се, Татарима намамљѣнъ, на чи-стину, гдѣ брзо одъ Турака обколѣнъ сву свою войску изсе-чѣну виде пакъ и самъ свое безуміе заедно са князомъ ХанOVERанскимъ главомъ плати. Князь Холштайнскій, новы запове-дникъ, поведе бѣдне остатке ћесарске войске преко Прокуп-ля натрагъ у Нишъ. Новонаименованный аустрійскій главно-командуюћий у Срби, Ветерани, у оно е исто доба у Нишъ приспео, када и Турцы Аустріянце и Србе одъ Скопља преко Качаника, Приштине и Прокупля гонише. Но мало затимъ одустану они одъ юриша на Нишъ и уступе до Софіе натрагъ.

У оно доба када аустрійскій генераль Пиколомини Ско-плъ попали, о Митрову дне 1689. године, спада епоха пре-селеня србскогъ народа са Косова и околине у ћесаро-кра-љевске државе. Срби су живо узъ аустрійску войску пристаяли и били јој тако рећи предня стража, али кадъ она збогъ изоставшій подкреплєня одступати поче, онда кодъ Турака замеренимъ Србима ништа друго неоста, већ да се листомъ дигну и изъ свое прадедовине уклоне а да само осветномъ

мачу и огњу стары свои гонителя неподлегну. Іоштъ кадъ є првый путь у години 1688. аустрійска войска на србско земляште ступила, позвао є царъ Леополдъ І. све Христіане у Турской, а нарочито Србе, да га у борби противъ заклетогъ непріятеля Христіанства подпомогну, и ови су тай позывъ радо примили. у надежди, да є єдномъ последній часть турской власти у србскимъ краєвима куцнуо. Пећскій православный тада патріархъ: Арсеніє III. Чарноєвићъ, испрва у дружству са злосрећнимъ деспотомъ, Ђорђеми Бранковићемъ, а потомъ самъ са другимъ епископима, позываше народъ на устанакъ, а кадъ оно Нѣмцы кодъ Качаника зло прођоше, тада онъ изведе савъ скоро отуда народъ узастопце царевой войсцы следећій, у аустрійске новоосвоєне државе, и ту се съ нима насели, а некій одъ нѣхъ допреше у збегъ и чаєъ изнадъ Пеште и Коморана. Казую, да се є томъ приликомъ до 37.000 породица изъ Старе и изъ данашнѣ Србіє у Аустрію изселило; єръ кудъ є годъ колона србскій изселѣника подъ предводительствомъ свога патріарха прошла, свуда су узъ путь и нови изселѣници пристаяли, а она се креташе са Косова преко Приштине, Прокупля, Ниша, Ягодине, Смедерева и Вѣограда преко Дунава и Саве у Унгарску, одъ седмогодишнѣгъ ратованія у пустару преобраћену земљу. Међутимъ оны 37.000 породица тешко да су више одъ 100.000 душа брояли, почемъ є искуствомъ доказано, да су породице приликомъ сеоба слабобройне, а и тиранска влада у Турской недопушташе никада, да се народъ нормално намножи. И у време обштегъ народногъ страданія са пропасти у години 1813. нѣ већій брой душа у Аустрію пребегао, єръ прво є брой становника у оба времена врло слабъ бѣо, а друго є многима и врло тешко было са свога огњишта кренути се и у туђе землѣ тумарнути, и то онда, кадъ миръ іоштъ заключенъ небѣше већъ се жестока борба продужаваше и Турцы се осећаше іоштъ у єдрини своє снаге.

Сеобу патријарха Чарнојевића са србскимъ народомъ скоро сви су осуђивали, али доста неправедно. Аустријске войске протераше Турке исподъ Беча и чакъ до Пирота догонише у дужини одъ сто и тридесетъ миља после шестогодишњегъ крвавогъ ратовања. Ко е дакле посумњати могао, да крозъ другій шестъ година Турци и изъ Европе сасвимъ истерани бити неће, када Аустрија сама војевала нје, већ у друштву са Русијомъ, Польскомъ и Венецијомъ? Несреће које нѣно оружје постигоше у години 1690, имаю се приписати тој околности, што се е већй, и то больй, део аустријске войске на ратъ противъ Француза на Райни употребити морао, поредъ изостали контингента изъ германскій земаља, кои своју постојбину одъ исти бранише. Како су се Срби съ Турцима при появу аустријске войске покрвили, одма су се съ ономъ побратимили, пакъ слѣдствено съ њоме и узмаћи морали, кадъ е она то за нужно држала, услѣдъ изостале помоћи. Прешавши на мађарско земљиште Срби неуживаше истина сва ћесарима обећана имъ политична права, шта више, беше излагани и многимъ вѣроисповоднимъ киненјима, па и гоненјима, али њина нова судба поста у сравненю са старомъ несравнѣно боля. Они напредоваше у царевини аустријској не само бройно већ и материјално и духовно, и отуда припомогше да се е нова Србија услѣдъ дванаестогодишњегъ рата одъ 1804-1815 исподъ ига турскогъ ослободити могла. Та Срба е у години 1804. у Аустриј готово исто толико брояно, колико и у Турској, но докле су они овде безъ икаквогъ умногъ развитка подобно стоци животарили, имадоше они тамо слободнје свештенство и среднй грађанскй staleж! Многй у народномъ ратовању одликовавши се вође и војници служеше пређе као фрайкорцы, нарочито подъ генераломъ Михалѣвићемъ у аустријској войсци и научише тамо како треба правилно непріателя разбити. Осимъ тога братъ съ оне стране бы е оностраномъ у помоћи са лиферованѣмъ

муниције и оружја, безъ чега би устанакъ одма у својмъ зачетку у години 1804. угушенъ быо, да изъ прека подражыванъ быо нѣ. Пакъ и у самой 1813. години нађоше наши отцеви склоништа одъ умирања одъ глади кодъ наше аустрійске браће, као што насъ она крепко са свимъ нужнимъ потребама и у години 1815. подпомагаше кадъ Србја изнова заставу своје слободѣ разви. И Срби изъ Аустрије у години 1751. у јужну Русію — потомъ Нову Србию прозвану — отишавши подъ началствомъ: Шевића, Рвата, Прерадовића и пр. нису сасвимъ безъ помоћи по насъ били, еръ и ако су се у свою браћу Русе већ прелили — бројемъ око 5.000 душа — ипакъ њини остаци као: Зорићи, Милорадовићи, Ивелићи, Сенијавини и многи други ходотайствомъ своимъ много припомогаше, да се после руски цареви: Александеръ и Николай за коначно ослобођењ Србије онако својскій и крепко заузимаху.

И сама новія грчка исторія представља намъ сасвимъ подобне догађае. Грци у Мореи и Ливадиј истина су чуда храбрости и материјалног пожертвовања за време ратовања за слободу одъ 1821 до 1828. године починили, али њина напрезана остала би безуспѣшна, да њи нешто грчкій филхелени изъ Русіе, Влашке а поглавито са оближњій Іонскій острова подпомагали нису. Републиканци ови острова беху увекъ као велике патриоте на гласу, тисућама врвише они својой браћи у помоћъ, а новчане суме, које имъ подарише, изалазе на миліоне, које готово као изгубљене припадоше. Іонци су управо данашњу Грчку умно и политично препородили, а рускому цару Павлу захвалити се има, што њ поменуте острове — поприште грчке новіе слободѣ — одъ Француза отео и као самосталну републиканску државу у години 1800. поставіо. Бугари неимајућій великій брой просвећени и богаты свой саплеменика преко Дунава у Влашкой и немогоше свою слободу извоєвати, но ова ће

имъ съ временемъ, по природномъ току стварій, судеій не-
изоставно изъ Шумадије доћи.

Да се сада повратимо на прекинуто причанѣ воєны до-
гађая у Србији после изселєня патријарха Чарноввића.

У почетку године 1690. поста чувєнный юнакъ Кара-
Ђуприлићъ великимъ везиромъ. Онъ привеза изнова за
турске санџаке одбегшу войничку сређу, ако ће и за само
кратко време бити, ратъ се одржа поне у равнотежи и
Турцы отргоше изъ руку њесареваца Србию. У Априлу исте
године освоише царевци у Мађарској Канъижу, а истогъ
мѣсеца умре у Ерделю князь Апафи, коме султанъ Текелію
за наслѣдника постави, давши му у помоћъ 16.000 Турака,
кои аустрійскогъ генерала Хайслера у Ерделю у Августу
до ноге потукоше и заробише.

Генералъ Ветерани имађаше у Србији 12.000 войника
съ коима четничку войну заєдно са Србима крозъ цѣлу зиму
сређно продужаваше. Єдномъ приликомъ одвои се єдна чєта
одъ 200 людій Срба и дође у само Филибе, гдѣ кадію и
многе племените Турке ухватише и собомъ у царскій станъ
одведоше. Наипосле кренуше се у Августу Турцы са якомъ
сыломъ, узеше на юришъ острогъ Пиротъ, кои само 100
Нѣмаца браняху, и обколише Нишъ, у коме 3.300 людій
царске войске стаяше. Маркграфъ Баденскій улогори се
кодъ Ягодине са 14.000 людій, али чувши за поразъ свой
у Ерделю, посла єдну половину своє войске у одбрану Бѣо-
града а другу поведе у Ердель да отуда усташе и Турке
истерал. После три неделѣ предаде се Нишъ у Септембру,
Видинъ іоштъ на краю Августа, а Смедерево узеше
Турцы на юришъ. Овы дошавъ 1. Октобра подъ Бѣоградъ,
после осмодневне обсаде освоє га приступомъ и извѣку 8000
аустрійске войске у нѣму; єдва є заповедникъ града съ
мало пратић умаћи могао. Одма затимъ прејуре они преко
Саве и Дунава, тамо доспу до Осека а овамо до Ве-
ликогъ Варада.

Великимъ успесима у години 1690. охрабрени Турци поведоше у следећој подъ заповешћу великогъ везира Кара-Туцрилиѣа преко 100.000 войника у бой, којима се 66.000 ѣсареваца на супротъ ставише. У овоме броју беше 3.600 коњаника и 6.400 пешака србске одвојене войске подъ командомъ свога войводе Јована Монастирліе. У бою подъ Сланкаменомъ у Августу мѣсецу беше Турци сасвимъ разбіени и изгубише свога сераскера и 154 топа, али и царску войску стаде ова побѣда преко 8000 людій, коя потомъ градъ Липу освои.

У години 1692. освоише Аустријанцы само: Великій Варадъ у Мађарској и ништа више, а турске войске ништа непредузимаше.

И у години 1693. освоише царевци само градиѣе: Борош-Енѣ и Вилагошъ у Мађарској а Турци се опетъ никуда немакоше.

Тако исто прође и 1694. година безъ важниѣ догађая, поглавито збогъ рата съ Францускомъ. Додуше обколише Турци подъ Варадиномъ настанѣну ѣсарскѣ войску, али после неколико недѣля вратише се у Бѣоградъ оставивши онима да изгладнѣлу тврдињу Булу освоѣ.

У години 1695. пређе султанъ Мустафа II. Дунавъ кодъ Панчева и потуче Аустријанце подъ генераломъ Витераномъ кодъ Лугоша сасвимъ, у комъ бою реченный генералъ са 2000 людій погине. Ћесаревци немогоше Турцима ништа учинити, кои у повратку и Карансебешъ освоише и срушише.

Осимъ неодсудногъ боя кодъ Олашина у Банату, гдѣ ѣ самъ султанъ Турке а изборный войвода саксонскій Аустријанце предводіо, ништа важногъ у години 1696. на бойномъ се полю догодило нѣ, али Темишваръ съ целімъ Банатомъ остаде у турскимъ рукама.

Година 1697. была ѣ за ратованѣ обе стране сасвимъ решителна. Самъ султанъ поведе у Августу мѣсецу 100.000

войника, којима едва 50.000 аустријске войске на супротъ стаде изъ узрока, што су оне како на Райни тако и у Италији противъ Француза воєвати морале. У Септембру беше ужасна погибія Турака подъ Сентомъ, одъ коє се никадъ више неопоравише противъ Аустријанаца, и то беше последня битка у којој є султанъ лично войску предводио, а ту изгубише Турци 72 топа и 30.000 людіи а Аустријанци едва 2000 подъ чувенимъ войводомъ принцемъ Евђе-ніємъ. Овай на мѣсець дана потомъ дигне се са 6.500 людіи у походъ противъ Босне, те многе замке и острогое освоивши доспе чакъ до Сараєва, коє оплячка и попали и съ многимъ се, нарочито католичкимъ, жительствомъ изъ Босне у Славонию врати. У ово исто доба закључи се између Аустрије и Французске миръ у Рисвику, те тако є аустријска войска неподѣлна у години 1698. противъ Турака дѣйствовати могла. Али Турци одпочеше преговарати миръ, изъ узрока, што имъ у току ратовања и Руси савъ Азовскій предѣлъ а Млѣтчани многа мѣста у Далмацији и сву Морею освоили беху. Доиста закључи се у Јануару 1699. године миръ између Турске съ едне и друге четири ратуюће стране съ друге стране, тако: да Аустрија сву Мађарску, осимъ Ваната, далъ Ердель, Рватску и Славонию осимъ малогъ дела Срема између Карловаца, Митровице и Земуна, кои као градско полъ за Бѣоградъ остаде, — поллучи; Русија доби Азовскій предѣлъ; Польска Каменѣцъ са Подолиємъ, а Млѣтци цѣлу Морею са свима у Далмацији освоєнимъ предѣлима, одъ кои Которскій найважнии беше.

Оставляюћий у години 1699. свршена ратна дѣйствія на страну, да продужимо опетъ правый предметъ нашегъ списа, сеобу србску у Унгарску.

На најзападнѣмъ краю царевине, у југозападну Рватску, подъ именоу Лике и Крбаве, познатиј доселіо се такође србскій народъ и то изъ Босне и Ерцеговине у Аустрију іоштъ и пре обсаде Беча у г. 1683. догодивше се, у поманьимъ

оделенима, али највише дође га у години 1687. када Турци сасвимъ изъ Рватске и Славоніе изтерани беше, и то броємъ око 4000 породица. Са патријархомъ Чарнојевићемъ прешло є, као што видосмо, 37.000 породица и тако свега є у томе рату 41.000 србскій породица, коє изъ Србіє а коє изъ Босне у Аустрију претурило се. Народъ србскій у царско-унгарске землѣ доселивши се добио є и повластице како одъ цара Леополда I. тако исто и одъ нѣгови последователя, а одъ највеће важности беху оне, коє су издате: 6. Априла, 21. Августа и 11. Декембра 1691. године; — 20. Августа 1691. године; — 13. Мая 1694. године; — 4. Марта 1695. године; — 29. Септембра 1706. год. и 8. Октобра 1713. год. У овима, нарочито првимъ повеляма, даю се Србима слѣдујућа права: да собствено земљиште (територијумъ) имаю, да сами себи войводу бираю, да по своимъ старимъ правима и обичајима на свомъ се земљишту управляю и да одъ жупанскій властїй независе, да су безбѣдни у упражняваню своє вѣре по обредима православне цркве и да имаю свога црквеногъ поглавара сами бирати. Међутимъ правый смисао речены повеля съ временомъ изгуби се скоро сасвимъ, осимъ последнѣ тачке што се избора, и то не патријарха, већъ митрополита, тиче. Бечкїй дворъ, а много више мађарска аристокрація, недопустише Србима уживати права свечано царскимъ подписима дарована и честократно потврђивана.

Прва царска повеля Србима дарована одъ 6. Априла 1690 године, дарована є јоштъ онда кадъ сви изселѣници Дунавъ и Саву пребродили небїяху; следећа пакъ издаде се 21. Августа исте године оногъ дана, када Турци Аустријанце у Ерделю до ноге потукоше и ови за избавити онај пречїй край Србію потомъ напустише, Турци се пакъ за њима наклонише и Бѣоградъ съ великимъ квопролитїемъ јоштъ у Октобру на јуришъ узеше, те Саву и Дунавъ прешавши до Мориша и Драве Аустријанце и за њима

приставше Србе гонише. Трећа привилегија издаде се 11 Декембра исте 1690. године када сви Срби већъ съ оне стране Саве и Дунава стаяше, гдѣ се затимъ и поселише. Четврту пакъ повелю подписа царъ на самый данъ 20. Августа 1691. године када Срби подъ Монастирліомъ съ Аустријанцима онако славно разбише великогъ везира, чувеногъ Ђуприлића, подъ Сланкаменомъ; и то су четири основне повелѣ дароване съ Чарноєвићемъ изселѣнимъ Србима.

У својој постойбини узъ дошавше царевце на оружје скочивши на Турке Срби, морадоше одъ два зла манѣ бирати, када они уступати за нужно држаше: или се т. е. безусловно опетъ Туркомъ покорити или съ онима заедно уклонити се; люди, жене и дѣца до больи прилика за повратакъ у дѣдовину. Они врло мудро последню судбу изабраше, еръ са првомъ предстаяше имъ непременно бити робомъ или гробомъ. Осимъ патријарха више православно духовенство на концу седамнаестогъ вѣка састояло се изъ следећей особа владическогъ чина. У Ђенополю (Борош-Ѣнѣ, више Арада) беше Исаія Ђаковићъ; — у Горњимъ Карловцима Стеванъ Метовіяхъ; — у Сегедину Ђвтиміе Дробнякъ; — у великомъ Вараду Ђфремъ Банјанинъ; — у Будиму Ђфтиміе Поповићъ; — у Вршцу Спира Штипица; — и у Мохачу Ђфтиміе Тетовацъ. Патријархъ се е доселио изъ старе своє столице у Пећи, а презимена остали овде исчислени владика посведочаваю, да су се доиста они съ паствомъ у недавно време такође изъ Старе Србіє доселили. Тако су: Ђаковица, Метохія и Банјани, мѣста на Косову; — Дробняцы предѣлъ у Ерцеговини; — Штипъ и Тетово вароши у зашарпланинской Старой Србій. Презимена дакле самы народны вођа најяснѣе показую изъ кои су се краєва Срби у оно доба у аустрійско царство доселили. Као што е и после смрти Патријарха у години 1710. трећій на реду Србскій прво-

свештеникъ Софроніе Подгоричанинъ бѣо родомъ очевидно изъ Подгорице у зети црногорской. — Патріархъ се одма у почетку у манастиру Крушедолу, близу Карловаца, настаніо бѣо, а текъ после отишао є на неко време у Сент-Андрею. Ђупольскій владика премести се после у Темишваръ, велико-варадскій пакъ у Арадъ. Сегединска и мухачка епархія буду упраздњене а на место прве у Пакрацу у Славоніи, а на место друге у Новоме Саду у Бачкој изнова подигнуте. У колико се є на граници миръ више утврђивао, у толико є далеко къ сѣверу потиснутый србскій народъ опетъ къ својме староме отечеству приближавао се, у надежди да се у исто кадтадъ опетъ поврати.

Србскій, подъ свештеничкимъ главарима у Аустрију изселѣный, народъ добио є єдну главну дужность: да јужну границу царства одъ Турака брани, и тако получи мало по мало сасвимъ воено устројство. Одма у почетку подигне се воєный кордонъ наспрамъ Турске, и десне обале: Мориша, Тисе и Саве постану войничке области, почемъ су Турци Банатъ и после закљученогъ карловачкогъ мира све до год. 1717. држали. Када пакъ реченомъ облашћу ћесаревцы у последњој години овладаю, онда савъ Банатъ у воєну границу претвори се, и то у години 1724. Поморишка и потиска коначно се устроише јошть у години 1702. а рватска у години 1704. Међутимъ са задобивенимъ Банатомъ и ново у њѣму основаномъ границомъ посташе съ временомъ првоименоване: поморишка и потиска излишнимъ, те се по тој цѣли нареди, да се оне у години 1750. укину а жители исти у Банатъ и на ушће Тисе преселе. Многи одъ тадашњи Срба у онимъ границама незадовольни новомъ наредбомъ волеше пре у Русію него у Банатъ селити се, и тамо отишавши населише Нову Србію, и добише уставъ такође сасвимъ граничарскій, закланяюћій Русію одъ кримскій Татара, као што су пређе Мађарску одъ Турака бра-

нили. Пређе беху сва Славонія и савъ Банатъ на нози војне границе установљени, али съ временомъ народа се намножи тамо толико, да се за нужно нађе, да се сѣверни делови поменути крајева одцепе и вармејској управи, предаду, а само ужа ивица дужъ Саве и Дунава у войничкомъ устройству задрже. На тај начинъ омеђи се Славонія у год. 1747. Шайкашкій баталіонъ у години 1764. и Банатъ у години 1768. као стална Војна граница у данашњој административној величини, а сви остали делови одпадоше. Срби осташе и у провинціалу али јоштъ радіе населише нову Краину, поглавито Банатъ, силазећий са Тисе и Мориша.

Но нису Срби єдиний народъ били кои су новоосноване јужне предѣле Унгарске, — дугимъ ратомъ у пустаре претворене — населили; Срби западне цркве — Шокци — населише се съ њима заєдно у Славоніи и Срему; — Рвати дођоше у Бачку; Мађари поседоше сво долиѣ Потисѣ и сѣверну Бачку; — Њѣмцы запремише Бараню, Бачку и Банатъ, а и Власи у последню областъ гомилама изъ Ердеља поврвише; па и сами Словаки и Русини оставише своя прастара подкарпатска седишта и спустише се у јужне предѣле Бачке, Срема и Баната. Међутимъ у свимъ овимъ предѣлима беху Срби до пре сто година први, што се броя и политичне важности тиче.

За озбиљногъ статистичара врло є немило дѣло, да духовне старешине србске одъ године сеобе њине у години 1690. па крозъ сто година после никада на потребу помишляли нису, да свой народъ одъ времена на време пребросе и увѣре се како є у томъ погледу наспрамъ другій народа. Текъ са славно познатимъ митрополитомъ Стефаномъ Стратимировићемъ наста повольніє доба за скупляњѣ статистичны података како изъ пописа тако исто и изъ црквены протокола. Онъ, кои се є са подизанѣмъ гимназіє у Карловцы за умну просвету свога народа старао, и кои є уставшимъ оостранимъ Србима великій пріатељ

указао се, трудіо се, да политичну снагу народа редовнимъ пописомъ дозна.

Митрополитъ Стратимировићъ нареди првыи обшти понисъ православны Христіана у Аустріи подъ нѣговомъ духовномъ управомъ стаявши и то у години 1797. Томъ приликомъ записаше: Колико има манастира, црквѣй и капела, свештеника и калуђера, домова и бракова; по народности: колико Срба, Вла и Грка у свакој православној епархіи у Унгарској како у Граници тако исто и у провинціалу. Одъ овога пописа доспели су до насъ на жалость само скупни броеви по епархіјама и политичнымъ деловима, а не и подробни по парохіјама. Я последнѣ ни у архиви патријаршіе у Карловцы добити нисамъ могао.

После наведеногъ првогъ обштегъ пописа православногъ становничества у Аустріи помоћу свештенства свршеногъ, слѣдоваху затимъ и други, одъ кои су намъ нарочито познати они одъ године: 1812., 1821. и 1847. Врло є вѣроватно да су и у другимъ годинама православни свештеницы своє стадо пописивали, али податцы остали су неупотребљени. нити самъ њихъ я добавити могао. У новіе доба сръбско-црквени народни сабори у Карловцы у години 1861., 1865. и 1869. држани, предали су јавности подобне статистичне податке за две године, одъ кои самъ я оне на годину 1867. односеће се употребио и ради сравненя напоредо са годиномъ 1847. ставіо и то како за свакој административный кругъ Воєне Границе и Паоріе, тако и за сваку поєдину парохію по деоби изъ новіи година, кое се изъ следећей таблица види.

Прегледъ србско-православ. становничества у Унгарској.

Relevé de la population orthodoxe serbe en Hongrie.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d'habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		У ГОДИНИ — en		
		1847.	1867.	
I. Личанскій полкъ. — Régiment de Lika.				
1. Брувно		2.121	2.219	98
2. Висућъ		1.651	1.703	52
3. Врбацъ		1.662	1.872	210
4. Градацъ горњи		3.011	3.399	388
5. Градацъ доњи		2.111	3.554	1.443
6. Диво село		1.368	1.490	122
7. Добро село		1.646	1.921	275
8. Дољани		1.417	1.922	505
9. Зрмани		2.032	2.278	246
10. Јушани		2.000	1.765	— 235
11. Кикъ		1.207	1.884	— 624
12. Плоча		1.301		
13. Комићъ		1.418	980	— 438
14. Лапацъ		2.656	3.189	533
15. Мезинъ		1.870	2.092	222
16. Медакъ		1.408	2.266	858
17. Мединарь		1.035	1.064	29
18. Могорићъ		1.587	1.787	200
19. Мутилићъ		1.646	1.506	— 140
20. Осредцы		1.413	1.545	132
21. Островица		1.259	1.465	206
22. Подлапачъ		1.646	1.712	66
23. Попина		2.146	1.637	— 509
24. Почитељ		1.577	1.635	58
25. Прибудићъ		1.042	1.300	258
26. Радучъ		1.517	1.332	— 185
27. Србъ		1.874	2.448	574

ТЕКУЋИ БРОЈ Numercs d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЈА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ difference en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
28.	Смилянъ	1.520	} 1.871	100
29.	Госпићъ	251		
30.	Средня Гора	—	1.330	1.330
31.	Суваја	2.111	2.428	317
32.	Широка кула	1.588	1.817	229
Свега . .		51.091	57.411	6.320
Total.				
II. Оточкій полкъ. — Régiment d' Ototchatz.				
1.	Врховине горнѣ	2.959	3.143	184
2.	Врховине дољнѣ	1.780	1.608	— 172
3.	Бѣло полѣ	1.786	2.503	717
4.	Брлогъ	1.652	2.169	517
5.	Бунићъ	1.609	1.835	226
6.	Дабаръ	991	1.036	45
7.	Дебело брдо	1.435	1.693	258
8.	Дољани	1.061	1.057	4
9.	Залужница	1.561	1.525	— 36
10.	Кленовацъ	1.659	1.147	— 512
11.	Корѣница	4.537	4.924	387
12.	Косињъ	1.693	2.276	583
13.	Крбавица	2.272	2.155	— 117
14.	Неблуси	1.300	1.893	593
15.	Петрово село	2.044	2.475	431
16.	Сенъ	56	101	45
17.	Ивица и Оточацъ	1.539	1.553	14
18.	Шкаре	1.558	1.932	374
Свега . .		31.492	35.025	3.533
Total.				

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
III. Огулинскій полкъ. — Régiment d' Ogouline.				
1.	Гомирѣ	3.095	3.355	260
2.	Дрежнице	2.554	3.206	652
3.	Дубрава	2.102	2 176	74
4.	Лучани и Водотечъ	3.611	4.108	487
5.	Лѣсковацъ	3.124	3.848	724
6.	Мочи́ла	1.788	2.212	424
7.	Муњава и Огулинъ	1.519	1.557	38
8.	Плашкій	3.860	4.840	980
9.	Поникве.	{	869	{
10.	Мариндолъ		662	
11.	Примишлѣ	1.638	2.236	598
12.	Садиловацъ	2.246	2.921	675
13.	Слушница	1.806	2.426	620
14.	Тржињъ	1.410	1.828	418
15.	Тоболињъ	1.468	1.499	31
16.	Јасеновица	1.689	1.572	— 117
Свѣга . .		83.255	89.315	6.060
Total.				
IV. Слунскій полкъ. — Régiment de Slouine.				
1.	Благай	2.184	2.304	120
2.	Будачкій горный	1.967	1.395	— 572
3.	Будачкій доный	1.501	1.611	110
4.	Велюнь	1.857	2.047	190
5.	Войнињъ	1.897	2.193	296
6.	Клокочъ	2.445	3.355	910
7.	Коларињъ	1.919	1.883	— 36
8.	Крстиня	2.172	2.437	265
9.	Перясица	2.352	2.194	— 158
10.	Полой	1.271	1.548	277

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОШІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ difference en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
11.	Скрадъ	1.278	1.328	50
12.	Требиња	1.442	1.406	— 36
13.	Тушиловићъ	1.389	1.178	— 211
14.	Утиња	1.582	2.080	498
15.	Цетинъ	3.079	1.534	{ 644
16.	Радовица		2.189	
Свега . .		28.335	30.682	2.347
Total.				

V. I. Бановиѣ полкъ. — I. Régiment du Ban.

1.	Блатуша	1.509	1.728	219
2.	Бовићъ	1.834	2.178	344
3.	Бойна	1.074	1.228	154
4.	Брезово полъ	1.826	1.185	— 641
5.	Бузета	1.101	1.675	574
6.	Влаовићъ	1.288	1.834	546
7.	Вргинъ мостъ	1.781	1.828	47
8.	Глина	1.164	2.607	196
9.	Майске поляне	1.247		
10.	Градацъ великиѣ	847	1.166	319
11.	Градацъ малиѣ	1.020	1.369	439
12.	Драготина	1.523	1.618	95
13.	Дреновацъ	933	—	— 933
14.	Жиновацъ	2.727	3.248	521
15.	Кириѣ	1.833	2.151	318
16.	Клашниѣ	1.163	1.670	507
17.	Лушћани	1.661	1.806	145
18.	Облаѣ	1.051	1.460	409
19.	Перна	2.530	2.860	330
20.	Славско полъ	988	1.303	315
21.	Сѣничакъ	3.419	3.700	281
22.	Стипанъ	2.108	2.338	230
23.	Тописко	2.253	2.251	— 2

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШЕ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
24.	Хайтић	1.436	1.812	376
25.	Чемерница	1.755	1 885	130
26.	Шумњаръ	891	990	99
Свега . .		40.962	45.890	4.928
Total.				

VI. II. Бановиј полкъ. — II. Régiment du Ban.

1.	Бабина рѣка	1.557	1.631	74
2.	Блиня	1.343	1.301	— 42
3.	Боровићи	937	—	— 937
4.	Брђани	1.438	1.943	505
5.	Вукошевацъ	1.128	964	— 164
6.	Градуса	815	788	— 27
7.	Дворъ	1.278	1.281	3
8.	Дубица	1.612	1.632	20
9.	Живая	1.219	986	— 233
10.	Јошевица	1.433	1.594	161
11.	Комоговина	1.216	1.809	593
12.	Костайница	778	721	— 57
13.	Любина прва	1.432	1.468	36
14.	Любина друга	1.910	2.097	187
15.	Меминска	1.243	2.445	— 18
16.	Храстовацъ	1.220		
17.	Петриња и Жуњици	890	988	98
18.	Раусовацъ	943	740	— 203
19.	Руевацъ	2.355	2.581	226
20.	Свиница	1.164	1.036	— 128
21.	Слабина	666	743	77
22.	Старо село	930	805	— 125
23.	Тремушњакъ	1.209	1.319	110
24.	Уштица	584	602	18
25.	Црвени бокъ	1.463	1.960	497
26.	Четврковацъ	933	1.182	249

ТЕКУЋИ БРОЈ Numéros d' ordre	ОКРУГИ И ПАРОХИЈЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		РАЗЛИКА У ВЕЊУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
27.	Шаканлије	960	996	36
28.	Јворанџ	1.973	1.937	— 36
29.	Јсеновацъ	1.153	1.024	— 129
30.	Јураковацъ	1.297	1.428	131
Свега . .		37.079	38.001	922
Total.				

VII. Крижевачкиј полкъ. — Régiment de St. Croix.				
1.	Болчъ	900	1.005	105
2.	Бршљаница	1.423	1.417	— 6
3.	Вояковацъ	1.003	1.267	264
4.	Вуковије	605	479	— 126
5.	Зденица	987	963	— 24
6.	Иванићъ	72	51	— 21
7.	Капела	1.262	1.267	5
8.	Лепа вина	402	445	43
9.	Липовљани	1.531	1.651	120
10.	Миклеушка	789	1.022	233
11.	Нарта	1.836	2.007	171
12.	Пављани	1.645	1.868	223
13.	Пашіанџ	1.153	1.355	202
14.	Поганацъ великиј . .	311	373	62
15.	Ровиште	1.207	1.482	275
16.	Ступовача	1.103	989	— 114
Свега . .		16.229	17.641	1.412
Total.				

VIII. Ђурђевачкиј полкъ. — Régim. de St. George.				
1.	Барна	870	1.052	182
2.	Бедениџъ	872	929	57

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛИ Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
3.	Беловаръ	1.845	2.834	989
4.	Ботиновци	476	520	44
5.	Грубешно пољъ	1.417	1.479	62
6.	Грђевацъ	1.153	1.220	67
7.	Кобасица	335	371	36
8.	Мучна	671	717	46
9.	Новоселяни	1.159	1.220	61
10.	Ператовица	1.240	1.439	199
11.	Писаница велика	2.875	3.090	215
12.	Поганацъ	561	673	112
13.	Салникъ	276	237	— 39
14.	Северинъ	946	995	49
15.	Трепнѣвица	714	756	42
16.	Турчевић-Пољъ	1.057	1.007	— 50
Свега		16.467	18.539	2.072
Total.				
IX. Градишкѣи пољъ. — Régim. de Gradichka.				
1.	Бодеграј	722	800	78
2.	Врбовљани	1.136	1.105	— 31
3.	Градишка нова	1.024	1.081	57
4.	Градишка стара	770	770	—
5.	Гређани	699	671	— 28
6.	Кобашъ	942	855	— 87
7.	Кукулѣвацъ	623	508	— 115
8.	Ловска	1.192	1.255	63
9.	Медари	576	606	30
10.	Окућани	949	990	41
11.	Раићъ дољни	1.812	1.625	— 187
12.	Ратковацъ	731	696	— 35
13.	Роголъ	1.297	1.259	— 38
14.	Свинярь (Србацъ)	364	261	— 103
15.	Суботска	1.044	839	— 205

ТЕКУЋИ БРОЈ. Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre d'habitants		РАЗЛИКА У ВИШЕУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
16.	Чаглић	875	807	— 68
17.	Јбланацъ	901	1.003	102
Свега . .		15.657	15.131	— 526
Total.				
Х. Бродскій полкъ. — Régiment de Brode.				
1.	Бродъ	434	376	— 58
2.	Винковци	1.049	965	— 84
3.	Клокочевикъ	1.048	1.047	— 1
4.	Лазе	1.039	1.144	105
5.	Мирковци	1.088	1.124	36
6.	Ново Тополъ	275	520	245
7.	Ороликъ	333	445	112
8.	Отокъ и Комлетина	193	193	—
9.	Раѣво село и филијали	574	574	—
Свега . .		6.033	6.388	355
Total.				
XI. Варадинскій полкъ. — Régiment de Pétervardein.				
1.	Адашевци	1.522	1.520	— 2
2.	Ашаня	706	649	— 57
3.	Бановци стари	1.708	1.730	22
4.	Батанѣца	1.588	1.691	133
5.	Бежанія	840	812	— 28
6.	Белегишъ	1.381	1.582	201
7.	Бешка	1.268	1.370	102
8.	Болѣвци	709	768	59
9.	Босутъ	551	1.076	1
10.	Рача	524		
11.	Буковацъ	1.010	1.201	191
12.	Вашица	1.080	1.168	88

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
13.	Войка	2.745	2.606	— 139
14.	Голубинцы	2.170	2.220	50
15.	Грабовцы	836	829	— 7
16.	Витоевцы	441	440	— 1
17.	Гркъ	1.546	1.436	— 110
18.	Дечъ	804	867	63
19.	Добановцы	1.598	1.595	— 3
20.	Земунъ	6.167	4.519	— 1.648
21.	Илинцы	978	945	— 33
22.	Карловцы	2.760	2.719	— 41
23.	Карловчињъ	848	836	— 12
24.	Кленакъ и Ртковцы	844	637	— 207
25.	Крнѣшевцы	788	853	65
26.	Крчединъ	1.784	1.468	— 316
27.	Кузминъ	2.321	2.382	61
28.	Купиново	1.208	1.140	— 68
29.	Лаѣаракъ	2.818	2.215	— 603
30.	Мартинцы	2.960	3.118	158
31.	Митровица	2.488	2.584	96
32.	Михалѣвцы	685	865	180
33.	Моровињъ	435	786	142
34.	Батровцы	209		
35.	Обрежъ	474	500	26
36.	Огаръ	768	738	— 30
37.	Пазово ново	764	794	30
38.	Печинцы	966	887	— 79
39.	Петровчињъ	419	354	— 65
40.	Бечменъ	314	321	7
41.	Платичево и Никинцы	805	713	— 92
42.	Попинцы	1.190	970	— 220
43.	Прво	700	731	31
44.	Прогаръ	589	569	— 20
45.	Сасе	2.909	2.379	— 182
46.	Сланкаменъ	561	1.004	95

ТЕКУЋИЙ БРОЙ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЙ ЖИТЕЛЯ Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ difference en plus
		У ГОДИНИ — en		
		1847.	1867.	
47.	Сурдукъ	1.352	1.400	48
48.	Сурчинъ	1.132	1.212	80
49.	Товарникъ	667	695	28
50.	Угриновцы	1.388	1.385	— 3
51.	Фенекъ (Прияворъ)	155	129	— 26
52.	Чортановцы	650	537	— 113
53.	Шашинцы	1.560	1.585	25
54.	Шимуновцы	1.000	1.206	206
55.	Яково	697	708	11
56.	Ямина	727	910	183
57.	Яракъ	1.025	896	— 129
Свега		71.102	69.250	—1.852
Total.				

XII. Шайкашкiй батальонъ. — Bataillon de pontoniers.				
1.	Вилово	825	902	77
2.	Гардиновцы	785	907	122
3.	Господинцы	1.869	2.076	207
4.	Жабаль	3.843	4.112	269
5.	Иванъ Св.	1.471	1.461	— 10
6.	Качъ	2.080	2.522	442
7.	Ковиль горный	1.921	1.900	— 21
8.	Ков. доль. и манастиръ	1.490	1.644	154
9.	Локъ	657	711	54
10.	Мошоринъ	1.927	2.180	253
11.	Надаль	1.511	1.520	9
12.	Тителъ	1.665	1.744	79
13.	Чуругъ	3.832	4.625	793
14.	Бурђево	2.720	2.777	57
Свега		26.596	29.081	2.485
Total.				

ТЕКУЋИ БРОЈ Nombres d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХИЈЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
XIII. Српско-банатскій полкъ. — Régiment banatico-serbe.				
1.	Алибунаръ	2.122	1.804	— 318
2.	Бела Црква	1.198	1.324	126
3.	Бѣлобр. Дивич и Сушка	1.484	1.400	— 84
4.	Врачевгај	2.166	2.073	— 93
5.	Гай	1.200	1.200	—
6.	Делиблато	2.104	2.175	71
7.	Дубовацъ	522	651	129
8.	Дуплай	894	749	— 145
9.	Загајце	868	910	42
10.	Златица	860	937	77
11.	Избиште	1.516	1.780	264
12.	Кайтасово	389	359	— 30
13.	Калуђерово	570	680	110
14.	Крушчица	1.320	1.513	193
15.	Кусињъ	2.382	2.271	— 111
16.	Ланговетъ	842	768	— 74
17.	Лесковица	827	946	119
18.	Мачевацъ	220	270	50
19.	Молдава стара	1.655	1.710	55
20.	Мраморакъ	2.290	2.328	38
21.	Орешацъ	564	549	— 15
22.	Паланка	1.214	1.127	— 87
23.	Парета	519	470	— 49
24.	Пожежена	394	484	90
25.	Радимна	722	626	— 96
26.	Соколовацъ	970	1.065	95
27.	Црвена црква	807	776	— 31
28.	Улма	2.303	2.560	257
29.	Јасеново	1.606	1.591	— 15
Свега . .		34.528	35.096	568
Total.				

РЕЧУЉИ БРОЈ Numéros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХИЈЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitans		РАВАНА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
XIV. Нѣмачко-банатскій полкъ. — Régiment banatico-allemand.				
1.	Баваниште	4.850	5.939	1.089
2.	Баранда	2.330	2.133	— 197
3.	Борча	680	983	303
4.	Ботошъ	2.824	2.873	49
5.	Брестовацъ	1.280	1.232	— 48
6.	Добрица	2.250	2.607	357
7.	Доловы	3.907	4.070	63
8.	Идворъ	2.120	2.077	— 43
9.	Иланца	2.325	2.395	70
10.	Ковинъ	2.320	2.755	435
11.	Маргитица	1.095	1.046	— 49
12.	Ново село	1.414	1.604	190
13.	Омольица	2.385	2.516	131
14.	Опово	2.710	2.871	162
15.	Орловатъ	1.923	1.985	62
16.	Острово	760	889	129
17.	Панчево	7.780	8.943	1.163
18.	Перлезъ	2.723	2.638	— 85
19.	Плочица	915	978	63
20.	Сакуле	2.590	2.523	— 67
21.	Самошъ	2.379	2.244	— 135
22.	Севкеринъ	2.500	2.706	206
23.	Старчево	1.108	1.036	— 72
24.	Томашевацъ	2.605	2.470	— 135
25.	Фаркаждинъ	1.681	1.888	207
26.	Фердинъ	1.285	1.379	94
27.	Црепая	4.100	4.433	333
28.	Чента	2.361	2.435	74
29.	Ярковацъ	2.540	2.418	— 122
Свега . .		69.740	74.066	4.326
Total.				

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ difference en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
XV. Влашко-банатскій полкъ. — Régiment banatico-valaque.				
1.	Любкова дољна . . .	865	1.034	169
2.	Свинѣица	890	989	99
Свега . .		1.755	2.023	268
Total.				
XVI. Рѣчка жупанія. — Comitatus de Fiume.				
1.	Рѣка	23	91	68
XVII. Загребачка жупанія. — Comitatus d' Agram.				
1.	Загребъ	178	318	140
2.	Карловци горњи . . .	393	442	49
3.	Моравица	2.169	2.035	— 134
Свега . .		2.740	2.795	55
Total.				
XVIII. Крижевачка жупанія. — Comitatus de St.-Croix.				
1.	Болфанъ	580	818	238
2.	Иванацъ	676	798	122
3.	Копривница	64	40	— 24
4.	Плавшинци	1.017	1.220	203
5.	Средице	609	722	113
Свега . .		2.946	3.598	652
Total.				

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОШИЈЕ Cercles et paroissès	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВРЕЊУ différence en plus
		У ГОДИНИ — en		
		1847.	1867.	
XIX. Пожешка жупанија. — Comitat de Pojega.				
1.	Бастая	1.270	1.617	347
2.	Бела	1.174	1.525	351
3.	Богомаче	828	780	— 48
4.	Брестовацъ	595	579	— 16
5.	Бучъ	2.915	2.872	— 43
6.	Ветово	512	422	— 90
7.	Градиште	1.239	1.249	10
8.	Граховљани	1.271	1.109	— 162
9.	Дароваръ	1.357	1.402	45
10.	Дољани	845	659	— 186
11.	Каменска	1.203	1.259	56
12.	Кашинацъ	1.036	1.129	93
13.	Кусоня	1.507	1.485	— 22
14.	Пакрацъ	1.304	929	— 375
15.	Пожега	1.120	1.219	99
16.	Слобоштинъ.	1.148	1.052	— 86
17.	Смољановци	1.161	1.131	— 30
18.	Торонъ	887	726	— 161
19.	Трештеновци	461	444	— 17
20.	Троглавъ	802	599	— 203
21.	Уљаникъ	1.005	913	— 92
22.	Чечевацъ	1.055	1.123	68
23.	Шуметлица	718	792	74
Свега . .		25.413	25.015	— 398
Total.				
XX. Веровитичка жупанија. — Comitat de Verovititz.				
1.	Бело брдо	1.604	1.900	296
2.	Борово (на Дунаву)	1.742	1.821	79

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Circles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
3.	Борово	1.523	1.380	— 143
4.	Брачевцы	830	750	— 80
5.	Буданцы	960	1.540	— 40
6.	Бекетница	77		
7.	Вучевцы	124		
8.	Погановцы	419		
9.	Буковица горња	976	788	188
10.	Веровитица	53	53	—
11.	Вочинъ	1.212	3.405	— 398
12.	Мацуте	887		
13.	Смуде	1.704		
14.	Газія	823		
15.	Гаѣиште	732	745	13
16.	Даль	3.172	3.294	122
17.	Добрићъ	810	732	— 78
18.	Добсинъ	526	929	— 70
19.	Копривне	220		
20.	Мартинъ	253		
21.	Дреновацъ	1.578	1.599	21
22.	Ераудъ и Алмашъ	446	324	— 122
23.	Капелна	815	764	— 51
24.	Клиса	1.113	1.144	31
25.	Куѣанцы	612	491	— 121
26.	Лисичане	932	980	48
27.	Лонжица	1.205	1.296	91
28.	Мияръ	887	845	— 42
29.	Мединцы	926	870	— 56
30.	Меляни	983	1.154	171
31.	Миклеушъ	723	691	— 32
32.	Михоляцъ србскій	800	718	— 82
33.	Набрђе	476	898	422
34.	Обрадовцы	919	694	— 225
35.	Ораховица	1.448	1.273	— 175
36.	Осекъ	1.911	1.776	— 135

ТЕКУЋИ БРОЈ Nombres d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ difference en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
37.	Пака	635	628	— 7
38.	Поучѣ	833	880	47
39.	Слатина	1.304	1.570	266
40.	Сухомлака	829	719	— 119
41.	Тень	1.969	1.936	— 33
42.	Чепинѣ	1.197	1.448	251
Свега . .		41.188	40.638	— 550
Total.				

XXI. Бараньска жупанія. — Comitat de Baragna.

1.	Банѣ	650	669	19
2.	Болманѣ	901	1.068	167
3.	Борянѣ и Поча . .	600	570	— 30
4.	Бременѣ	480	424	— 56
5.	Будмирѣ	334	302	— 32
6.	Веменѣ	425	405	— 20
7.	Виланѣ и Сигетварѣ .	257	237	— 20
8.	Грабовацѣ и Сака .	598	570	— 28
9.	Дарда	578	649	71
10.	Дуна-Сегуй	651	648	— 3
11.	Жумберекѣ и Гарчинѣ	821	926	105
12.	Качфала	1.030	1.138	108
13.	Кишфалуба, Дольокѣ, Ижибѣ, Даранѣ и Ма- рокѣ	756	664	— 92
14.	Козари и Хидошѣ .	175	173	— 2
15.	Липова и Безебегѣ .	648	540	— 108
16.	Литова	332	456	— 66
17.	Ланцокѣ	190		
18.	Майна и Шаториште	557	489	— 68
19.	Мађарболѣ и Иночацѣ	643	517	— 126

ПРЕДНИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ difference en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
20.	Мечке	272	132	— 140
21.	Печваръ	44	89	45
22.	Моноштаръ	363	364	1
23.	Мохачъ	596	686	90
24.	Титошъ србскій	530	441	— 89
25.	Херцег-Сулошъ и Џузи	532	609	— 23
26.	Шарокъ и Лакъ	495	570	— 119
27.	Алпо-Иванъ	194		
28.	Шиклошъ и Ст. Мартонъ	337	195	— 142
Свега . .		14.089	13.531	— 558
Total.				

XXII. Сремска жупанія. — Comitatus Syrmium.

1.	Бановци нови	533	751	— 207
2.	Товарникъ	425		
3.	Баносторъ	555	515	— 40
4.	Бачинцы и Гибарацъ	834	838	— 35
5.	Беочинъ	1.042	966	— 76
6.	Беочинъ Прняворъ	305	274	— 31
7.	Бешеново	984	966	— 18
8.	Бешеново Прняворъ	207	205	— 2
9.	Бингула	719	706	— 13
10.	Бобота	1.686	1.982	296
11.	Брестачъ	1.129	1.004	— 125
12.	Беркасово	488	572	84
13.	Бршадинъ	510	510	—
14.	Буџановци	1.930	1.956	26
15.	Вера	676	781	105
16.	Визићъ	352	342	— 10
17.	Воганъ	629	576	— 53
18.	Врдникъ	954	858	— 96
19.	Врдникъ, Прняворъ	148	88	— 60
20.	Вуковаръ	1.629	1.447	— 182

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И НАРОЦИ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШЕУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
21.	Габошъ	422	498	76
22.	Гергетегъ (Прияворъ)	206	250	44
23.	Грабово	612	845	— 213
24.	Свилонъ	446		
25.	Гргуревци	1.418	1.455	37
26.	Дивошъ	1.290	1.168	— 122
27.	Добринци	1.390	1.421	31
28.	Ердевикъ и Люба .	1.388	1.328	— 60
29.	Илокъ	367	285	— 82
30.	Моловинъ	336	344	8
31.	Инђи	932	763	— 169
32.	Иригъ	3.563	3.761	198
33.	Каменица	921	1.002	81
34.	Кралъвци	1.046	926	— 120
35.	Крушед. и Шатринци .	720	781	61
36.	Крушедолъ Прияворъ	312	320	8
37.	Кувешдинъ (Прияворъ)	379	407	28
38.	Лединци	1.129	1.258	138
39.	Лежмиръ	1.250	1.209	— 41
40.	Манђелосъ	1.031	1.127	96
41.	Марадикъ	730	791	60
42.	Маринци	318	476	— 57
43.	Петровци	215		
44.	Маркушица	1.067	841	— 226
45.	Миклушевци и Чаковци	446	496	50
46.	Мохово	420	625	—
47.	Шаренграгъ	205		
48.	Негославци	704	890	186
49.	Нештинъ	870	888	18
50.	Нерадинъ	1.092	825	— 267
51.	Опатовачъ и Сотинъ .	355	449	94
52.	Опово (Прияворъ) .	279	279	—
53.	Острово	640	679	39
54.	Павловци	582	510	— 72

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ЦАРХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛИ Nombre d'habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
55.	Петровцы	756	661	— 95
56.	Печетинъ	757	730	— 27
57.	Привина Глава (Прняв.)	194	283	89
58.	Путинцы	410	398	— 12
59.	Радинцы велики . . .	508	598	90
60.	Радинцы мали	386	326	— 60
61.	Раковацъ (Прняворъ)	368	386	18
62.	Ремета (Прняворъ) .	43	74	31
63.	Ривица	808	785	— 23
64.	Рума	2.870	3.158	288
65.	Сибачъ	608	574	— 34
66.	Стеяновцы	899	789	— 110
67.	Суботиште и Мишковцы	898	920	22
68.	Сусокъ	935	966	31
69.	Трпина	1.500	1.652	152
70.	Чалма	788	690	— 98
71.	Черевихъ	1.540	1.500	— 40
72.	Шидъ	2.424	2.576	152
73.	Шипатовацъ (Прняв.)	149	151	2
74.	Шулямъ	729	775	46
75.	Јзакъ	1.697	1.620	— 77
76.	Јзакъ (Прняворъ) .	107	129	22
Свєга . .		62.181	61.975	— 206
Total.				
XXIII. Бачка жупанія. — Comitat de Batchka.				
1.	Ада	1.869	1.779	— 90
2.	Байша	613	624	11
3.	Бая	625	598	— 27
4.	Бегечъ	1.864	1.819	— 45
5.	Бечей србскій	4.808	4.844	36
6.	Бођани	328	283	— 45
7.	Брестовацъ	1.294	1.059	— 235

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОБРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
8.	Врбасъ србскій . . .	2.076	1.611	— 465
9.	Гложанъ и Глебъ . . .	456	477	21
10.	Дероња	1.235	1.318	83
11.	Иванъ, Деспотъ Сентъ	2.112	1.654	— 458
12.	Канџижа	1.137	640	— 497
13.	Керъ србскій	1.534	1.189	— 345
14.	Кисачъ	486	365	— 121
15.	Кула	2.485	1.848	— 637
16.	Кулпинаъ	1.125	1.279	154
17.	Лалићъ	1.587	1.571	— 16
18.	Мартоношъ	1.573	1.482	— 91
19.	Милетићъ србскій . .	180	150	— 30
20.	Мохолъ	3.484	3.092	— 392
21.	Новый Садъ	7.011	8.050	1.039
22.	Обровацъ	1.364	1.113	— 251
23.	Паланка	3.024	3.441	417
24.	Парабућъ	879	706	— 173
25.	Параге	1.182	1.159	— 23
26.	Пачиръ	1.245	1.295	50
27.	Петрово село	2.014	1.688	— 326
28.	Пивница	2.250	2.265	15
29.	Пирошъ	895	1.019	124
30.	Риџица	958	533	— 425
31.	Сента	2.170	2.173	3
32.	Сентъ Томашъ	5.725	5.553	— 172
33.	Сивацъ србскій . . .	3.850	3.697	— 153
34.	Силбашъ	1.521	1.814	293
35.	Сомборъ.	11.289	10.477	— 812
36.	Станишићъ	1.124	959	— 165
37.	Стапаръ	4.929	5.278	349
38.	Суботица	4.150	2.722	— 1.428
39.	Товаришево	2.048	2.577	529
40.	Турія	2.377	2.505	128
41.	Фелдварацъ	2.414	2.190	— 224

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeres d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ difference en plus
		у ГОДИНИ — en		
		1847.	1867.	
		1847.	1867.	
42.	Футогъ	3.546	2.774	— 772
43.	Шандоръ	469	700	231
44.	Шове	1.440	1.634	194
Свега . .		98.745	94.004	— 4.741
Total.				

XXIV. Темишварска жупанија. — Comitatus de
Temesvar.

1.	Бечкерекъ малый . .	1.287	1.152	— 135
2.	Брестовацъ	711	867	156
3.	Буџинъ	270	221	— 49
4.	Варашъ	2.112	1.911	— 201
5.	Ватинъ	541	444	— 97
6.	Влайковацъ	976	931	— 45
7.	Вршацъ	7.340	8.116	776
8.	Гай малый	780	700	— 80
9.	Дента	1.178	1.012	— 166
10.	Дежанъ	312	293	— 19
11.	Жамъ малый	785	853	68
12.	Кетфелъ	1.829	1.776	— 53
13.	Кнезъ	2.413	2.485	72
14.	Кралъвацъ	994	764	— 230
15.	Липово	52	52	—
16.	Лукаревацъ	321	321	—
17.	Марковацъ	257	250	— 7
18.	Месиѣ (Прняворъ)	100	95	— 5
19.	Мехала	745	745	—
20.	Моношторъ	400	369	— 31
21.	Надашъ сръбскій . .	443	500	57
22.	Наѣфала	925	872	— 53
23.	Павлишъ	1.626	1.880	254
24.	Парацъ	460	492	32
25.	Петрово село	776	904	128

РЕДНИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВРШКУ difference en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
26.	Подпоранъ	451	354	— 97
27.	Сен-Ђурађъ	917	970	53
28.	Средиште вел.	1.052	1.012	— 40
29.	Станчево	973	1.005	32
30.	Тамишградъ, Фабрика и Мајуреви	1.770	1.560	— 210
31.	Тешъ	336	397	61
32.	Фирезхазъ	350	350	—
33.	Хрњяково	302	302	—
34.	Чаково	1.365	1.335	— 30
35.	Чернеђхазъ и Сент-Ан- драшъ	241	181	59
36.	Јоука	961	1.047	86
Свега . .		36.350	36.518	168
Total. .				

XXV. Торонталска жупанія. — Comitat de Torontal.

1.	Арадацъ	1.503	1.681	178
2.	Башахидъ	3.030	3.386	356
3.	Беодра	1.947	2.163	216
4.	Бечей Нови	2.592	2.163	— 429
5.	Бечкерекъ великій	7.835	8.031	196
6.	Вока	1.772	1.609	— 163
7.	Бочаръ	1.227	974	— 253
8.	Великій Сен. Миклушъ	1.414	1.540	126
9.	Вранѣво	5.252	6.214	962
10.	Гадъ	915	896	— 19
11.	Гай великій	1.861	1.698	— 163
12.	Деска	1.737	1.547	— 190
13.	Диняшъ	1.503	1.524	21
14.	Елемиръ	2.399	2.853	454
15.	Ечка	320	300	— 20

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛЈА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШЕУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
16.	Иванда	1.139	1.007	— 132
17.	Итебей	3.290	3.408	118
18.	Јосифово	1.075	1.233	158
19.	Канаџ	435	552	117
20.	Карлово	3.001	3.605	604
21.	Кеча	1.000	1.000	—
22.	Кикинда велика . . .	12.414	12.591	142
23.	Кларія	2.106	2.060	— 46
24.	Крстуръ	1.702	1.944	242
25.	Куманъ	3.841	4.000	161
26.	Маргита велика . . .	1.891	1.743	— 148
27.	Меленцы	6.798	7.199	401
28.	Модошъ и Чавошъ . .	2.103	2.015	— 88
29.	Мокринъ	6.456	7.605	1.149
30.	Неметъ	1.166	1.146	— 20
31.	Неузина	1.802	1.726	— 76
32.	Овсеница	285	248	— 37
33.	Оросламошъ	1.760	1.639	— 121
34.	Падей	938	957	19
35.	Парданъ	1.422	1.538	116
36.	Рудна	953	1.154	201
37.	Санаџ	1.348	1.471	123
38.	Саравола	3.510	3.300	— 210
39.	Сент-Иванъ	538	482	— 56
40.	Сент-Мартинъ	1.627	1.612	— 15
41.	Сент-Петеръ	2.682	2.627	— 55
42.	Сент-Ђурађъ	881	1.073	192
43.	Сиригъ	1.543	1.168	— 375
44.	Сока	880	906	26
45.	Тарашъ	1.440	1.382	— 58
46.	Тиса-Канџижа	1.496	1.540	44
47.	Тиса-Сент-Миклошъ .	1.687	1.540	— 147
48.	Тиса-Хеђешъ	2.499	2.754	255
49.	Товладія	421	375	— 46

ТРЕЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХИЈЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitants		РАЗЈЕКА У ВРШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
50.	Фенџ	589	739	150
51.	Црна Бара	435	423	— 12
52.	Црња	2.848	3.331	483
53.	Чанадџ	1.859	1.859	—
54.	Ченей	1.135	1.205	70
55.	Чока	1.016	932	— 84
56.	Шурињ	396	407	11
57.	Ђала	1.948	2.027	79
58.	Ђирџ	358	326	— 32
Свега . .		122.020	126.435	4.415
Total.				
XXVI. Крашовска жупанија. — Comitatus de Crassova.				
1.	Суботица	572	489	— 83
XXVII. Чонградска жупанија. — Comitatus de Tchongrade.				
1.	Сегединџ	1.023	480	— 543
XXVIII. Пештанска жупанија. — Comitatus de Pesth.				
1.	Сент-Андреја	577	600	23
2.	Будимџ	460	326	— 134
3.	Ваџ	48	—	— 48
4.	Збегџ	200	250	50
5.	Калаџ	684	611	— 73
6.	Ковинџ српски	168	164	— 4
7.	Ловра	549	592	43
8.	Пешта	297	302	5
9.	Помаџ	980	926	— 54

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУГИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		у години — en		
		1847.	1867.	
10.	Чипљ.	258	211	— 47
11.	Чобанацъ	424	364	— 60
Свега . .		4.645	4.346	— 299
Total.				
XXIX. Столно-Бѣоградска жупанія. — Comitatus de Belgrade le Siège.				
1.	Адоња и Перката. .	74	79	5
2.	Алмашъ србскій . .	134	147	13
3.	Бата	328	318	— 10
4.	Дунав-Пентеле . .	174	204	30
5.	Столни Бѣоградъ .	225	149	— 76
Свега . .		935	897	— 38
Total.				
XXX. Толнанска жупанія. — Comitatus de Tolna.				
1.	Батосекъ	297	448	151
2.	Дуна-Фелдваръ . .	126	70	— 56
3.	Медина и Толна . .	332	290	— 42
Свега . .		755	808	53
Total.				
XXXI. Саладска жупанія. — Comitatus de Salade.				
1.	Канџа велика . .	75	27	— 48
2.	Леградъ	11	15	4
Свега . .		86	42	— 44
Total.				

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУГИ И ЦАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШКУ différence en plus
		У ГОДИНИ en		
		1847.	1867.	
XXXII.	Жупанія Хевешка . . . Comitat de Hévêche.	122	137	15
XXXIV.	„ Острогонска . . . de Gran.	64	40	— 24
XXXVI.	„ Земплинска . . . Zemplin.	158	40	— 118
XXXVIII.	„ Коморанска . . . Comorn.	54	53	— 1
XXXVI.	„ Саболчка . . . Sabolch.	120	112	— 8
XXXVII.	„ Ђурска . . . Raabe.	70	48	— 22
XXXVIII.	„ Пожунска . . . Pressbourg.	110	148	38
XXXIX.	„ Новоградска . . . Néograde.	84	137	53
XL.	„ Шимешка . . . Chumegue.	120	118	— 2
XLI.	Жуп. Унгварска, Береска, Угоцка	70	60	— 10
XLIII.	„ Ungv., Bereg., Ougothé Шопронска	15	12	— 3
XLIII.	„ Oedenbourg. Кумани и Яциги	91	110	19
	Coumans et Yazygues.			

Д а л м а ц и я.

Dalmatie.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШЕУ difference en plus
		у години — en		
		1848.	1868.	

I. Задарскій округъ. — Cercle de Zara.				
1.	Задаръ	354	311	— 43
2.	Смоковићъ	977	1.335	358
3.	Исламъ	718	784	66
4.	Каринъ	1.172	1.233	61
5.	Обровацъ	634	804	170
6.	Билишане	1.023	1.218	195
7.	Трибанъ	205	204	— 1
8.	Жегаръ	1.176	1.357	181
9.	Крупа	917	1.001	84
10.	Бенковацъ	843	857	14
11.	Кула-Атлагина	784	613	— 171
12.	Биљани	866	815	— 51
13.	Мираћъ	990	998	8
14.	Цераћъ	630	596	— 34
15.	Бргудъ	775	947	172
16.	Братишковци	1.738	1.927	189
17.	Скрадинъ	385	404	19
18.	Брибиръ	695	802	107
19.	Ђеверске	1.019	1.388	369
20.	Добропольцы	695	765	70
21.	Ивошевицы	928	1.155	227
22.	Кистаћъ	1.477	1.610	133
23.	Ђиовичино село	1.877	1.588	— 289
24.	Ђѣлина	1.065	1.204	139
25.	Ервеникъ	1.584	1.736	152
26.	Мокрополъ	975	1.135	160
27.	Радучићъ	576	557	— 19
28.	Нађене	1.262	1.149	— 113
29.	Голубићъ	1.482	1.776	294

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИШЕУ différence en plus
		у години — en		
		1848.	1868.	
30.	Стрмица	1.232	1.432	200
31.	Жагровићъ	1.143	1.130	— 13
32.	Отонъ	1.042	1.183	141
33.	Плавно	2.216	2.248	32
34.	Марковацъ	1.048	1.076	28
35.	Звѣринацъ	1.694	2.264	670
36.	Бискупія	820	993	173
37.	Врбникъ	1.511	1.724	213
38.	Бободолъ			
39.	Книнско пољъ	1.017	1.239	222
40.	Полача	1.337	1.257	— 80
Свега Total.		40.882	44.815	3.933

II. Сплѣтскій округъ. — Cercle de Spalato.				
1.	Шибеникъ	828	863	35
2.	Дрнишъ	1.103	1.385	282
3.	Виоцићъ-Тепло	1.342	1.441	99
4.	Бальке	734	535	— 199
5.	Каняне	788	1.071	283
6.	Кричке	374	508	134
7.	Штиково	430	395	— 35
8.	Драговићъ	1.578	1.865	287
9.	Вителићъ	410	385	— 25
10.	Имоцкій	943	1.051	108
11.	Броѣанацъ	747	729	— 18
12.	Пушцы	425	484	59
13.	Врлика	2.002	2.326	324
14.	Читлукъ			
15.	Отишићъ	1.106	1.187	81
16.	Неретва	237	292	55
Свега Total.		13.047	14.517	1.470

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУГИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d' habitants		РАЗЛИКА У ВИНКУ difference en plus
		у години — en		
		1848.	1868.	

III. Дубровачкiй округъ. — Cercle de Raguse.				
1.	Дубровникъ	341	362	21

IV. Которскiй округъ. — Cercle de Cattaro.				
1.	Топла	488	775	287
2.	Мойдежъ	614	708	94
3.	Камено	717	802	85
4.	Мокрине	735	673	— 62
5.	Поди	455	453	— 2
6.	Саввина	171	144	— 27
7.	Сасовићъ	639	567	— 72
8.	Кути	528	549	21
9.	Вѣла	821	790	— 31
10.	Јошица	297	331	34
11.	Крушевица	352	320	— 32
12.	Баошићъ	1.452	988	— 464
13.	Рисанъ	1.375	1.223	— 152
14.	Перастъ	222	206	— 16
15.	Моринъ	927	900	— 27
16.	Убли	597	661	64
17.	Кривошiе-Драгаль	1.055	1.513	458
18.	Унирине			
19.	Леденице	497	270	— 227
20.	Брановацъ	392	457	65
21.	Степенъ	483	372	— 111
22.	Которъ	1.403	1.640	237
23.	Сутвара	620	512	— 108
24.	Шишићъ	553	544	— 9
25.	Прiєради	194	148	— 46
26.	Ластва	760	629	— 131
27.	Загора	545	412	— 133
28.	Вишићво	667	493	— 174

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛА Nombre d'habitants		РАЗЛИКА У ВИШЕУ différence en plus
		У ГОДИНИ — en		
		1848.	1868.	
29.	Главатицињъ	962	658	— 304
30.	Врановињъ	635	739	104
31.	Ђурашевињъ	282	271	— 11
32.	Радовињъ	869	798	— 71
33.	Забрђе	230	215	— 15
34.	Клинци	415	391	— 24
35.	Радованињъ	730	612	— 118
36.	Будва	539	488	— 51
37.	Подострогъ	839	863	24
38.	Побори	432	382	— 50
39.	Браићи	603	589	— 14
40.	Дуљво	109	118	9
41.	Праскавица	677	622	— 55
42.	Бечињъ	184	198	14
43.	Тудоровињъ	423	400	— 23
44.	Режевињъ	788	843	55
45.	Кастел-Ластва	339	323	— 16
46.	Градиште	451	408	— 43
Свега . .		27.066	25.998	— 1.068
Total.				

И с т р и я.
Istrie.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ОКРУЗИ И ПАРОХІЕ Cercles et paroisses	БРОЈ ЖИТЕЛЈА Nombre d'habitants		РАЗЛИКА У ВИШЕУ différence en plus
		у години — en		
		1848.	1868.	
1.	Тривестъ	252	235	— 17
2.	Перой и Пола . .	220	204	— 16
	Свега . .	472	439	— 33
	Total.			

Изъ предходехій скрижали види се пре свега, да политично узевши Срби у собственој Унгарској и у Далмаціи живе, коя последня подъ одвоенѣмъ управѣмъ іоштъ за данасъ стои и тако названѣи Цислайтаниі припада. У Унгарској настанѣни Срби деле се у административнѣмъ погледу на Граничаре, кои подъ военнѣмъ закономъ и устройству стоѣ, и на Провинціалце, кои су у жупаніама Рватске, Славоніе и Унгарске у ужемъ смислу настанѣни. Сви они како у Граници, тако исто и у Провинціалу и Далмаціи живехій изложени су у овѣмъ списковима по поединимъ политичнимъ круговима, а ови опетъ по парохіама. У Военѣи Границы живе они у сви петнаестъ полкова, изъ кои се ова за сада іоштъ састои (Крижевачкій и Св. Ђурђевачкій додати су већъ Паоріи). и то: у осамъ рватскіи, три славонска, еданъ бачкій батальонъ и три банатска полка. У Провинціалу настанѣни су они у три жупаніе у Рватској (у Вараждинској нема іи), у три у Славоніи и у све три у Банату. У собвенѣи Мађарској настанѣни су они у три жупаніе Бачкој и нешто мањъ у Бараньској и Пештанској (овдѣ око Сент-Андреѣ) а тако исто у незнатнимъ броевима има іи и у осамнаестъ другіи Вармеђа. Изванъ Унгарске живе они као што рекосмо у Далмаціи а имаю три общине и у Приморію: у Тріѣсту, Перѣи и Поли.

У следећимъ таблицама изложени су сви политични делѣи како Военѣи Границе тако исто и Провинціала са броемъ сръбскіи становника у три пописне године 1797., 1847. и 1867. као што су іи православни свештеници сачинили.

А., Брой жителя у Военой Границы.

A., Nombre d' habitants dans les Confins militaires.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ПОЛКОВИ Régiments	ГОДИНЕ — ЕП		
		1797.	1847.	1867.
1.	Личанскій . . . Lisa.	33.454	51.091	57.411
2.	Оточкій . . . Ototchatz.	19.594	31.492	35.025
3.	Огулинскій . . . Ogoulin.	19.087	33.255	39.315
4.	Слуинскій . . . Slouin.	19.206	28.335	30.682
5.	I. Банскій . . . I. du ban.	32.030	40.962	45.890
6.	II. Банскій . . . II. du ban.	29.044	38.079	38.001
7.	Крижевачкій . . . St. Croix.	27.860	16.231	17.641
8.	Ђурђевачкій . . . St. George.		16.467	18.539
9.	Градишкій . . . Gradichka.	14.477	15.657	15.131
10.	Бродскій . . . Broode.	3.147	6.033	6.388
11.	Варадинскій . . . Varadein.	64.062	71.102	69.250
12.	Шайкашкій баталь. Bataillon de ponton.	13.533	26.596	29.081
13.	Нѣмачко-банатскій Banatico-allemand.	47.391	69.740	74.066
14.	Србско-банатскій Banatico-serbe.		34.528	35.096
15.	Влашко-банатскій Banatico-valaque.		1.755	2.023
Свега . .		322.885	481.323	513.539
Total.				

Б., Брой жителя у жупанијама.

B., Nombre d' habitants dans les comitats.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	Г О Д И Н Е — Е П		
		1797.	1847.	1867.
1.	Рѣчка и Загребачка Agram et Litorale.	1.806	2.763	2.886
2.	Крижевачка . . . St. Croix.	3.103	2.946	3.598
3.	Пожевска . . . Pojeza.	25.677	25.413	25.015
4.	Веровитичка . . . Vérovititz.	35.060	41.188	40.638
5.	Бараньска . . . Baragna.	13.856	14.089	13.531
6.	Сремска Syrmium.	50.016	62.181	61.975
7.	Бачка Batchka.	74.141	98.747	94.004
8.	Темишварска . . Temesvar.		36.250	36.423
9.	Торонталска . . Torontal.	126.659	122.020	126.435
10.	Крашовска . . . Krassova.		572	489
11.	Чонградска . . . Tchongrade.	2.548	2.033	1.297
12.	Пештанска . . . Pesth.	6.803	4.645	4.346
13.	Столно-Београдска Belgrade le siège.	1.820	935	897
14.	Толнанска . . . Tolna.	1.498	755	808
15.	Саладска Salade.	31	86	42
16.	Острогонска . . . Gran.	155	64	40

17.	Земплинска . . . Zemplin.	218	158	40
18.	Коморанска . . . Comorn.	242	54	53
19.	Саболчка . . . Saboltch.	133	120	112
20.	Ђурска . . . Raab.	104	70	48
21.	Пожунска . . . Pressbourg.	93	110	148
22.	Новоградска . . Néograde.	112	84	137
23.	Шимешка . . . Chumégue.	94	120	118
24.	Унгвар. Берек. Угоч. Ungv. Bérég. Oug.	87	70	60
25.	Шопронска . . . Oedenbourg.	15	15	12
26.	Кумани и Јациги . Koumans, Yazugues	91	91	110
Свега . . Total.		344.362	415.579	413.262

В., Број житеља у Далмацији и Приморју.
С., Nombre d' habitants en Dalmatice et en Istrie.

ПРЕДЪЛИ Contrées	ГОДИНЕ — ЕП		
	1797.	1848.	1868.
1. Далмација . . . Dalmatie.	59.333	81.336	85.692
2. Варошъ Триестъ . Vielle de Trieste.	48	252	235
3. Перој и Пола . . Peroi et Pola.	—	320	204
Свега . . Total.	59.381	81.808	86.131
Скупни брѣ житеља . Total général d' habitants.	726.628	978.710	1,012.932

У овимъ броевима налазе се сви Срби православногъ вѣроисповѣданія у Аустріји живећий, кои су предци великомъ већиномъ подъ предводительствомъ патријарха Арсенія III. Чарновића пре сто и осамдесетъ година у Аустріју доселили се. Но има јоштъ две жупаніе у Унгарској, и то преко Мориша, у којима такође Срби и данасъ живе, а то су: Арадска и Чанадска. То су остатци они Поморишкіи Граничара, кои нехтеше нити у нову у Банату основану Краину прећи пакъ и далъ војници да остану, нити пакъ пристати узъ чете генерала: Рвата и Шевића, које ови у предѣле Нове Србије у Русију одведоше. Они волеше заменити сабљу са мотикомъ и осташе као Паори на старимъ својимъ огњиштима. У год. 1797. при обштемъ црквеномъ попису нађено иѣ беше у речене две жупаніе доиста мало, само 10.601 душа, пописъ одъ године 1847. неназначава колико иѣ беше, ерѣ овај по народности чинѣњ нѣ већъ укупно узети су и Срби и Власи, а у последњој 1867. години нађено иѣ е у следећимъ мѣстима, и то у:

1. Араду	1.125	Арадска жупанія.
2. Арадгау	537	" "
3. Батанѣ	2.201	Чанадска "
4. Нађлаку	300	" "
Свега	4.163	душа.

Али осимъ тога има Срба у Арадској жупаніи у Печки, и у Чанадској у Торњи и у србскомъ Чанаду, али по колико, у попису одъ године 1867. изложено нѣ. Сва е прилика да данасъ у Поморишкој некадашњој у години 1750. укинутој граници ни 5.000 душа Срба нема, гдѣ иѣ е пре седамнаестъ година два путъ толико набрало. Они тамо безъ сумњѣ неизумиру, али претвараю се вѣроватно у Влае, одъ кои су свуда у наоколо обколѣни и заједничке цркве имаю. Та у мало што намъ Власи манастире: Бездинѣ, Сен-Ђурађѣ, Месићѣ и Ходошѣ неутеше изъ уз-

рока, што у њиной средини леже, и само њ њ спасе та околностъ, што се у њима на славенскомъ языку богослуженіе одправљаше!

У предидућимъ скрижалима стављени су абсолютни броеви душа православны Срба у Границы и у Провинціалу, а тако исто и у Далмацији и у Приморію, као што су њ у три ма наше црквене власти наброяле. Овомъ приликомъ примѣтити се мора, да јоштъ нѣколико села у Банату има, у којима Срби одъ Вла тачно оделѣни нису већъ приближно, изъ узрока, што и данасъ заедничке цркве имаю, те се богослуженіе на изменце на славенскомъ и на влашскомъ языку врши. Међутимъ сва ѣ могућа точностъ употребљива, да све србске црквене общине точно изведене буду, изузимајућій оне, коѣ не бы ни сто душа брояле, но ово исто тако и за Влае важи.

Има округа у Унгарској, у којима су се Срби одъ едне до друге пописне године намножили, и обратно у којима су се смањили, било то съ исцеляваніемъ или било да су јакѣмъ изумиранію подложни были. Но осимъ овогъ последнѣгъ случая нестало ѣ Срба у Банату и услѣдъ њиногъ преливања у Влае, но у комъ ѣ размѣру овај етнографскій процесъ владао, дознати се изъ положны података неможе. Предпоставити се пакъ свакојко може, да су у томъ погледу обе народности равнотежу држале, т. ѣ. да су се у Банату наспрамъ Србіѣ и Бачке многи Власи и посрбили, као што су се опетъ нѣки Срби у Темишварској и Крашовској жупаніи повлаштити могли, коѣ ѣ као што наведосмо, поглавито случай у Поморишју бити морао, гдѣ њ сада едва пола онога броя живи, кога беше пре седамдесетъ година. Далѣ ѣ позната и та истина, да су се Срби у многимъ жупаніјама, при задржаној православној вѣри, по языку помаћарили, као што ѣ доказано за Чонградску и Чанадску жупанію, а и за све остале у којима Срба мањ одъ тисућу душа има.

Изложивши у броевима србско жительство у три познате године, стављамо у слѣдећимъ скрижалама и њино бројно и процентално годишнѣ напредованѣ по свимъ окрузима гдѣ иѣ повие на броју има.

Годишнѣ напредованѣ Срба.

Progrès annuel de la population Serbe.

І. У Военой Границы.

I. Dans les frontières militaires.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d'ordre	П о л к о в и Régiments	Одъ 1797. до 1847. г. de » à »		Одъ 1847. до 1867. г. de » à »	
		ГОДИШНѢ, ДУША annuelle- ment, individus	на сто pour cent	ГОДИШНѢ, ДУША annuelle- ment, individus	на сто pour cent
1.	Личанскій Lica.	353	84	316	58
2.	Оточскій Ototchatz.	238	93	178	54
3.	Огулинскій Ogoulin.	284	109	303	84
4.	Слуинскій Slouine.	183	77	117	40
5.	І. Банатскій I. du ban.	179	49	246	57
6.	П. Банатскій P. du ban.	181	54	— 4 —	01
7.	Крижевачкій St. Croix.	968	32	70	41
8.	Ђурђевачкій St. George.			104	60
9.	Градишкій Gradichka.	23	16	— 26 —	17
10.	Бродскій Brode.	58	126	18	29
11.	Варадинскій Varadein.	141	21	— 93 —	13

12.	Шайкашки баталь. . Bataillon de ponton.	261	1·30	124	·44
13.	Нѣмачко-банатскій Banatico-allemand.	1.173	1·53	216	·30
14.	Србско-банатскій Banatigo-serbe.			28	·08
15.	Блашко-банатскій Banatico-valaque.			13	·65
Свега . .		3.169	·79	1.610	·32
Total.					

II. У ЖУПАНИЈАМА У УНГАРСКОЈ.

II. Dans les comitats en Hongrie.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d'ordre	ЖУПАНИЈЕ Comitats	Одъ 1797. до 1847. г. de » à »		Одъ 1847. до 1867. г. de » à »	
		ГОДИШНЪ, ДУША annuelle- ment individus	на сто pour cent	ГОДИШНЪ, ДУША annuelle- ment. individus	на сто pour cent
1.	Рѣчка и Загребачка Agram et Litorale.	19	·83	6	·21
2.	Крижевачка . . . St. Croix.	— 3	— ·10	33	1·00
3.	Пожешка Pojeza.	— 5	— ·02	20	·08
4.	Веровитичка . . . Verovititz.	123	·32	27	·07
5.	Бараньска Baragna.	5	·04	28	·20
6.	Сремска Syrmium.	243	·43	10	·02
7.	Бачка Batchka.	492	·57	237	·22
8.	Темишварска . . . Temesvar.	644	·45	9	·03
9.	Торонталска . . . Torontal.			220	·18
10.	Крашовска Krassova			— 4	·75

11. Чонградска . . .	— 30 —	1·14 —	37 —	1·82
Tchongrade.				
12. Пештанска . . .	— 43 —	·75 —	15 —	·33
Pesth.				
13. Столно-Бѡградска .	— 18 —	1·31 —	2 —	·22
Belgrad le siége.				
14. Толнанска . . .	— 15 —	1·33 —	3 —	·39
Tolna.				
Свега . .	1.413	·87	109	·03
Total.				

III. У ДАЛМАЦИЈИ И ПРИМОРИЈУ.

III. En Dalmatie et en Istrie.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d'ordre	ПРЕДЪЛИ Contrées	Одъ 1797. до 1847. г. de > à >		Одъ 1847. до 1867. г. de > à >	
		годишнь, душа annuelle- ment, individus	на сто pour cent	годишнь, душа annuelle- ment, individus	на сто pour cent
1. Далмација . . .	Dalmatie.	440	·62	218	·26
2. Варошъ Триестъ .	Ville de Trieste	4	2·67	1	·39
3. Перой и Пола . .	Peroi et Polla.	—	—	1	·46
Свега . .	Total.	444	·63	216	·26
Главный скупъ . .	Total général.	5.026	·59	1.717	·17

Изъ поузданы гореизложены података излази истина, да у све три сматране групе: у Военой Границы, у Маѡарској и у Далмацији народъ србскій у последнѣ доба далеко слабѣе напредуе него пређе. У Границы напредуе онъ сада очевидно само у такозваной Рватској Краини, у Славонској већъ више никако, а у Бачкој и Банату далеко спорѣе но

пређе. У Паорији онъ се већ више немиче съ мѣста, а и у Далмацији процентъ напредованя едва две петине пређашњиѣ износи. Одъ 5.900 душа што су Срби преко на милионъ жителя годишњиѣ вишка имали, немаю они сада више одъ 1.700 душа, дакле текъ трећину пређашњи ячине. Као што смо одма у почетку овоѣ списа навели, Сремъ є увекъ, и ако съ оне стране Саве лежи, византійској имперіи, а после Неманѣ, или основаногъ нѣме србскогъ краљѣвства, па све до после Косовске пропасти, подъ србскомъ влашћу стаяо а текъ у г. 1400. одъ Маѣара освоекъ быо. То є тако рећи најчистији србскій край преко быо, па при свемъ томъ управо тамо, гдѣ є езгра србства аустрійскогъ са столицомъ србскогъ православія и монашескогъ живота у дванаестъ задужбина наши владара, изумире у правомъ смислу православно — србска стихія, судећий по прибранимъ податцима изъ двадесетъ последњи година. И у другомъ єдномъ краю, у Которскомъ округу и црногорскомъ Приморю, подобно се примѣчава, и тамо се є православно людство крозъ двадесетъ минувшій година знатно сманѣло, а и тамо су наши стары за време народне независности вавекъ господарили а и данасъ га племенита раса обитава. Дакле србскій народъ на жалость не само да на предњимъ своимъ стражама у туђинству забаченимъ очевидно гине, већ пропада и у онимъ прастаримъ своимъ сѣдишћима, гдѣ є у најгушћој гомили групиранъ и у којима се є јоштъ и до данасъ најживља свестъ негдашњи народне величине и славе одржала. У Приморю догодивши се народный устанакъ на краю 1869. године учинио є, да се є услѣдъ опустошени села и варошій знатный део и онако већ опалогъ србскогъ становничества јоштъ и више сманѣо, но о чему подробни података јоштъ до данасъ немамо. Да пакъ и у Срему, докле годъ подъ Аустријомъ стои, нашъ народъ већ више будућности нема нити може више имати, дає се лако и съ тимъ дѣломъ потврдити, што су нарочито у новіе доба ино-

племеницы у истий доселявати се почели, нарочито Евреи, кои степнявајућий наше свакиѣ могућимъ начиномъ у приватной привреди, причиниѣ, да се и одъ сада не умноже, као што се ни до сада нису могли.

У предстоѣщимъ таблицама изложени су сви окрузи изъ Границе као и изъ Паоріе са годишњимъ мложенѣмъ и додичнымъ процентомъ у два времена періода, у следећимъ пакъ ставлѣни су повећи административни кругови за све три пописне године, изъ кои се напредованѣ не искључно само србскогъ народа види веѣ и свію остали было иновѣраца было иноплеменика, са којима они у суѣдству живе. Главни су броеви или истинити пописомъ пронаѣени или по вѣроватности израчунѣни. Ови последни односе се само на неке делове Провинціала у последньої сматраной години но и овомъ се приликом далеко одъ и стине не удалявамо, кадъ намъ е познато, да е дѣйствително броянѣ людства само на две године послѣ, у 1869. у Маѣарској извршено.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	ЦЕО БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre total d' habitants		
		у години — en		
		1797.	1847.	1867.
1.	Карлштатъ . . . Carlstadt.	169.647	284.774	322.925
2.	Вараѣдинъ . . . Varasdin.	108.818	142.997	157.151
3.	Бановина . . . Banal.	83.968	126.976	132.539
4.	Славонія . . . Slavonie.	181.280	241.163	232.849
5.	Шайкашкій баталь. Bataillon de ponton.	13.533	30.426	31.607
6.	Банатъ . . . Banat.	129.198	270.920	295.518
Свега . . Total.		686.444	1,097.076	1,172.589

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	БРОЈ СРБА Nombre des Serbes		
		у години — en		
		1797.	1847.	1867.
1.	Карлштатъ . . . Carlstadt.	91.341	144.173	162.433
2.	Вараџдинъ . . . Varasdin.	27.860	32.698	36.180
3.	Бановина . . . Banal.	61.074	79.041	83.891
4.	Славонія . . . Slavonie.	81.686	92.792	90.769
5.	Шайкашки баталь. Bataillon de ponton.	13.533	26.596	29.081
6.	Банатъ . . . Banat.	47.391	106.023	111.185
Свега . . Total.		322.885	481.323	513.536

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	БРОЈ ИНОПЛЕМЕНИКА Nombre d' autres nationalités		
		у години — en		
		1797.	1847.	1867.
1.	Карлштатъ . . . Carlstadt.	78.315	140.601	160.492
2.	Вараџдинъ . . . Varasdin.	80.958	110.299	120.971
3.	Бановина . . . Banal.	22.894	47.755	48.648
4.	Славонія . . . Slavonie.	99.594	148.371	142.083
5.	Шайкашки баталь. Bataillon de ponton.	—	3.830	2.526

6. Банатъ	13.220	59.555	64.921
Banat.			
Свега . .	294.891	510.381	540.641
Total.			
Вла у Банату . . .	68.587	105.342	119.412
Valaques dans le Banat.			

ПРЕДНИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	ИЗМЕЂУ 100.000 ЖИТЕЛА БИЛО С СРБА parmi 100.000 habitants il y a eu Serbes		
		у години — en		
		1797.	1847.	1867.
1. Карлштатъ . . .	Carlstadt.	53.860	50.623	50.288
2. Вараждинъ . . .	Varasdin.	25.607	22.867	23.043
3. Бановина . . .	Banal.	72.714	62.335	63.302
4. Славонія	Slavonie.	45.080	38.506	38.978
5. Шайкашки баталь.	Bataillon de ponton.	100.000	87.500	92.028
6. Банатъ	Banat.	36.687	39.258	37.627
Свега . .	Total.	47.039	43.878	43.779
Вла у Банату . . .		9.992	9.603	10.170
Valaques dans le Banat.				

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	ЦЕЛЫЙ БРОЙ ЖИТЕЛЯ Nombre total d' habitans		
		У ГОДИНИ — en		
		1797.	1847.	1867.
1.	Сремъ Syrmie.	82.261	110.030	117.945
2.	Веровитица . . . Verovititz.	116.990	155.600	181.120
3.	Пожега Pojega	66.419	75.330	75.786
4.	Бачка Batchka.	262.455	493.186	564.628
5.	Бараня Baragna.	193.573	251.552	280.671
6.	Крижевацъ . . . St. Croix.	69.199	80.083	86.875
7.	Торонталъ . . . Torontal.	179.173	349.836	404.750
8.	Темишваръ . . . Temesvar.	224.787	320.475	352.613
Свега . . Total.		1,194.857	1,836.092	2064.388

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	БРОЈ СРБА Nombre des Serbes		
		У ГОДИНИ — en		
		1797.	1847.	1867.
1.	Сремъ Syrmie.	50.015	62.181	61.975
2.	Веровитица . . . Verovititz.	35.060	41.188	40.638
3.	Пожега Pojega.	25.677	25.413	25.015
4.	Бачка Batchka.	74.141	98.747	94.004

5.	Бараня Baragna.	13.856	14.089	13.521
6.	Крижевацъ . . . St. Croix.	3.103	2.946	3.598
7.	Торонталъ . . . Torontal.	126.659	158.842	163.347
8.	Темишваръ . . . Temesvar.			
Свега . . Total.		328.513	403.406	402.108

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	БРОЈ ИНОПЛЕМЕНИКА Nombre d' autres nationalités		
		у години — en		
		1797.	1847.	1867.
1.	Сремъ Syrmie.	32.245	47.849	55.970
2.	Веровитица . . Verovitz.	81.930	114.412	140.482
3.	Пожега Pojege.	40.742	49.917	50.771
4.	Бачка Batchka.	188.314	394.439	470.624
5.	Бараня Baragna.	179.717	237.463	267.140
6.	Крижевацъ . . St. Croix.	66.096	77.137	83.277
7.	Банатъ Banat.	277.301	511.469	594.016
Свега . . Total.		866.345	1,432.686	1,662.280

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	ИЗМЕТУ 100.000 ДУША БИАО Е СРБА Parmi 100.000 habitants il y a eu Serbes		
		У ГОДИНИ — en		
		1797.	1847.	1867.
1.	Сремъ Syrmie.	60.802	60.750	52.542
2.	Веровитица . . . Verovítitz.	29.970	27.916	22.458
3.	Пожега Pojeга.	38.658	33.735	36.245
4.	Бачка Batchka.	28.240	20.021	16.438
5.	Бараня Baragna.	7.155	5.601	4.770
6.	Крижевацъ . . . St. Croix.	4.484	3.683	4.100
7.	Торонталъ	31.350	23.622	21.578
8.	Тешинваръ . . . Temesvar.			
Свега . . Total.		27.490	21.972	19.482

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	НАПРЕДОВАЊЕ ЦЕЛОГЪ ЖИТЕЛЪСТВА Progrès de la population totale		
		ГОДИШЊЪ, ДУША. — par an, individus		
		1797—1847.	1847—1867.	1797 1867.
1.	Карлштатъ . . . Carlstadt.	2.302	1.907	2.190
2.	Вараждинъ . . . Varasdin.	683	708	690
3.	Бановина Banal.	856	287	694
4.	Славонія Slavonie.	1.197	— 415	736

5. Шайкашки баталь. Batail. de ponton.	338	59	258
6. Банатъ Banat.	2.834	1.230	2.376
Свега . . Total.	8.210	3.776	6.833

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	НАПРЕДОВАЊЕ СРБА Progrès de la population serbe		
		ГОДИШЊЕ, ДУША. — par an, individus		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867.
1. Карлштатъ . . . Carlstadt.		1.056	913	1.015
2. Вараждинъ . . . Varasdin.		97	174	119
3. Бановина . . . Banal.		359	242	326
4. Славонія . . . Slavonie.		222	— 101	130
5. Шайкашки баталь. Batail. de ponton.		261	124	222
6. Банатъ Banat.		1.173	238	911
Свега . . Total.		3.168	1.580	2.667

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	НАПРЕДОВАЊЕ ИНОПДЕМЕНИКА Progrès d' autres nationalités		
		ГОДИШЊЕ, ДУША. — par an, individus		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867.
1. Карлштатъ . . . Carlstat.		1.246	994	1.175
2. Вараждинъ . . . Varasdin.		586	534	571

3.	Бановина . . . Banal.	497	45	368
4.	Славонія . . . Slavonie.	975	— 314	606
5.	Банатъ . . . Banat.	926	268	739
Свѣга . . Total.		4.308	1.513	3.509
Вла у Банату . . . Valaques dans le Banat.		735	703	726

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	НАПРЕДОВАЊЕ ЦЕЛОГЪ ЖИТЕЉСТВА Progrès de la population totale		
		ГОДИШНА, ДУША. — par an. individus		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1847.
1.	Сремъ . . . Syrmie.	555	39	510
2.	Веровитица . . . Verovititz.	772	1.276	916
3.	Пожега . . . Pojeга.	178	22	134
4.	Бачка . . . Batchka.	4.614	3.572	4.317
5.	Барана . . . Baragna.	1.160	1.456	1.244
6.	Крижевацъ . . . St. Croix.	217	340	252
7.	Торонталъ . . .	5.327	4.350	5.049
8.	Темишваръ . . . Temesvar.			
Свѣга . . Total.		12.823	11.055	12.422

ТЕКУЋИ БРОЈ Numerus d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	НАПРЕДОВАЊЕ СРБА Progrès de la population serbe		
		ГОДИШЊЕ, ДУША. — par an, individus		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867.
1.	Сремъ Syrmie.	243	— 10	171
2.	Веровитица . . . Verovititz.	122	— 28	80
3.	Пожега Pojeга.	— 5	— 20	9
4.	Бачка Batchka.	492	— 237	286
5.	Барана Baragna.	5	— 28	4
6.	Крижевацъ . . . St. Croix.	— 3	32	7
7.	Торонталъ . . . Torontal.	644	225	524
8.	Темишваръ . . . Temesvar.			
Свега . . Total.		1.498	— 66	1.055

ТЕКУЋИ БРОЈ Numerus d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	НАПРЕДОВАЊЕ ИНОПЛЕМЕНИКА Progrès d'autres nationalités		
		ГОДИШЊЕ, ДУША. — par an, individus		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867.
1.	Сремъ Syrmie.	312	406	339
2.	Веровитица . . . Verovititz.	650	1.304	836
3.	Пожега Pojeга.	183	42	143
4.	Бачка Batchka.	4.122	3.809	4.031

5.	Бараня	1.155	1.484	1.248
6.	Вагана. St. Croix.	220	308	245
7.	Торонталъ	4.683	4.127	4.524
8.	Темешваръ			
Свега . . Total.		11.325	11.480	11.371

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	НАПРЕДОВАЊЕ ЦЕЛОГЪ ЖИТЕЛСТВА Progrès de la population totale		
		на сто — pour cent		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—'867.
1.	Карлштатъ	1.01	·62	·88
2.	Вараждинъ	·54	·47	·52
3.	Бановина	·81	·22	·64
4.	Славонія	·57	—	·35
5.	Шайкашкѣй баталь.	1.54	·19	1.15
6.	Банатъ	1.41	·43	1.12
Свега . . Total.		·92	·33	·73

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	НАПРЕДОВАЊЕ СРЕБА Progrès de la population serbe		
		на сто — pour cent		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867.
1.	Карлштатъ	·90	·60	·69

2.	Вараждинъ . . . Varasdin.	·32	·51	·37
3.	Бановина . . . Banal.	·71	·30	·45
4.	Славонія . . . Slavonie.	·25	—	·11
5.	Шайбашкиъ баталь. Batail. de ponton.	1·30	·44	1·04
6.	Банатъ . . . Banat.	1·53	·22	1·15
Свега . . Total.		·75	·32	·63

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ГЕНЕРАЛАТИ Divisions militaires	НАПРЕДОВАЊЕ ИНОПЛЕМЕНИКА Progrès d' autres nationalités		
		на сто — pour cent		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867
1.	Карлштатъ . . . Carlstadt.	1·14	·66	·99
2.	Вараждинъ . . . Varasdin.	·61	·46	·57
3.	Бановина . . . Banal.	1·42	·09	1·05
4.	Славонія . . . Slavonie.	·80	—	·21
5.	Банатъ . . . Banat.	2·52	·43	1·87
Свега . . Total.		1·07	·29	·84
Вла у Банату. . . Valaques dans les Banat.		·84	·63	·79

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	НАПРЕДОВАЊЕ ЦЕЛОГЪ ЖИТЕЛЪСТВА Progrès de la population totale		
		на сто — pour cent		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867.
1.	Сремъ Syrmie.	·58	·35	·51
2.	Веровитица Verovititz.	·57	·76	·61
3.	Пожега Pojeğa.	·25	·03	·19
4.	Бачка Batchka.	1·22	·67	1·05
5.	Бараня Baragna.	·52	·55	·53
6.	Крижевацъ St. Croix.	·30	·39	·32
7.	Торонталъ Torontal.	·99	·61	·87
8.	Темишваръ Temesvar.			
Свега . . Total.		·85	·57	·76

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	НАПРЕДОВАЊЕ СРБА Progrès de la population serbe		
		на сто — pour cent		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867.
1.	Сремъ Syrmie.	·43	— ·02	·31
2.	Веровитица Verovititz.	·32	— ·07	·21
3.	Пожега Pojeğa.	— ·02	— ·08	·03
4.	Бачка Batchka.	·57	— ·25	·34

5.	Бараня	·03	—	·20	—	·03
	Baragna.					
6.	Крижевацъ	—	·10	1·10		·23
	St. Croix.					
7.	Торонталъ					
	Torontal.					
8.	Темишваръ	·45		·14		·36
	Temesvar.					
Свега . .		·41	—	·02		·29
Total.						

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	Ж У П А Н И Е Comitats	НАПРЕДОВАЊЕ ИНОПЛЕМЕНИКА Progrès d' autres nationalités		
		на сто — pour cent		
		1797—1847.	1847—1867.	1797—1867.
1.	Сремъ	·78	·78	·78
	Syrmie.			
2.	Веровица	·66	1·02	·76
	Verovititz.			
3.	Пожега	·40	·08	·31
	Pojega.			
4.	Бачка	1·41	·88	1·22
	Batchka.			
5.	Бараня	·56	·59	·57
	Baragna.			
6.	Крижевацъ	·31	·38	·33
	St. Croix.			
7.	Торонталъ	1.18	·75	1·04
	Torontal.			
8.	Темишваръ			
	Temesvar.			
Свега . .		·99	·74	·90
Total.				

Предизложене скрижали потребу ближег објаснења.

Найвећий делови изъ кои є Воена Граница састављна єсу Дивизије или као што њ њ тамо зову Генералати, као што су у прегледу изложени. Три првоименована Генералата спадаю на тако звану Рватску краину. Да бы лакшиј прегледъ одъ саме славонске краине имали, одвоили смо Шайкашкїй батальонъ, територијално Бачкой припадаюћий. Исто тако одвоили смо Влае, како одъ целе суме, тако исто и одъ оне посебне Банату припадаюће са иновѣрцима, почемъ они єдну вѣру са србима исповѣдаюћий не само да су до најновиј времена и подъ єдномъ Єрархіомъ стояли, већъ су и у политичномъ погледу съ њима равну судбу делили. Пописни податци у Границы достоверни су.

Изъ Провинціала узели смо три првоименоване жупаніе, изъ кои є Славонія састављна; затимъ смо узели Бачку и Бараню, жупаніе у Мађарској, у којима Срби у повећемъ броју станую; Крижевачку у Рватској и Торонталску и Темшварску у Банату, а Крашовску као трећу овомъ краю принадежећу жупанію изоставили смо, почемъ тамо само у єдномъ селу Срба има, додавши ове главному скупу.

За додичне три године ставили смо: колико є било жителя у обште а затимъ колико Срба а колико иноплеменика посебно, како у Границы тако исто и у Провинціалу. У Рватској и у Славоніи, како военој тако исто и грађанској части, несрби већиномъ су иновѣрци а не иноплеменицы, єръ тамо са Србима напоредъ живећий славенскїй народъ, и ако се међу собомъ: Рвати, Славонцы, Шокецы и Сремцы зову, ипакъ говорећий истоветно нарѣчіе као и Срби, овоме племену доиста и припадаю и ако то до данасъ неће јавно да признаду. У Банату и у Бачкой иновѣрцы су доиста иноплеменицы, и то: Мађари, Нѣмцы, Словацы и пр.

Далъ разяснѣно є како за Генералате у Границы, тако исто и за жупаніе у Провинціалу, колико є на 100.000 душа свега становничества одвоено само Срба у свакој

сматраной години нађено. Затимъ слѣдую таблице абсолют-
ногъ множеня людства како цѣлокупногъ, тако и одвоено
србскогъ и иноплеменогъ у Границы и у Провинціалу у
временику од године 1767—1847; одъ 1847—1867; и най-
после за цео седамдесетогодишній періодъ. Найпосле као
допуна овимъ прегледима стављѣнъ є процентъ множеня по
свима наведенимъ видовима. Влае смо и овомъ приликомъ
изъ горенаведенихъ побуда у Границы посебно сматрали.

Получени послѣдцы изъ годишнѣгъ множеня по про-
центима потврђую до очевидности, да є нашъ народъ у
последнѣ доба и у Границы опао, особито када Лику и
Крбаву, т. є. карштатскій Генералатъ, изъ рачуна одуз-
мено гдѣ Срби примѣрно напредую. Иноплеменицы пређе
болѣ одъ Срба стаявши изгубише скокъ и сада су съ овима
поравнани, но за цѣло не за дуго време. У осамъ сматраны
жупанія у Провинціалу єдва є србско становничество у нола
онако яко напредовало у періоду одъ год. 1797—1847. као
што є у Границы, али у второмъ одъ год. 1847. до 1867.
нѣ скоро никако ни помицало се. Иноплеменицы два путъ
и полъ одъ Срба у првомъ періоду напредниѣ бывши и у
другомъ періоду приличну су ячину задржали, кое ако по
више година узрае учиниѣ, да ѣ се са њимъ множенѣмъ
Срби неизбежно бросѣмъ 'сманъивати морати, као што є то у
многимъ жупаніяма веѣ и започето. Дакле и онако строга
милитарска управа у Границы была є за развитакъ бройне
снаге Срба постѣшнія него вармеѣска управа у Провин-
ціалу! Кудъ болѣ поуке за наше народне напредняке съ
онѣ стране, да хвалѣный новополученный „Уставъ“ маѣарскій
нѣ никаква благодетъ за Србе, и да невреди оногъ топлотъ
прихватаня, са коимъ га подупираше народный саборъ у
1861. години у Карловцѣма држаный! —

Срби данасъ у Провинціалу очевидно на мањакъ иду
и они се само јоштъ Граничарима у равнотежи одржаваю,
кадъ се пакъ крозь кратко време и Граница као што

разглашено укине, несталаће јошћ и брже православно становничество преко Саве и Дунава, и ова етнографска мена свршиће се у користь иноплеменика, кой на томъ свойскій одавна већ и раде и кой се статистикомъ наукомъ у своимъ државничкимъ наређенима превасходно служи.

Да бацимо часкомъ еданъ одвоєный погледъ и на Банатъ, у коме такође Срби станую и заєдно са Власима и подъ едномъ Епархіомъ до скоро стаяше.

Они су имали пређе две Епархіе: Темишварску и Вршачку, а обе су одма установљене биле чимъ є у години 1718. тай предѣлъ у пожаревачкомъ миру Унгаріи уступљивъ. Оне имаю обадве своє парохіе како у Границы тако исто и у Провинціалу; прва се састои изъ три гореноменована полка, а последній изъ три познате жупаніе. И пређе као и сада Банатъ брои двапутъ више Вла него Срба, еръ ови су се тамо само изъ Србіє доселявати могли а они не само изъ Влашке већ и изъ Ерделя; шта више, подунављь Србіє у својой нижой половини такође є само Власима и населѣно.

Брой жителя у Банату.

Nombre d'habitants dans le Banat.

І. С р б а.

I. Serbes.

1. У Темишварской епархіи.

1. Diocèse de Temesvar.

Године Années	Граница Confins militaires	ПАОРІА Province	Скуп Total
1797.	31.463	116.074	147.537
1847.	74.134	141.808	215.942
1867.	78.569	145.760	224.329

2. У Вршачкој епархији.

2. Diocèse de Verschetz.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СУКУПА Total
1797.	15.928	10.585	26.513
1847.	31.889	17.034	48.923
1867.	32.616	17.587	50.203

ОБЕ ЕПАРХИЈЕ.

Total des deux diocèses.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СУКУПА Total
1797.	47.391	126.659	174.050
1847.	106.023	158.842	264.865
1867.	111.185	163.347	274.532

II. Вла.

II. Valaques.

1. У Темишварској епархији.

1. Diocèse de Temesvar.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СУКУПА Total
1797.	7.120	189.091	196.211
1847.	16.126	240.938	257.064

2. У Вршачкој епархији.

2. Diocèse de Verchetz.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СУКУПА Total
1797.	61.467	136.550	198.017
1847.	89.216	151.707	240.923

ОБЕ ЕПАРХИЈЕ.

Total de deux diocèses.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СКУПА Total
1797.	68.587	325.641	394.228
1847.	105.342	392.645	497.597
1867.	119.412	413.122	532.524

Годишњи множење, душа.

Augmentation annuelle, individus.

I. Срба.

I. Des Serbes.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СКУПА Total
1797—1847.	1.173	644	1.817
1847—1867.	258	225	483
1797—1867.	911	524	1.435

II. Вла.

II. Des Valaques.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СКУПА Total
1797—1847.	735	1.340	2.075
1847—1867.	730	1.028	1.726
1797—1867.	776	1.250	1.976

Н а с т о.

Pour cent.

Срба.

Serbes.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СКУПА Total
1797—1847.	1·53	·45	·83
1845—1867.	·24	·14	·18
1797—1867.	1·15	·86	·64

Вла.

Valaques.

ГОДИНЕ Années	ГРАНИЦА Confins militaires	ПАОРИЈА Province	СКУПА Total
1797—1847.	·84	·37	·46
1847—1867.	·63	·25	·42
1797—1867.	·79	·84	·48

Изъ овы скрѣжали дознаемо, да е у Темишварской Епархіи подеднако одъ оба народа на броју у последнѣ време било; али у Вршачкој неизносише Срби ни петый део Вла. Власи заузимаю поглавито Провинціјала источный део, залюднюю искључно Крашовску жупанію, али у Граници нису они ячій одъ Срба.

Што се природногъ множеня тиче Срби су у првомъ временіку неравнѣно болѣ од Вла стояли, али у последѣ време съ нима су се изравнали, кое се поглавито той околности приписати има, што су Срби у Граници за време грађанскогъ рата у години 1848. и 1849. ужасно страдали. Срби данасъ у Банату представляю текъ четвртый

део процента природногъ множеня, кои имадоше у првомъ временику.

Изъ узрока, што су наведене Епархіе у години 1861. сасвимъ друге административне границе добиле, и Власи изъ њи одлучили се, нисмо у станю были и број овогъ народа за исте да изложимо, као што е то за годину 1797. и 1847. учинѣно.

Провинцијална часть Баната имала е следеће броеве становника у пређашња времена.

Број жителя у Провинцијалу у Банату.

Nombre d'habitants dans la province du Banat.

Године Années	Срба Serbes	Вла Valaques	Иноплеменика Autres peuples	Скупа Total
1775.	78.780	181.639	57.509	317.928
1797.	126.659	335.641	126.634	578.934
1847.	158.842	392.645	338.015	889.502
1867.	163.347	413.122	437.383	1,013.852

ВРЕМЕНИКЪ Période	Годишнѣ множенѣ, душа Augmentation annuelle, individus			
	Срба Serbes	Вла Valaques	Иноплеменика Autres peuples	Скупа Total
1797—1867.	524	1.250	4.439	6.213
Н а с т о — Р о и р с е н т				
1797—1867.	·36	·34	1·57	·78

У Паоріи у Банату има сада двоиномъ толико Срба колико њѣ было пре деведесетъ година, а и Власи су се готово у истомъ размѣру намножили, ерѣ у години 1775. одъ 100.000 стаповника на саме Влае готово 60.000 долазаше, иновѣраца пакъ, нарочито Нѣмаца, Мађара и Бугара, кои ни 18% целогъ становничества у години 1775.

непредстављаху, — има сада 44%, изъ узрока, што су се они петъ пута крозъ деведесетъ минувши година у Банату яче множили одъ Срба и Вла. — После другій деведесетъ година бѣе Банатъ у оной мѣри нѣмачка областъ, као што беше у прошломъ вѣку влашка.

Прегледавши у правимъ и односимъ броевима напредованѣ сръбско-православногъ становничества у собственой Унгарској, у военой и грађанској области, крозъ минувшій седамдесетъ година, сада намъ јоштъ остае да у кратко и о онимъ сръбскимъ житељима мало прозборимо, кои су у Далмацији настанѣни.

Познато е, да е ова областъ већиномъ подъ влашћу млетачке републике до године 1797. стајала, кадъ услѣдъ Кампоформійскогъ уговора мира подъ аустријскій скиптаръ подпаде. Окружје Дубровачко сачињавало е до оне године древну славенску републику за себе, но и она у исто доба као и нѣна посестрима Венеція подлегоше грабљивости французкогъ цара Наполеона I. У годину 1805. уступљна бѣ Далмација истоме Наполеону, по гласу мира Пожунскогъ по Руси то неодобрише, већ у саюзу са Црногорцима воеваше цѣле 1806. год. по тамошњимъ крајевима противъ Француза, те услѣдъ тога опустоши се земља ужасно. Дубровачка, аристократскій устроена, република брояше пре рата на 53.000 душа а у години 1814. едва и 40.000, па у томъ размѣру пострада и остала Далмација. Прави пакъ броеви тамошнѣгъ становничества у неколико година, као и њено растенѣ, како Срба тако и католика посебно, сазнаю се изъ следећихъ скривали.

Д а л м а ц и я .

Dalmatie.

Године Années	Број житеља. — Nombre de la population		
	ПРАВОСЛАВНИ Orthodoxe	КАТОЛИКА Catholique	СВЕГА Total
1814.	58.974	200.206	259.180
са Дубровникомъ à vec Raguse	59.333	240.168	299.501
1848.	81.556	335.554	417.110
1868.	85.896	360.886	446.782
1869.	78.266	364.530	442.796

ВРЕМЕНИЈЕ Période.	Годишнѣ множенѣ, душа Augmentation annuelle, individus		
	ПРАВОСЛАВНИ Orthodoxes	КАТОЛИКА Catholiques	СВЕГА Total
1797—1848.	436	1.870	2.326
1848—1869.	— 157	1.380	1.223
1797—1869.	264	1.742	2.006
Н а с т о — P o u r c e n t			
1797—1848.	·62	·65	·64
1848—1869.	— ·20	·39	·28
1797—1869.	·38	·58	·54

ИЗМѢНА 100.000 ЖИТЕЛЯ ВЪ ДУША СЪ СРБА Parmi 100.000 habitants il y a eu serbes	
Године -- Année	Душа — individus
1797.	19.780
1848.	19.558
1869.	17.676

Осимъ дубровничке републике беше жительство остале Далмацие 256.966 душа у години 1780. ако, пакъ после тридесетъ и четири године, и то поглавито услѣдъ горе-

поменутогъ рата, не нађе се тамо више одъ 259.180 душа. За владе млетачке републике людство Далмацие сасвимъ споро напредоваше, које є найвѣрнѣи доказъ, да се съ нѣоме републиканскѣи управљало нѣе, већъ пре безъ икаква закона и правде.

Она друга цифра за годину 1814. важи съ Дубровникомъ докле предня само собствену Далмацию обухвата. Броеви за годину 1848. и 1868. узети су по превенимъ пописима тамошнѣгъ православногъ свештенства за Србе, а по политичнимъ за сво людство. Ово последнѣ важи и за годину 1869. кадъ се є людство у цѣлой аустрѣйской монархѣи брояло. Како є изъ горньи разлога очевидно, да людство у тамошнѣмъ предѣлу до 1814. године напредовало нѣе, то смо броеве у овой години пронађене безусловно и за годину 1797. усвоили, када су становници подъ нову, прво аустрѣйску а потомъ француску, управу подпали.

Срби посебно сматрани множили су се одъ године 1797. до 1848. скоро у ономъ размѣру у коме су се и католици — Рвати. Напредованѣ быяше и после тога прилично повольнѣ, али устанаекъ у години 1869. у Приморю — Боки Которской — преиначи у тако неповольнимъ размѣрима станѣ людства, да одъ 1848. до 1869. у мѣсто множеня опадаѣ людства на видело излази, тако, до сада Далмациа маѣ Срба брои но пређе двадесетъ и петъ година. Све прилике далѣ за то говоре, да се ни одъ сада у Далмации нашъ народъ у напредъ помицати неће, а то ће рећи, да ће очевидно пропадати у сравненю са Латинима.

Изъ доякошнѣи статистичнѣи испитиваня излази као дело на среду, да се србско становничество у Унгарской и у Далмации далѣ непомиче већъ на єдној точцы стои, па како су сви други иновѣрцы и иноплеменицы напредни, то се лако поняти може у коіой є сразмѣрѣици нашъ народъ тамо на штети. Найглавнѣи узрокъ застанку множеня србскогъ людства преко налази свое обясненѣ у грађанскомъ рату

одъ године 1848. и 1849., али и осимъ тога све друштвене установе преко циљаю на поништенї сръбске народне снаге. Кадъ бы тамошнї православно свештенство точне изводе изъ црквенихъ протокола сваке године сачињавало, видило бы се да-ли се нашъ народъ природнимъ или художественимъ путемъ у Аустрији губи: да ли сирѣчь тамо рађања много већа одъ умирања нису, или ако есу, онда се мора великиъ брой становника одтуда разселявати. Овај последњи моментъ не вреди у оној мѣри у којој онај први, као што ће намъ следећа таблица покрета людства на очигледъ потврдити.

У епархији будимској было є одъ 1826. до 1855. године.

Dans la diocèse de Bude il y a eu de 1826—1855.

Области Contrées	Житеља Habitants	Рођено Naissances	Умрло Morts	Вишакъ Excédant
Бараня . . Baragna.	15.175	24.267	23.458	809
Сент-Андреа. St. Andrée.	6.326	9.011	9.855	— 844
Свега . . Total.	21.501	33.278	33.313	— 35

Вѣнчано є пакъ за исто време 7.570 парова.

Ови бројеви важе за сви тридесетъ година, и изъ њихъ слѣдує, да се Срби у Баранњи истина споро али ипакъ множе. у горњој пакъ Мађарској они безпрекословно изумиру. Изъ оногъ края вишакъ се разселява а изъ овогъ силази у гроблѣ свои отаца, те тако и већу штету по сръбство причинява.

Осимъ речене Епархије изъ другїхъ пободнихъ података немамо, но имамо изъ Воєне Границе врло подробни за више година. Али овде Срби нигдѣ на чисто не живе, већ су

яко съ иновѣрцима помѣшани, тако, да лако познати се неможе, у колико се податци само на Србе односе. Ови су јошть пайчистіе сачувани у Шайкашкомъ батальону; тамо ѿ има преко 90% цѣлогъ людства, пакъ зато и ставлямо податке покрета людства изъ те краине крозь деветнаестъ последньи година, и то за сваку поединце.

Покретъ людства у Шайкашкомъ батальону.

Mouvement de la population dans le bataillon des pontoniers.

Године Années	Вѣнчано Mariages	Роѣено — Naissances		
		Мушкїй Garçons	Женскїй Filles	Скупѧ Total
1829.	307	630	625	1.255
30.	301	656	647	1.303
31.	276	591	590	1.181
32.	168	656	683	1.339
33.	316	774	746	1.520
34.	373	708	646	1.354
35.	334	699	699	1.398
36.	231	777	738	1.515
37.	336	766	607	1.373
38.	427	843	781	1.624
39.	333	837	825	1.662
40.	271	704	621	1.325
41.	365	851	810	1.661
42.	357	774	723	1.497
43.	356	724	782	1.506
44.	366	940	828	1.768
45.	334	863	774	1.637
46.	273	926	829	1.755
47.	298	742	767	1.509
Средине Moyennes	317	761	722	1.483

Године Années	У м р л о — M o r t s		
	МУЖСКИЈ Hommes	ЖЕНСКИЈ Femmes	СКУПА Total
1829.	702	625	1.327
30.	766	695	1.461
31.	1.081	948	2.029
32.	550	518	1.068
33.	600	614	1.214
34.	591	580	1.171
35.	609	591	1.200
36.	665	673	1.338
37.	822	830	1.652
38.	526	590	1.116
39.	828	723	1.551
40.	962	963	1.925
41.	662	655	1.317
42.	760	746	1.506
43.	651	622	1.273
44.	539	526	1.065
45.	694	693	1.387
46.	742	671	1.413
47.	1.226	1.000	2.226
Средине Moyennes	736	698	1.454

Године Années	В и ш а њ — E x c é d a n t		
	МУЖСКИЈ Hommes	ЖЕНСКИЈ Femmes	СКУПА Total
1829.	— 72	—	— 72
30.	— 110	— 48	— 158
31.	— 490	— 358	— 848
32.	106	165	271
33.	174	132	306
34.	127	66	193
35.	90	108	198
36.	112	65	177

1837.	—	58	—	223	—	281
38.	—	317	—	191	—	508
39.	—	9	—	102	—	111
40.	—	258	—	342	—	600
41.	—	189	—	155	—	344
42.	—	14	—	23	—	9
43.	—	73	—	160	—	233
44.	—	401	—	302	—	703
45.	—	169	—	81	—	250
46.	—	184	—	158	—	342
47.	—	484	—	241	—	725
Средине Moyennes	—	25	—	24	—	49

И у овомъ благословеномъ, са плоднимъ земљиштемъ, крају Срби су природно слабо напредни. Истина богъ вѣнчавања и рађања јако су учестала али не мањъ ње и поморъ њеъ, тако, да се людство у обште слабо у напредъ креће. Жителја ње тамо било срединомъ за речено време 29.180 а размѣри елемента одъ покрета людства били су следећи.

Податци покрета людства Éléments du mouvement de la population	На 100.000, жителя было с у: par habitants il y a eu en	
	Будимској епархіѣ Diocèse de Bude	Шайкашкогъ батаљъ. Bataillon des ponton.
Вѣнчано	1.168	1.109
Mariages.		
Рођено	5.163	5.087
Naissances.		
Умрло	5.165	4.912
Morts.		
Вишакъ	— 2	175
Excédant.		

Изъ наведени резултата природногъ покрета людства изъ Будимске Епархіѣ и изъ Шайкашкогъ батаљона дозвѣсно:

1. Да су нова бракосачетавања врло честа, које ње неоспорный доказъ, да међу Србима у Аустрији непрскидне

ендемичне болести владају, које велику смртност причинявају и нова бракосачетавања изазивају.

2. Да су уследъ наведене причине рађања честа а и постоећи бракови врло плодни, ерз почемъ е умирањъ јакъ одъ стални бракова у старијимъ годинама много сушествовати и не може, а ови су неплодни одъ они у млађимъ годинама постоећий.

3. Да е съ друге стране и поморъ у народу доиста ужасанъ, тако, да бы смјело потврдити могли, да га редко гдѣ у подобной снази има, и за кои ми у Србији ништа незнамо — изузевъ додуше Београдъ. На уследъ великогъ помора и

4. Природниъ вишакъ одъ незнатне е величине.

Ове позитивне податке покрета людства саобштене изъ два мала округа, могли би у неколико и за друге предѣле примѣнити, у којима Срби у Аустрији станују — осимъ нешто Лике и Крбаве. У последњимъ предѣлима србскій јунаци не само мањ су смрти изложени, већ и за живота усрећени су не обично крепкимъ здрављемъ и витежкимъ стасомъ.

На резултате покрета людства великиј упливъ упражњава и занимањ овога у односу къ осталимъ државнимъ саграђанима. Изъ Шайкашкогъ батальона имамо обширни података изъ польске привреде, съ којомъ се Срби у истој искључно занимају, и то одвоено за земљорадњу и за сточарство. Подобни података немамо изъ Провинцијала али изъ Војне Границе имамо иј у времену одъ двадесетъ година у подробности, а одъ четирдесетъ година у главнимъ броевима. Што се посебно сточарства тиче, оно е први путъ на преписъ узето по полковима када е и людство у војној части т. е. у години 1799. и брояњ повторавао се тамо скоро сваке треће, четврте године. Податке обе гране польске привреде изъ Шайкашкогъ батальона стављамъ у следећимъ прегледима, којима предходи онај на брой людства односећи се.

I. Брой жителя у Шайкашкомъ батальону.
 Nombre d'habitants dans le bataillon des pontoniers.

Године Années	Душа Individus	Множенье годишнѣ Augmentation annuelle	
		душа individus	на сто pour cent
1799.	14.339	335	1.49
1806.	19.468		
20.	25.897		
36.	28.251		
47.	30.426	179	.55
57.	27.010		
69.	34.358		

Напредованѣ шайкашкогъ людства било е све до године 1836. врло яко, затимъ е задржано до предъ мађарску буну 1848. године да се за време исте ужасно сманъи (пописъ 1850 година показа само 23.438 душа), и опетъ да се до најновиѣ година оснажи. Свакојко неѣа се статистиѣна истина сакрити, да су Шайкаши бројно у времену одъ године 1799 до 1847. трипутъ напредниѣ были по за време последнѣ двадесетъ и две године. Јоштъ у последнѣ доба доселили су се многи са стране Нѣмци, и тако жительство на неприроднѣй начинъ увеличали.

II. Станѣ сточарства у Шайкашкомъ батальону.
 Etat du bétail chez la population des pontoniers.

Године Années	Коя Chevaux	Говедѣѣ Bestiaux	Оваѣа Moutons	Свинѣа Cochons
1799.	9.051	13.514	27.330	5.100
1806.	7.903	14.654	29.534	9.959
17.	8.500	11.970	27.700	6.500
47.	9.467	11.744	49.134	7.780
57.	10.156	10.366	36.949	8.431
69.	11.029	8.530	34.672	6.967

На Par 100.000 ЖИТЕЛЯ БРОЈНО € habitants on a nommé				
Године Année	Коня Chevaux	Говедѣй Bestiaux	Оваца Moutons	Свиња Cochons
1799.	63.120	94.240	190.580	35.560
1847.	31.110	38.590	161.470	25.570
1869.	32.060	24.796	100.790	20.250

На место Au lieu de 100.000 КОМАДИЈ У Г. 1799. НАЂЕНО € pièces en 1799. on a trouvé				
у години en	Коня Chevaux	Говедѣй Bétail	Оваца Moutons	Свиња Cochons
1869.	50.780	26.320	53.050	54.940

Сточарство нестои дакле у Шайкашкомъ батальону на ономъ ступнију висине, на коме се налазаше на крају прошлога века. Оно € и пре мађарске буне јако смањило се било, а после исте јоштъ и више, тако да сада, конѣ, овце и свињѣ едва половину а говеда текъ чвртину негдашњѣгъ броя, спрамъ додичногъ житељства, представљаю, па наравно да и ово услѣдъ претрпѣне штете у стоцы, као врелу свога издржаваня, онако напредно остати немогаше, као што се показу у првој половини овога века.

III. Годишнѣ житно производство.

Pruduction annuelle des céréales.

Године Année	Пшенице Froment	Наполице Méteil	Ечма Orge	Овса Avoine	Кукуруза Maïs
	Мерица — en Metzen d' Autriche				
1851.	12.731	95.119	20.425	77.224	119.729
52.	14.480	116.405	31.128	33.310	40.134
53.	25.131	136.432	49.303	95.085	63.242
54.	7.209	40.572	18.923	59.495	89.484
55.	24.690	99.180	70.850	117.585	62.140

Године Année	Пшенице Froment	Нанодице Métail	Ечма Orge	Овса Avoine	Кукуруза Maïs
Мерица — en Metzen d' Autriche					
1856.	16.434	98.883	40.852	92.611	108.035
57.	22.385	163.844	63.324	160.633	53.109
58.	19.033	149.288	50.653	166.856	89.063
59.	17.295	113.303	31.671	159.096	56.196
60.	25.335	163.927	51.006	239.027	91.890
61.	22.367	134.885	41.176	186.124	54.599
62.	21.304	112.188	34.885	122.400	98.092
63.	8.888	46.415	7.227	18.636	10.545
64.	30.048	178.761	54.235	168.580	113.193
65.	27.407	124.800	31.600	104.142	113.081
66.	38.268	114.292	45.372	132.525	53.585
67.	56.758	167.007	63.938	130.617	88.295
68.	57.195	159.639	63.670	142.231	148.391
Средине Moyennes					
1851—1859.	17.709	112.558	41.903	106.877	75.681
1860—1868.	31.952	133.546	43.679	138.253	85.741

Године Année	Проса и биде Blé sarasin et Millet	Свега Total	Вина Vins	Кромпира Pommes de terre
	en metzen d' Autriche		Акова en Eimer	Мерица en Metzen d' Autriche
1851.	860	326.088	4.106	9.698
52.	863	236.320	6.216	2.455
53.	2.130	371.323	6.016	1.155
54.	4.960	220.643	2.811	2.778
55.	10.520	384.965	3.020	5.931
56.	6.675	363.490	14.112	3.867
57.	1.620	464.915	7.183	5.141
58.	3.151	478.044	3.819	7.741
59.	1.303	378.864	1.459	6.602
60.	3.045	574.230	2.966	10.475

1861.	2.008	441.159	4.177	6.567
62.	1.436	390.305	5.296	8.739
63.	210	91.921	3.015	1.913
64.	6.040	550.857	1.705	13.714
65.	3.798	404.828	2.541	11.256
66.	1.060	385.102	2.189	4.084
67.	1.059	507.674	6.931	2.148
68.	1.344	572.470	5.691	2.454
Средине Moyennes				
1851—1859.	3.565	358.293	5.416	5.041
1860—1868.	2.222	435.393	3.834	6.817

После опустошительнаго двогодишнѣга рата, кои учини, да се людство у Шайкашкомъ батальону одъ 30.429 као што га у години 1847. беше, на 23.438 душа у години 1850. сманѣи, нѣ ни производство мимо людства напреднѣ бити могло, особито се то јошѣ и у години 1850. осеѣало када свега жита одъ 229.834 мерица пожнѣвено небијаше. Са повраћенимъ пакъ мирнимъ станѣмъ одпоче се и правилна производња, тако, да се ѣ спрема дотичногъ броя жителя у нормалномъ кругу као и пре кретала. Ово се може оценити изъ следеће таблице.

ВРЕМЕНИКЪ Périodes	Средній број жителя Nombre moyen d' habitants	На 100.000 жителя произведено ѣ Par 100.000 habitants on a produit			
		Жита Grains	Кромпира Pommes de terre	Вина Vins	СУМА Total
		Мерова en Metzen d' Autriche		Акова en Eimer d' Autriche	
1851—1859.	25.500	1,404.100	19.770	21.240	1,446.110
1860—1868.	30.600	1,413.600	22.130	12.450	1,448.180

Бднакостъ у производству како крозъ први тако и крозъ другѣи деветъ година заиста ѣ удивителна! Незнатна ѣ количина жита више добивена, тако исто и кромпира,

али узевши манякъ у вину показаный, изилази истина на среду, да е одъ сва три рода производа сасвимъ еднака количина добивена. Овимъ се деломъ потврђуе истина, да су пре свега статистични податци у Военој Граници скупљани вѣрни, а друго, да се и многогодишнѣ средине слажу, и ако се нѣке године тако неродне догађаю, као н. пр. што 1863. беше, када се е едва бачено семе повратити могло.

Питанъ е наипосле кои разредъ людій међъ Србима преко изумире, варошани или селяци? На ово съ извѣстнимъ податцима нисмо у станю одговорити, али имаюћий резултате одъ пописа людства изъ неколико варошій за старіе и новіе време, излажемо иј овде, изъ кои се јасно види како Срби у томъ погледу преко стоје.

Брой жителя по варошима.

Nombre d' habitants dans les villes.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	ВАРОШИ Villes	ГОДИНЕ Années	СРБА Serbes	ИНОВЬ- РАЦА Autres peuples	СУМА Total
1.	Карловцы . . . Carlovitz.	1802. 69.	3.514 2.816	1.231 1.655	4.745 4.371
2.	Земунъ . . . Semlin.	1836. 69.	6.634 4.358	2.560 5.688	9.194 10.046
3.	Панчево . . . Pantchevo.	1836. 69.	8.127 9.678	3.072 7.210	11.199 16.883
4.	Бела Црква . Eglise blanche.	1836. 69.	1.878 1.879	3.505 6.405	5.383 8.284
5.	Костајница . . Kostainitz.	1836. 69.	644 418	1.620 1.563	2.264 1.981
6.	Митровица . . Mitrovitz.	1802. 1867.	2.531 2.355	958 2.625	3.489 4.980
7.	Новыи Садъ . Neusatz.	1787. 1869.	5.840 8.134	3.158 10.985	8.998 19.119
8.	Сомборъ . . . Sombor	1787. 1869.	11.421 11.131	1.939 13.178	13.360 24.309

9.	Вуковаръ . . .	1810.	1.801	2.574	4.375
	Voukovar.	69.	1.235	4.204	5.439
10.	Иригъ . . .	1810.	3.936	350	4.286
	Irigue.	69.	3.377	801	4.178
11.	Рума . . .	1810.	2.980	2.510	5.490
	Rouma.	69.	3.158	4.826	7.984
Свега пређе . . .			49.307	23.487	72.784
Total d' autrefois					
Свега сада . . .			48.439	59.140	107.579
Total d' aujourd' hui.					
Вишакъ			— 868	35.663	34.795
Excédant.					

Ови брови врло су занимљиви и ако више одъ единаестъ вароши необухватаю. Пре шестдесетину година бяху Срби у њима двапутъ ячій одъ иновѣраца, садъ пакъ ови њи са едномъ петиномъ превазилазе. Осимъ Панчева и Новогъ Сада, у којима су варошима Срби сада бровиъ ячій но пређе, у свима другимъ овдѣ именованимъ они су се знатно смањили, особито у сусѣдномъ Земуну, у коме су сада са трећиномъ слабији но пре 36 година што бяху. Далъ намъ е познато, да се обично селяни у вароши досељаваю а не обратно, и тако изъ овога се дѣла логично закључити дае, да у елементима покрета варошкогъ людства великій мањакъ сушествовати мора, съ другимъ рѣчима: вароши су управо гробљъ грбскогъ становничества преко, у којима се оно скончава. Срби по селима живе одвоено и слабо се конкуренциѣ одъ иновѣраца сажителя у тециву плаше, и ако имъ се томъ приликомъ честе обыде наносе, али у варошима подлежу они одсудно већемъ капиталу, живљой вредноћи и савршеніемъ знаню странаца у сваковрстнимъ прерађујућимъ радњама, па и у трговици. Но при свемъ томъ постојећи тамо закони и наредбе озго поглавито сметаю развићу православно-србскогъ народа у Аустрији, а осветљени

появи неће се тако лако на болѣ окренути све да се нашъ народъ съ обштимъ школовањемъ и више умно унапреди.

Речено є одма у почетку, да Срби пре сто осамдесетъ година у аустрійске области изъ Србіє и Босне доселѣни ячій одъ 100.000 душа бити нису могли, а то ћемо тврѣнѣ на следећій начинъ обяснити.

Найстарій званичный пописъ имамо изъ Рватске Краине и онъ се односи на годину 1717. када се Аустрія после двадесетогодишнѣгъ мира изнова съ Турскомъ зарати. У сва три тамошня Генералата: Горньо-Карловачкомъ, Петриньскомъ и Вараждинскомъ, нађено є онда свега 23.953 войника или 119.765 душа. Овай брой нарастіо є у год. 1797. на 362.433 душа; людство се є дакле крозъ осамдесетъ година тамо управо утроило. Годишнѣ множенѣ износило є за то време 3.033 душа или 1.26%. У последньої години было є у ономъ брою 180.275 душа православны или половина жительство, пакъ кадъ истый размѣръ и за прву годину усвоимо, онда дознаємо, да є у години 1717. око 60.000 Срба у Рватској краини становало. Брой свію Срба у Унгарској, сходно попису свештеничкомъ износио є у години 1797. 678.505 душа, а по аналогіи за Рватску краину важећой, мора овај брой у год. 1717. само 224.000 глава да є износио. Одузмимо одъ овогъ числа 60.000 душа на Рватску спадајућій, онда добивамо за остале области Унгарске 164.000 глава за поменуту годину. Ми смо горе видели, да се є людство тамо одъ 1717. до 1797. године са 1.26% годишнѣ множило, али у ово доба падаю и три рата и то у періодима одъ год. 1717—1718; одъ 1736. до 1738; — и одъ 1788—91; — а крозъ двадесетъ година и то одъ 1697. до 1717. небеше никаквогъ рата на турској границы; праведно є дакле ако процентъ множеня србскогъ людства за овај временикъ и на 2% годишнѣ попнемо. По овој предпоставки брой свію Срба преко — осимъ Рватске — могао є на 110.000 душа великій бити

у години 1697. т. е. кадъ се е ратъ съ Турцима подъ Леополдомъ I. съ биткомъ подъ Сентомъ и миромъ Карловачкимъ, заключенимъ у Јануару 1699., окончао. Одъ године сеобе 1690. до 1697. за време трајућегъ рата доселѣници едва да су непомично остали и текъ после преставшегъ получише стална своя жилишта на најплоднѣмъ земљиштина Унгарске. У Срему и јоштъ по негде едва ако е нешто више одъ 20.000 душа Срба пре велике сеобе у години 1690. было, узимајућий, као што е право, и Србе у години 1751. у Русію одселивши се у призренѣ, те тако рачунъ приближанъ испада, да сеоба патријарха Чарновѣћа одъ 37.000 породица ни 100.000 душа обухватала нѣ. Сви Срби у Унгарској брояли су у оно доба — 1690. године — око 155.000 душа, а сада њ има и 930.000 глава. Да су ови нешто у старој постойбини остали, небы зацѣло за то време више одъ 300.000 душа сада брояли, понятно е дакле, да су они сеобу погибѣи предпостављајућий, манѣ зло изабрали и елементъ сръскій свакояко яче оснажили, но да су на старомъ огњишту остали, ерѣ у овомъ случаю причинили бы, по строгимъ законима народне привреде, да бы опетъ и турскій живаль, у зноу лица сръске рае гасћій се, у старомъ завичаю далеко јоштъ и яче бројно напредовао бы, но што се е у ствари десило, ерѣ статистично е доказана истина, да Турцы у Европи сами себи остављѣни, непремѣно изумиру, а текъ се подъ условіама располаваю, када зулумѣарити смеду, — када другимъ народима множенѣ спречаваю.

Да су изселивши се тада у Аустрію Срби свою стару постойбину пуну оставили, доказуе се већъ и са статистичнимъ податцима прилѣжнимъ изъ пайновіегъ доба отуда. Тако е было:

Число жителя у Старой Србији у години 1867.
 Nombre d'habitants dans l'ancienne Serbie en 1867.

ТЕКУЋИ БРОЈ Numeros d' ordre	У П А Ш А Л У К У Pachalique de	СРБА Serbes	ТУРАКА Turcs	С К У П А Total
1.	Призренскомъ . . . Prisren.	25.508	170.440	195.948
2.	Нишкомъ Niche.	199.448	109.020	310.270
Свега . . Total.		224.956	279.460	504.416

Број Турака претежнији је дакле сада одъ броја Срба у Старой Србији, а размисли испали би јошъ и неповољнији по последњи кадъ би се нешто одъ Нишкогъ пашалука окрузи: Пиротъ и Трнъ одцепили, у којима много Христјана а мало Турака има, али су први по народности Бугари а не Срби. У прочењу у Призренском пашалуку нису ушли у рачунъ и Шокци, бројемъ 4.528 душа, који истина србскій говоре, али неће да се зову Срби.

Негдашњи повољни услови за бројно множење србскогъ народа у Унгарској већ је поодавна нестало. Иноплеменици па и сами саплеменици, али друге вѣре сажители, унатѣч се труде, да величини нѣговој на путъ стану; па како езгро србскогъ народа у шумадији тако лако сада на мисао доћи неможе, да народну власт и надъ браћомъ преко Дунава простре, то овој ништа друго не остае, ако желе православни Срби до века да буду, но да повратну сеобу предузму, а данашња мала Србија довољно је велика, да њу у својој средини удоми и полако тпреми за срећнију политичну будућностъ свега србства! —

У Бѣограду, у мѣсецу Августу 1871.

СТАНОВНИЧЕСТВО ЂАКОВАЧКЕ ВИСКУПІЕ У СЛАВОНИИ.

Les habitants de l' évêché de Diacovo en Slavonie.

У цѣломъ славенскомъ свету нема ни єдногъ края, кои би се са својомъ природномъ лепотомъ и плодношћу земљишта са онимъ упоредити погао, кои намъ є подъ географичнимъ именовъ „Славонія“ познатъ. Ова питома земля: обухватајућа осимъ тога и прекрасну жупу, Србима драгій. „Сремъ“, обливена є са три стране лађоноснимъ рѣкама, Савомъ, Дравомъ и Дунавомъ; обрашћена є прастаримъ растовимъ и буковимъ шумама; покривена є плоднимъ нивама, сочнимъ ливадама и изреднимъ виноградима свуда унакрєстъ у толикой мѣри, да кршеви, ритови и баруштинє наспрамъ обграђеногъ земљишта у рачунъ никако не узимаю се и само вишу образованость становничества исчекую, па да се и оне у користне културе брзо преобразе. Као што и само име предѣла сведочи, Славонія є превасходно славенска постојбина одъ прастары времена была а може то и остати ако се нѣни собствени жители зато више одъ сада побрину но до сада што су чинили.

У овомъ спису намерили смо изложити статистична одношеня жителя дољне веће половине реченогъ края, кои у административномъ погледу у границама католичке ђаковачке епархіє станую.

Са вѣроисповедногъ гледишта сматрани, жители цѣле Славоніє састое се: изъ Католика, Православны, Уніята,

Луторана, Калвина и Еврея. Прве две вѣре у најјачимъ су бровѣма заступљене, а остала су у далеко слабијимъ. Католици у духовномъ погледу подчинѣни су сасвимъ бискупу ђаковачкомъ у полковима: варадинскомъ и бродскомъ а у незнатномъ броју у градишкомъ; далѣ у жупанији сремској сасвимъ а од части и у веровитичкој. Осимъ округа валповскогъ, спадајућегъ подъ печујскогъ бискупа, сви остали окрузи, војни и грађански, Славоније, подчинѣни су у црквеномъ погледу надбискупу у Загребу.

Православни Срби имају две црквене главе у Славонији, а на име: карловачкогъ митрополита — србскогъ патријарха — у Срему; и пакрачкогъ владике у собственој Славонији, чја се црквена власт и на предѣле новоустановљене беловарске жупаније у Рватској простире.

Единствена побуда за сачињенѣ овога списка била је, да дамо осетити чувство скромне благодарности наспрамъ личности многозаслуженогъ за јужно славенство мужа саданѣгъ католичкогъ бискупа у Ђакову, преосвештеногъ господина Јосифа Јура Штросмајера, који поглавито се основаномъ о свомъ трошку Југославенскомъ Академијомъ за науке и уметности у год. 1867. себи неумрлу славу у целокупномъ славенству стече. На овој му задужбини и наука статистике умѣстније захвалити неби могла, но што у овима врстима чини: испитујућий многогодишња бройна одношенија католичке цркве речене бискупіје наспрамъ своју осталих у њеномъ кругу налазећий се иновераца, па почемъ су у тој бискупіји и многи православни Срби настанѣни а и међу католицима највише Славена има, који и ако се Србима незову међу собомъ већ радије топографично: Сремцима, Шлавопцима или и Шокцима, ипакъ чистимъ србскимъ езикомъ говоре и то у Срему сремскимъ а у Славонији особитимъ поднаредѣњемъ, кое се одъ онога само у толико разликује, што се у многимъ рѣчима писме и у место е усваја, као: сино мѣсто сено; вира мѣсто вера, и т. д., то је

у толико већий за учений србскій свѣтъ задатакъ, да речену покраину статистично позна.

Изъ исторійскій записа католичке цркве дознаемо преко Луя Липмана и Лоренца Сиріе, да є светый Петаръ, првый апостолъ, пошто є христіанску цркву установіо, у Сремъ дошао гдѣ поставивши свога ученика за епископа, пређе после у Картагену, африканску варошъ. А Салагигусъ вели: „Светый Павле, учитель народа, после смрти Епенетове постави свогъ ученика Андроника, за поглавара сремске цркве.“

Сремска епархія беше испрва проста епархія до времена Константина великогъ, кои є као врло побожанъ, исту на степенъ архидієцезе подигао. Подъ ове вѣдомствомъ стояху владике помоћници: у Вѣограду, Сиску, Шиду, Винковцима, Осеку и пр.

Столица сремскій владика у првимъ вѣковима била є варошъ Сремъ, а ово се по томе изводи изванъ сваке сумњѣ што Анеміе, сремскій владика, на црквеномъ сабору у години 381 после Христа у Аквилеи држаномъ следуюће рѣчи изговорио є: „Глава Илиріе ніе нико другій но варошъ Сремъ, а я самъ ове вароши владика.“ У години 441. услѣдъ навале Атилини орда, беше варошъ Сремъ сасвимъ разрушена, али съ тимъ јоштъ непрестаде тамо и властъ архипастирска, шта више, она трајаше јоштъ и цѣо еданъ векъ после до тога времена Юстина и аравскогъ краља Хакана Баяна у години 574. када се она сасвимъ угаси. Ово се є све збило донде, докле се западна римска црква одъ источне неодцепи, а када се ово у години 867 започе а потомъ у години 1054 и сасвимъ доврши, оста предѣлъ Срема а и цѣле данашнѣ ђаковачке бискупіе чисто православнимъ Србима населѣнъ, све одъ части до године 1319 а коначно до године 1400 после Христа, када Срби, после косовске погибіе, и Сремъ изгубише, наваломъ Маџара. Одъ ове пакъ године све до године 1521

кадъ Сремъ Турци претискоше беше столица католичкогъ бискупа найпре у Илоку, вароши на Дунаву, гдѣ беше подигнута саборна црква и владике сремске свою резиденцію држаху, а затимъ се на скоро смести у Баношторъ, сада село ниже по часа ода на Дунаву, а кадъ оне године Турци Сремомъ овладѣле, преста и речено столно мѣсто владика.

У баношторѣкомъ манастиру имаѣаше свое седиште и редъ Крстоносаца: Св. Іована ерусалимскогъ, кои се едномъ зваху гостолубиви, доцнѣ пакъ витезови родскій и еритскій.

У години 1773 Юлія 9. услѣдъ буле папе Климента XIV. беше доякошња сремска бискупія упраздѣна и са босанскомъ и ђаковачкомъ здружена са столицомъ у мѣсту Ђакову, у веровитичкој жупаніи, у Славоніи. Древна варошъ Сремъ лежала е готово на истоме мѣсту ва коме е садана аустрійска Митровица на Сави, близу кое се многе старине изъ римскій времена и садъ налазе.

Сремъ су основали Сармати, народъ персіјскогъ порекла, еръ и коренъ саме рѣчи Сремъ означава престолницу и долази одъ персіјске рѣчи серъ означавајуће главу. Стари римскій *Syrmiūm* ништа друго нѣ до сер-мія — главнина, кою не само Персіјанци већ и данашњи Турци у ономъ смислу узимаю у коме и ми т. е. за главно.

У пределу съ обе стране Саве, кадъ га римски ћесари у време рождества Христова освоише, живіо е стари народъ подъ именомъ Скордиска познати. Овај е у течаю сеобе народа, хунскій и аварскій опустошеня по Паноніи и Илирику вѣроватно сасвимъ угнуо, али судећи по етимологији саме рѣчи Ђаково, мора да е данашњимъ арнаутскомъ племену близко сроданъ био; еръ осимъ овогъ Ђакова усредъ Славоніе има и друго Ђаково у Метохији (предѣлъ Старе Србіје) усредъ арнаутскогъ живља и само овимъ населѣно на подножію Коронице планине, сходно земљописнимъ картама (види исту одъ Киперта). Арнаутска пакъ рѣчь ђакъ означава на србскомъ езикѣ крвь, а тако е Ђаково то исто, што и крвница — разбоиште — боиште. Ја самъ далъ и тога миѣнія, да е и названъ планине Коронице само поквареній изразъ за старосрбску форму рѣчи Крвнице, кое одъ крви дола-

зећий подпуно арнаутско понятіе Ђакова изражава како у Старой Србији тако исто и у Славонији.

У граду Серму (правилније него у Срему) становали су често римски императори, нѣки су се одъ њи у нѣму родили, а многи и умрли. Царъ Пробуъ разсадивши винову лозу по цѣлой долиной Славонији (данашнѣмъ Срему), и подизаюћий у нѣй сваковрстну културу, помоћу свои легіа, беше наипосле збогъ великій работа одъ собствены свои войника у новој својој престолниці претученъ.

Навели смо горе, како е до владе аварскогъ Хакана Баяна столица православне епархіе у Срему (данашньої аустрійској Митровици) была, а кадъ е у време Крстоносаца већ оделѣна римо-католичка црква нову столицу подигла, изабрала е за то данашнѣ село Ваностаръ на Дунаву.

Црквена глава ђаковачке римокатоличке бискупіе садъ е славнопознатиъ Іосифъ Юра Штросмаеръ, порекломъ Нѣмацъ али срцемъ и душомъ правий Славенинъ. Онъ е на славенскомъ югу то, што е генералъ Кауфманъ у Русији, крѣпкій поборникъ славенске народности. Рођенъ е у граду Осѣку 4. мѣсеца Фебруара године 1815. У својој 23. години постане капеланомъ у Варадину а на скоро у истомъ качеству и у самомъ царскомъ двору у Бечу. Рватскій банъ Ђлачићъ, воевавши противъ Мађара и разбившии исте съ граничарима на Швехату у мѣсецу Септембру 1848. године, упозна се съ њиме у престолниці и оцѣни као бистроумниъ войвода врла качества младога тадашнѣгъ попе и богословскогъ професора на бечкоме свечуилишту. Нѣговимъ ходатайствомъ беше Штросмаеръ већ у Новембру 1849. године за владика босанскогъ или ђаковачкогъ и сремскогъ изабранъ, у Маю 1850. год. рукоположенъ и у Септембру исте године у рватску престолницу, Загребъ, свечано уведенъ. — Подъ нѣговимъ вѣдомствомъ стое и оно мало живећий католика са своимъ парохомъ и капеломъ у Вѣограду.

Сремска бискупія за себе до године 1773. суштествовавши имала је свега одъ постанка 53 владика, саюжена пакъ са босанскомъ или ђаковачкомъ у поменутој години владика е Штросмаеръ шестий на реду.

Као што е наведено, поглавито изъ почести справъ овогъ врлогъ прелата западне цркве науманъ самъ быо статистику нѣгове діецеze да сачинимъ. По той цѣли обрaтiо самъ се iошть у 1866. години на Нѣгово Високбпреосвѣщенство съ молбомъ, да ми све католичке шематизме нѣгове юрисдикціе пошлѣ одъ оногъ времена, одъ како су свештеницы исте, поредъ именована братіе, и броеве станоничества свію христiянскій обрeда и Еврея явности предавати почели. На ту цѣль пошлю ми се сви шематизми изишавши одъ године 1809. до 1866., и я изъ нѣи матерiалъ прерадимъ наменувши га додуше у првъи ма за органъ югославенске Академіе наука и вѣстина, но одъ чега у самогъ тренутку пошиляня одустадо, изъ узрока познiе явности наменѣны.

Iошть као нѣкiй прилогъ у споменъ прославлѣногъ мужа узмемъ за излазну точку мои подробности статистичны испитиваня пописну 1815 год. (изъ шематизма у години 1816. явности преданогъ), у коiой се е као што видосмо, славенскій владика родіо. Броеви жителя свакогъ обитаваногъ мѣста у епархіи нѣговой изложимъ по списковима за поменуту годину и напоредо ставимъ опетъ после 50 година, а на име у 1865. години пронађене резултате. (Изъ шематизма у год. 1866. печатаногъ). Но услѣдъ преиначене првобитне намѣре и намѣне разширимъ кругъ временогъ простора и послужимъ се са найновiимъ католичкимъ шематизмомъ ђаковачке бискупiе лане светъ угледавшимъ, садржаваюћiй броеве жителя свію вѣроисповѣдiй за пописну 1869. год. Качество самогъ матерiала контролисати нисамъ у станю быо, неимаюћiй подробне податке политичногъ пописа одъ исте године, али то е дѣло савести и просветногъ станя католичкогъ клира подъ жезломъ найученiегъ нашегъ архипастира преко стоећегъ, кои безъ сумнѣ и надъ вршенѣмъ преполезны по народъ статистичны сниманя бди, као и надъ точнимъ испуњаванѣмъ душеспасителны чинодѣйства свои пастира међъ стадомъ Христовимъ.

I. Веровитичка жупанія.

Comitat de Verovititz.

Текућа брoja. Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Година Années	ЖИТЕЛИ ПО ВѢРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Унѣта Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВЕТА Total
1	Баково . .	1815.	1.750	—	—	—	—	—	1.750
		69.	3.018	—	9	1	2	180	3.210
2	Сатница . .	1815.	705	—	—	—	—	—	705
		69.	767	—	—	—	—	5	772
3	Селцы . .	1815.	709	—	—	—	—	—	709
		69.	786	—	1	1	—	6	794
4	Вишковцы . .	1815.	915	—	—	—	—	—	915
		69.	833	—	1	—	—	3	837
5	Дренѣ . .	1815.	448	—	—	—	—	—	448
		69.	410	—	—	—	—	3	413
6	Боровикъ . .	1815.	—	—	130	—	—	—	130
		69.	4	—	130	—	—	2	136
7	Брачевци . .	1815.	8	—	328	—	—	—	336
		69.	94	—	275	—	—	8	377
8	Бучѣ . .	1815.	14	—	123	—	—	—	137
		69.	—	—	133	—	—	—	133
9	Гашишцы . .	1815.	618	—	—	—	—	—	618
		69.	825	—	—	—	16	6	847
10	Кучанцы . .	1815.	62	—	101	—	—	—	163
		69.	116	—	130	—	—	4	250
11	Палѣвина . .	1815.	209	—	—	—	—	—	209
		69.	212	—	—	—	—	3	215
12	Подгорѣ . .	1815.	—	—	186	—	—	—	186
		69.	—	—	220	—	—	4	224
13	Потняни . .	1815.	131	—	105	—	—	—	236
		69.	220	—	187	—	—	4	411
14	Преслатинцы . .	1815.	210	—	28	—	—	—	238
		69.	241	—	30	—	—	—	271
15	Придворѣ . .	1815.	338	—	23	—	—	—	361
		69.	286	—	21	—	—	6	313

Територија Numeros d'ordre	ИМЕНА МЕСТА Noms des lieux habités	Године Années	ЖИТЕЉИ ПО ВЕРИ Habitants selon le culte						
			Католички Catholiques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерани Luthériens	Калвини Calvins	Јевреји Israélites	УКУПНО Total
16	Слатинак	1815.	580	—	1	—	—	—	581
		69.	879	—	4	—	9	4	896
17	Горан	1815.	1.290	—	—	—	—	—	1.290
		69.	1.200	—	—	—	—	4	1.204
18	Ивановци	1815.	340	—	—	—	—	—	340
		69.	318	—	—	—	—	3	321
19	Томашанци	1815.	475	—	—	—	—	—	475
		69.	520	—	—	—	—	3	523
20	Пишкоревци	1815.	1.182	—	—	—	—	—	1.182
		69.	1.145	—	—	—	—	8	1.153
21	Будровци	1815.	1.450	—	—	—	—	—	1.450
		69.	1.451	—	—	—	—	12	1.463
22	Перковци	1815.	240	—	—	—	—	—	240
		69.	312	—	—	—	—	—	312
23	Пунитовци	1815.	548	—	—	—	—	—	548
		69.	781	—	12	—	—	6	799
24	Бекетинови	1815.	212	—	90	—	—	—	302
		69.	284	—	68	—	—	—	352
25	Широко поље	1815.	259	—	—	—	—	—	259
		69.	556	—	8	—	—	8	572
26	Вука	1815.	425	—	—	—	—	—	425
		69.	605	—	5	—	—	4	614
27	Семельци	1815.	913	—	—	—	—	—	913
		69.	925	—	—	3	—	12	940
28	Добшин	1815.	—	—	473	—	—	—	473
		69.	4	—	470	—	—	3	477
29	Лацхаза	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	55	—	2	—	—	5	62
30	Форкушеви	1815.	270	—	4	—	—	—	274
		69.	202	—	—	—	—	—	202
31	Кешинци	1815.	765	—	—	—	—	—	765
		69.	860	—	—	—	—	6	866

Числѣнъ бродъ Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Годы Années	ЖИТЕЛИ ПО ВѢРѢ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВѢТА Total
32	Копривна .	1815.	10	—	218	—	—	—	228
		69.	15	—	205	—	—	4	224
33	Коритна .	1815.	242	—	—	—	—	—	242
		69.	740	—	—	—	—	10	750
34	Вучевцы .	1815.	152	—	129	—	—	—	281
		69.	202	—	105	—	—	5	312
35	Трнава .	1815.	490	—	—	—	—	—	490
		69.	520	—	—	—	—	11	531
36	Драготинъ .	1815.	158	—	—	—	—	—	158
		69.	120	—	—	—	—	4	124
37	Хркановцы .	1815.	10	—	270	—	—	—	280
		69.	17	—	246	—	—	2	265
38	Ковдрићъ .	1815.	172	—	—	—	—	—	172
		69.	223	—	—	—	—	—	223
39	Лаповцы .	1815.	301	—	—	—	—	—	301
		69.	459	—	—	—	—	5	464
40	Маяръ .	1815.	12	—	427	—	—	—	439
		69.	65	—	325	—	—	8	398
41	Светоблажѣ .	1815.	—	—	215	—	—	—	215
		69.	—	—	218	—	—	—	218
42	Варошъ .	1815.	352	—	—	—	—	—	352
		69.	349	—	—	—	—	6	355
43	Антуновацъ .	1815.	119	—	—	—	—	—	119
		69.	63	—	—	—	—	—	63
44	Бороевцы .	1815.	58	—	64	—	—	—	122
		69.	29	—	55	—	—	—	84
45	Брезница .	1715.	3	—	290	—	—	—	293
		69.	13	—	119	—	—	—	132
46	Чепково .	1815.	—	—	274	—	—	—	274
		69.	—	—	185	—	—	—	185
47	Мушићъ .	1815.	262	—	—	—	—	—	262
		69.	258	—	—	—	—	—	258

Текући број Numeros d'ordre	ИМЕНА МЈСТА Noms des lieux habités	Године Années	ЖИТЕЉИ ПО ВЈЕРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВЕГА Total
48	Набрђе шок.	1815.	141	—	2	—	—	—	143
		69.	147	—	7	—	—	—	154
49	Набрђе срб.	1815.	3	—	500	—	—	—	503
		69.	10	—	562	—	—	4	576
50	Паучѣ . .	1815.	—	—	330	—	—	—	330
		69.	—	—	241	—	—	—	241
51	Ратковдолѣ.	1815.	—	—	189	—	—	—	189
		69.	—	—	137	—	—	—	137
52	Слободна вл.	1815.	104	—	270	—	—	—	374
		69.	168	—	235	—	—	2	405
53	Врбица .	1815.	554	—	—	—	—	—	554
		69.	488	—	—	—	—	9	497
54	Ђурђанци .	1815.	516	—	—	—	—	—	516
		69.	505	—	—	—	—	—	505
55	Мрзовић .	1815.	504	—	22	—	—	—	526
		69.	496	—	22	1	—	—	519
56	Алмашѣ .	1815.	649	—	128	—	—	—	777
		69.	940	—	93	1	—	—	1.041
57	Далѣ . .	1815.	723	—	2.837	—	—	—	3.560
		69.	1.685	—	3.385	1	—	56	5.127
58	Борово . .	1815.	2	—	1.651	—	—	—	1.653
		69.	42	—	1.805	—	—	5	1.852
59	Ердутѣ . .	1815.	248	—	421	—	—	—	669
		69.	655	—	341	—	—	9	1.005
60	Осѣкѣ . .	1815.	6.684	—	1.825	8	11	—	8.528
		69.	13.227	11	1.846	84	92	1.011	16.271
61	Нови град	1815.	596	—	—	—	—	—	596
		69.	960	—	—	—	—	16	976
62	Теня . .	1815.	359	—	1.887	—	14	—	2.260
		69.	994	—	2.130	4	—	32	3.160
63	Харастинѣ.	1815.	—	—	—	—	703	—	703
		69.	4	—	—	—	745	3	757

Техуић брѣ Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Године Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Унѣта Greco-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВЕГА Total
64	Сентъ-Ласло	1815.	6	—	—	—	596	—	602
		69.	15	—	—	—	630	8	653
65	Ивановцы.	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	674	—	—	—	—	5	679
66	Алтуновцы.	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	143	—	—	—	—	—	143
67	Кравица.	1815.	136	—	—	—	—	—	136
		69.	198	—	27	—	—	17	242
68	Ретфалу нѣм	1815.	539	—	—	—	10	—	549
		69.	972	—	3	7	9	41	1.032
69	Ретфалу маѣ	1815.	11	—	—	—	653	—	664
		68.	59	—	—	—	750	2	811
70	Сарвашъ.	1815.	653	—	16	1	—	—	670
		69.	1.174	—	—	2	—	5	1.181
71	Вѣлобрдо.	1815.	2	—	1.560	—	—	—	1.562
		69.	91	—	2.000	—	—	13	2.104
72	Клиса.	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	21	—	—	5	—	—	26
73	Ернестовцы.	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	356	—	—	—	—	4	360

II. Бродскій полкъ.

II. Régiment de Broode.

Текущий брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТЪ Noms des lieux habités	Годы Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерани Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВѢТА Total
74	Стар. Ми- кановцы.	1815.	994	—	5	—	—	—	999
		69.	1.119	—	—	—	—	—	1.119
75	Нов. Микан.	1815.	266	—	—	—	—	—	266
		69.	222	—	—	—	—	—	222
76	Андрієвцы	1815.	1.089	—	—	—	—	—	1.089
		69.	1.401	—	20	—	—	14	1.435
77	Перковцы.	1816.	713	—	—	—	—	—	713
		69.	962	—	—	—	—	—	962
78	Бабина гредя	1815.	3.337	—	25	—	—	—	3.362
		69.	4.388	—	25	2	—	6	4.421
79	Крушевица.	1815.	696	—	—	—	—	—	696
		69.	614	—	—	—	—	7	621
80	Шамаць.	1815.	476	—	7	—	—	—	483
		69.	438	—	8	—	—	6	452
81	Гундинцы	1815.	1.842	—	21	—	—	—	1.863
		69.	2.166	—	46	—	—	2	2.214
82	Копаница	1815.	1.408	—	13	—	—	—	1.421
		69.	1.512	—	4	—	—	9	1.525
83	Беравцы.	1815.	766	—	—	—	—	—	766
		69.	807	—	—	—	—	—	807
84	Дивошевы	1815.	259	1	—	—	—	—	260
		69.	245	—	—	—	—	—	245
85	Копан. мала	1815.	217	—	—	—	—	—	217
		69.	240	—	—	—	—	—	240
86	Купина	1815.	200	—	—	—	—	—	200
		69.	230	—	—	—	—	—	230
87	Сикиревцы	1815.	1.444	—	—	—	—	—	1.444
		69.	1.646	—	12	—	—	—	1.658

Текущий broj Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Г о д и н е Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte							СВѢТА Total
			Католика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Дутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites		
88	Яруге. . .	1815.	342	—	8	—	—	—	350	
		69.	305	—	6	—	—	—	311	
89	Свилаѣй . .	1815.	226	—	—	—	—	—	226	
		69.	304	—	4	—	—	—	308	
90	Новый градъ	1815.	187	—	8	—	—	—	195	
		69.	250	—	3	—	—	—	253	
91	Прияворъ. .	1815.	193	—	—	—	—	—	193	
		69.	225	—	—	—	—	—	225	
92	Среданцы . .	1815.	365	—	—	—	—	—	365	
		69.	400	—	—	—	—	—	400	
93	Стружаны . .	1815.	191	—	—	—	—	—	191	
		69.	170	—	—	—	—	—	170	
94	Золяни . . .	1815.	67	—	—	—	—	—	67	
		69.	50	—	—	—	—	—	50	
95	Врполѣ . . .	1815.	909	—	4	—	—	—	913	
		69.	1.088	—	32	—	—	5	1.125	
96	Чайковцы . .	1815.	544	—	50	—	—	—	594	
		69.	634	—	24	—	—	4	662	
97	Стрижчовина	1815.	842	—	—	—	—	—	842	
		69.	1.281	—	7	—	—	—	1.288	
98	Б р о д ъ . .	1815.	1.756	—	217	—	1	—	1.974	
		69.	2.909	—	322	45	5	99	3.380	
99	Рушчица . .	1815.	336	—	—	—	—	—	336	
		69.	411	—	—	—	—	—	411	
100	Варошъ . . .	1815.	694	—	—	—	—	—	694	
		69.	703	—	—	—	—	—	703	
101	Врба горня.	1815.	244	—	—	—	—	—	244	
		69.	302	—	—	—	—	—	302	
102	Гарчинъ . .	1815.	383	—	3	—	—	—	386	
		69.	401	—	3	—	—	—	405	
103	Бичко село .	1815.	324	—	—	—	—	—	324	
		69.	294	—	9	—	—	—	303	

Текући број Numeros d'ordre	ИМЕНА МЈСТА Noms des lieux habités	Г о д и не Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Унѣта Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Евреја Israélites	СВЕГА Total
104	Сапце . . .	1815. 202	202	—	—	—	—	—	202
		69. 241	241	—	—	—	—	—	241
105	Селна . . .	1815. 70	70	—	61	—	—	—	131
		69. 108	108	—	53	—	—	—	161
106	Тополѣ ново	1815. 4	4	—	302	—	—	—	306
		69. 4	4	—	217	—	—	—	221
107	Тополѣ старо	1815. 406	406	—	—	—	—	—	406
		69. 388	388	—	1	—	—	—	389
108	Клакарѣ . .	1815. 384	384	—	—	—	—	—	384
		69. 386	386	—	—	—	—	—	386
109	Бебрина дол.	1815. 776	776	—	—	—	—	—	776
		69. 825	825	—	—	—	2	—	827
110	Бебрина гор.	1815. 504	504	—	—	—	—	—	504
		69. 643	643	—	—	—	—	—	643
111	Оприсавци	1815. 820	820	—	16	—	—	—	836
		69. 611	611	—	70	—	—	—	681
112	Кути . . .	1815. 422	422	—	—	—	—	—	422
		69. 380	380	—	—	—	5	—	385
113	Пољанци . .	1815. 172	172	—	60	—	—	—	232
		69. 145	145	—	88	—	—	—	233
114	Подцркавлѣ.	1815. 110	110	—	—	—	—	—	110
		69. 140	140	—	—	—	—	—	140
115	Дубовикѣ . .	1815. 139	139	—	—	—	—	—	139
		69. 142	142	—	—	—	—	—	142
116	Глоговица . .	1815. 450	450	—	—	—	—	—	450
		69. 426	426	—	—	—	—	—	426
117	Грабарѣ . . .	1815. 116	116	—	—	—	—	—	116
		69. 143	143	—	—	—	—	—	143
118	Киндрово . .	1815. 142	142	—	—	—	—	—	142
		69. 113	113	—	—	—	—	—	113
119	Матковѣ . . .	1815. 94	94	—	—	—	—	—	94
		69. 102	102	—	—	—	—	—	102

Текућий брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Годы Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВѢТА Total
120	Оріовацъ . .	1815. 90 69. 87	—	—	—	—	—	—	90 87
121	Слатинакъ . .	1815. 205 69. 206	—	—	—	—	—	—	205 206
122	Зденцы . .	1815. 319 69. 319	—	—	64 70	—	—	—	383 389
123	Подвинѣ . .	1815. 436 69. 520	—	—	3 1	—	—	—	439 521
124	Буковѣ . .	1815. 303 69. 236	—	—	6 1	—	—	—	309 237
125	Растушѣ . .	1815. 76 69. 75	—	—	—	—	—	—	76 75
126	Томица . .	1815. 136 69. 138	—	—	1	—	—	—	137 138
127	Врановцы . .	1815. 205 69. 263	—	—	—	—	—	—	205 264
128	Трняни . .	1815. 139 69. 105	—	—	165 212	—	—	—	304 317
129	Црньи потокъ . .	1815. 158 69. 106	—	—	—	—	—	—	158 106
130	Ешевикъ . .	1815. 27 69. 10	—	—	85 44	—	—	—	112 54
131	Клокочевикъ . .	1815. 195 69. 136	—	—	518 340	—	—	3	713 479
132	Кордушевцы . .	1815. 82 69. 51	—	—	130 86	—	—	—	212 137
133	Шушиѣвци . .	1815. 85 69. 110	—	—	128 111	—	—	—	213 221
134	Долня врба . .	1815. 306 69. 371	—	—	—	—	—	—	306 371
135	Врховине . .	1815. 313 69. 299	—	—	10 7	—	—	—	323 306

Текући број Numeros d'ordre	ИМЕНА МЈСТА Noms des lieux habités	Г о д и не Années	ЖИТЕЉИ ПО ВЕРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Евреји Israélites	СВЕГА Total
136	Задубравѣ. .	1815.	454	—	—	—	—	—	454
		69.	470	—	—	—	—	—	470
137	Комлетин- ци. . . .	1815.	1.375	—	21	—	—	—	1.396
		69.	1.827	—	56	—	—	—	1.883
138	Немци. .	1815.	1.171	—	23	—	—	—	1.194
		69.	1.197	—	22	1	—	7	1.227
139	Целетовци. .	1815.	305	—	15	—	—	—	320
		69.	333	—	2	—	—	—	335
140	Ново село. .	1815.	357	—	3	—	—	—	360
		69.	431	—	—	—	—	—	431
141	Подграђе. .	1815.	445	—	21	—	—	—	466
		69.	462	—	28	—	—	—	490
142	Отокт. . .	1815.	2.204	—	57	—	—	—	2.261
		69.	2.971	—	162	—	—	5	3.138
143	Привлака	1815.	1.159	—	167	—	—	—	1.326
		69.	1.445	—	216	—	—	4	1.665
144	Винковци	1815.	1.670	—	570	—	—	—	2.240
		69.	3.485	—	325	200	—	26	4.036
145	Андрејашевци	1815.	636	—	—	—	—	—	636
		69.	611	—	—	—	—	—	611
146	Мирковци. .	1815.	5	—	850	—	—	—	855
		69.	3	—	770	—	—	—	773
147	Найдорфѣ. .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	5	—	—	760	—	—	765
148	Роковци. .	1815.	525	—	5	—	—	—	530
		69.	432	—	2	—	—	—	434
149	Ороликѣ. .	1815.	83	—	352	—	—	—	435
		69.	107	—	230	—	—	—	337
150	Бошняци. .	1815.	2.298	—	36	—	—	—	2.334
		69.	3.754	—	200	1	—	—	3.955
151	Церна. .	1815.	1.314	—	15	—	—	—	1.329
		69.	1.419	—	60	—	—	16	1.495

Текућий брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Године Années	ЖИТЕЛИ ПО ВѢРІ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Евреи Israélites	СВѢТА Total
152	Шишковцы..	1815.	325	—	5	—	—	—	330
		69.	270	—	41	—	—	—	311
153	Градиште.	1815.	1.857	—	27	—	—	—	1.884
		69.	2780	—	100	—	—	5	2.885
154	Иванково.	1815.	1.806	—	16	—	—	—	1.822
		69.	2.452	2	15	1	—	8	2.478
155	Воѣинцы. .	1815.	868	—	14	—	—	—	882
		69.	684	—	7	—	—	4	695
156	Ретковцы	1815.	1.090	—	7	—	—	—	1.097
		69.	934	—	—	—	—	4	938
157	Прковцы. .	1815.	490	—	4	—	—	—	494
		69.	504	—	—	—	—	5	509
158	Штитари.	1815.	1.111	—	20	—	—	—	1.131
		69.	1.685	—	54	—	—	5	1.744
159	Жупаня .	1815.	1.60	—	68	—	—	—	1.628
		69.	2.361	—	174	1	—	—	2.536
160	Янковцы нов.	1815.	291	—	251	—	—	—	542
		69.	358	—	325	—	—	—	683
161	Лазе . . .	1815.	—	—	460	—	—	—	460
		69.	42	—	733	—	—	4	784
162	Слаковцы. .	1815.	486	—	—	—	—	—	486
		69.	680	—	—	—	—	—	680
163	Бановцы ст.	1815.	—	—	130	—	—	—	130
		69.	—	—	200	—	—	—	200
164	Дреновцы.	1815.	1.162	—	27	3	—	—	1.192
		69.	1.285	—	25	—	—	—	1.310
165	Соляни. . .	1815.	710	—	8	—	—	—	718
		69.	1.003	—	2	—	—	—	1.005
166	Рачиновцы	1815.	650	—	6	1	—	—	657
		69.	839	—	4	—	—	—	843
167	Ђурићъ . .	1815.	295	—	6	—	—	—	301
		69.	311	—	8	—	—	—	319

Текући број Numeros d'ordre	ИМЕНА МЈЕСТА Noms des lieux habités	Године Années	ЖИТЕЛЈИ ПО ВЈЕРИ Habitant selon le culte						
			Католика Catholiques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Евреја Israélites	СВЕГА Total
168	Гуња . . .	1815.	692	—	9	—	—	—	701
		69.	772	—	11	—	—	—	783
169	Раџво село	1815.	610	—	48	—	—	—	658
		69.	660	—	105	—	—	—	765
170	Подгајци . .	1815.	484	—	—	—	—	—	484
		69.	637	—	29	—	—	—	666
171	Врбања . .	1815.	1.106	—	18	—	—	—	1.124
		69.	1.460	1	81	—	—	1	1.543
162	Абшевци . .	1815.	190	—	22	—	—	—	212
		69.	232	—	20	—	—	—	252

III. Градички полкъ.

Régiment de Gradichka.

173	Канижа . .	1815.	1.002	—	—	—	—	—	1.002
		69.	970	—	—	—	—	—	970
174	Одворци . .	1815.	417	—	—	—	—	—	417
		69.	350	—	4	—	—	—	354
175	Берчино . .	1815.	226	—	—	—	—	—	226
		69.	243	—	—	—	—	—	243
176	Брђани . . .	1815.	176	—	—	—	—	—	176
		69.	149	—	—	—	—	—	149
177	Грижићъ . .	1815.	195	—	—	—	—	—	195
		69.	165	—	—	—	—	—	165
178	Ивићъ . . .	1815.	152	—	—	—	—	—	152
		69.	136	—	—	—	—	—	136
179	Јкачићъ . .	1815.	150	—	—	—	—	—	150
		69.	142	—	—	—	—	—	142
180	Крајчићъ . .	1815.	68	—	—	—	—	—	68
		69.	74	—	—	—	—	—	74
181	Михалѣвци .	1815.	22	—	—	—	—	—	22
		59.	31	—	—	—	—	—	31

Текући број Numeros d'ordre	ИМЕНА МВСТА Noms des lieux habités	Г о д и н е Années	ЖИТЕЛЈИ ПО ВЪРИ Habitant selon le culte						
			Католика Catholiques	Унијта Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Евреја Israélites	СВЕГА Total
182	Раванъ . .	1815. 206	—	—	—	—	—	—	206
		69. 138	—	—	—	—	—	—	138
183	Винчацъ. .	1815. 50	—	—	—	—	—	—	50
		69. 57	—	—	—	—	—	—	57
184	С л о б о д - н и ц а . .	1815. 922	—	—	—	—	—	—	922
		69. 894	—	—	—	—	—	—	894
185	Шумеђе. .	1815. 442	—	—	—	—	—	—	442
		69. 320	—	—	—	—	—	—	320
186	Збегъ . .	1815. 385	—	19	—	—	—	—	404
		69. 360	—	14	—	—	—	—	374
187	С и б и н њ .	1815. 890	—	50	—	—	—	—	940
		69. 722	—	52	—	—	—	—	774
188	Андреевцы горный. .	1815. 305	—	—	—	—	—	—	305
		69. 332	—	—	—	—	—	—	332
189	Громочникъ. .	1815. 150	—	30	—	—	—	—	180
		69. 169	—	23	—	—	—	—	192
190	Слатиникъ горный. .	1815. 419	—	60	—	—	—	—	479
		69. 377	—	43	—	—	—	—	420

VI. Сремска жупанія.

VI. Comitat de Sirmie.

191	Јрмина . .	1815. 617	—	—	—	—	—	—	617
		69. 880	—	1	—	—	—	—	881
192	Ада. . . .	1815. —	—	—	—	—	—	—	—
		69. 62	—	—	—	—	—	—	62
193	Габошъ . .	1815. 128	—	600	—	—	—	—	728
		69. 223	—	461	—	—	6	—	630
194	Мартинцы. .	1815. —	—	—	—	—	—	—	—
		69. 22	—	—	—	—	—	—	22
195	Нуштаръ. .	1815. 555	—	6	—	—	—	—	561
		69. 897	—	—	3	4	18	—	922

Текущий брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Године Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Униата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврей Israélites	СВѢТА Total
196	Цериѣ	1815. 69.	503 812	— —	10 —	— —	— —	8	513 820
197	Маринцы	1815. 69.	361 372	— —	250 357	— —	— 5	— 6	611 740
198	Маркушица	1815. 69.	20 112	— —	962 960	— —	— —	— 7	982 1.079
199	Острово.	1815. 69.	— 8	— —	606 769	— —	— —	— 10	606 787
200	Шодоловцы	1815. 69.	36 150	— —	16 2	— —	— 2	— —	52 154
201	Тордиѣнцы	1815. 69.	540 436	— —	16 —	— —	615 680	— 9	1.171 1.125
202	Антиѣ	1815. 69.	550 530	— —	2 5	— —	48 35	— 3	600 573
203	Бобота.	1815. 69.	9 30	— —	1.484 1.620	— —	— —	— 8	1.493 1.658
204	Короги.	1815. 69.	— 3	— —	— —	— —	728 1.200	— 6	728 1.209
205	Пачетинѣ	1815. 69.	16 7	— —	767 802	— —	— —	— 6	783 815
206	Лудвинцы. Липовача.	1815. 69.	— 36	— —	— 8	— —	— —	— —	— 44
207	Беракѣ	1815. 69.	594 630	— —	45 7	— —	— 12	— 13	639 662
208	Чаковцы	1815. 69.	346 598	— —	276 129	— —	— —	— 12	622 739
209	Нѣгославцы	1815. 69.	17 15	— —	776 830	— —	— —	— 14	793 859
210	Чалма	1815. 69.	30 793	— —	920 632	1 —	— 3	— 6	951 1.434
211	Ердевиѣ	1815. 69.	68 1.259	84 2	814 1.100	— 196	— 9	— 72	996 2.638

Текущій брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Г о д и н е Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВѢТА Total
212	Бингула .	1815.	7	—	966	—	—	—	973
		69.	288	2	706	263	—	15	1.274
213	Гибараць .	1815.	840	—	110	—	—	—	950
		69.	742	2	20	—	—	3	767
214	Шидъ .	1815.	195	287	2.726	—	—	—	3.208
		69.	193	350	2.301	—	—	49	2.893
215	Илокъ .	1815.	1.550	—	380	4	—	—	1.934
		69.	3.050	4	270	25	3	160	3.512
216	Гибша .	1815.	—	—	66	—	—	—	66
		69.	5	—	80	—	—	—	85
217	Нештин .	1815.	263	—	812	—	—	—	1.075
		69.	384	—	770	—	—	19	1.173
218	Сусекъ .	1815.	18	—	1.060	—	—	—	1.078
		69.	70	—	966	11	—	13	1.060
219	Визиъъ .	1815.	3	—	210	—	—	—	213
		69.	253	3	309	59	12	7	673
220	Янковцы .	1815.	615	—	24	—	—	—	639
		69.	768	27	5	100	—	15	915
221	Свинаревцы .	1815.	505	—	7	—	—	—	512
		69.	471	—	—	—	—	8	479
222	Петровцы .	1815.	30	—	389	—	—	—	419
		69.	—	515	287	—	—	8	810
223	Кукоевцы .	1815.	1.816	—	14	—	—	—	1.830
		69.	1.670	5	—	—	—	11	1.686
224	Бачинцы .	1815.	16	—	935	—	—	—	951
		69.	51	284	619	24	—	8	986
225	Дивошъ .	1815.	28	—	1.372	—	—	—	1.400
		69.	9	—	1.127	—	—	6	1.142
226	Ковеждинъ .	1815.	55	—	240	—	—	—	295
		69.	11	—	157	—	—	—	168
227	Ловасъ .	1815.	840	—	8	—	—	—	848
		69.	997	15	1	—	—	10	1.023

Текућий брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Године Années	ЖИТЕЛИ ПО ВѢРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВЕГА Total
228	Мохово . .	1815.	—	—	314	—	—	—	314
		69.	9	—	426	—	—	4	439
229	Опатовацъ .	1815.	225	—	382	—	—	—	607
		69.	405	—	344	—	—	7	756
230	Новакъ . .	1815.	643	—	8	—	—	—	651
		69.	554	—	5	—	25	—	584
231	Бабска . .	1815.	356	—	29	—	—	—	385
		69.	540	—	1	—	—	4	545
232	Сотъ . .	1815.	568	—	53	—	—	—	621
		69.	807	3	10	7	—	7	834
233	Беркасово .	1815.	193	—	730	—	—	—	923
		69.	77	220	500	—	—	7	804
234	Люба . .	1815.	419	—	130	—	—	—	549
		69.	298	1	118	62	—	6	485
235	Моловинъ .	1815.	—	—	356	6	—	—	362
		69.	—	—	380	—	—	3	383
236	Привина гл.	1815.	—	—	375	—	—	—	375
		69.	182	130	162	16	—	—	490
237	Сотинъ .	1815.	571	—	254	—	—	—	825
		69.	1.182	—	98	1	—	—	1.281
238	Грабово . .	1815.	31	—	—	—	—	—	31
		69.	93	30	11	3	—	10	147
239	Миклошевцы	1815.	—	—	184	—	—	—	184
		69.	8	270	340	—	—	6	624
240	Томпоевци .	1815.	461	—	29	—	—	—	490
		69.	563	—	—	—	—	—	563
241	Шарен- градъ . .	1815.	800	—	270	—	20	—	1.090
		69.	987	3	218	8	—	11	1.227
242	Бележъ . .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	32	—	—	—	—	—	32
243	Товарникъ	1815.	1.832	—	501	—	—	—	2.333
		69.	1.750	—	420	—	—	15	2.185

Текущій брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Г о д и н е Années	ЖИТЕЛИ ПО ВѢРѢ Habitants selon le culte						
			Аатолика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВѢТА Total
244	Бановци нови	1815.	—	—	449	—	—	—	449
		69.	10	—	290	270	150	10	730
245	Илача . .	1815.	1.188	—	5	—	—	—	1.193
		69.	800	—	5	—	—	6	811
246	Вуковаръ	1815.	2.369	3	1.668	16	12	27	4.095
		69.	4.204	1	1.235	12	6	354	5.812
247	Бермадинъ .	1815.	6	—	300	—	—	—	306
		69.	9	—	575	—	—	13	597
248	Богдановцы.	1815.	582	—	3	—	—	—	585
		69.	656	—	—	2	2	—	660
249	Трпина . .	1815.	15	—	898	—	—	—	913
		69.	32	—	1.652	—	—	25	1.709
250	Новый Ву- коваръ. .	1815.	645	—	72	—	—	—	717
		69.	1.120	—	96	14	6	17	1.253
251	Индія . .	1815.	6	—	780	—	—	—	786
		69.	2.517	—	665	2	9	23	3.216
252	Моя воля .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	151	—	9	—	19	—	179
253	Колоперка .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	30	—	—	—	5	—	35
254	Лединци. .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	36	—	—	—	8	—	44
255	Иригъ. .	1815.	452	—	3.400	3	—	—	3.852
		69.	801	11	3.337	—	—	8	4.200
256	Гргетегъ .	1815.	22	—	167	—	—	—	189
		69.	4	—	391	—	—	—	395
257	Крушедолъ.	1815.	20	—	750	—	—	—	770
		69.	7	—	1.114	—	—	4	1.125
258	Марадикъ .	1815.	6	—	700	—	—	—	706
		69.	674	—	791	—	—	7	1.472
259	Нерадинъ .	1815.	10	—	574	—	—	—	584
		69.	4	—	789	—	—	—	793

Текући брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Године Années	ЖИТЕЛИ ПО ВѢРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВЕГА Total
260	Опово . .	1815.	8	—	30	—	—	—	38
		69	—	—	13	—	—	—	13
261	Раваница .	1815.	6	—	132	—	—	—	138
		69.	—	—	43	—	—	—	43
262	Ривица. .	1815.	23	—	360	—	—	—	383
		69.	—	—	775	—	—	3	778
263	Шатринци.	1815.	100	—	98	—	—	—	198
		69.	220	—	119	—	—	4	343
264	Врдникъ .	1815.	10	—	780	—	—	—	790
		69.	—	—	887	—	—	3	890
265	Путинци .	1815.	3	—	634	—	—	—	637
		69.	495	—	350	—	—	7	852
266	Ценѣ. . .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	17	—	—	5	—	—	22
267	Добринци .	1815.	22	—	1.305	—	—	—	1.327
		69.	10	—	1.745	—	—	—	1.755
268	Добар-долъ	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	21	—	—	—	3	—	24
269	Меѣешъ. .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	61	—	—	—	3	—	64
270	Николин- станъ . .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	25	—	—	—	6	—	31
271	Петровци .	1815.	1	—	725	—	—	—	726
		69.	35	—	661	—	—	2	698
272	Солнокъ .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	195	—	—	42	11	—	248
273	Шелевренци	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	27	—	—	—	2	—	29
274	Рума . .	1815.	2.988	—	2.653	—	—	—	5.641
		69.	4.826	30	3.158	10	—	105	8.129
275	Язакъ . .	1815.	21	—	989	—	—	—	1.010
		69.	6	—	1.280	—	—	4	1.290

Текућий брой Nombres d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Годы Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніята Grecs-Unis	Православи Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВѢТА Total
276	Кралѣвцы .	1815.	10	—	913	—	—	—	923
		69.	—	—	1.320	—	—	—	1.320
277	Кутасъ . .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	80	—	—	—	35	—	115
278	Павловцы .	1815.	22	—	408	—	—	—	430
		69.	10	—	334	—	—	—	344
279	Рандинцы м.	1815.	10	—	482	—	—	—	492
		69.	33	—	318	—	—	—	351
280	Ремета мала	1815.	12	—	203	—	—	—	215
		69.	—	—	206	—	—	—	206
281	Стеяновцы .	1815.	13	—	632	—	—	—	645
		69.	16	14	764	—	—	—	794
282	Вогань . .	1815.	6	—	533	—	—	—	539
		69.	220	—	533	—	—	5	758
283	Черевинъ	1815.	208	—	1.169	—	3	—	1.380
		69.	233	—	1.500	21	—	18	1.772
284	Банюшторъ .	1815.	170	—	560	—	—	—	730
		69.	131	—	501	45	—	5	682
285	Беочинъ. .	1815.	12	—	603	—	3	—	618
		69.	24	—	722	3	—	4	753
286	Грабово. .	1815.	2	—	298	—	—	—	300
		69.	3	—	650	—	—	3	656
287	Свилонъ .	1815.	—	—	342	—	—	—	342
		69.	2	—	501	—	—	2	505
289	Каменица	1815.	730	12	1.092	10	—	—	1.844
		69.	632	1	914	1	—	3	1.551
290	Лединци. .	1815.	30	—	553	—	—	—	583
		69.	3	—	1.050	—	—	—	1.053
291	Раковацъ. .	1815.	22	—	190	7	—	—	219
		69.	6	—	386	—	—	—	392
292	Вера. . .	1815.	3	—	325	—	—	—	328
		69.	8	—	781	—	—	6	795

Текућий брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Г о д и н е Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Униата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Дутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СЪЕГА Total
292	Буѣановци .	1815.	7	—	1.829	—	—	—	1.836
		69.	10	—	1.740	—	—	—	1.750
923	Бешеново .	1815.	5	—	1.252	—	—	—	1.257
		69.	28	21	1.171	15	11	7	1.253
294	Гргуревци .	1815.	67	—	1.614	—	—	—	1.681
		69.	67	25	1.665	10	19	7	1.793
295	Лежмиръ .	1815.	4	—	1.388	—	—	—	1.392
		69.	9	28	1.682	2	7	3	1.731
296	Манѣелосъ .	1815.	2	—	842	—	—	—	844
		69.	11	19	1.127	—	—	2	1.159
297	Радинцы вел.	1815.	16	—	396	—	—	—	412
		68.	11	15	598	—	—	6	630
298	Шульомъ .	1815.	20	—	649	—	—	—	669
		69.	7	8	775	—	—	—	790
299	Шинатовацъ	1815.	8	—	378	—	—	—	386
		69.	18	5	237	—	—	—	260
300	Вишнѣвци .	1815.	—	—	—	—	—	—	—
		69.	44	—	—	—	12	—	56
301	Брестачъ .	1815.	1	—	993	—	—	—	994
		69.	—	—	1.004	—	—	7	1.011
302	Мишковци .	1815.	—	—	565	—	—	—	565
		69.	—	—	920	—	—	4	924
303	Сябачъ . .	1815.	—	—	609	—	—	—	609
		69.	—	—	539	—	—	2	541

Текуій брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТА Noms des lieux habités	Г о д и н е Années	ЖИТЕЛИ ПО ВѢРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Уніата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВѢТА Total
V. Варадинскій полкъ. V. Régiment de Péterwardein.									
304	Илинци. .	1815.	7	—	95	—	—	—	1.002
		69.	13	—	874	—	—	—	887
305	Кузминъ .	1815.	11	—	2.790	—	—	—	2.801
		69.	15	—	2.241	—	—	—	2.256
306	Бановцы нови. .	1815.	251	—	4	89	3	—	347
		69.	349	—	2	350	22	—	723
307	Бановци .	1815.	19	—	1.340	2	—	—	1.361
		69.	36	—	1.730	6	—	—	1.772
308	Батаньица.	1815.	21	—	1.790	—	—	—	1.811
		69.	19	—	1.691	—	16	—	1.726
309	Белегишъ .	1815.	10	—	1.180	—	—	—	1.190
		69.	7	—	1.672	—	—	—	1.679
310	Пазово ново	1815.	17	—	1	550	—	—	568
		69.	2	—	11	1720	31	—	1.764
311	Угриновци.	1815.	—	—	1.206	—	—	—	1.206
		69.	11	—	1.630	34	—	—	1.675
312	Голубинци	1815.	875	—	1.795	—	—	—	2.670
		69.	1.083	—	2.220	—	—	12	3.315
313	Дечъ . .	1815.	—	—	834	—	—	—	834
		69.	—	—	867	—	—	—	867
314	Криѣшевцы	1815.	—	—	825	—	—	—	825
		69.	—	—	853	—	—	4	857
315	Пазово ст.	1815.	24	—	680	2056	—	—	2.670
		69.	70	—	794	2605	—	—	3.469
316	Печинци .	1815.	—	—	886	—	—	—	886
		69.	—	—	876	—	—	—	876
317	Пр'хово .	1715.	—	—	745	—	—	—	745
		69.	—	—	731	—	—	2	733

Текући брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МЈЕСТА Noms des lieux habités	Године Années	ЖИТЕЉИ ПО ВЈЕРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерани Luthériens	Калвини Calvins	Евреји Israélites	СВЕГА Total
318	Попинци .	1815.	2	—	943	—	—	—	945
		69.	3	—	970	—	—	—	973
319	Шимановци	1815.	14	—	930	—	—	—	944
		69.	21	—	996	—	—	3	1.020
320	Войка . .	1815.	11	—	2.083	—	—	—	2.094
		69.	4	—	2.457	—	—	—	2.461
321	Хртковци	1815.	894	—	62	—	—	—	956
		69.	1.062	2	38	1	—	—	1.103
322	Јрачъ . .	1815.	8	—	878	—	—	—	886
		69.	10	—	820	—	—	—	830
323	Кленакъ .	1815.	36	—	962	—	—	—	998
		69.	30	—	690	—	—	—	720
324	Митровица .	1815.	1.341	—	2.630	12	2	—	3.985
		69.	2.559	111	2.584	12	3	113	5.382
325	Лаћаракъ .	1815.	31	85	2.950	3	—	—	2.984
		69.	268	15	2.431	—	—	4	2.718
326	Мартинци .	1815.	4	—	2.904	—	—	—	2.908
		69.	24	5	3.118	—	—	5	3.152
327	Шашињци .	1815.	2	—	1.569	—	—	—	1.571
		69.	5	13	1.583	—	—	—	1.601
328	Никинци	1815.	78	4	15	4	2	—	809
		69.	846	—	12	—	—	4	862
329	Ашаня . .	1815.	3	—	700	—	—	—	703
		69.	—	—	649	47	—	5	701
330	Грабовци .	1815.	3	—	1.052	—	—	—	1.055
		69.	153	—	805	—	—	3	961
331	Карловчићъ .	1815.	2	—	648	—	—	—	650
		69.	—	—	836	—	—	3	839
332	Купиново .	1815.	7	—	1.404	—	—	—	1.411
		69.	29	—	1.140	—	—	5	1.174
333	Михалѣвци	1815.	1	—	741	—	—	—	742
		69.	—	—	865	—	—	4	869

Текућі брой Numeros d'ordre	ИМЕНА МѢСТѢ Noms des lieux habités	Године Années	Жители по вѣри Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Униата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерани Luthériens	Калвина Calvins	Еврея Israélites	СВѢТА Total
334	Обрежъ .	1815. 69.	6 14	— —	913 617	— —	— —	3	919 634
335	Огаръ . .	1815. 69.	2 6	— —	856 738	— —	— —	2	858 746
336	Платишево	1815. 69.	5 364	— —	1.093 583	— —	— —	3	1.098 950
337	Прогаръ .	1816. 69.	3 —	— —	617 639	— —	— —	2	620 641
338	Товарникъ	1815. 69.	7 —	— —	654 650	— —	— —	2	661 652
339	Витоѣвцы .	1815. 69.	4 36	— —	506 440	— —	— —	1	510 477
340	Земунъ .	1815. 69.	1.700 4.991	20 —	6.035 4.359	30 28	25 7	362 661	8.152 10046
341	Бечменъ .	1815. 69.	15 8	— —	265 321	— 7	— —	— —	280 336
342	Бежанія .	1815. 69.	12 12	— —	983 782	— 49	— —	— —	995 843
343	Болѣвци .	1815. 69.	38 11	— —	998 1.231	— 236	— —	— —	1.036 1.478
344	Добановцы.	1815. 69.	12 22	— —	1.093 1.595	— 12	— —	— —	1.105 1.529
345	Яково . .	1815. 69.	28 12	— —	640 715	— —	— —	— —	668 727
346	Петровчиъ	1815. 69.	10 1	— —	159 270	— —	— —	— —	169 271
347	Сурчинъ .	1815. 69.	42 310	— 1	562 1.212	— 24	— —	— —	604 1.547
348	Фенскъ. .	1815. 69.	22 3	— —	274 128	— —	— —	— —	296 131
349	Липовацъ	1815. 69.	1.000 701	— —	36 26	— —	— —	2	1.036 729

Текући број Numéros d'ordre	ИМЕНА МЈСТА Noms des lieux habités	Г о д и не Années	ЖИТЕЛИ ПО ВЕРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Евреја Israélites	СВЕГА Total
350	Батровци .	1815. 69.	301 210	— —	400 260	— —	— —	— 4	701 474
351	Моровићъ .	1816. 69.	369 459	— —	312 447	2 —	— —	— —	683 906
352	Адашевци .	1815. 69.	59 71	— —	1.325 1.480	— —	— —	— 4	1.384 1.555
353	Босутъ .	1818. 69.	1 —	— —	409 520	— —	— —	— —	410 520
354	Гркъ . .	1815. 69.	2 6	— —	1.371 1.040	— —	— —	— —	1.373 1.046
355	Рача . .	1815. 69.	13 13	— —	415 597	— —	— —	— —	428 610
356	Ватица .	1815. 69.	336 245	— —	1.130 1.130	— —	— —	— —	1.466 1.375
357	Строшин- цы . .	1815. 69.	538 636	— —	30 44	— —	— —	— —	568 680
358	Јмина . .	1815. 69.	190 196	— —	999 950	— 2	— —	— —	1.189 1.148
359	Карловци .	1815. 69.	1.240 1.950	— 4	4.350 2.895	30 6	20 18	— 1	5.640 4.874
360	Ремета вел.	1815. 69.	6 —	— —	65 74	— —	— —	— —	71 74
361	Варадинъ .	1815. 69.	2.950 3.103	15 —	12 20	20 41	4 22	12 8	3.013 3.194
362	Сланка- мень .	1815. 69.	1.032 1.765	— —	430 580	— 1	2 —	— —	1.464 2.346
363	Буковацъ .	1815. 69.	290 222	— —	1.360 1.178	2 —	— —	— —	1.652 1.400
364	Бешка . .	1815. 69.	10 16	— —	1.272 1.370	— —	— 60	— —	1.282 1.446
365	Чортановци .	1815. 69.	— —	— —	695 935	— —	— —	— —	695 935

Текући број Numeros d'ordre	ИМЕНА МЈСТА Noms des lieux habités	Године Années	ЖИТЕЉИ ПО ВЈЕРИ Habitants selon le culte						
			Католика Catholiques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Лутерана Luthériens	Калвина Calvins	Евреја Israélites	УКУПНО (Total)
366	Крчединъ .	1815.	7	—	1.240	—	—	—	1.247
		69.	8	—	1.495	—	25	—	1.528
367	Сасе . . .	1815.	10	—	1.890	—	—	—	1.900
		69.	15	—	2.588	—	—	—	2.603
368	Сланкаменъ старый . .	1815.	358	—	650	2	—	—	1.010
		69.	350	—	367	2	—	—	719
369	Сурдукъ .	1815.	10	—	1.293	—	—	—	1.303
		69.	25	—	1.550	—	—	—	1.575

Изъ предидућий скрижали видимо за сваку парохију: по колико је душа у којој обитаваало било у првој 1815. било у последњој одъ насъ сматраној 1869. години. Овомъ приликомъ изложили смо управне кругове пошавъ одъ запада къ истоку изъ узрока, што су на западу затолици а на истоку опетъ православни у претежнимъ брѣвима, а овај се списъ служи, као што рекосмо, изворима прикупљенимъ католичкимъ духовенствомъ, те нѣмимъ послѣдователнимъ првенство и припада. Све остале вѣроисповѣдј, сачињављује едва четири на сто свега становништва у границама ђаковачке бискупіе, губе сваку статистичну важностъ. Да прегледамо сада речене становнике по вѣроисповѣди у скупнимъ годишњимъ брѣвима.

І. Католици и Унијати.

Католици су настанѣли већиномъ у западнимъ крајевима бискупіе, у собственој Славони, а мањ су у Срему. У полковима: градишкомъ и бродскомъ они су у несразмѣрној већини, а тако исто и у жупани веровитичкој, али у Срему, како грађанскомъ тако и военомъ у мањини су на спрам

православны жителя. Католици у поменутой бискупіи познати су под именоѣ „Шокаца“, ерѣ овако іѣ зову не само Срби него и сви друге народности жители а и сами међу собомъ найвише се овимъ именоѣмъ служе.

Испитујућій етимологию ове рѣчи уверавамо се, да е она изъ арнаутскога языка позаймљѣна као што е и за стално мѣсто католичког бискупа обясњено. Шокаъ значи на арнаутскомъ языку то што на србскомъ другъ, по свойству пакъ многій языка па и нашега основна рѣчь добила е окончанѣ славенскомъ языку свойствено, отуда србско Шокацъ умѣсто првобитногъ арнаутскогъ Шокаъ. У прочемъ уметакъ ацъ примѣчава се у многимъ србскимъ рѣчима, кога у славенскимъ иначе нема; тако постае од леба = лебацъ, од лука = лукац и т. д. Име дакле Шокацъ неизражава никако подсмей ни пониженѣ већъ опредѣлюе пріятеля, другара съ коимъ се у добромъ споразумленю живи, кое западняци са рѣчи сапагад изражаваю. Арнаутскогъ корена рѣчь шокацъ употреблюе се у нашемъ народу у свакидашњимъ говору са: рођаче, земляче, пріјатељу а најчешће са: брате и побратиме съ коимъ се доживима знакъ почести ближњимъ указуе, као што е кодъ Французи често употребљавана титула monsieur. Старосрбскогъ языка држећи се имали бы арнауку рѣчь Шокаъ са србском Друговићъ заменити, кою многи старинари погрешно Дреговичи и Драговичи пишу, но кое ништа друго ніе до вѣрни преводъ турске рѣчи: Таифали, коим се е именоѣмъ у време сеобе народа едно племе звало жививши прво у Дацији а затим у Трапѣји. Толкованя рѣчи шокацъ да происхопи одъ талијанске sciocco = будала или одъ србскогъ шакацъ — називъ за онога кои се шаком крети — пушта су сама нагађаня; у овой се најманѣ поруге налази као што то неукѣ радо толкую.

У именованымъ католичкимъ шематизмима забележено е кодъ сваке царохіе у којој е години коя основана а за

врно мало њи примећено е, да су од памтивека као н. п. за ђаковачку. Између свију 83. католичких парохія у ђаковачкој бискупіи нема више одъ 18 за које се поуздано зна, да су већ и у годинама између 1331 и 1334. постојале а све су остале млађегъ порекла. Изъ следећегъ списка види се верно у којој е години која парохія основана.

Хронологичный прегледъ постанка католичкихъ парохія.

Тек. број	Окружіа и парохіе	Године	Тек. број	Окружіа и парохіе	Године
I. Веровитичка жупанія.			5	Отокъ	1.332
			6	Привлака	"
1	Горянъ	1.331	7	Копаница	1.600
2	Варошъ	1.332	8	Церна	1.650
3	Осѣкъ	"	9	Бродъ	1.660
4	Ђаково	"	10	Врполъ	"
5	Врбица	1.660	11	Свилий	"
6	Семельцы	1.754	12	Гарчинъ	1.695
7	Трнава	1.758	13	Бабина греда . .	1.700
8	Пишкоровцы . . .	"	14	Дреновцы	1.719
9	Пунитовцы	1.767	15	Трњани	1.725
10	Дренъ	1.785	16	Подцрѣвацъ . . .	1.756
11	Алмашъ	1.807	17	Подвинъ	1.757
12	Даль	"	18	Рачиновцы	1.769
13	Сарвашъ	"	19	Бошняци	1.789
II. Градишкии полкъ.			20	Градиште	"
			21	Гундинци	"
1	Сибинъ	1.695	22	Клакаръ	"
2	Одворци	1.779	23	Комлетинци	"
3	Канижа	1.789	24	Ретковци	"
4	Слободинци	"	25	Сикиревци	"
5	Шумеђе	1.807	26	Андріевци	1.798
III. Бродскій полкъ			27	Врбана	1.807
1	Винковцы	1.332	28	Оприсавци	"
2	Жупаня	"	29	Разво село	"
3	Иванково	"	30	Штитари	1.848
4	Немцы	"	31	Ст. Микановци . .	1.869

Тек. брой	ОКРУЖІЯ И ПАРОХІЕ	Године	Тек. брой	ОКРУЖІЯ И ПАРОХІЕ	Године
	IV. Сремска жупанія.		18	Ирит	1.817
			19	Индія	1.835
1	Тординци	1.331	20	Путинци	1.845
2	Вуковар	1.332	21	Ердевикъ	1.865
3	Гибарац	"	22	Чалма	1.869
4	Илокъ	"		V. Варадинскій полакъ.	
5	Сотипъ	"	1	Моровићъ	1.332
6	Янковци	"	2	Земунъ	1.400
7	Ермина	"	3	Липовацъ	1.689
8	Нуштаръ	1.334	4	Варадинъ	1.701
9	Куковци	1.690	5	Карловци	1.737
10	Ловачъ	1.700	6	Митровица	"
11	Товарникъ	1.719	7	Сланкамен	1.755
12	Сотъ	1.731	8	Голубинци	1.771
13	Каменица	1.746	9	Хртеовци	1.785
14	Рума	1.749	10	Бановци новы . .	1.789
15	Новакъ	1.777	11	Никинци	1.807
16	Беракъ	1.807	12	Строшинци	1.857
17	Черевићъ	"			

Овај є прегледъ у земљописномъ и повѣстничкомъ погледу занимљивъ. Готово се може потврдити, да одъ пропасти епископске власти у данашњој ђаковачкој бискупіи у год. 574. подъ аварскимъ владаоцемъ Баяномъ па све до почетка четрнаестогъ века, никаквы католички жители поне у повећимъ броввима у Срему и ближе нѣговимъ данашњимъ границама живило нѣ, те тако є вѣра православна у истимъ искључно господарила. И србска намъ повѣстница речено дѣло доволно обясњава. У години 1319. ударе на србскога краља Милутина съ єдне стране Маѣари а съ друге Сициліянцы, први у намѣри Ма чву да освоє а другій приморскій градъ Драчъ. Они у своѣмъ предузећу успеду, али ови буду разбѣени. Збогъ овога догађая подигне рим-папа читавый крстоносный походъ противъ Срба позиваюћий у савезъ римскогъ цара Фридриха, польскогъ краља Вла-

дислава, чешкога краља Јована, войводе: аустријскогъ Лео-полда и корутанскогъ Хайнриха, а то зато, што е Милутинъ папине легате празне одустіо, дошавше къ нѣму у намѣри да га у римокатоличку вѣру обрете. Са побуномъ собственій поданика мађарскогъ краља Карла Роберта распе се и зло-смишљиво по Србе савезно ратованъ у коме би ови у толико горе прошли, што е одма, затимъ у години 1320. у народной повѣстници слави њи владаоцъ Милутинъ престајио се. Подъ именомъ *Мачве* нема се никако данашњи нашъ край съ ове стране рѣке Саве разумети већъ нѣму противоположеній, обухватајућій данашњи прелѣлъ ђаковачке бискупіе. Срби су подъ своимъ краљемъ Милутиномъ у реченомъ рату, судећій по горњој хронологији католичкој парохіи, половину своје прекојасавске бановине „*Мачве*“ изгубили, и ужу границу у Срему добили, — од утока Дрине у Саву пакъкъ сѣверу на Илокъ, дакле само половину данашњѣга Срема задржали но и ову имъ у год. 1400. такође Мађари коначно отеше.

Подъ уніјатима у Срему живећимъ разумевају се последоватељи православне цркве рим-папу за главару цркве признавајућій. Они су у маленомъ броју тамо и одъ скоро су досељени, а порекломъ су подкарпатски Руси у Мађарској стануюћій. Што се говорногъ езика тиче они су свој рођеній србскимъ сасвимъ заменили.

II. Православни.

У пређашња времена као и у почетку нашегъ вѣка па све до године 1838. послѣдоватељи источне цркве били су бројемъ ячій одъ католика али одъ последњѣ године па до данасъ ништа приновили нису а католицы су много. У ђаковачкој бискупіи живећи православни чисти су Срби, говоре сремскимъ нарѣчјемъ као и наши Мачвани, а у црквеномъ смотренју подпадају осимъ градишканаца подъ епархіју Карловачку. Одъ времена свогъ доселенја изъ закарпата у год. 626. Срби су у Срему старосељаци, примивши православну христіанску вѣру пре тисућу година. Они су, као што већъ рекосмо, све до год. 1400. и у непрекидној политичној заједници са овосавскомъ браћомъ стаяли, а и после тога до навале Турака у год. 1521. имали су своје народне главаре, — деспоте. Сремци су познати као најчеститіи Срби у Унгарској земљи, кои се за родъ и

за вѣру свои отаца смѣло боре и радо гину. Као што се изъ предидућегъ прегледа види, они живе чешће у одвојенимъ чистимъ парохіјама, ређе у помешанимъ са Шокцима и готово никако у повећимъ броевима са иноплеменицима.

Срби у Славонији зову се међу собомъ правимъ именомъ, али не редко употребљују и рѣчъ „Раци“, съ коимъ и именомъ не само шокци већ и сви остали становници зову а највише съ иѣтомъ Мађари се служе. Већина ње тога мишлѣња, да њено име изразъ само поруге, као што ње баяги и оно Шокацъ, али сасвимъ безосновно. Великиј просторъ средишта наши прадѣдова, у коме су великии жупани, краљви и цареви становали — Косово полѣ — носио ње име Раса или Ралика а ове су рѣчи еднозначење са именомъ Сербъ, само што ње првиј изразъ изъ арапскогъ а другиј изъ персијскогъ ѣзика позајмљѣнъ; обе рѣчи на србски преведене значе: глава и главаръ. У текућу времена а у устима Мађара лако ње било прво произношењъ раст у радъ са променомъ писмена с у ѣ обратити, али првобитниј типъ речи неизбрисањъ ње остао.

III. Протестанти и Евреи.

За послѣдоватељ оба предизложена обреда рекли смо, да су староседеоци, досељѣни у Славонију и то Шокци вѣроватно пре 1300. година а Срби нешто са 50 година поздије, алъ одъ ови највише њи воде своѣ порекло одъ они Срба изишавши пре 180 година из Старе и садање Србије подъ Патріярхомъ пећскимъ Арсенијемъ III. Чарнојевићемъ. Свију пакъ другиј вѣроисповѣдїи послѣдоватељни поиздолазили су у Славонију текъ одъ 100 година овамо. — Међу Луторанима има Нѣмаца, нарочито у Новомъ Пазуву у варад. полку на Дунаву, али јошъ више Словака, оба народа текъ одъ скоро досељѣна. — Калвини су све сами Мађари као у обще у Унгарїи у највећемъ броју у веровитичкој жупанији около Осѣка. — Што се Еврея тиче, осимъ Земунѣ, њи у прошломъ вѣку у Славонији никако и није било, али после грађанскогъ рата у години 1848. и 1849. задобивши подпуну равноправностъ са осталимъ житељима државе, врве све у јачимъ гомилама у красну србску жупу, да јо подъ видомъ више трговачке образованости што пре опустоше и одтуђе. Они су по ѣзыку коимъ говоре све сами Нѣмци.

Деоба становничества по народности.

У најновијемъ шематизму за годину 1870. назначено стои кодъ сваке католичке парохије и у којимъ се њезику проповѣдъ у цркви држи, изъ чега се лако закључити да: и по колико душа од које народности приближно у свакомъ мѣсту обитавања живи. Ако у једномъ мѣсту н. п. 3000 католика има а у истомъ се проповедъ поредъ србскогъ и на нѣмачкомъ њезику држи, онда самъ своту преполовио и ове дотичнимъ народностима причислио; држи ли се пакъ проповедъ јошгъ и на мађарскомъ њезику онда е цео број са три разделнъ и свакој народности 1000 душа додато. На овај начинъ добивамо осимъ Срба (Раца) и Шокаца следеће броеве за остале народности.

Тек. број	ИМЕНА МѢСТА	Број душа	Тек. број	ИМЕНА МѢСТА	Број душа
1. Нѣмцы.			20	Сотинъ . . .	394
а). Католици.			21	Бановци нови .	175
1	Осѣкъ	4.409	22	Черевинъ . . .	117
2	Земунъ	2.496		Свега . . .	26413
3	Индія	2.446	б). Луторани:		
4	Рума	2.41	1	Пазово ново . .	1.720
5	Вуковар	2.102	2	Найдорф	760
6	Варадинъ . . .	1.552	3	Болѣвци	236
7	Илокъ	1.525	4	Винковци	200
8	Баково	1.509	5	Ердевикъ	196
9	Митровица . . .	1.280	6	Осѣкъ	84
10	Карловци . . .	975	7	Бежанія	49
11	Ретфалу	972	8	Варадинъ . . .	41
12	Чалма	793		Свега. . .	3.286
13	Сарвашъ	587	II. Мађари:		
14	Путинцы	495	а) Католици:		
15	Семельцы	463	1	Осѣкъ	4.409
16	Нуштаръ	449	2	Ердевикъ	420
17	Јармина	440	3	Сотинъ	394
18	Ердевикъ	420	4	Кутасъ	80
19	Иригъ	401		Свега. . .	5.303

Тек. број	ИМЕНА МЕСТА	Број душа	Тек. број	ИМЕНА МЕСТА	Број душа
	б). Калвини.		7	Осекъ	92
1	Короги	1.200	8	Кутасъ	35
2	Ретфалу	750		Свега. . . .	4.282
3	Хараштинъ	745		III. Арнаути.	
4	Тординци	680		Католици:	
5	Сент. Ласло	630	1	Ртковци	531
6	Бановци нови	150	2	Никлѣнци	423
				Свега. . . .	954

Къ горнѣмъ броју Нѣмаца треба причислити и Еврее, кои се истина и србскимъ езикомъ у Славоніи служе али опетъ зато највише нѣмачкимъ, нарочито у средини свои породица. — Словаке луторанску вѣру исповедајуће нисмо могли сасвимъ вѣрно од Нѣмаца исте вѣре одвоити незнајући у комъ су разиѣру они где паспрамъ Нѣмаца настанѣни, а и зато, што Луторана местимице и у оманѣмъ бровѣма има, али сзакояко су одъ Нѣмаца луторанске вѣре числомъ претежни. За Русе смо већъ казали, да су се посрбили. — На овај начинъ добивамо следеће бровѣе за становничество бискупіе ђаковачке по народностама.

Текући број Numeros d'ordre	Народности Nationalités	Вѣроиспо- вѣди Cultes	Ч и с л а Nombres		На 100.000 житеља Sur „ habitants
			Почастна speciaux	Скупа totaux	
1	СРБИ . . . Serbes	а) Католици Catholiques б) Унијати Grecs-Unis в) Православ. Orthodoxes	152.768 2.211 152.087	 307.066	 86.263
2	СЛОВАЦЫ Slovaques	а) Луторани Luthériens	4.689	4 689	1.317

Текућий број Numeros d'ordre	Народности Nationalités	Въроиспо- вѣди Cultes	Ч и с л а Nombres		На 100.000 жителя Sur 100.000 habitants
			Почастна speciaux	Скупа totaux	
3	НѢМЦИ . Allemands .	а) Католици Catholiques	26.413		
		б) Луторани Luthériens	3.286		
		в) Евреи Israelités	3.938	33.637	9.460
4	МАЂАРИ . Hongrois .	а) Католици Catholiques	5.303		
		б) Калвини Calvins	4.282	9.585	2.700
5	АРНАУТИ . Albanais. .	а) Католици Catholiques	954	954	260
		Свега. . .	—	355.931	100.000
		Total . . .			

У границама бискупіе ђаковачке најаче су настанѣни католички Славени, готово њ ѡма 43.000 душа на 100.000 жителя. Њ ѡма придружени у ѡјати Руси неизносе више одъ 620 душа на 100.000 жителя, али православни Срби исто су онако броемъ ѡкѡи као што су и католички Славени. У обште узевши ѡма Славена на 100.000 жителя 86.263 душа, гдѣ пре еднѡгъ вѣка осимъ славенске другѡй народностѡй никако ни было нѣе. — И Словака луторанске вѣре такође у Срему, поглавитѡ военѡй части, ѡма, кои такође сви већъ доста добро србскѡй говоре и намѣѣни су, да се такође съ временѡмъ у Србе претворе.

За Славенима долазе Нѣмци сачињаваѡћѡи скоро десетѡй деѡ цѣлогъ жительствоа. Они као и ѡ ѡма по ѡзыку причислѣни Евреи најаче се одъ свѡю становника броемъ множе и прете лепу србску земљу после сто година у подпуну нѣмачку областъ да претворе.

Мађари су већъ слабиѡ броемъ нити се природно онако нагло мложе као Нѣмци. Њ ѡма ѡма највише у предѣлу ва роши Осѣка и износе 2700 душа на 100.000 жителя.

Познато є да у Срему, на спрамъ Шабца, и Арнаута у два села има, но они и ако матерњимъ своимъ езикомъ и данасъ говоре ипакъ сви и србски разумеду. Они су се тамо пре 135 година доселили, пакъ сва є прилика да ће се после оволико година они сасвимъ у Шоке прелити и Славени постати.

**Повремено напредовањ послѣдователя разны
вѣроисповѣдїй.**

Progrès périodique de la population des divers cultes.

а) Католици, Унїати и Православни.
Catholiques, Grecs-Unis et Orthodoxes.

Одъ године 1809 почевши издавани су одъ стране католичкогъ свештенства шематизми сваке године са дотичнимъ броевима исповедїоца своју вѣроисповѣдїй у ђаковачкој бискупїи пакъ текъ одъ године 1840 установи се, да се то текъ сваке друге године чини. И сваки свестанъ свога посла статистичаръ одобриће, да се у речи стоєћи послови ређе али свакојако точниє врше, еръ када се шематизми учестаю, лако се догодити може, да ће погдѣкомъ комотни попа са старимъ броевима послужити се у место себи трудъ одъ не-делю дана да даде, нове податке да прикупи.

Године Années	Католика Catholiques	Унїата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Године Années	Католика Catholiques	Унїата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes
1808.	134.600	285	144.579	1821.	140.937	478	155.526
10.	138.273	392	149.060	22.	142.938	481	155.683
11.	139.271	381	151.648	23.	145.890	482	156.445
12.	139.445	386	151.096	24.	147.245	477	158.468
13.	137.602	396	148.033	25.	148.672	408	159.290
14.	137.185	412	148.160	26.	150.621	434	160.842
15.	136.853	426	147.560	27.	153.185	460	161.169
16.	136.505	428	147.944	28.	153.462	453	161.718
17.	135.161	452	146.475	29.	152.885	429	160.633
18.	137.265	469	149.223	30.	152.150	454	160.608
19.	139.543	439	152.761	31.	152.600	475	157.855
20.	140.368	432	154.573	32.	150.341	502	157.792

Године Années	Католика Cath. oliques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes	Године Années	Католика Cath. liques	Унијата Grecs-Unis	Православни Orthodoxes
1833.	149.318	497	156.541	1850.	164.780	1.206	146.150
34.	151.161	660	156.172	52.	167.448	1.354	152.639
35.	153.874	875	156.372	53.	168.040	1.388	151.929
36.	154.967	846	155.410	55.	165.584	1.807	150.252
37.	155.253	895	155.806	59.	168.135	2.269	152.589
38.	157.913	975	157.871	61.	169.516	2.223	151.150
40.	158.590	1.044	158.365	63.	171.240	2.193	151.861
42.	162.169	1.139	156.718	65.	174.700	2.292	153.460
44.	164.426	1.122	157.240	67.	177.069	2.343	153.010
46.	170.539	1.244	158.753	69.	185.438	2.211	152.087

Значајно је, да католици одъ прве 1808. па до 1817. године ништа бројно напредовали нису. Одъ ове пакъ до 1827. прилично су у людству коракнули, да опетъ до године 1835. на старој мѣри застану. Крозъ следећий еданаестъ година до 1846. јако су опетъ напредовали, али грађанскій ратъ у год. 1848. и 1849. вођени тако иј е сатро, да су се текъ на шестнаестъ година по томе одъ нѣга опоравити могли. Одъ године 1861. до најновије 1869. напредовањ е било најјаче у целомъ временомъ простору одъ шестдесетъ година. Они католици славенскогъ порекла подъ именомъ Шокаца познати, множили су се само природнимъ путемъ, али одъ исте вере Нѣмци осимъ тога јачали су и са знатнимъ доселяванњемъ изъ преко Дунава. — И унијати Руси множили су се редовно сваке године, али и кодъ њи е више са стране — нарочито изъ Бачке — дошло, но што су се природно наплодили.

Срби православни претрпили су чудновату судбину у Славоніи у течаю последњиј шестдесетъ година. — Одъ прве 1808. до 1817. године ништа скоро у броју людства приновили нису, а крозъ следећи еданаестъ година до 1828 знатно. Одъ ове до 1831. наста осетно опадањ: штета изнесе око 1000 душа на 100.000. Одъ последњ па крозъ петнаестъ година, до 1846. оста број людства све на едной мѣри съ малимъ колебањемъ. Шокци се, као што видесмо

крозь шестнаестъ година одъ грађанскогъ рата опетъ оправише, а Срби напротивъ никако, тако да ѿ се и у последной 1869. години манѣ на броју нађе но пре двадесетъ и три године што ѿ беша.

Године Années	Лутерана Luthériens	Калвини Calvins	Еврей Israélites	Године Années	Лутерана Luthériens	Калвини Calvins	Еврей Israélites
1808.	2.351	3.044	348	1831.	3.859	3.951	378
10.	2.626	3.311	364	32.	3.918	3.795	440
11.	2.657	3.378	346	33.	3.931	3.957	454
12.	2.708	3.415	386	34.	3.949	3.994	447
13.	2.812	3.412	375	35.	3.931	4.015	492
14.	2.840	3.447	406	36.	3.807	3.890	500
15.	2.859	3.503	401	37.	3.814	3.974	495
16.	2.936	3.619	393	38.	3.881	3.963	546
17.	3.245	3.623	436	40.	3.982	3.894	570
18.	3.271	3.480	429	42.	4.148	3.996	579
19.	3.399	3.493	437	44.	4.135	4.013	665
20.	3.555	3.496	430	46.	4.072	4.016	753
21.	3.616	3.680	340	50.	4.185	4.104	945
22.	3.701	3.797	315	52.	4.273	4.181	1.454
23.	3.789	3.845	315	53.	4.585	4.214	1.506
24.	3.767	3.891	352	55.	4.659	4.201	1.652
25.	3.785	3.908	342	59.	4.860	4.219	2.197
26.	3.855	3.969	382	61.	4.937	4.206	2.259
27.	3.883	4.117	402	63.	5.526	4.314	2.446
28.	3.846	3.985	386	65.	6.366	4.501	2.665
29.	4.023	4.001	419	67.	6.759	4.686	3.032
30.	3.978	3.922	394	69.	7.496	4.761	3.938

Послѣдователи лутерове вѣре множили су се одъ 1808. до 1823. године редовно, а одъ ове пакъ до 1838 беху скоро сасвимъ застали. Но одъ 1838. добише тако якъ полетъ у множеню, да имъ и сама 1848. и 1849. година ништа ненауди.

Кодъ Калвина, — све сами Мађара — напредованѣ е было редовно одъ 1808. до 1827. године. Но одъ последнѣ пакъ све до год. 1852. ништа бројно приновили нису. Одъ

ове пакъ године до најновіе множили су се, но свакојко слабіе одъ своју другій вероисповедій, — изузевъ само православне.

Врло е значајно, да Евреи одъ године 1808 до 1831. ништа бројно приновили нису. И одъ ове године пакъ све до 1842. такође незнатно, али новий унгарскій законъ на сабору израђенѣй, кои имъ и насељаванъ Рватске и Славоніе допусти, куда се донде селити несмедоше, учини, да су се они у исполнскимъ размѣрима преко Саве намножили, а множиће се одъ сада тамо и яче, чимъ имъ се са укинућемъ војне границе пространіе поприште за њино материялно благо-станъ па и бројно множењѣ людства отвори.

Напредованъ целогъ людства.
Progrés général de la population.

Г о д и н е Années	ЦЕО БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre total de la population	Г о д и н е Années	ЦЕО БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre total de la population	Г о д и н е Années	ЦЕО БРОЈ ЖИТЕЛЯ Nombre total de la population
1808.	285.207	1824.	314.200	1840.	326.445
10.	294.026	25.	316.405	42.	328.749
11.	297.681	26.	320.103	44.	331.604
12.	297.436	27.	323.216	46.	339.377
13.	292.630	28.	323.850	50.	321.370
14.	292.450	29.	322.390	52.	331.349
15.	291.602	30.	321.506	53.	331.662
16.	291.825	31.	319.118	55.	328.155
17.	289.392	32.	316.788	59.	334.269
18.	294.437	33.	314.698	61.	334.291
19.	300.072	34.	316.383	63.	334.580
20.	302.854	35.	319.559	65.	343.984
21.	304.577	36.	319.420	67.	346.899
22.	306.915	37.	320.237	69.	355.931
23.	310.566	38.	325.149		

Као кодъ поедини религијозни секта што е напредованъ людства неједнако крозъ сматрани шестдесетъ година было,

исто тако примѣчава се и кодъ цѣлогъ становничества у речи стоѣе бискупіе, да е оно у разнымъ годинама нееднако множило се.

Одъ године 1808. пакъ све до године 1817. стояло е людство скоро на едној величини и не помично, одъ ове пакъ почевши па до 1828. растило е редовно. После тога прошло е десетъ година, све до 1838. за коє се време людство опетъ помирало нѣ. Одъ ове 1838. пакъ до 1846. людство е опетъ у напредъ кренуло се, и ако не богъ зна како, али ратне неволѣ прекосавско жительство у грађанској борби 1848. и 1849. године спашавше учинише, да оно крозъ следећи шестнаестъ година ништа приновило нѣ. У последнѣ пакъ доба, на име одъ године 1863. пакъ крозъ шестъ следећи година людство е редовно, и ако не у пожеланимъ размѣрима растило.

Кодъ католичкогъ становничества назначено е одъ стране нѣиногъ свештенства, поне у последњимъ годинама, и колико има сталны бракова како чисти тако и мешовити, а за најновиє године и колико ученика основне школе постоѣу.

Године Années	Католички жи- тељи Habitants ca- tholiques	Б р а к о в а			Број ученика Nombre d' éc liers
		чисти	мешовити	Скупа Total	
Mariages					
pures	mixtes				
1844.	164.426	36.930	173	37.103	—
46.	170.539	38.718	205	38.923	—
50.	164.780	35.889	164	36.053	—
52.	167.448	38.084	156	38.240	—
55.	165.584	39.594	173	39.767	—
59.	168.135	38.920	268	39.188	—
61.	169.516	37.926	283	38.209	—
63.	171.240	39.535	279	39.814	6.012
65.	174.700	39.928	291	40.219	6.301
67.	177.069	40.365	286	40.651	5.958
69.	185.438	41.360	331	41.691	5.973

Изъ овогъ прегледа убѣђавамо се, да е католичко пре-
косавско людство съ браковима богато; на милионъ жителя
долази одсекомъ по 228.000 бракова, осимъ последнѣ го-
дине у којој е манѣ нађено т. е. само 224.800 на милионъ
жителя. Многи стални бракови највѣрнѣ потврђују истину
да е преко лако лебацъ зарадити, али у исто доба да е
и смртностъ врло јака, као што е у Србији нема, осимъ цыглогъ
Вѣограда. — Далѣ видимо, да на 100. сталны бракова
чисти само осамъ мешовити долази, одъ кои ће едва четири
бити у којима е една страна изъ православне вѣре. Съ овимъ
се дѣломъ потврђуе неопоримо истина, да е пожелѣно друш-
твенно сближенѣ између сръбскогъ народа католичке и пра-
вославне вѣре јошѣ далеко удалѣно, и ако се малѣй на-
предакъ у томъ погледу сасвимъ оспорити неможе, съ
призренѣмъ на 25 минувшій година.

Школованѣ католичке младежи доста е похвално, сръ е
на милионъ жителя у г. 1869. до 32.430. ученика долазило
и ако е на четири године пре тога и 35.000 деце было.

Као што е изъ предидућегъ виђено: православно е жи-
тельство назадно и абсолютно и односно къ католицима.
Тако е размѣръ одъ обе вѣроисповѣдѣй у нижеименованихъ
сремскимъ варошима за известне године следећѣ быо.

В а р о ш и Villes	Године Années	Католика Catholiques	Православни Orthodoxes	Скупа Total
Вуковаръ. Yukovar	1810.	2.574	1.801	4.375
	27.	2.503	1.838	4.341
	46.	3.280	1.563	4.843
	69.	4.204	1.235	5.439
Рума Ruma.	1810.	2.510	2.980	5.490
	27.	3.393	3.397	6.790
	46.	4.062	2.859	6.921
	69.	4.826	3.158	7.984

ВАРОШИ Villes	Године Années	Католици Catholiques	Православни Orthodoxes	СВЕГА Total
Иригъ Irigue	1810.	350	3.936	4.286
	27.	508	3.210	3.718
	46.	556	3.241	3.797
	69.	801	3.377	4.178
Митровица Mitrovitz.	1810.	1.459	2.748	4.207
	27.	1.765	2.871	4.636
	46.	2.111	2.540	4.651
	69.	2.559	2.584	5.143
Карловци. Karlovit.	1810.	1.346	3.905	5.251
	27.	1.244	3.765	5.009
	46.	1.024	3.346	4.370
	69.	1.950	2.892	4.842
Земунъ Semlin.	1810.	1.538	5.860	7.398
	27.	1.925	6.509	8.434
	46.	3.336	6.192	9.528
	69.	4.991	4.358	9.349
СВЕГА . . . Total.	1810.	9.887	21.530	31.407
	27.	11.538	21.590	33.128
	46.	14.369	19.741	33.910
	69.	19.331	17.604	36.935

У сви шестъ сматрани вароши католичко е жительство броевъ напредно было крозь минувшій шестдесетъ година а скупно узевши удвоило се, кое се е само тако постићи могло, кадъ се людство съ 1% годишнѣ множи. Православни пакъ прирастили су само у Иригу и то незнатно, а у сви петъ остали вароши изгубили су они знатне броеве людства; укупно пакъ узевши у сви шестъ варошій сада мањѣ православни жителя има но што ѿй беше пре шестдесетъ година, а штета износи годишнѣ по три одъ тисуће душа. Друге вѣроисповѣди, као: Луторани, Евреи и пр. јошть су и аче напредовале и одъ сами католика а све на штету право-

славни Срба међу којима є не само разселяванѣ узрокъ већ и необично великій поморъ, кои кодъ другій народа невлада.

На свршетку овога статистичногъ списка о ђаковачкој бискупіи остає намъ јошѣ да у хронологичномъ прегледу по поединимъ военимъ и грађанскимъ окрузима послѣдователъ свіу поедини вѣроисповѣдій изложимо, изъ кога ће се на очигледъ видити у коме су крају они више у коме ли мањ напредни были. Нетреба међу тимъ сметнути сѣ ума, да ће свештенички пописъ увекъ мањ людства одъ оногъ показати, кои политичне власти сачине, а то зато, што оне не-стално живеће особе — покретно людство — обычно у рачунъ не узимаю, докле ове сво у едномъ мѣсту затекло се людство љ спискове заведу. Но ако у скупнимъ броевима и разлике има ова пакъ исчезава, кадъ се размѣръ напредованія людства у рачунъ узме, а овај є моментъ за насъ свакояко одъ веће важности, еръ методъ пописиванія био є и пре шестдесетъ година онај истый кодъ свештеника кои ѿ є и у најновіє доба руководію.

I. Католицы. — Catholiques.

ОБЛАСТИ Territoires	Године — Années				
	1808.	1815.	1827.	1846.	1869.
1 Градишкіи полѣъ Rég. de Gradich.	6.210	6.177	6.674	6.670	5.629
2 Бродскіи полѣъ. Rég. de Baode	59.499	58.980	65.788	70.367	69.164
3 Варадинск полѣъ Rég. de Péterv.	14.014	14.706	16.781	19.331	22.400
4 Веровитич. жуп. Com. de Yerovit.	29.519	29.837	33.081	36.886	45.322
5 Сремска жупанія Com. de Syrmie	25.358	27.153	30.861	37.285	42.923
Свега Total.	134.600	136.853	153.185	170.639	185.438

II. Уніати. — Grecs-Unis.

ОБЛАСТИ Territoires	Године — Années				
	1808.	1815.	1827.	1846.	1869.
1 Градишкiй полкъ. Rég. de Gradisch.	—	—	—	—	—
2 Бродскiй полкъ. Rég. de Brode	—	1	2	10	5
3 Варадинск. полкъ Rég. de Pétervar.	10	39	39	51	151
4 Веровитичка жуп. Com. de Yerovit.	—	—	14	10	11
5 Сремска жупанія Com. de Syrmie.	275	386	405	1.173	2.044
Свега . Total.	285	426	460	1.244	2.211

III. Православни — Orthodoxes.

ОБЛАСТИ Territoires	Године — Années				
	1808.	1815.	1827.	1846.	1869.
1 Градишкiй полкъ Rég. de Gradich.	171	159	214	182	136
2 Бродскiй полкъ Rég. do Brode	5.149	5.191	5.532	6.374	5.709
3 Варадинск. полкъ Rég. de Pétervar.	71.043	70.873	76.658	74.311	70.012
4 Веровитич. жуп. Com. de Yerovit.	12.906	14.717	16.700	16.243	15.998
5 Сремска жупанія Com. de Syrmie	55.310	56.602	62.065	61.643	60.232
Свега . Total .	144.579	147.560	161.169	158.753	152.087

IV. Луторани. — Luthériens.

ОБЛАСТИ Territoires	Године — Années				
	1808.	1815.	1827.	1846.	1869.
1 Градишкѣи полѣъ Rég. de Gradichka	—	—	—	—	—
2 Бродскѣи полѣъ Rég. de Brode	3	4	262	345	968
3 Варадинскѣи полѣъ Rég. de Pétervard.	2.310	2.802	3.489	3.512	5.183
4 Веровитичка жуп. Com. de Verovititz	9	9	35	20	110
5 Сремска жупанія Com. de Syrmie	79	44	97	195	1.235
Свега . Total.	2.351	2.859	3.883	4.072	7.496

V. Калвини. — Calvins.

ОБЛАСТИ Territoires	Године — Années				
	1808.	1812.	1827.	1846.	1869.
1 Градишкѣи полѣъ Rég. de Gradichka	—	—	—	—	—
2 Бродскѣи полѣъ Rég. de Brode	—	1	—	—	—
3 Варадинскѣи полѣъ Rég. de Pétervard.	20	86	20	49	204
4 Веровитичка жуп. Com. de Verovititz	1.876	1.987	2.079	2.140	2.253
5 Сремска жупанія Com. de Syrmie	1.148	1.429	2.018	1.827	2.304
Свега . Total.	3.044	3.503	4.117	4.016	4.161

VI. Евреи. — Israélites.

ОБЛАСТИ Territoires	Године — Années				
	1808.	1815.	1827.	1846.	1860.
1 Градишкѣи полѣъ Rég. de Gradichka	—	—	—	—	—
2 Бродскѣи полѣъ Rég. de Brode	—	—	1	—	167
3 Варадинскѣи полѣъ Rég. de Petervard.	318	374	261	298	860
4 Веровитичка жуп. Com. de Verovititz	18	—	96	223	1.616
5 Сремска жупанія Com. de Syrmie	12	27	44	232	1.295
Свега . Total.	348	401	402	753	3.938

Главный прегледъ свега людства.

Relevé général de toute la population.

Године Année,	Полкови			Жупаніе		СВЕГА Total
	Гра- дишкій	Бродскій	Варадин- скій	Верови- тичка	Сремска	
	Régiments de			Comitat de		
	Gra- dichka	Broode	Pétervar- dein	Verovititz	Syrmie	
1808.	6.381	64.651	87.715	44.328	82.132	285.207
15.	6.336	64.177	88.880	46.550	85.659	291.602
27.	6.878	71.585	97.348	52.005	95.490	323.216
46.	6.852	77.096	97.552	55.522	102.355	339.377
69.	5.765	76.013	98.810	65.310	110.033	355.931
Множенѣ одъ 1808—69. Augment de	—	10	186	842	458	1.116
1808 à 69. ‰	—	·170	·264	·194	·477	·349

И по овоме прегледу судећи католици су у свимъ окрузима напредни били, осимъ градишкогъ полка у коме њи и онако мало на броју има, те су се тамо јоштъ и више smanjili.

Православни су се намножили нешто мало у Срему и у бродскомъ полку а много више у веровитичкој жупаніи али у варадинскомъ полку и у градишкомъ јоштъ су у людству изгубили крозъ шездесетину година, за које време подь срећнимъ околностима требало да су се и удвоили.

Калвини су прилично напредовали, али Луторани јоштъ и далеко яче нарочито услѣдъ доселявана, које се и кодъ Уніята повторава.

Најпослѣ мойсеови послѣдоватељи више него удесеторили су се за сматрано време, више наравно доселяванѣмъ изъ Мађарске него услѣдъ природногъ множеня.

ГОДИШНѢ МНОЖЕНѢ ЛЮДСТВА.

Augmentation annuelle de la population.

ВРЕМЕНИЦЫ Périodes	Католика Catholiques		Православни Orthodoxes	
	Душа Individus	На сто Pourcent	Душа Individus	На сто Pourcent
1808—1818.	267	·20	464	·31
18—1828.	1.620	1·12	1.250	·80
28—1838.	445	·28	385	·24
38—1859.	534	·32	251	·16
59—1869.	1.730	·97	28	·02
1808—1869.	833	·52	127	·08

ВРЕМЕНИЦЫ Périodes	Сви други Tous les autres		Скупа Total	
	Душа Individus	На сто Pourcent	Душа Individus	На сто Pourcent
1808—1818.	112	1·66	843	·29
18—1828.	102	1·25	2.972	·96
28—1838.	70	·80	130	·04
38—1859.	199	1·73	482	·15
59—1869.	474	3·00	2.111	·86
1808—1869.	200	1·65	1.148	·36

И ова заключна скрижалъ потврђуе до сада толковане истине односно растеня жительство по вѣри. — Католици су у прво доба најспорије напредовали а у друго најболѣ, а и у последнѣ болѣ него у целомъ временомъ простору. — Срби православни напредоваше такође нешто съ почетка, а у другомъ времену врло добро, но после тога губише се непрекидно све до најновиј времена. — Сви остали иновѣрци напредовали су болѣ и одъ католика и одъ православни, поглавито у најновије време. Цѣло пакъ становничество приновило є добро у првомъ а јошѣ болѣ у другомъ времену да у трећемъ и четвртомъ непомично остане. Најновије пакъ десетолѣтје, означава повољну еру напредовања людства, коє ће се вѣроватно и у будуће одржати — но да ли и за православне, подлежи којој сумњи.

У Бѣограду у месецу Септембру 1871. године.

ВОЛОВАНЪ И УМИРАНЪ СРБСКЕ СТАЯЪЕ ВОЙСКЕ.

Morbidité et mortalité des troupes de garnison de
la Serbie.

Крозъ прве четири године ратовања за народно ослобођењe нiе у Србији било тактично извештене войске, изузимајући рeдкe поедине войнике, кои су у Кочиной крајини, за време ратовања аустријскогъ двора у саюзу съ Русіомъ противъ порте одъ године 1788. до 1791. подъ своимъ полковникомъ Михалъвићемъ, као своєвольцы (фрайкори) узъ аустријску войску пристаивши, као трећи савезници борили се. После заключеногъ у години 1791. мира у Свиштову између Аустрије и Турске, многи између фрайкорада поврате се на своя огњишта, а неки одъ старешина постану чакъ и оберкнезови подъ благомъ владомъ човечны турскій старешина: Бећиръ-и Мустай-паше. Ово се е само тако извршити могло, што е цариградска порта, поплавивши се одъ савеза речене две велике силе, да се съ временомъ опетъ не бы обновіо, общту амнестию србскомъ оностраномъ народу подарила, обежавши све прошло забравности предати и пре свега Јничарима, као узроку свакогъ нереда и злоупотреба на границы, недопустити, да

се више у пашалукъ бѣоградскій поврате, кои би се безъ сумнѣ становницима светити почели збогъ њиногоъ участвована у рату Аустрије противъ Турске. Но време мирногъ благовања непотрая по србскій народъ дуже одъ десетъ година, почемъ одма прве године овогъ века Пазванъ-Оглу, бившій паша у Видину и одметникъ султановъ, са Мустай-пашомъ зарати се, и то збогъ мукаде Поречке (данашиѣ области среза Поречко-Рѣчкогъ). Последнѣй да бы успѣшнѣ бунтовнике тукао, подигне србску войску на ноге, бившу као што споменуемо у фрайкору Михалѣвићевомъ и изучившу прилично войничко вежбањѣ. Све до дана докле бѣоградски зулумѣари — Даіе — Мустай-пашу у горњѣму граду неудавише, боріо се онъ славно са србскомъ войскомъ противъ Пазванѣины Яничара и Крѣалија, али чимъ на свршетку 1801. године Даіе властъ у своје руке приграбише, одма поста србскій народъ правомъ раіомъ као што и пре немачкогъ рата беше. Но осимъ ратована Шумадинаца по краини као редовно устроєны войници, они одъ њіови земляка, кои се предъ поменутиѣмъ ратомъ у Сремъ и Банатъ изселише и после учинѣногъ мира, у своје отечество неповратише, продужише подъ аустрійскимъ войводама стоећій као фрайкорцы на Райни и у Италији противъ Француза и то славно воевати и повратише се у свой завичай текъ онда када се у години 1804. обшти народный устанаекъ догоди.

Ми синовѣ храбри бораца за народну слободу имамо неисказано много захвалити Мустай-пашѣ (кога наши стари србскомъ майкомъ на краю прошлогъ века зваху) што насъ научи како треба Турке тући све у султаново име, исто онако као што су опетъ жители данашнѣгъ краљѣвства Грчке обвезани неисказано много заслуга за своје коначно ослобођењѣ Јѣнинскомъ Али-пашѣ тепедедлији признати, кои желећи се на подобіе Мемедъ-Аліѣ мисирскогъ у Епиру и Тесалии полунезависнимъ одъ султана учинити

позва и христјане речени областїй, пре свега люте Арбанасе Сулиоте и Загорце, да противъ цариградскїй утиѣтача устану и тако своју войску яко умноживши владаше у ствари као независный господаръ у реченымъ краєвима. Разселѣни потомъ Сулиоте сачиняваху найхрабрїе борце за грчку слободу одпочету у пролеће 1821. године.

У годинама 1804, 1805, 1806 и 1807. неимадоше наши борци за слободу времена да се тактично у оружїу вѣжбаю, ерь зато е нужно мирно ако ће и кратко време быти, а за време логораваня и усилѣны маршева часъ на єдну а часъ на другу границу беше то чинити посве немогуће. Осимъ тога неимадоше они донде нитъ оружїа єднакогъ калибра, нити єднообразногъ, нити са баїонетима. Текъ у години 1807. ступивши они у воену аліянцію съ Русима добише одъ ови 5.000 побольи шоца съ баїонетима на поклонъ, и овима наоружаше одабранїи део войске, коя се следеће године и на войничко вѣжбаѣ оаде. Ово се е у толико пре предузети могло, што су те исте године Руси съ Французима у Тилзиту миръ учинили а услѣдъ истогъ и примирїе съ Турскомъ, па шта више и ову натерали, да се и наспрамъ Србіє мирно влада. Ова оста доиста у подпуномъ миру крозъ годину и полъ дана, одъ Митров-дана 1807. до Турѣв-дана 1809 године. За ово време установи се кодъ насъ некїй видъ редовне войске и ако не имаде она нитъ єднолико руо нити више образованный офицерскїй коръ. Одъ тогъ доба па све до пропасти у години 1813. вежбао се већїй део наше войске кадгодъ е на миру бывао, а староседїоци наше престолнице опоминю се іоштъ и сада, како е отацъ писца ови врстїй у качеству ађутанта капетана Турковића Београђане по калимейдану муштрао. Само чврсто држеће се каре наши староуписны войника одби на Суводолу слєпо нале-таюће на баїонете делїе силногъ пећскогъ Нуман-паше безъ чега бы доиста престравїтїй вождъ исто онако зло

прошао као и войвода Милое на Каменицы, но што и овај са свимъ збрисанъ неби такође се редовнимъ војницима, — ариеръ-гарду брзо склопившимъ, — приписати има, кои повлаченъ остале војске успѣшно закланяху. У последнѣмъ бою пропаде наши до 3.000 людій са 7 топова, али безъ речене разумне одбране изгинули би были и они 9.000 што преосташе одъ силны и на броју ячій турскій атлія.

Приликомъ второгъ устанка у години 1815. већъ е далеко манѣй брой стари солдата бую, а јоштъ манѣ беша добры гарабиля. Текъ у години 1821. предузе се у мѣсецу Августу набавлянѣ шоца изъ Аустріе, но већиномъ безъ баіонета, кадъ се оно услѣдъ грчке буне, погублена патриарха у Цариграду и многій владика и другій отиѣни людій, христіани по свои турској царевини усколебаша. Довезено е томъ приликомъ:

1., Пушака	1.229	комад.	у вредности одъ	1.518	дук.
2., Барута	3.839	ока	" "	1.905	"
3., Олова	8.828	"	" "	1.025	"
4., Ашова	1.040	комад.	" "	169	"

Ово е све рађено у највећој тишини у околини Шабца и смештеное све кое у реченој вароши а кое однесе се у у Крагуевацъ а нешто се народу раздаде. Ово е првѣй редовный транспортъ набавке оружія за наше отечество а удѣйствовао се подъ руководствомъ брата княза Милоша, господара Ефрема.

Познато намъ е изъ повѣстнице, да е турскій султанъ Селимъ првѣй на мисао дошао, да необуздане яничаре редовномъ војскомъ замѣни. Но онъ пропаде са своіомъ реформомъ у години 1807 предузетомъ а текъ нѣговымъ наслѣднику султану Махмуду суђено бы, да дѣло у животъ приведе. Овај истреби у грозной сѣчи у мѣсецу Юнію 1826 године яничарскій опакъ и на нѣгово мѣсто заведе редовну војску, — низамъ. Следѣій примѣру султановомъ заведе и князь Милошъ у истой години стааху

редовну войску у Србій, опетъ подъ началствомъ господара Ёфрема у Шабцу, лицемъ на данъ 4. Августа. Овега войника беше тада 134 момка, међу којима беше еданъ капетанъ, (по имену Глумацъ) еданъ стражмештеръ, три каплара, три добошара и 126 прости войника. Ова войска беше у кућевномъ оделу, али у години 1830 после заключеногъ едренскогъ мира, доби она еднолико зелено руо, — као што народу у гори живењемъ најлепше и доликуе, — и она парадираше на данъ народногъ торжества, тада на Првозваногъ Андрею у Бѣограду држаногъ, са прописнымъ флейчицыма. Одма затимъ добави господаръ Ёфремъ од некудъ и старогъ капелмайстора Шлезингера, кои хармоничну войничку банду прво у Шабцу заведе, која се наскоро у Крагуевацъ премѣсти, гдѣ се и сталный штабъ стаяће войске утврди. Войска се е састојала у години 1831. изъ 150 момака пѣхоте и 35 бандиста.

На краю године 1832. кадъ се оно султану 200 коня на даръ опремише, установи се у насъ и редовна конница, на подобіе козака одевены, са плаветнымъ руомъ и калпацима на глави. Одъ пѣхоте оста еданъ део у Крагуевцу као гарда княжева а другій део настани се у Пожаревцу у качеству гарде наслѣдникове: бегъ-Милана.

Бройно станѣ наше войске у старимъ и новополученымъ у години 1833. границама Србіе, беше за три године слѣдеће.

БРОЈНО СТАЊЕ РЕДОВНЕ ВОЈСКЕ. Effectif de l'armée permanente.						
Године. Années.	ПѢХОТА У ГАРНИЗОНУ Infanterie en garnison.		Скупа Total.	Конница Cavallerie.	Воена банда Musique mili- taire.	Свѣра Total général.
	у Kragou- évatz.	а Pojarevatz				
момака — hommes.						
1832.	141	127	268	—	29	299
33.	187	151	338	111	35	482
34.	184	152	336	121	33	492

Године Années.	Пѣхота Infanterie.	Конница Cavallerie.	Артилѣрія Artillerie.	Свѣра Total.
	два баталіона deux bataillons	еданъ ескадронъ un escadrou	една батерія une batterie	
	м о м а к а — h o m m e s.			
1838.	1.969	157	137	2.263

Сва редовна войска причинила є у години 1834. 4.860 дуката трошка, кое ни десетъ дуката на момка неизноси. До године 1836. было є и артиљѣриѣ, но њо послуживаху своевольци јоштъ изъ народногъ рата заоставшиј, а онда се повратише воены питомцы изъ Русіѣ, кое сѣрбско правителство јоштъ у години 1833. тамо посла, броемъ по десетъ за свакиј родъ оружја, те ови у реченој години вративши се у отечество преобразише основно и стајху войску а заведоше и редовну артиљѣрију.

Годишњи трошакъ на издржаванѣ редовне войске у години 1838. износио є 54.700 дуката или по 24 дуката на момка, но овај се вишакъ тиме толкує, што су у то време и одабрани коњи — буини — за коњицу чакъ изъ Русіѣ купљѣни.

Одъ немале бы занимливости безъ сваке сумњѣ по наше читателѣ было, кадъ бы нешто обшту статистику развитка стана наше войске написали, но за сада то чинити изъ

политичны призрења, у станю нисмо. У мѣсто тога држали смо за цѣлсходно, да хигіенска одношења нѣна обяснимо, т. е. онај научный радъ обависмо, кои є нарочито у петой сѣдници статистичногъ конгреса у Берлину у години 1863 држаногъ онако топло препоручиванъ.

За велико є чудо како є до пре десетину година воєна статистика необрађена стаяла, и ако се є у свакој доброуређеној войсци довольно поузданогъ матеріяла при руци налазило. Овоме є мислимо узрокъ тай, што су се сви статистични податци на войску односећи се, као кабинетска тайна чували, пакъ текъ одъ времена установлѣња међународны статистичны састанака приволеше се владе на јавность. Енглеска є у томъ погледу найлибералнїя показала се а познїє слѣдовале су їој у томъ све друге државе. Међутимъ на томъ се полю їошть само огромный материяль израђує, одъ кога є по нешто у светъ пуштено, савъ пакъ радъ изискиваће їошть кою годину докле се у светъ не пусти.

У следећимъ врстима излажемо дакле болованѣ и умирањѣ наше стаяће редовне войске на основу података изъ аутентичны извора црплѣны. Да би наша воєна статистика разумљивїомъ постала, за дужность смо држали, да ю са подобнымъ податцима изъ неколико повећїй држава сравнимо, коє онако великій упливъ на судбу европскїй народа упражняваю. Као што обично статистична испитивања текъ онда признату вредность добиваю, кадъ се на повећїй временый просторъ односе, то смо и ми у следећемъ податке одъ пуни тридесетъ година извели са нужнымъ обясненїмъ, односећимъ се на предметъ одъ превелике важности за народъ као што є нашъ, коме є воєна служба идољъ грађанске добродѣтели.

I.

Ч и с л о N o m b r e.				
Године Années.	На лицу вой- ника des Soldats présents.	Болестниџа у болници des malades dans des hôpitaux.		
		1. Јануара 1-er Janvier	Приновљџно у течају године Apportés dans le cours de l' année.	Свџера Total.
1841.	2.000	53	2.010	2.063
42.	2.000	100	2.092	2.192
43.	1.500	34	1.356	1.390
44.	1.500	34	1.057	1.091
45.	1.500	31	3.176	3.207
46.	1.500	74	2.456	2.530
47.	1.500	47	1.693	1.740
48.	2.000	53	2.339	2.392
49.	2.000	56	2.864	2.930
50.	1.500	81	2.400	2.481
51.	1.500	52	1.509	1.561
52.	1.500	38	1.912	1.950
53.	2.000	59	2.862	2.921
54.	2.500	113	3.570	3.683
55.	2.000	74	2.036	2.110
56.	1.500	62	1.539	1.601
57.	1.500	68	1.330	1.398
58.	1.500	52	1.519	1.571
59.	2.500	28	1.547	1.575
60.	3.000	45	3.156	3.201
61.	3.000	86	3.360	3.446
62.	3.000	108	3.516	3.624
63.	3.000	88	2.950	3.038
64.	3.000	156	3.020	3.176
65.	3.000	96	3.154	3.250
66.	3.000	131	3.410	3.541
67.	3.000	101	4.209	4.310
68.	3.000	177	4.363	4.540

Године Années.	Ч и с л о N o m b r e.			
	На лицу вой- ника des Soldats présents.	Болектника у болници des malades dans des hôpitaux.		
		1. Јануара 1-er Janvier	Приновљено у течаю године Apportés dans le cours de l' année.	Свега Total.
69.	3.000	146	3.899	4.045
70.	3.000	127	4.291	4.418
Средине Moyen- nes.				
1841—55	1.766	60	2.250	2.310
56—70	2.666	98	3.015	3.113

Бројна снага стајне војске ние никадъ у Србїи велика била, чему е главна побуда новчана штедња. У свимъ повећимъ европскимъ државама влада као стално правило, да одъ дотичногъ броя становничества, еданъ одъ стотине у стајној војсци служи, тако дакле на свакој милионъ жителя долази по 10.000 војника, докле е у Србїи било у години 1841. 2.400; у години 1855. 2.000; а у години 1870. само 3.000 момака, кое е едва четврти део оногъ размѣра. Но осимъ војске подъ заставомъ служеће брои скоро свака држава јошть и другу коду кућа наодећу се, која е свакој часъ за походъ спремна и која е обично двапутъ броемъ јача одъ стајне војске, но која е већ у овој служила. У насъ се ова састоји изъ народне војске, која се по двадесетъ дана преко године у оружју вежба и која се са пређашњомъ францускомъ мобилномъ гардомъ упоредити дае. Стајне и народне војске брои Србија до 75.000 людїи, а ово е двапутъ јачїи размѣръ по што га Европа има односно количине.

Кадъ е князь Мияило Србию пре тридесетъ година оставио, сматњъ е био број войника у касарни, будући е една половина нижи чинова увекъ кодъ куће становала, за време пакъ мађарскогъ рата опетъ е она нешто увеличана а тако е исто била већа и за време трогодишњгъ источногъ рата. Са повраткомъ Обреновића у години 1859. удвоенъ е број гарнизоне войске наспрамъ оногъ подъ пређашњомъ владомъ а и предузета су нека преустройства и заведена е жандармерія.

II.

Године Années.	Ч и с л о N o m b r e.		
	Изишавши изъ волице войника des soldats sortis des hôpitaux.		
	Оздравлениъ Guéris.	Смрху Décédés.	Скупа Total.
1841.	1.799	164	1.963
42.	2.026	128	2.154
43.	1.316	40	1.356
44.	1.033	27	1.060
45.	2.039	79	3.118
46.	2.417	66	2.483
47.	1.633	64	1.697
48.	2.267	63	2.330
49.	2.573	276	2.849
50.	2.335	94	2.429
51.	1.501	35	1.536
52.	1.871	20	1.891
53.	2.705	103	2.808
54.	3.452	157	3.609
55.	1.995	53	2.048
56.	1.519	14	1.583
57.	1.302	44	1.346
58.	1.473	50	1.523
59.	1.495	35	1.530

Године. Années.	Ч и с л о N o m b r e.		
	Изишавши изъ волицие войника des soldats sortis des hôpitaux.		
	Оздравленѣмъ Guéris.	Смрѣу Décédés.	Скупа Total.
1860.	3.052	63	3.015
61.	3.134	191	3.325
62.	3.398	138	3.536
63.	2.778	104	2 882
64.	2.956	124	3.080
65.	3.073	46	3.119
66.	3.380	60	3.440
67.	3.985	74	4.059
68.	4.294	100	4.394
69.	3.813	105	3.918
70.	4.126	112	4.238
Средине Moyennes.			
1841—55.	2.064	91	2.155
56—70.	2.918	77	2.995

Државе, које смо за сравненѣ болованя и умирања войника у призренѣ узели, слeдуюће су: Русија, Аустрија, Французска, Пруска, Италија и Виртембергъ. Осимъ послeднѣ оне све друге спадаю у редъ великѣй войничкѣй сила, али сама Русија толико е яка, колико све оне друге скупа. Податци изъ речены држава были су ови у дотичнымъ годинама.

Године Années.	Число Nombre.			Размѣръ на 1000 войника Proportion par 1000 soldats.	
	На лицу войника	Болестника	Умрлы	Болесника	Умрлы
	des soldats présents.	des malades.	des décédés.	malades.	décédés.
1. Русія — Russie.					
1867.	797.529	493.346	12.230	618	15.3
68.	755.830	473.165	12.156	626	16.1
2. Аустрія — Autriche.					
1868.	350.143	335.675	4.171	958	11.9
69.	343.619	365.675	3.791	1.063	11.0
3. Французска — France.					
1862.	253.700	—	2.390	—	9.4
63.	255.013	—	2.350	—	9.2
64.	256.355	—	2.310	—	9.0
4. Пруска — Prusse.					
1859.	200.810	288.721	1.468	1.443	7.3
60.	184.692	237.750	1.123	1.287	6.1
61.	199.484	244.680	1.251	1.224	6.3
62.	197.016	225.792	1.236	1.146	6.3
63.	207.287	252.547	1.388	1.218	6.7
5. Италія — Italie.					
1864.	315.751	277.341	4.221	878	13.4
65.		243.420	6.544	771	20.7
6. Виртембергъ — Wurtemberg.					
1850.	9.369	6.339	40	677	4.2
51.	8.080	6.379	39	542	4.8
52.	7.321	3.601	42	492	5.7
53.	7.462	4.213	66	565	8.8
54.	8.033	4.286	36	534	4.5

Што се изближе войске поедини изчислѣни држава тиче слѣдуюће примѣтити се има :

У Русији сва войска узета, не само у Европи стануюћа већ и она на Кавказу, у Сибиру и у Туркестану јоште войну продужуюћа. Ова околност упражњава великиј упливѣ на станѣ здравља и смрти руске войске.

У Аустрији войска не ратуе али нѣ узета само она изъ строя већ многи и нестроєви редови, као што су; кадети, инвалиди и. пр.

Кодъ Француске узета е дѣйствителна войска само у земљи настанѣна, а не и она на посади у Риму, Алгиру, и т. д. бывша, само што брове на болованѣ однесеће се изнаћи не могосмо.

Пруска нема ваневропскій притяжаня, а овде е као и кодъ Аустрије само подъ платомъ стоєћа войска у призренѣ узета.

У Италији узета е и гарнизона войска подъ заставомъ стоєћа а и први позивъ резерве на одпусту што е. Дотични брови нису дакле 'сасвимъ за сравненѣ удесни; у толико више, што е поморъ войске у средню руку привидно већи по обично што бива у слѣдъ колере тамо у години 1865 владавше.

Найпосле станѣ виртембергске войске стављено е онако у коме се налази и она одъ остале две велике немачке силе.

III.

Године Années.	Одъ едне тисуте — Sur un millier des				
	войника — soldats			болестника malades	
	лежало е у болници gisaient dans les hôpitaux		умрло е sont décédés.		
	1. Јануара 1-er Janvier	преко године pendant toute l'année			
1841.	27	1.005	82	80	
42.	50	1.046	64	58	
43.	23	904	27	29	
44.	23	705	18	25	
45.	20	2.117	53	25	
46.	50	1.637	44	26	
47.	31	1.129	43	37	
48.	27	1.170	32	26	
49.	28	1.432	138	94	
50.	54	1.600	63	38	
51.	35	1.006	23	22	
52.	25	1.275	13	10	
53.	30	1.431	52	35	
54.	45	1.428	63	43	
55.	37	1.018	27	25	
56.	41	1.026	9	9	
57.	45	887	29	31	
58.	35	1.013	33	32	
59.	12	619	14	22	
60.	15	1.052	21	20	
61.	29	1.120	64	55	
62.	36	1.172	46	38	
63.	29	983	35	34	
64.	52	1.007	41	39	
65.	32	1.051	15	14	
66.	44	1.137	20	17	
67.	34	1.403	25	17	
68.	59	1.456	33	22	

Године Années.	Одъ едне тисуѣ — Sur un millier des				
	войника — soldats			болестника malades	
	лежало е у болници gisaient dans les hôpitaux		умрло е sont décédés.		
	1. Јануара 1-er Janvier	преко године pendant toute l' année			
1869.	49	1.300	35	26	
70.	42	1.430	37	26	
Средние Moyennes.					
1841—55.	34	1.260	49	38	
56—70.	37	1.110	30	27	

При испитивању санитарскѣй одношења кога реда людѣй нужно е пре свега знати у коме се разреду старости онѣ налази. У Русији почињу узимати новаче у войску у двадесетъ првој години свога живота, дакле кадъ постаю пунолѣтни и кадъ су већ сви момци границу природногъ свогъ растења достигли но сви се они тамо не узимаю само у 21. години живота, као што то военѣй законъ у свимъ европскимъ земляма пакъ и кодъ насъ съ непатнимъ изузетцима прописуе, — већ починѣ се са томъ годиномъ пакъ трае увршћиванѣ све до навршене 30. године. Овај поступаекъ има за послѣдце, да ће руска войска више него икоя друга очврстели брѣкајлиа брѣяти, да ће много међу њима оженѣни налазити се, (има и преко едне трећине), и како са старѣимъ годинама почевъ одъ пунолѣтства сразмѣрно и смртностъ напредуе, то ће она сравнително и већѣй процентъ смртны случаѣва показати него коя друга европска войска.

Осимъ година старости има упливъ на величину помора и уморъ войника, кои се увеличава не само у правимъ походима већ и при учестанимъ маневрима, логоровању

— парочито подъ ведримъ небомъ — и при ускореннымъ маршевиѣмъ. У редовној пакъ гарнизоној служби зависи добро здрављѣ войске како одъ чистогъ и топлотгъ одѣла тако исто и одъ обиталишта; али одъ понайпречегъ е уплива на здрављѣ войника она тѣлесна неѣа, коя имъ се у питателној рани дае. Кад су дакле сва наведена изискивания у пожелателномъ станю онда е и болованѣ слабѣе, падали пакъ войници едномъ у креветъ, тада опетъ много одъ собствене лекарске неѣе зависи оѣели они болю преболети или ю неѣе. Да преѣемо предидуѣе скривали редомъ.

Цео времениѣ болничкогъ прегледа наше войске одъ последнѣй тридесетъ година разделили смо на две половине, одъ кои една заузима први петнаестъ година одъ 1841. до 1855. а други следеѣи петнаестъ одъ 1856. до 1870. године. Ми се неѣемо овде задржавати кодъ абсолютно брѣе, кои предметъ неподнуно обясняваю, веѣъ ѣемо преѣи на треѣу таблицу толкуюѣу односне спрамъ наше войске брѣе.

Съ погледомъ на малнѣй брой наше гарнизоне войске узели смо као основъ за наша хигѣенска испитивания само едну тисуѣу людѣи, а изъ оволико се и главна тактична единица войске — кодъ пѣхоте — баталѣонъ састоѣи. У едномъ баталѣону има дакле непрекидно коѣ болесника а коѣ нѣини чувара по петъ одъ стотине избачени изъ строя, или сваки двадесетнѣй веѣъ войникъ збогъ слабости нѣе у служби. Наша войска налазивша се преѣе десетину година само у два гарнизона мѣста у Вѣограду и у Крагуѣвцу, расположена е одъ тогъ доба, са излазкомъ Турака изъ Србѣе и уведенѣмъ штабова народне войске, и по другимъ мѣстима, као: у Шабцу, Смедереву, Кладову, Крушевцу, Ђупрѣи, Ягодини, Пожаревцу, Карановцу и пр. те збогъ наведене разреѣености войници сада тако често неразболѣваю се као преѣе; меѣу тимъ ова повољна разлика износи едѣа 10,0%. Кодъ броя умрлихъ напротивъ разлика е врло

значайна, износи и 40%⁰. Ово е врло повољный знакъ. Некада е србскій баталіонный дуго служећій командиръ са тугомъ у срцу тако пагло нестаянъ редова свог войске гледао, да е после само двадесетъ година са степена мајора на онај поднаредника спасти морао, да е иста нешто непунявана остала али и неодпуштана, т. е. првобитна бройна ачина нѣговогъ баталіона изъ тисућу людій сманъила би се после двадесетъ година само на двадесетъ людій! У новіе доба онъ е у томъ погледу већъ срећни, еръ би текъ после тридесетъ и три године безъ команде остао услѣдъ целцатогъ изумирања свога баталіона. У не манъ повољномъ размѣру поправило се и оздравленъ лечены болестника. Тако е пређе одъ тисућу болестника по тридесетъ и осамъ людій смрћу завршило а сада само ный двадесетъ и седамъ, или 30%⁰ манъ.

Съ погледомъ на сва четири елемента санитарскій одношеня наше войске примѣчава се безпрекословно поболшанъ у новіе доба, осимъ незнатне неповольне разлике у томе, што сада зими више войника у болници има но пређе, али зато дети далеко манъ.

Примѣчаня е достойно, да се сразмѣрно найвише войника разболе кадъ настану яка рекрутираня. Тако е н. п. 1845. год. свакій войникъ двапутъ преко године у болницу дошао, а то е рекрутска година. Слѣдства преиначеногъ дружественогъ живота кодъ новака осећаю се кадшто іошъ и у следећой години, као што беше у 1846. случай. Ново рекрутиранъ у 1849. год. изазва увећанный брой разболевши се како у истой тако исто и у следећой 1850. Подобно се случи и у 1853. и 1854. год. Текъ у другой половини целовременогъ простора наста нормално разболеванъ, а то зато, што се и новаци у правилнѣмъ проценту справъ већъ служећегъ броя войника у службу узимати почеше по донде што се упражняваше. — Значайно е, да се наши войници одъ времена заузети градова чешће поболѣваю но пређе, — да имъ нешто влага градскій стена здравлѣ не подкопава?

Умиранѣ є за државу іоштѣ и одѣ штетніи послѣдїца но што є и разболеванѣ войника. Истина великій брой болестника много и самогѣ войсковогѣ печали и планове му осуѣћава, тако, да безѣ свое икакве кривице ипакѣ се често осуѣує збогѣ неуспѣха, али увеличанїй поморѣ штети непосредно и нѣга и народѣ. Поморѣ у нашої войсцы за чудо што є якогѣ колебаню изложенѣ. Тако є у годинама: 1841, 1842, 1845, 1849, 1850, 1853, 1854, 1861 и 1862. саразмѣрно много войника помрло; крозѣ деветѣ година изгубіо є баталіонѣ две треїине наличногѣ людства! Напротивѣ крозѣ другїй деветѣ година, и то у години: 1844, 1851, 1852, 1856, 1859, 1860, 1865, 1866 и 1867, нїє више изгубіо одѣ єдне шестїне! — Или, у прво време свега 625 жомака а у друго пакѣ 158, дакле єдва четвртину оногѣ броя. Найвеїїй назначенїй поморѣ у години 1849. тиме се толкує, што є тада не само гарнизона служба збогѣ мацарскогѣ рата тешка была, већ є и колера люто беснила.

На сличнїй є начинѣ и разлика између размера умрли болестника врло велика. Тако є на примерѣ одѣ сто болестника у години 1841. 8, у 1849. и 9 людїй умрло; докле иї у години 1852. и 1856, єдва по єданѣ истой судбини подлеже.

Овде изведени податцы сачинѣни су у главнїмѣ цртама а скупљали смо иї трудно крозѣ више но двадесетѣ година єрѣ су одѣ велике државничке вредности. Одѣ неисказане санитарске ползе были бы пакѣ они подробни прегледи, кои бы се односили на родове болести, коима су наши войници подлежали и кои су предметѣ леченя воєны лекара были. Овай посао изискуюїй не само више слободногѣ времена по и спеціална лекарска знаня нїсмо за могуће држали потанкомѣ испиту подвргнути, норедѣ све добре волѣ већ и потеме, што є потребна научна класификація болести текѣ у новїє доба у нашимѣ воєнимѣ болницама заведена.

Прегледавши досадъ спеціално станѣ болована и умирања наше войске, да преѣмо на подобна испитиваня кодъ горенаведени држава, сводѣиѣ размере исте на тисућу душа, — на прописну тактичну единицу, — на баталіонѣ.

Станѣ здравля европскій войскій.

Etat sanitaire des armées européennes.

Текућіѣ брой Numeros d'ordre.	Д Р Ж А В Е. États.	ВРЕМЕНІКЪ Périodes.	НА ТИСУЧУ ВОЙНИКА Sur un millier des soldats il y a eu.		ОДЪ ТИСУЧУ ВОЛЕСТНИКА Sur mille malades
			боловало е malades	умрло е morts	умрло е sont morts.
1.	Русія. Russie.	1867—68.	622	15·7	26·0
2.	Италія. Italie.	1864—65.	825	13·4	15·3
3.	Аустрія. Autriche.	1868—69.	1.011	11·9	11·4
4.	Француска. France.	1862—63.	—	9·2	—
5.	Пруска. Prusse.	1859—64.	1.264	6·5	5·1
6.	Виртембергъ. Wurtemberg.	1850—54.	567	5·6	10·0
	У Европи. En Europe.	—	858	10·4	13·6
	У Србији. En Serbie.	1841—70.	1.185	40·0	32·5
На 100 случајева, у Европи долази у Србији Sur „ cas en Europe on compte en Serbie.					
			138	384	238

Осимъ свойства службе гарнизона войника, чистота, одѣло, обућа и рана имаю неоспорно великіѣ утицај на учестано разболеванѣ њино. Ова прва фаза войничкогъ за-

дружногъ живота зависи дакле единствено одъ войничке администраціе а никако одъ санитетске неге. Овде треба у призренѣ осимъ тога узети и самъ тако рећи животни матеріалъ войске, тѣлесна својства новака за войску покупљивы. Гдѣ рекрутске комисіе савестніе и строжіе младе люде за вонну службу одлучую, кои су понаиздрави, ту ће они наравно и као војници ређе боловати па и умирати. У овомъ погледу по свимъ државама врло строги законски прописи у најновіе доба владаю, тако, да данасъ готово сви младићи двадесетъ прву годину живота достигнувши а кои су тѣлесно сасвимъ здрави и прописне су висине, доиста у стајој войсци и служе а само се слаботиня одлучуе одъ исте.

У првомъ стубцу наведене скривали показују се податци које лако објаснити нисмо у стану. Руски се војници ређе поболѣвају али аустријски јошъ и ређе, изъ овога донекле бы се извести дало, да е раса людій у те две земљѣ крепкогъ здравља, али да у Пруској, гдѣ е администрація и войничка и санитетска примѣрна, двапутъ већій брой војника преко године у болнице долази но у Русији и сразмѣрно више него и у Србији чудити се доиста морамо. У Русији сви би гореизложени санитетски елементи јошъ и повољнији испали кадъ бы нешто у ратовану наодећу се войску изъ рачуна изузели; ерѣ ратованѣ четири и петъ путій невољно станѣ оне войске надмашава, која по касарнама седи. Међутимъ нетреба съ ума сметнути, да ће санитетске власти у некимъ државама све ма и најмањѣ разболевше се војнике у болницу терати и съ тимъ брой болестника увећавати, докле ће у другимъ опетъ многи војници оманѣ болести, као: грознице и пр. подуже и по собама касарнскимъ и съ ногу носити (амбуланти) и излечити се и невидивши праве болнице. У овимъ приликама быће брой болестника наравно мањи, али свакояко главни размѣри ипакъ остаю као меродавни.

Но ако руска войска неболуе то е она смрти више но ма која изложена. Она се до душе чешће но икоја наро-

чито у логорима упражњава, — пешаченѣ е у слабонаселѣнимъ предѣлима кад по снѣгу а кад по глибу и прашини несносно, — свакидашња служба у зимнѣ доба теретна е пакъ и рана неће бити онако доброгъ качества као што е у другимъ земляма; — а ово су узроци, кои смртъ ускораваю, осимъ што у годинама старѣи люди, као што су руски војници, и веѣй контингентъ смрти приносе. После Русиѣ најчешћой е смрти италијанска војска изложена (изузевъ поморну 1865 годину); а у Аустрији и Французској умире се у войсци у еднакомъ размѣру у коме умиру и остали житеѣи грађанскогъ реда. Наиповольниѣ пакъ резултате показую безпрекословно нѣмачке землѣ: Пруска и Виртембергъ; у нѣима су војници дужегъ века но што су грађани съ нѣима еднаки година, али узимаюћѣи у рачунъ са здравлѣмъ болѣ подарене војнике, ер су пробрани, изъ овогъ се дѣла заключити сме, да војска у Нѣмачкој исто онако добру негу по касарнама има, као што ю имаю и други у своимъ кућама живеѣи грађани.

Ми смо већемъ рекли, да су одношеня болованя и умирања у нашој войсци сад боля но некад што су была. Војници се са 10% ређе разболѣваю, са 40% маѣи умиру а и процентъ умрлы од разболѣвши се момака садъ е са 30% повольниѣ но пређе, али пада намъ яко у очи, да е до савршеногъ доброгъ станя у овимъ погледу јошть далекий путь. Они се и у новѣе доба скоро двапутъ чешће разболѣваю него руски а и два путь су и полъ ячемъ помору одъ исти изложени и ако много удобниѣ одъ нѣи живе. Истина е до душе неоспорна, да и Пруси онако често у болнице иду као и Срби, али ови зато и сада у петъ путѣи ячемъ брою у гробъ силазе одъ оны.

Размеръ болестника къ умрлымъ гори е у Русиѣ него у насъ, а овде е као и у Аустрији; — нѣмачке землѣ и у овоме погледу као похвалный примѣръ служе, нарочито кралѣвство Пруско.

Народный заводъ тактично изображене войске заслужи-
вао е одъ стране српске владе више признена до сада но ма
у којој другој земљи, еръ се ова текъ у точки почетка на-
лази а за коначно унапређењъ до природне величине служеће
іој войске за найнеобходнију чинѣницу. Административно уса-
вршењъ многий грана јавне службе може се за нужду, до
дана народногъ уединеня, и одложити, али савъ могућій
трудъ и жртву треба безпрекословно на отачествену войску
обратити не само съ погледомъ на нѣнъ грозећій брой већъ
и на нѣну тактичну, моралну и хигіенску ваљаностъ. У по-
следнѣмъ погледу нису само лѣкари искључни саветодавци
нити ми и овомъ приликомъ на нѣи сву одговорност това-
римо што су санитарска одношеня наше войске не-
удесна, не, ми држимо, да кадъ се одпочне свойскій на
поболшаню благостаня целе землѣ радити, да ће тада и
результати изъ наше војске больій быти но што іѣ данасъ
и победоносна немачка войска показуе. —

У Бѣограду, у мѣсецу Маю 1872. године.

СТАЊЕ ЗЕМЉОРАДЊЕ У СРБИЈИ.

État agricole de la Serbie.

~~~~~

Први покушај к привуљању статистичке грађе за нашу земљодјелску статистику учињен је у години 1834. када је први пут и житељство Србије по целисходнијим образцима пописано било. Оном приликом ишло се на то, да се неки род порезског катастера сачини ради праведнијег разрезавања јавних намета, те с тога се на рачун узе: колико у којој општини има дана ораће земље, коса ливада, мотива винограда и колико дрвета шљива. Одма наскоро букнувши Симићева буна у месецу Јануару 1835. године осујети благотворну намеру ондашње финансијалне управе а и сви подаци ондашњег катастера неосташе у целини нарочито услед почешњег пресељавања владе из Крагујевца у Београд и обратно.

Економно одељење министарстванутрењи дела скупљало је такође грађу за пољскопривредну статистику од године 1846. до 1848. односећу се како на земљорадњу тако исто и на број домаће стоке по родовима. Непочатним неким предрасудама руковођени осујетише неки депутирци на народној скупштини у години 1848. у Крагујевцу држаној, започета статистична свакогодишња снимања а с тиме одузеше и влади из руку врло снажно средство за унапређење благостања земље; јер кад истој инвентар народног тежива познат није, онда с никаквим правом од исте ни изискивати

се не може, да се за ширење благостања по народу брине, немајући најважнијег помоћног средства за то при руци, а то је земљоделска статистика.

Министарствонутрењи дела издало је било налоге, те је у наведеним годинама сва обрађевина по родовима жита пописана била, а на томе су поглавито срезске старешине радиле приликом чињених службених визитација по својим срезовима, које извршиваху о Ђурђеву и Митрову дану. У овоме спису послужили смо се са податцима пољскопривредне статистике покупљеним у години 1847. и сравнили смо исте са онима у години 1867. прибраним од стране општинских судова када су све порез плаћајуће главе поименце у пописној књиги забележене своје имовно стање примирителном суду показале. Ови податци печатани су у V. части „Државописа Србије“, које је статистично одељење министарства финансије израдило. Како у години 1847. тако исто и после двадесет година у 1867. години изражене су житом посејане земље у данима орања, како је у коме месту обитавања уобичајено. Математична величина дана орања није једнака у Србији; то је сваком познато, које осим годишњег доба у коме се оре, качества земљишта, погоде, јаче и слабије стоке поглавито још од тога зависи, што се у неким врлетнијим пределима с плуговима од четири вола неоре већ с ралицама, у које се тек по два вола прежу. Неимајући дакле стално математично тачне одређене мере за мерење пољских површина удалити се од истине много нећемо, ако узмемо, да један прави дан орања по 1.000 квадратних аустријских хвати мери, а дани орања ралицом урађени тек половину ове величине, дакле само 500 квадратних хвати. Ради једнакости за сравњење сви дана орања с ралицом урађени преобраћени су у праве дане орања од 1000 квадратних хвати, које није тешко било израчунати када је статистиком доказано, колико у коме месту у Србији плугова а колико ралица има, и тако је размер за обе године 1847. и 1867. што се плу-

гова и ралица тиче у рачун узет. Сто дана орања од 1000 квадратних хвати равни су 3625 француски ектара, т. ј. оне мере на коју се свака друга свести мора ако желимо сравњење међу појединим државама да држимо, као што је и у овом спису покушано и то с пожртвовањем не малог труда. Осим поменути две године није иначе у целом двадесетолетно-временом простору никакви земљоделски снимања предузимано, а да их је нешто било имали би сада подпунији облик отачаствене земљоделске индустрије, као најважније у земљи, почем се њоме деведесет од сто целог људства занимају.

Приликом пописа обрађевина у години 1867. предузетог имала се у виду само величина површног простора а никакo и количина усева и жетве, из које је три чињенице управо земљоделска статистика и сложена. И у години 1847. није се такође на количину усева и жетве обзирало, већ само на обрађену површину. Што се поред обрађене површине и пожњевене количине у рачун у Србији не узимају, поглавито узрок тај је, што наши земљоделци јошт навикнути нису, да своје сировине мере, нити при сејању, нити после свршене жетве. Но почем је од неисказане вредности по народну привреду, да се дозна нарочито са којом количином ране сваки народ за своју и своје стоке израну располагати може, то смо се потрудили, да подобне статистичне податке у краљевству Рватској и Славонији приликом сачињавања провизорног катастера у години 1851. прибрате, употребимо и на наше привредне околности применимо. Ово је поглавито са пожњевеним количинама случај, јер што се семена тиче, ово се тако јако између једног и другог краја Европе у умереном појасу лежећег не мења, већ остаје спрам известне земљане површине у једнакој снази. Признати се истина мора, да је начин обрађивања земљишта у унгарским крајевима преко Саве савршенији но што је у Србији, те услед тога и плодови обилатији са известне површине добивати се могу;

али с друге стране и безпрекословна истина на среду се истиче, да је природна плодност нашег земљишта јача од онога нарочито у сопственој Рватској налазећег се, тако, да у средњу руку узети се може, да ће са известне површине прикупљени плодови једнаке тежине бити како у Србији тако и у пределима преко Саве.

Одузимајући семе употребљено за усеве од пожњевене колнчине имамо остатак у два вида : како за израну људи и домаће стоке, тако исто и за извоз у заграничној трговини. У старијим годинама увоз и извоз жита и брашна од истог држали су приличну равнотежу међу собом, докле је од године 1866. почевши извоз ране од увоза далеко јачи постао. Сва смо ова привредна одношена у виду имали кад смо у следећим таблицама израчунати трудили се, коју су количину ране наши сажитељи на своју годишњу израну и на врм стоке употребљавали како у периоду од 1847. тако исто и у оном од 1867. године средином кроз пет година за сваки.

Подлини податци на прву 1847. годину односећи се постоје за цела окружија у главним скуповима а не и за срезове а много мање за села, пак како су се у течају двадесет година неким окрузима границе мењале, нарочито Алексиначком и Крушевачком, од кога је последњег источно-моравски срез одузет и ономе додат, то у следећим прегледима стављене су за оба округа границе онако, као што су пре двадесет година суштаствовале, а не као сада што су.

А) ОБРАЂИВАЊЕ ЖИТА.

Culture des céréales.

I. Пшеница.

Froment.

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		Д А Н А ОРАЊА Arpents.	
		г о д и н е — Années			
		1846	1866	1847	1867
1.	Београдски . . Belgrade.	50.146	63.880	12.827	24.918
2.	Шабачки . . . Chabatz.	64.803	73.622	17.874	24.934
3.	Смедеревски . Smederevo.	42.915	59.980	7.324	20.264
4.	Ваљевски . . . Vaglévo.	70.720	83.483	26.575	28.126
5.	Књажевачки. . Knéjevatz.	35.094	55.079	14.905	15.187
6.	Крајински. . . Kraïna.	52.847	70.324	18.279	18.832
7.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	97.293	20.629	24.769
8.	Црноречки . . Cerna Reka.	38.772	53.284	14.323	11.102
9.	Јагодински . . Yagodina.	49.721	62.179	7.672	10.974
10.	Пожаревачки . Pojarevatz.	100.791	140.790	13.669	23.900

ПРИМЕТА. — Дан орања = '365; мотика = '058; коса = '218 ектара.

НОТА. — Un arpent de terres arables = '365; un arpent de vignobles = '058; un arpent de prairie = '218 hectares.

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		ДАНА ОРАЊА Arpents	
		ГОДИНЕ — Années.			
		1846	1866	1847	1867
11.	Алексиначки . Aleksinatz.	22.877	35.511	3.281	5.645
12.	Ђуприски . . Tchoupria.	43.532	55.888	5.361	8.847
13.	Руднички . . Roudnik.	39.593	48.413	3.338	6.830
14.	Крушевачки. . Krouchévatz.	54.914	80.201	5.701	9.191
15.	Подрински. . Podrigné.	40.162	48.827	4.914	4.989
16.	Ужички. . . Oujitzé.	74.379	104.377	4.752	7.617
17.	Чачански . . Tchatchak.	48.448	58.037	1.885	2.312
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.178	260	496
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	183.632	248.936

Текући број Numéros d'ordre.	ОКРУЗИ Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Nombre d'arpents par „ habitants			
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. ВИШЕ НЕГО У 1847	
		1867	1867	Excédant pour 1867	
1.	Београдски . Belgrade.	25.579	39.008	13.429	
2.	Шабачки . Chabatz.	27.582	33.869	6.287	
3.	Смедеревски . Smederevo.	17.066	33.780	16.714	

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Nombre d'arpents par „ habitants		
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1868 Г. ВИШЕ НЕГО У 1847. Excédant pour 1867.
		1867	1867	
4.	Ваљевски . . Vaglévo.	37.573	33.691	— 3.882
5.	Бњажевачки . . Кнејеватз.	42.460	27.573	— 14.887
6.	Брајински . . Kraïna.	34.589	26.779	— 7.810
7.	Брагујевачки . . Kragouïevatz.	29.156	25.458	— 3.698
8.	Црноречки . . Cerna Reka.	36.942	20.836	— 16.106
9.	Јагодински . . Yagodina.	15.430	17.648	2.218
10.	Пољаревацки . . Poïarevatz.	13.562	16.937	3.414
11.	Алексиначки . . Aleksinatz.	14.342	15.896	1.554
12.	Ђуприски . . Tchouprïa.	12.315	15.831	3.516
13.	Руднички . . Roudnik.	8.431	14.108	5.677
14.	Крушевачки . . Krouchevatz.	10.382	11.455	1.073
15.	Подрински . . Podrigné.	12.235	10.218	— 2.017
16.	Ужички . . Oujitzé.	6.389	7.298	909
17.	Чачански . . Tchatchak.	3.891	3.984	93
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	1.897	1.989	198
Србија. Serbie.		20.067	20.467	400

Пшеница је најплеменитије и најквусније жито за рану људи, а пореклом је из југозападних крајева Азије, куда стари завет и саму колевку рода човечијег ставља. Она се искључно за препитање људи употребљује а никако за рану стоку а врло ретко кадкад и за пециво ракије, но много за прављење штирка. Условија не само климатична већ и друштвена од великог су уплива на производство пшенице, тако се она обично у јужним крајевима Европе производи а у севернима врло мало; у Енглеској, у пркос неудобној клими, ипак много због великог богатства њених житеља, а далеко мање у сиромашнијој Русији, где јој већ и луте зиме на пут стају. У опште се пак рећи може, да се обделавање пшенице све више и више у Европи шири на штету свију осталих жита, чему је поглавито узрок тај, што се она од варошана скоро искључиво троши, а ови се опет по свима државама јаче бројем множе него житељи села. Ово и јесте главни узрок зашто је пшеница у светској трговини онај вид жита, са којим се најживље ради, докле сва друга рана далеко подчињенију улогу има.

И код нас у Србији обрађивање пшенице напредовало је кроз двадесет година, и то нешто брже него и само људство, нарочито су се у том погледу одликовала окружија на Сави и Дунаву лежећа: Београдско, Шабачко, Смедеревско и Пожаревачко, из који се јевтиније рана у Аустрију извози него из врлетних предела Ужичког и Чачанског округа. Сама земљоделска радња око пшенице подаје нам следеће приближне резултате.

године Années	П ш е н и ц е ж е — F r o m e n t		
	ПОСЕЈАНО ensemence- ment	ПОЖЊЕВЕНО récolte	НА ЧИСТО ОСТАЛО prodnit net
	о б а — о q u e s		
1847.	7,863.662	57,240.361	49,376.699
67.	10.702.045	77,828.250	67,126.196

Овде приметити треба, да права плодност у обе стране године у рачун узета није већ средине од неколико година све с погледом на обрађени простор; а у ствари су биле обе назначене године зрло плодне, т. ј. у истини је пољевена количина средњу годишњу може бити и са 20,° надмашила. Она као чист донос претекша количина или је доиста од људи поједена или је из земље извезена, као што нам то следећи преглед објасњава.

ЗАГРАНИЧНА ТРГОВИНА СА РАНОМ.

Commerce extérieure de blé.

Године Années	Б р а ш н а — F a r i n e s		
	ИЗВЕЗЕНО Exportation	УВЕЗЕНО Importation	ВИШЕ ИЗВЕЗЕНО Excédant d'expor- tation
	о б а — о q u e s		
1846.	105.594	216.050	110.411
47.	441.070	197.552	— 243.518
48.	7.515	136.588	129.083
49.	551.495	113.858	-- 437.637
50.	44.120	199.255	155.135
Годишње. Annuellem.	229.659	172.654	— 57.345

Године Années	Б р а ш н а — F a r i n e s		
	ИЗВЕЗЕНО Exportation	УВЕЗЕНО Importation	ВИШЕ УВЕЗЕНО Excédant d'importation
	о к а — o q u e s		
1866.	86.808	1,575.399	1,488.591
67.	69.614	451.833	382.220
68.	133.693	676.516	542.823
69.	15.586	1,339.230	1,323.744
70.	32.997	761.444	728.446
Годишње. Annuellem.	67.540	960.540	893.345

Године Années	П ш е н и ц е — F r o m e n t		
	ИЗВЕЗЕНО Exportation	УВЕЗЕНО Importation	ВИШЕ ИЗВЕЗЕНО Excédant d'exportation
	о к а — o q u e s		
1846.	776.130	144.417	631.713
47.	1,140.940	139.997	1,000.943
48.	811.189	201.314	609.875
49.	689.335	80.690	608.645
50.	1,436.545	13.700	1,422.835
Годишње. Annuellem.	970.828	116.024	854.804
1866.	6,877.946	89.783	6,788.163
67.	17,828.274	71.756	17,756.018
68.	45,880.212	106.670	45,773.542
69.	8,581.296	2.228	8,579.068
70.	11,157.623	3.618	11,149.262
Годишње. Annuellem.	18,065.070	55.760	18,009.310

Наша загранична трговина извозила је пре двадесетину година не само пшенице него и самога пшеничног брашна више но што је увозила, сада је пак увоз брашна знатно претегнуо али је у исто доба и извоз пшенице знатно увеличан, спрам кога је увоз сасвим незнатан постао. Брашно се поглавито за у Турску извози а пшеница за у Аустрију а нешто за Влашку; увоз брашна бива само из Аустрије а пшенице из Влашке а мање из Турске. Предпостављајући, да се нашем брашну 15% количине додати мора ако ћемо исту на тежину пшенице да сведемо, а увозном и 30%, а то за то, што је наше брашно обично несејано а аустријско већином сејано по неке су количине сасвим изредног квалитета, то имамо за оба времена следеће скраћене прегледе извоза и увоза пшенице и брашна у прву обраћеност.

ВРЕМЕННЕ Période	П ш е н и ц е — F r o m e n t		
	ИЗВЕЗЕНО Exportation	УВЕЗЕНО Importation	ВИШЕ ИЗВЕЗЕНО Excédant d'expor- tation
	о к а — о қ u e s		
Од 1846—50.	1,235.281	340.468	894.813
„ 1866—70.	18,142.741	1,304.911	16,837.930

У првом временнику мала је количина пшенице из Србије изнашана, али је још и мања за потрошњу унашана, тако, да је у том погледу трговина дјеловителна била; у последњем пак знатно је извоз увеличан, пак у исто доба и увоз нешто већи показао се; одузмемоли пак увоз од извоза онда се види у којим је размерима наша житна извозна трговина сада полетнија но што беше пре пруско-аустријског рата. Следећи преглед објасњава нам чисту количину пшенице на рану људи у оба временика употребљену у земљи.

ВРЕМЕНИЕ Période	П ш е н и ц е — F r o m e n t			
	ЧИСТ ДОНОС Produit net	ВИШАК ИЗВОЗА Excédant d' exportation	ПОТРОШЕНО ЈЕ У ЗЕМЉИ Consomation intérieure	
			СВЕГА totale	НА МИЛЛИОН ЖИТЕЉА par un mil- lion d'habi- tants
о к а — о q u e s				
Од 1846—50 г.	49,376.699	894.813	48,481.886	52,980.000
» 1860—76 »	67,126.196	16,837.830	50,288.366	41,352.000

Из предходних врста уверили смо се, да је нешто више простора сада пшеницом запремљено но некада, но почем је извоз у далеко снажнијем размену увеличан, а култура интензивније природе није боља но што некад беше, то и неможе резултат друкчији испасти већ да се сада у Србији мања количина пшенице на израну људи употребљава но некада, и то са 22% мање за сваку душу.

II Раж.
Seigle.

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitants		ДАНА ОРАЊА Arpents	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
1.	Бѣжевачки. . Knéjevatz.	35.094	55.079	8.586	7.387
2.	Брушевачки. . Krouchévatz.	54.914	80.201	21.991	5.675
3.	Алексиначки . Aleksinatz.	22.877	35.511	882	1.354
4.	Смедеревски. . Smederevo.	42.915	59.980	914	2.207

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У З И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		ДАНА ОРАЊА Arpents.	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
5.	Чачански . . Tchatchak.	48.448	58.037	248	1.889
6.	Јагодински. . Yagodina.	49.721	62.179	2.829	1.993
7.	Црноречки. . Serna Reka.	38.772	53.284	364	1.676
8.	Ужички. . . Oujitzé.	74.379	104.377	1.459	1.770
9.	Пожаревачки . Pojarevatz.	100.791	140.790	1.669	2.121
10.	Руднички . . Roudnik.	39.593	48.413	1.008	672
11.	Крајински . . Kraïna.	52.847	70.324	25	971
12.	Београдски. . Belgrade.	50.146	63.880	175	827
13.	Крагујевачки . Kragonievatz.	70.971	97.293	1.095	1.192
14.	Ђупријски . . Tchourgia.	43.532	55.888	700	373
15.	Подрински. . Podrigné.	40.162	48.827	693	228
16.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	35	94
17.	Шабачки . . Chabatz.	64.803	73.622	—	36
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.178	10	5
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	22.683	30.470

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles	ДАТА СРАЧА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par „ habitants		
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. ВИШЕ НЕГО У 1847 Г, Excédant en 1867
		1847	1867	
1.	Њажевачки. . Knéjevatz.	24.461	13.412	— 11.049
2.	Крушевачки. . Krouchévatz.	3.626	7.073	— 3.447
3.	Алексиначки. . Aleksinatz.	3.855	3.813	— 42
4.	Смедеревски. . Smederevo.	2.130	3.679	1.549
5.	Чачански. . . Tchatchak.	512	3.255	2.743
6.	Јагодински. . Yagodina.	5.690	3.205	— 2.485
7.	Црноречки. . Cerna Reka.	939	3.145	2.206
8.	Ужички. . . Oužitze.	1.962	1.696	— 266
9.	Пожаревачки. . Pojarevatz.	1.656	1.507	— 149
10.	Руднички. . . Roudnik.	2.549	1.388	— 1.161
11.	Крајински. . . Kraïna.	47	1.381	1.334
12.	Београдски. . Belgrade.	349	1.295	846
13.	Крагујевачки. . Kragouïevatz.	1.542	1.225	— 317
14.	Ђуришки. . . Tchourgia.	1.608	667	— 941
15.	Подрински. . Podrigné.	1.726	467	— 1.259
16.	Ваљевски. . . Vaglévo.	49	112	63

Текући број Numeros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. ВИШЕ НЕГО У 1847 Excédant en 1867.
		1847	1867	
17.	Шабачки . . Chabatz.	—	49	49
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	70.	20	50
	Србија. Serbie.	2.479	2.505	26

Ово се жито обично разводи у земљама са строгим климом и где је земљиште мање плодно, као што су предели у Европи испод 45 степена географичне северне ширине. Сходно ботаничним испитивањима као да се праотечество ражи у северној Азији поставити може. И у нас се она у источним мање плодним крајевима производи и уопште износи тек десети део пшенице. И она се само за рану људи узима а у северним крајевима и за пециво ракије где доста еромпира нема. Лебац од ражи худији је од леба пшеничког, пак зато је раж далеко мање предмет међународне трговине. Докле у Немачкој и у Русији не само војници а и сви сељаци само ражаницу троше већ и многи грађани, дотле се она у Енглеској у врло незнатној количини обдељава, а у Француској троши је само сиротиња у горским пределима настањена.

Подобно пшеници и раж се сада у Србији нешто више производи но некада, као што се из следећих бројева уверавамо.

Године Années	Раж и је: — Du seigle on a:		
	ПОСЕЈАНО Ensemensé	ПОЖЊЕВЕНО récolté	НА ЧИСТО ОСТАЛО produit net
	о к а — о қ и е с		
1847	985.804	3,171.671	4,195.767
67	1,267.433	7,055.224	5,787.791

Године Années	Раж и је: — Du seigle on a:		
	ИЗВЕЗНО exporté	УВЕЗЕНО importé	ВИШЕ ИЗВЕЗЕНО exporté en plus
	о к а — о қ и е с		
1866	—	—	—
67	157.459	9.891	147.568
68	1,007.988	--	1,007.888
69	708.392	—	708.392
70	274.520	—	274.520
Годишње. Annuellem.	429.632	1.978	427.674

У првом овде сматраном времену трговине с ражи и није било. јер она је тек у години 1867. одпочета и то у незнатним количинама. Раж се извози за у Турску и нешто за Аустрију али највише се од ње ипак у самој земљи потроши, као што се из следећег прегледа дознати даје.

ВРЕМЕНИЕ Période.	Р а ж и — S e i g l e.			
	ЧИСТ ДОНОС Produit net.	ВИШАК ИЗВОЗА Excédant d' exportation	ПОТРОШЕНО ЈЕ У ЗЕМЉИ Consomation intérieure	
			СВЕГА totale.	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА par million d'habitants
о к а — о ц и е с				
Од 1846—50 г.	4,195.767	.	4,195.767	4,585.000
» 1866—70 »	5,787.891	427.674	5,360.117	4,393.000

Трошење ражи само је са 4% спрам људста сада слабије по што беше некада, а то је свакојачко незнатна разлика.

III. Јечам.

Orge.

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У З И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		ДАНА ОРАЊА Arpents.	
		Г О Д И Н Е — А н н é е s.			
		1846.	1866.	1847.	1867.
1.	Шабачки . . Chabatz.	64.803	73.622	4.917	8.728
2.	Њажевачки . Knéjevatz.	35.094	55.079	9.176	6.382
3.	Алексиначки . Aleksinatz.	22.877	35.511	3.069	3.241
4.	Крушевачки . Kruchevatz.	54.914	80.201	2.050	5.636
5.	Београдски . Belgrade.	50.146	63.880	1.738	4.420
6.	Ђуписки . Tchouprïa.	43.522	55.888	3.226	3.242
7.	Јагодински . Yagodina.	49.722	62.179	5.577	3.543

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		ДАНА ОРАЊА Arpents.	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
8.	Пожаревачки . Požarevatz.	100.791	140.790	9.456	7.888
9.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	1.955	4.529
10.	Крагујевачки . Kragonievatz.	70.971	28.141	3.143	3.901
11.	Црноречки. . Cerna Reka	38.772	53.284	1.175	1.796
12.	Смедеревски . Smederevo.	42.915	59.980	1.242	1.162
13.	Руднички . . Roudnik.	39.593	47.565	1.574	878
14.	Ужички. . . Oujitzé.	74.379	104.377	1.288	1.418
15.	Чачански . . Tchatchak.	48.448	58.037	1.265	689
16.	Крајински . . Kraïna.	52.847	70.324	2.514	718
17.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25 178	230	247
18.	Подрински. . Podrigné.	40.163	48.827	967	291
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	54.562	58.715

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants		
		ГОДИНЕ — Années.		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867
		1847	1867	
1.	Шабачки . . Chabatz.	7.588	11.856	+ 4.268
2.	Ђважевачки . . Knéjevatz.	26.142	11.587	14.555
3.	Алексиначки . . Aleksinatz.	13.415	9.127	4.288
4.	Крушевачки . . Krouchévatz.	3.733	7.025	+ 3.292
5.	Београдски . . Belgrade.	3.465	6.919	+ 3.454
6.	Ђуприски . . Tchouprgia	7.411	5.812	1.599
7.	Јагодински . . Yagodina.	11.217	5.698	5.519
8.	Пожаревачки . . Pojarevatz.	9.382	5.603	3.779
9.	Ваљевски . . Vaglévo.	2.764	5.425	+ 2.661
10.	Крагујевачки . . Kragouïevatz.	4.428	4.010	418
11.	Црноречки . . Cerna Reka.	3.031	3.371	+ 340
12.	Смедеревски . . Smederevo.	2.894	1.937	957
13.	Руднички . . Roudnik.	3.975	1.813	2.162
14.	Ужички . . Oujitzé.	1.732	1.359	373
15.	Чачански . . Tchatchak	2.611	1.187	1.424
16.	Крајински . . Kraïna.	4.757	1.021	3.736

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années.		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.
		1847	1867	
17.	Вар. Београд. ville de Belgr.	1.599	981	608
18.	Подрински. Podrigné.	2.408	596	1.812
	Србија. Serbie.	5.962	4.827	1.035

И јечма се код нас као и ражи много не производи и ако су условија климатична и она нашег земљишта за његово развођење врло успешна. Ово се жито двојако употребљава: за рану људи у врлетним пределима и кад су године житом оскудне, и за крм стоке у плодним са житом годинама. Оно се у пиварским земљама троши као преобразина пива, које пиће вино и ракију у велико замењује и све јаче у обичај долази, а у Турака коњи се само јечмом ране а овсом никако. У наведеним приликама налази јечам своју потребу и код нас у Србији. Какво је пак стање јечма у отачественом земљоделију, види се из следећег прегледа.

ГОДИНЕ Années.	ЈЕЧМА ЈЕ: — De l'orge on a:		
	ПОСЕЈАНО ensemencé.	ПОЖЊЕВЕНО récolté.	НА ЧИСТО ОСТАЛО produit net.
	О Б А — О Қ И Е С		
1847	2,047.898	12,803.418	10,755.520
67	2,211.859	13,831.761	11,619.902

Године Années	Јечма је: — De l'orge on a:		
	извезено exporté.	увезено importé.	више извезено plus exporté.
	о к а — о ц е с		
1846	—	—	—
47	482.336	56.691	425.645
48	—	—	—
49	34.000	—	34.000
50	17.300	115.850	— 108.550
Годишње. Annuellem.	104.727	34.508	70.219
1866	1,436.209	71.973	1,364.236
67	1,444.147	25.294	1,418.853
68	2,737.978	50.661	2,687.317
69	4,187.239	167.920	4,019.419
70	468.293	313.736	154.557
Годишње. Annuellem.	2,053.593	125.917	1,927.676

Јечма је пређе слабо извозено и јошт мање увозено, у новије пак доба извоз је знатно увеличан, докле је увоз сразмерно јошт нејак. Извоз истог узима свој правац у све три земље с којима се Србија граничи и ако и овом приликом Аустрија претеже.

ВРЕМЕНИЕ Période	Јечма — De l'orge.			
	ЧИСТ ДОНОС Produit net	ВИШАК ИЗВОЗА Excédant d' exportation	ЈЕ ПОТРОШЕНО У ЗЕМЉИ consommation du pays.	
			СВЕГА total.	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА par million d'habitants.
О К А — о р ж е с				
Од 1846—50 г.	10,755.520	70.219	10,685.301	11,676.000
„ 1866—70 „	11,619.902	1,927.676	9,692.226	7,969.000

По овоме мањак потрошње за јечам износи и до 32%, који се појав поглавито тиме толкује, што је код нас број коња у последње доба знатно смањен и што се они сада слабије негују но некада, те тако се сада и много мање јечма за њи трошити мора. Они се сада више по угарима, утринама и пашњацима издржавају а ређе на јаслама ране.

Довде прегледана жита, пшеница раж и јечам, сеју се као озимица и као јарица и ако од прве много више, с том приметбом, што се јарице у толико више добива у колико је природно качество земљишта неплодније или у колико се даље од Дрине к Тимоку удаљавамо.

Сад долазе на ред жита, која се само с пролећа сеју.

IV. Кукуруз.

Mais.

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		ДАНА ОРАЊА Arpents	
		г о д и н е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
		1.	Црноречки. Cerna Reka.	38.772	53.284

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		ДАНА ОРАЊА Arpents	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
2.	Смедеревски . Smederevo.	42.915	59.980	25.460	31.921
3.	Брајински . . Kraïna.	52.847	70.324	29.549	34.367
4.	Туприски . . Tchouprga.	43.532	55.888	23.295	26.843
5.	Београдски . . Belgrade.	50.146	63.880	32.308	30.592
6.	Пожаревачки . Požarevatz.	100.791	140.790	58.370	66.787
7.	Јагодински . . Yagodina.	49.721	62.179	23.073	27.212
8.	Књажевачки . . Knějevatz.	35.094	55.079	19.384	21.749
9.	Шабачки . . . Chabatz.	64.803	73.622	37.118	26.874
10.	Ваљевски . . . Vaglévo.	70.729	83.483	38.087	30.108
11.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	98.141	31.014	31.638
12.	Алексиначки . . Aleksinat.	22.877	35.511	3.936	10.972
13.	Подрињски . . . Podrigné.	40.162	48.827	19.946	13.737
14.	Брушевачки . . Krouchévatz	54.914	80.201	14.567	21.692
15.	Руднички . . . Roudnik.	39.593	47.565	13.596	12.708
16.	Чачански . . . Tchatchak.	48.448	58.037	9.918	10.203
17.	Ужички . . . . Oujitzé.	74.379	104.377	9.490	13.778

Текући број Numéros d'ordre.	О Б Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		ДАНА ОРАЊА Arpents	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.178	675	488
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	421.543	445.820

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants		
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867
		1847	1867	
1.	Пирноречки. Cerna Reka.	74.175	64.092	10.083
2.	Смедеревски. Smederevo.	59.327	53.211	6.116
3.	Крајински. Kraïna.	55.914	48.870	7.044
4.	Тшуприски. Tchoupria.	53.512	48.033	5.479
5.	Београдски. Belgrade.	64.428	47.890	16.538
6.	Пожаревачки. Pojarevatz.	57.912	47.437	10.475
7.	Јагодински. Yagodina.	46.405	43.760	2.645
8.	Књажевачки. Knéjevatz.	55.225	39.487	15.738
9.	Шабачки. Chabatz.	57.278	36.504	20.774
10.	Ваљевски. Vaglévo.	53.849	36.065	17.784

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années		ВИЛОЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.
		1847	1867	
11.	Брагујевачки . Kragouïevatz.	43.700	32.518	11.128
12.	Алексиначки . Aleksinatz.	30.319	30.897	+ 578
13.	Подрински . Podrigné.	49.664	28.134	21.530
14.	Брушевачки . Krouchevatz.	26.527	27.036	+ 509
15.	Руднички . . Roudnik.	34.339	26.248	7.091
16.	Чачански . . Tchatchak.	20.471	17.580	2.891
17.	Ужички . . . Oujitzé.	12.759	13.200	+ 441
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	4.692	1.838	2.754
	Србија. Serbie.	46.065	36.654	9.411

Ово је жито и по запремљеној површини и по својој при-
вредној употреби најважније у Србији. Пореклом је из тро-
пичног предела Америке, али сада је свуда и у Европи одо-
маћено где довољно преко лета кише има и где средња
топлота лета 20° по Целзијусу прелази; изискује добро
земљиште — најволе крчевине — а тако исто и много радне
снаге за своје брзо успевање. Оно је драгоцене не само
зато, што вкусни лебац за људе даје већ и по томе, што
се њиме сва кућевна стока и перната живина не само ра-
нити већ брзо и угојити може. Производство кукуруза код
нас је по свим местима освеобштено, која испод 10000 стопа
над огледалом мора леже, те нестрадају од повремених

мразева и ладних киша преко лета, као што то несрећом лане случај беше.

Године Années.	КУКУРУЗА ЈЕ: — D u m a i s o n a :		
	ПОСЕЈАНО Ensemensé.	ПОЖЊЕВЕНО Récolté.	НА ЧИСТО ОСТАЛО produit net.
	о б а — о қ u e s		
1847	3,356.942	130,317.471	126,960.529
67	3,554.694	137,995.049	134,440.355

Код кукуруза влада карактеристична околност, да ни пети део количине за семе непотребује, која се изискује за друга стрмна жита, зато је он у гладним годинама врло полезан, почем се велика количина за семе чувати немора. И рад око њега непада у оно доба, када га друга жита изискују и штете у зрну кад се бере, нема, које су често осетне код стрмнине на кишним годинама.

Године Années	КУКУРУЗА ЈЕ: — D u m a i s o n a :		
	ИЗВЕЗЕНО exporté.	УВЕЗЕНО importé.	ВИШЕ ИЗВЕЗЕНО plus exporté.
	о б а — о қ u e s		
1846	414.250	390.179	24.071
47	844.337	546.213	298.124
48	26.005	290.867	— 264.862
49	49.431	807.951	— 758.520
50	24.500	240.950	— 216.450
Годишње. Annuellem.	271.705	454.232	— 183.527
1866	1,014.276	273.797	740.479
67	1,463.418	148.109	1,315.309

Године Années.	КУКУРУЗА ЈЕ: — Du maïs on a:		
	ИЗВЕЗЕНО xporté.	УВЕЗЕНО importé.	ВИШЕ ИЗВЕЗЕНО plus exporté.
	О К А — О К У Е С.		
1868	2,284.520	281.959	2,002.563
69	2,873.754	61.019	2,812.735
70	1,776.996	124.152	1,652.844
Годишње. Annuellem.	1,882.598	177.807	1,704.786

Свагда се је с кукурузом у нас трговало, само што је пређе од истога више унашано — нарочито из Влашке — а мање изнашано; у новије пак доба извоз је нарастио, пре свега за у Босну, а увоз је знатно смањен; но спрам целог потрошка овог жита ипак је саобраћајна загранична живост сасвим слаба.

ВРЕМЕНИК Période.	К у к у р у з а — М а њ с .			
	ЧИСТ ДОНОС produit net.	ВИШАК ИЗВОЗА Excédant d' exportation.	ПОТРОШЕНО ЈЕ У ЗЕМЉИ Consommation intérieure.	
			СВЕГА total.	НА МИЛНОН ЖИТЕЉА par million d'habitants
О б а — о к у е с				
Од 1846—50 г.	126,960.529	— 183.526	127,144.056	138,940.000
» 1866—70 »	134,440.355	1,704.787	132,735.569	109,149.000

Чисти остатак кукуруза за нашу домаћу потребу обраћен по одбитку вишка извоза испада као год и код пшенице, да је сада са 22% слабији но некада што је био; пак како је кукуруз главна рана народа, то се овај појав

код пшенице и кукуруза другчије објаснити неможе но тако, да се велике количине кукуруза пређе на гојење стокe упо-
требљавани сада на рану људи узимљу — јер је огромни
број свиња затрвен, као што нам то и пописи стокe наочи-
глед потврђују,

V. Бруник.
Бреautre.

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		ДАНА ОРАЊА Arpents.	
		Г О Д И Н Е — А н н é е с			
		1846	1866	1847	1867
1.	Црноречки. . Cerna reka.	38.722	53.284	6.805	6.094
2.	Књажевачки. . Кнејеватз.	35.094	55.079	3.692	2.828
3.	Ужички. . . Оујитзе.	74.379	104.377	6.023	3.867
4.	Крајински. . Країна.	52.847	70.324	2.513	2.042
5.	Пожаревачки. . Ројареватз.	100.791	140.790	2.319	2.782
6.	Ђупријски . . Tchoupria.	43.522	55.888	332	845
7.	Руднички. . . Roudnik,	39.593	47.565	2.576	724
8.	Београдски . Belgrabe.	50.146	63.880	3.323	901
9.	Брушевачки . Krouchevatz.	54.914	80.201	526	1.049
10.	Јагодински. . Yagodina.	49.721	62.179	734	683
11.	Алексиначки. . Aleksinat.	22.877	35.511	28	367
12.	Чачански. . . Tchatchak.	48.448	58.037	393	374

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		ДАНА ОРАЊА Arpents.	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s.			
		1846	1866	1847	1867
13.	Брагујевачки . Kragoulevatz.	70.971	98.141	3.373	603
14.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	608	374
15.	Смедеревски . Smederevo.	42.915	59.980	996	257
16.	Подрински. . Podrigné.	40.162	48.827	11	13
17.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.187	5	4
18.	Шабачки . . Chabatz.	64.803	73.622	9	—
Србија. Serbie.		915.080	1,216.846	34.276	23.807

Текући број Numéros d'ordres	О К Р У З И Cercles	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		године — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867
		1847	1867	
1.	Црноречки. . Cerna Reka.	17.551	11.437	6.114
2.	Књажевачка. . Knéjevatz.	10.510	5.134	5.384
3.	Ужички. . . Oujitze.	8.098	3.705	4.393
4.	Крајински. . Kraïna.	4.755	2.904	1.851
5.	Пожаревачки . Pojarevatz.	2.301	1.976	325

Текући број Numéros d'ordre	О Б Р У З И Cercles	ДАНА ОРАЂА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années.		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЂЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.
		1847	1867	
6.	Ђуприски . . Tchourgia.	763	1.512	+ 749
7.	Руднички . . Roudnik.	6.506	1.495	5.011
8.	Београдски . . Belgrade.	6.620	1.410	5.217
9.	Крушевачки . . Krouchevatz.	958	1.307	+ 349
10.	Јагодински . . Yagodina.	1.476	1.098	378
11.	Алексиначки . . Aleksinatz.	122	1.033	+ 911
12.	Чачански . . Tchatchak.	811	644	167
13.	Крагујевачки . . Kragouïevatz.	4.767	620	4.147
14.	Ваљевски . . Vaglévo.	860	448	412
15.	Смедеревски . . Smederevo.	2.301	428	1.893
16.	Подрински . . Podrigné.	27	27	—
17.	Вар. Београд Ville de Belgr.	35	16	19
18.	Шабачки . . Chabatz.	14	—	14
	Србија. Serbie.	3.745	1.957	1.788

И ово се жито како за рану људи тако и за врм стокe употребљује, само што се при првом одредељу луска с њега предходно скинути мора. Ољуштени крупник даје врло

пријатног укуса брашно, сасвим на подобје пшеничног, а има земаља као што су: Виртемберг и Баденска, у којима крупник пшеницу скоро сасвим заступа, будући се од последње врло мале количине производе. Неољуштени пак крупник има економну равновредност са јечмом и даје се као и овај домаћој стоци а пре свега коњима. Справљен са предименованим житима, крупник је у далеко слабијем размеру у Европи разведен.

Године Années	Крупника је: — De l' éreautre on a:		
	ПОСЕЈАНО ensemencé	ПОЖЊЕВЕНО récolté.	НА ЧИСТО ОСТАЛО produit
	о к а — о қ и е с		
1847	1,272.642	7,456.596	6,183.954
67	890.361	5,207.842	4,317.481

Заграничне трговине с крупником у нас нема, и то поглавито зато, што се у место њега радије чиста пшеница употребљује, и кад крупника и буде а оно се он у ред јечма уврсти, с којим се подједнако уцењује. Осим тога у пограничној Унгарској слабо народ крупник троши, јер за људе има чисту пшеницу а за пиво доста бачког јесма.

ВРЕМЕНИЕ Années	К р у п н и к а — D e l' é r e a t r e.		
	ЧИСТ ДОНОС produit net.	ПОТРОШЕНО JE Y ЗЕМЉИ Consommation intérieure.	
		СВЕГА total.	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА par milliod d' habitants.
о к а — о қ и е с			
Од 1846—50 г.	6,183.481	6,183.954	6,757.600
„ 1866—70 “	4,317.481	4,317.481	3,552.800

Производство и трошење крупника у Србији једва је у пола онако јако као што беше пре двадесет година. Ово је сасвим јасно: нетражи се за коње, јер се ови дуже с пашом издржавају но са зрном, а нетражи се ни у међународном саобраћају из узрока, што би се на подвозу љуске штетовало. Услед ових причина изостала је и побуда за стално производство, јер за рану људи претиче још довољно количине кукуррза — од утамањених свиња уштеђеног.

VI. Овас.

Avoine.

Текући број Numéros d'ordre	О к р у з и Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nomdre d' habitants.		ДАНА ОРАЊА Arpents.	
		г о д и ш њ е — А п п е е с.			
		1846	1866	1847	1867
1.	Књажевачки . Knéjevatz.	35.094	55.079	9.137	8.046
2.	Шабачки . . Chabatz.	64.802	73.622	10.469	5.618
3.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	7.429	6.308
4.	Алексиначки . Aleksinat.	22.877	35.511	1.037	2.458
5.	Београдски . Belgrade.	50.146	63.880	848	2.940
6.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	98.141	1.433	4.249
7.	Ужички . . Oujitzé	74.379	104.377	2.964	4.557
8.	Руднички . . Roudnik.	39.593	47.565	1.171	2.048
9.	Јагодински . Yagodina.	49.721	62.179	1.256	2.628
10.	Подрински . Podrigné.	40.162	48.827	2.011	1.837

Текући број Numéros d'ordres	О К Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitants.		ДАНА ОРАЊА Arpents.	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s.			
		1846	1866	1847	1867
11.	Крушевачки . Kroucévatz.	54.914	80.201	893	2.651
12.	Ђуписки . . Tchouqria.	43.532	55.888	1.031	1.840
13.	Пољаревачки . Poļarevatz	100.791	140.791	1.710	2.903
14.	Приоречки . . Cerna Reka.	38.772	53.284	513	1.044
15.	Чачански . . . Tchatchak.	48.448	58.037	735	746
16.	Смедеревски . Smederrvo	42.915	59.980	54	532
17.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.178	210	207
18.	Крајински . . . Kraïna.	52.847	70.324	—	5
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	42.901	50.617

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années.		БИЛО ЈЕ У 1847 Г. МАЊЕ НЕГО У 1867 Moins en 1867.
		1847	1867	
1.	Њажевачки . . Knéjevatz.	26.031	14.608	11.428
2.	Шабачки . . . Chabatz.	16.155	7.631	8.524
3.	Ваљевски . . . Vaglévo.	10.503	7.556	2.947

Текући број Numéros d'ordre.	ОКРУГИ Cercies.	ДАНА ОРАЂА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années.		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.
		1847	1867	
4.	Алексиначки . Aleksinat.	4.533	6.922	+ 2.389
5.	Београдски . Belgrade.	1.691	4.602	+ 2.911
6.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	2.019	4.368	+ 2.349
7.	Ужички . . . Oujitzé.	3.985	4.366	+ 381
8.	Руднички . . . Roudnik.	2.958	4.230	+ 1.272
9.	Јагодински . . . Yagodina	2.526	4.226	+ 1.700
10.	Подрински . . . Podrignè	5.007	3.762	1.245
11.	Брушевачки . Krouchévatz.	1.626	3.304	+ 1.678
12.	Ђуријски . . . Tchourgia.	2.368	3.293	+ 925
13.	Пољаревацки . Poïarevatz.	1.697	2.062	+ 365
14.	Црнојевачки . Cerna Reka.	1.323	1.959	+ 626
15.	Чачански . . . Tchatchak.	1.517	1.275	232
16.	Смедеревски . Smederevo.	126	887	+ 761
17.	Вар. Београд . Ville de Belgr.	1.460	820	640
18.	Крајински . . . Kraina.	—	7	+ 7
Србија. Serbie.		4.688	4.162	526

Овога жита одређење је за израну кућевне стоке, пре свега коња, ал по некад у оскудним годинама прави се од њега крупа, која се у виду каше и од самих људи троши. И код нас у Србији на праву се цел оно употребљује, осим врлетних округа, у којима друго жито због хладноће слабије успева, те се почешће и овсеницом прирањују. У поладним северним крајевима много се овас разводи, докле га у јужним крајевима врло мало има. Уобште се овас у плодореду разумне пољске привреде за пшеницом сеје, јер ова природну снагу земље јако црпи а овас ју штеди.

Године Années.	О в с а ј е: — D e l' a v o i n e o n a:		
	ПОСЕЈАНО ensemensé.	ПОЖЊЕВЕНО recolté.	НА ЧИСТО ОСТАЛО produit net.
	о к а — о ц и е с.		
1847	1,398.179	8,411.755	7,013.376
67	1,666.463	10,025.872	8,359.409

Године Années.	О в с а ј е: — D e l' a v o i n e o n a:		
	ИЗВЕЗЕНО exporté.	УВЕЗЕНО importé.	ВИШЕ ИЗВЕЗЕНО plus exporté.
	о б а — о ц и е с.		
1866	248.339	275	248.064
67	759.209	160	759.049
68	694.165	2.967	691.198
69	174.500	120	174.380
70	666.496	1.484	664.012
Годишње. Annuellem.	508.142	1.001	507.141

У првом временику од године 1845—50. заграничне трговине с овсом у нас било није или аџо је и било, то су дотичне количине због својих незнатности међ јечам увршћиване. У новије пак доба прилично се почело овса извозити и то за Аустрију, докле је обшти увоз истога сасвим незнатан. Кад се Аустрија за рат спрема, као што чињаше 1866 и 1870 године, онда се овас и код нас живље потражи и више га се извезе било у истим било у следећим годинама.

ВРЕМЕНИК Période.	О в с а — A v o i n e .			
	ЧИСТ ДОНОС Produit net.	ВИШАК ИЗВОЗА Excédant d' exportation.	ПОТРОШЕНО ЈЕ У ЗЕМЉИ Consommation intérieure.	
			СВЕГА totale.	НА МИЛЛИОН ЖИТЕЉА par million d' hadi- tants.
О б а — o q u e s				
Од 1846 - 50 г.	7,013.376	—	7,013.376	7,664.000
„ 1866—70 „	8,359.409	507,141	7,852.268	6,457.000

И од овса потрошак је сада слабији но некада што бејаше и то са 16%, поглавито зато, што је коњоводство опало. У колико је пак овсеница као рана људи с другим питатељнијим житом замењена само се као напредак урачунати мора.

VII. Просо и елда. Millet et Sarrasin.

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж А Cerciers.	БРОЈИ ЖИТЕЉА Nombre d' habitans.		ПРОСА ДАНА ОРАЂА Millet, — arpens.	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
		1.	Подрински . Podrigné.	40.162	48.827

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitants.		ПРОСА ДАНА ОРАБА Millet, — arpents.	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
2.	Ужички. . . Oujitzé.	74.379	104.377	144	183
3.	Чачански . . Tchatchak.	48.448	58.037	140	91
4.	Руднички . . Roudnik.	39.593	47.565	50	59
5.	Шабачки . . Chabatz.	64.803	73.622	13	55
6.	Црноречки. . Cerna Reka.	38.772	53.284	9	22
7.	Београдски . . Belgrade.	50.146	63.880	106	20
8.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.178	10	7
9.	Смедеревски . Smederevo.	42.915	59.980	—	16
10.	Јагодински. . Yagodina.	49.721	62.179	18	11
11.	Ђуприски. . . Tchoupria.	43.532	55.888	10	8
12.	Пожаревачки . Pojarévatz.	100.791	140.791	8	17
13.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	39	10
14.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	98.141	20	7
15.	Крушевачки . Krouchévatz.	54.914	80.201	10	5
16.	Крајински . . Kraïna.	52 847	70.324	—	4
17.	Алексиначки . Aleksinat.	22.877	35.511	—	1·6

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		ПРОСА ДАНА ОРАЊА Millet, — arpents.	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
18.	Књажевачки. . Knéjevatz.	35.094	55.079	—	11
	Србија. Serbie.	915.080	1,216.846	740	688

Текући број Numéros d'ordre.	ОКРУЗИ Cercles	ПРОСА ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Millet — arpents par 100.000 habitants			
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Г. Moins en 1867	
		1847	1867		
1.	Подрински. . Podrigné.	426	328		88
2.	Ужички. . . Oujitzé.	194	175		19
3.	Чачански . . Tchatchak.	289	157		132
4.	Руднички . . Roudnik.	126	122		4
5.	Шабачки . . Chabatz.	20	75	+	55
6.	Црноречки . . Cerna Reka.	23	41	+	18
7.	Београдски. . Belgrade.	211	31		180
8.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	70	28		42
9.	Смедеревски . Smederevo.	—	27	+	27
10.	Јагодински. . Yagodina.	36	18		18

Текући број Numeros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	ПРОСА ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Millet — arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.
		1847	1867	
11.	Ђупријски . . Tchourgia.	23	14	9
12.	Пољаревачки . Pojarévatz.	—	12	+ 12
13.	Ваљевски . . Vaglévo.	55	12	43
14.	Крагујевачки . Kragoujevatz.	28	7	21
15.	Крушевачки . . Krouchévatz.	18	6	12
16.	Крајински . . Kraïna.	—	5	+ 5
17.	Алексиначки . Aleksinat.	—	5	+ 5
18.	Њажевачки . . Knéjevatz.	—	2	+ 2
Србија. Serbie.		81	56	25

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У З И Cercles	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		ЕЛДЕ ДАНА ОРАЊА Sarrasin — arpents	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s .			
		1846	1866	1847	1867
1.	УЖИЧКИ. . . Oujitzé.	74.379	104.377	849	1.279
2.	ЧАЧАНСКИ . . Tchatchak.	48.448	58.037	75	390
3.	БРУШЕВАЧКИ. . Krouchévatz.	54.914	80.201	—	237

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitants		ЕЛДЕ ДАНА ОРАЊА Sarrasin — arpents	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
4.	Руднички . . Roudnik.	39.593	47.565	334	58
5.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	98.141	26	22
6.	Ђуприски . . Tchouprîa.	43.532	55.888	—	8
7.	Ваљевски . . . Vaglévo.	70.729	83.483	—	9
8.	Београдски . . Belgrade.	50.146	63.880	1	5
9.	Смедеревски . . Smederevo.	42.915	59.980	—	4
10.	Пожаревачки . Pojarevatz.	100.791	140.791	—	4
11.	Јагодински . . Yagodina.	49.721	62.179	—	2
12.	Подрински . . Podrigné.	40.162	48.827	10	1·6
13.	Алексиначки . . Aleksinatz.	22.877	35.511	—	0·7
14.	Шабачки . . . Chabatz.	64.803	73.622	—	1·
15.	Књажевачки . . Knéjevatz.	35.094	55.079	—	0·5
16.	Крајински . . Kraïna.	52.847	70.324	—	—
17.	Црноречки . . Cerna Reka.	38.772	53.284	—	—
18.	Вар. Београд . Ville de Belgr.	14.386	25.178	—	—
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	1.295	2.022

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	ЕЛДЕ ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Sarrasin arpents par „ habitants		
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. ВИШЕ НЕГО У 1847. Plus en 1867.
		1847	1867	
1.	Ужички. . . Oujitzé.	1.141	1.225	84
2.	Чачански. . . Tchatchak.	155	672	517
3.	Крушевачки. . Krouchévatz.	—	295	295
4.	Руднички . . Roudnik.	844	120	— 724
5.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	37	23	— 14
6.	Ђуприски . . Tchoupria.	—	14	14
7.	Ваљевски . . Vaglévo.	—	11	11
8.	Београдски. . Belgrade.	2	8	6
9.	Смедеревски . Smederevo.	—	7	7
10.	Пожаревачки . Pojarévatz.	—	3	3
11.	Јагодински. . Yagodina.	—	3	3
12.	Подрински. . Podrigné.	25	3	— 22
13.	Алексиначки . Aleksinatz.	—	2	2
14.	Шабачки . . Chabat.	—	1	1
15.	Књажевачки . Knéjevatz.	—	1	1
16.	Крајински . . Karina.	—	—	—

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles.	Елде дана орања на 100.000 житеља Sarrasin arpents par „ habitants		
		године — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. ВИШЕ НЕГО У 1847 Excédant pour 1867
		1847	1867	
17.	Црноречки . . Cerna Reka.	—	—	—
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	—	—	—
	Србија. Serbie.	141	166	25

Но осим до сад набројени шест родова жита има још и два друга: просо и елда, за која такође наша пољска привреда зна, ако ће и у малом размеру бити. Речено је, да је кукуруз пореклом из новог света, из Америке, сва остала су жита из Азије, али ова два су из жарке Африке. Оба ова жита имају у Европи ограничену употребу за људе и то далеко више у виду крупе за кашу а много мање за пециво безвкусног леба. Западна Француска троши доста елде а и фини иначе Грци више се њоме ране неголи ма којим другим житом изузев пшеницу. Оба се жита добивају на узвишеним ладним и неплодним њивама, пак и с тога су цењени, што обично у оним годинама најобилније роде, кад друга жита због неудесних климатичних услова необично оману, те с тиме израну људи и стоке допуњавају.

Године Années	П р о с е ј е : — Du Millet on a :		
	ПОСЕЈАНО Ensemensé	ПОЖЊЕВЕНО récolté	НА ЧИСТО ОСТАЛО produit net
	о к а — о қ u e s		
1847	3.500	127.950	124.450
67	3.227	118.398	115.171

ГОДИНЕ Années	Е л д е је — Du Sarrasin ona:		
	ПОСЕЈАНО Ensemensé	ПОЖЊЕВЕНО récolte	НА ЧИСТО ОСТАЛО prodnit net
	о к а — o q u e s		
1847.	19.250	192.450	173.200
67.	29.893	298.933	269.040

Оба ова жита због своје споредне економне вредности нису никакав предмет заграничне трговине и тако се сав чисти производ у самој земљи потроши. Потрошак је од истих само са 3% слабији но што некада беше, с којим се делом потврђује истина, да се са реченим житом као и са ражи само становници ране а не и кућевна стока, бројем сада знатно смањена. Најпробитачније би безприкословно било, кад би се оба жита у израни народа кукурузом заменили могла.

Сва жита.

Toute sorte de céréales.

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У З И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		ДАНА ОРАЊА Arpents.	
		г о д и н е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
1.	Књажевачки. . Knéjevatz.	35.094	55.079	64.980	61.581
2.	Црноречки. . Cerna Reka	38.772	53.284	51.948	55.885
3.	Београдски. . Belgrade.	50.146	63.880	51.326	64.623
4.	Смедеревски . Smederevo.	42.915	59.980	35.990	56.363

Текући број Numéros d'ordre	О Б Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		ДАНА ОРАЊА Arpeuts.	
		Г О Д И Н Е — A n n é e s			
		1846	1866	1847	1867
5.	Шабачки . . Chabatz.	64.803	73.622	70.400	66.246
6.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	74.728	69.558
7.	Крајњски . . Kraïna.	52.847	70.324	52.880	56.939
8.	Јагодински. . Yagodina.	49.721	62.179	41.159	47.046
9.	Пожаревачки . Pojarievatz.	100.791	140.791	87.193	106.402
10.	Ђупријски . . Tchouprîa.	43.532	55.888	33.955	42.012
11.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	98.141	60.806	66.381
12.	Алексиначки . Aleksinatz.	22.877	35.511	15.233	24.039
13.	Крушевачки. . Krouchevatz.	54.914	80.201	25.738	46.136
14.	Руднички. . . Roudnik,	39.593	47.565	23.647	23.977
15.	Подрински. . Podrigné.	40.162	48.827	28.723	21.262
16.	Ужички. . . Oujitze.	74.379	104.377	26.969	34.469
17.	Чачански. . . Tchatchak.	48.448	58.037	14.659	16.694
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.178	1.400	1.457
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	761.734	861.070

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants		
		ГОДИНЕ — Années.		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. ВИШЕ НЕГО У 1847 Excédant en 1867
		1847	1867	
1.	Књажевачки . Knéjevatz.	185.128	111.804	73.324
2.	Црноречки . Cerna reka.	133.984	104.881	29.103
3.	Београдски . Belgrade.	102.352	101.163	1.189
4.	Смедеревски . Smederevo.	83.864	93.956	+ 10.092
5.	Шабачки . . Chabatz.	108.637	89.985	18.652
6.	Ваљевски . . Vaglévo.	105.653	83.320	22.333
7.	Крајински . . Kraïna.	100.062	80.967	19.095
8.	Јагодински . Yagodina.	82.780	75.656	7.124
9.	Пожаревачки . Pojarevatz.	86.510	75.576	10.934
10.	Ђуприски . . Tchoupria.	78.000	75.176	2.824
11.	Брагујевачки . Kragouïevatz.	85.677	68.229	17.448
12.	Алексиначки . Aleksinatz.	66.586	67.695	+ 1.107
13.	Крушевачки . Krouchévatz.	46.870	57.501	+ 10.631
14.	Руднички . . Roudnik.	59.725	49.524	10.201
15.	Подрински . . Podrigné.	71.518	43.545	27.973
16.	Ужички . . . Oujitzé.	36.260	33.024	3.236

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années.		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.
		1847	1867	
17.	Чачански . . . Tchatchak	30.257	28.764	1.493
18.	Вар. Београд. ville de Belgr.	9.733	5.786	3.947
	Србија. Serbie.	83.241	70.794	12.447

Из досад казаног види се, да се у Србији сва она жита производе, која се у осталој Европи налазе с том примедбом, што кукуруз највећу површину запремајући и највећу количину плодова даје намењених за рану људи и крмљење стоке. За кукурузом следује пшеница, коју варошани једу и која је од године 1866. постала стални предмет наше извозне трговине с Аустријом. Сва остала жита од подчињеније су вредности у србској пољско-привредној радњи.

Наша земљоделска статистика представља нам у главним скуповима следећи облик од свију жита.

Године Années.	ОД СВИЈУ ЈЕ ЖИТА : — Total de céréales.		
	ПОСЕЈАНО Ensemensé.	ПОЖЊЕВЕНО Récolté.	НА ЧИСТО ОСТАЛО produit net.
	о к а — о қ u e s		
1847	16,947.877	221,731.572	204,783.495
67	20,325.984	252,361.329	232,035.345

ВРЕМЕНИК Période	ИЗВЕЗЕНО Exportation	УВЕЗЕНО Importation	ВИШЕ ИЗВЕЗЕНО Excédant d' exportation
	о к а — о ц и с		
Од 1846—50.	1,611.713	830.208	781.505
„ 1866—70.	23,016.721	1,611.614	21,405.107

ВРЕМЕНИК Période	СВЕГА total.	НА МИЛЛИОН ЖИТЕЉА par million d' habitants.
	о к а — о ц и с	
Од 1846—50 г.	204,001.990	222,930.000
„ 1866—70 „	210,630.238	173,210.000

Почем је одма у почетку наговештено, да смо званично прибрале у Рватској и Славонији катастарске податке из земљоделске статистике за изналажење сабраних плодова усвојили у недостатку положних из нашег отечества, то неможе друкче ни бити, но да ће неодносво узевши сада и већа количина жита пошњевена бити у правом размеру к више пораном земљишту; пак почем је и размер употребљеног семена за обе сматране године једнаки остао, то отуда следује, да је и жетва целе Србије од свију родова жита у години 1867. веће количине дати морала неголи у години 1847., а разлика износи свега $13\frac{1}{2}\%$. За сматрани времени простор од двадесет година порастило је становништво њено са 33% али имајући у виду знатно сведени број кућевне стоке — поглавито коња и свиња, жита трошећа — могли би смело потврдити, да у израни људи оскудице спрам старијих година било неби. Међутим у том времену јаки полет загранична житна трговина добивша учини, да је у народном препитању донста недостатак настао, почем би требало да је саотвјетно већем извозу жита и већи простор земљишта

у новије доба производству жита посвећиван по што пређе беше. Узмемо ли дакле и заграничну трговину у рачун, то нам онда као резултат остаје, да сада спрам негда на сваку душу у Србији и по 22% мање ране преко године за потрошак остаје; но колико се опет од ове сада мање по некада на рану стоке одузима, која је бројно смањена — статистика нам наша ни приближне податке дати у стању није.

Из предходних таблица уверили смо се, да је у новије доба нешто већа површина пшеници посвећена по што је негда бивала, све спрам људства узимајући, и то зато, што је пшеница у велико предметом извозне трговине постала. Ражи, проса и елде прилично се онолико обделава као и пређе; али због знатно смањеног броја коња и свиња у најновије доба јечма, кукуруза, овса и крупника много се мање сеје по некада. Неодносно узевши сада се додуше само у окрузима преко Колубаре, и то: у Ваљевском, Шабачком и Подринском мање земље оре по пређе, али и дотично људство у рачун кад узмемо, дознајемо, да су сада само два окружија са обрађеном површином напреднија и то: Смедеревско и Крушевачко, а донекле и Алексиначко, а сва друга у том су погледу оназађена; најмање су на штети: Београдско и Ћупријско, а највише су: Подринско, Књажевачко и Црноречко. Ови се неповољни појави одчасти тиме објашњавају, што се сада доста простора производству пшенице посвећује, но како она у јачем размеру питателне частице у земљишту станујуће изсиса од свију осталих жита, то се чешће и они одмарати морају у виду угара, како да се боље опорављена на ново за производство пшенице употребити могу. Као главни резултат овог прегледа показује се: да је у новије доба обделавање земљишта за жита са 15% по простору слабије него што је негда било све спрам људства рачунајући.

Кромпир.
Pommes de terre.

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		ДАНА ОРАЊА Arpents	
		Г О Д И Н Е — А н н é е с			
		1846	1866	1847	1867
1.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	98.141	524	2.211
2.	Београдски. . Belgrade.	50.146	63.880	630	1.437
3.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	580	1.198
4.	Смедеревски . Smederevo.	42.915	59.980	325	748
5.	Пожаревачки . Pojarévatz.	100.791	140.791	910	1.609
6.	Шабачки . . Chabatz.	64.803	73.622	403	797
7.	Ђуприски . . Tchouprîa.	43.532	55.888	337	598
8.	Руднички . . Roudnik.	39.598	47.565	294	508
9.	Ужички. . . Oujitzé.	74.379	104.377	407	1.052
10.	Јагодински. . Yagodina.	49.721	62.179	304	621
11.	Подрински. Podrigné.	40.162	48.827	183	444
12.	Крајински . . Kraïna.	52.847	70.324	86	361
13.	Црноречки. . Cerna Reka.	38.772	53.284	138	273
14.	Чачански . Tchatchak.	48.448	58.037	132	292
15.	Алексиначки . Aleksinatx.	22.877	35.511	32	177

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У З И Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants		ДАНА ОРАЊА Arpents	
		г о д и н е — A n n é e s .			
		1846	1866	1847	1867
16.	Њажевачки. . Knejevatz.	35.094	55.079	138	244
17.	Крушевачки . Krouchévatz.	54.914	80.201	134	250
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.178	20	18
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	5.577	12.838

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У З И Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНЕ — Années		БИЛОЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.
		1847	1867	
1.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	738	2.273	1.535
2.	Београдски. . Belgrade.	1.256	2.250	994
3.	Ваљевски . . Vaglévo.	820	1.435	615
4.	Смедеревски. . Smederevo.	757	1 247	490
5.	Пожаревачки . Pojarevatz.	903	1.143	240
6.	Шабачки . . Chabatz.	622	1.083	461
7.	Ђуприски . . Tchoupria.	974	1.070	296
8.	Руднички . . Roudnik.	743	1.049	406

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	ДАНА ОРАЊА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants		
		ГОДИНЕ — Années		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867
		1847	1867	
9.	Ужички. . . Oujitzé.	547	1.008	461
10.	Јагодински. . . Yagodina.	611	999	388
11.	Подрински. . . Podrigné.	456	909	453
12.	Крајински. . . Kraïna.	163	513	350
13.	Црноречки. . . Cerna Reka.	356	512	156
14.	Чачански. . . Tchatchak.	272	503	231
15.	Алексиначки. . . Aleksinatz.	140	498	358
16.	Књажевачки. . . Knéjevatz.	385	433	58
17.	Крушевачки. . . Krouchevatz.	244	312	68
18.	Вар. Београд Ville de Belgr.	139	72	— 67
Србија. Serbie.		609	1.056	447

И ово је чудновато полезно растеније као и кукуруз дар новог света, само штета што се од нашег народа по својој изредности не цени. Крошпир се подобно ражи и овсу са мршавом земљом задовољава у којој прилично песка има а много мање иловаче, коју никако не воле. Затим изискује довољно кишног талогa и да се брижљиво окопава подобно свом земљаку кукурузу. Произродство његово шири се све више код нас, али пре само четрдесет година у толикој је

мери непознат био, да је у години 1837. државни савет за преко нужно држао, да се нарочитим расписом наши земљоделци на сејање кромпира опомену представљајући им неоцениме користи отуд. И доиста сад је дваред већи простор њиме засејан но што беше пре двадесет година а с тиме наравно увеличан је и његов донос, које се приближно на следећи начин дознаје.

Године Années.	КРОМПИРА ЈЕ: — De pommes de terre on a:		
	ПОСЕЈАНО ensemensé.	ПОЖЊЕВЕНО récolté.	НА ЧИСТО ОСТАЛО produit net.
	О К А — О Ц У Е С		
1847	1,211.880	12,119.800	10,906.920
67	2,584.800	25,848.000	23,263.200

Почем се код нас трговина са кромпиром врло слабо води, и то само с увозом, то сав у земљи добивени отуда плод и потроши се, но више од људи но од стоке. Узимајући у призрење размер вредности питателних његових частица к кукурузу, дознајемо, да су три оке кромпира толике вредности у приватној привреди колико је једна ока кукуруза, пак горње бројеве свдећи на овај питателни размер имамо ове резултате.

ПОТРОШЕНО ЈЕ КРОМПИРА У КУКУРУЗ ОБРАЋЕНОГ On a consommé de pommes de terre convertiis en Maïs.		
Године Années	СВЕГА total	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА par un million d' habitants.
	О К А — О Ц У Е С	
1847	3,635.640	3,973.000
47	7,754.400	6,376.000

Недостатак у житама назначени за нашу народну призреду попуњава се донекле са обилнијим жетвама у кромпирима у неплодним пределима.

Овде би сада на свом месту било да и земљиште варивом заузето изложимо; но како се у нас врло мало сочива, боба, грашка и састрице производи, но највише граха, а овај опет много мање на нарочитим њивама већ заједно с кукурузом, то и нисмо могли никакве посебне поуздане податке за вариво изложити, који би већ и по томе неподпуни били, што се оно ређе на њивама но много чешће по баштама за зелен производе, те обично поред потока лежећи почешће се на суши художествено заливати морају.

Пре него што наш говор о житном производству Србије завршимо, неће излишно бити, да подобне статистичне податке и из суседног краљевства Угарског на среду изнесемо и са подобним из Србије полученим сравнимо.

У Мађарској је одма иза грађанског рата у години 1848. и 1849. вођеног наређено било, да се по цели праведнијег порезивања провизорни катастер сними, који је посао у години 1851. већином и свршен био. Из истога дознаје се: колика је површина у аустријским јутрама разним родовима жита засејана и која се количина жита годишње средином у мерицама добива. За сравњење наведених сведенија узети су податци на годину 1869. односећи се, када је унгарско статистично падлежатељство наредило, да се по струци пољске привреде обширна истрага у земљи предузме, од кога су посла податци већ јавности предани. Но осим суседног мађарског краљевства држали смо за уместно да и најновије податке из земљоделске статистике такође оближњег књажевства Влашке изложимо, из кога се знатне количине ране за све земље на средиземном мору лежеће извозе. Скупни бројеви за обе у речи стојеће године односно стања обрађевина како у Мађарској тако исто и у Ердељу и у Влашкој показују се из следећег прегледа.

Текући број Numéros d'ordre	РАЗНЕ ОБРАЂЕВИНЕ ЖИТА. Cultuus des céré- ales diverses.	Г о д и н е — A n n é e s		
		1851	1869	
		З А С Е Ј А Н О Ј Е У On a ensensemé en		
		УНГАРСКОЈ И ЕРДЕЉУ Hongrie et Transylvanie		РУМУНИЈИ Roumanie
		Е К Т А Р А . — H e c t a r e s .		
1.	Пшеница . . . Froment.	892.675	1,174.845	958.636
2.	Крупника . . . Ereautre	—	6.280	—
3.	Наполице . . . Méteil.	611.298	355.459	—
4.	Ражи . . . . . Seigle.	1,216.025	1,266.248	138.786
5.	Кукуруза . . . Mais.	1,241.199	1,415.669	1,172.415
6.	Јечма . . . . . Orge.	620.593	794.563	276.170
7.	Овса . . . . . Avoine.	1,343.903	897.009	63.533
8.	Проса . . . . . Millet.	3.520	36.406	—
9.	Елде . . . . . Sarrasin.	47.151	16.947	84.442
	Свега жита . Toutes les céréales	5,976.364	6,963.429	2,687.022
10.	Бромпира . . . Pommes de terre	174.581	336.702	6.976
Скупна Total		6,152.945	7,300.130	2,693.998

По овим бројевима судећи и у оближњој Угарској посећује се пшеници сада далеко већи простор но некада — више него двапут већи — наполица напротив једва половину негдашњег простора задржа, из чега слеђује, да се је ове земљиште у оно пшенице обратило, почем је пшеница

прелазно жито између ражи и пшенице. Ражи се не производи на већем простору но што некада, али обделавање кукуруза очевидно напредује, а тако исто и јечма, проса и елде. Простор овсом запремљени у новије је доба знатно смањен, које је у корист на цени боље стојеће пшенице само учињено.

Румунска има такође своју земљоделску статистику за сваку годину почев од године 1862. — но како је времени простор за срањење ове са годином 1869. врло скучен, то смо по-дробнији посао на будућа времена одложили, када ће занимљиво бити забележити: од каквог је уплива ослобођење сељака од спахијских дажбина и работа кроз то време за земљоделије било, прошли пак седам година показују доиста напредак ако ће само и са $1\frac{1}{4}\%$ годишње бити. Но предходећи бројеви целокупни су без призрења на дотични број житеља па како су само односни од прегледне вредности то и број житеља за речене земље а и Србије стављамо ради удобнијег проучавања велеважних земљоделских интереса дотичних крајева. Све поместне мере површина, као што су дани орања у Србији, аустријска јутра у Угарској, погони у Влашкој и фалчи у Молдавији, сведене су ради удобнијег упоређења међу собом на једнаког именитеља — на ектар француски.

Б Р О Ј Ж И Т Е Љ А Б И О Ј Е У :					
Nombre d' habitants a été en :					
СРБИЈИ Serbie		МАЂАРСКОЈ И ЕРДЕЉУ Hongrie et Transylvanie		РУМУНСКОЈ Roumanie	
Година Années	Душа Individus	Година Années	Душа Individus	Година Années	Душа Individus.
1866	1,216.346	1850 69	11,356.547 13,219.150	1868	4,150.000

Текући број Numéros d'ordres	На 1,000.000 душа ОБРАЂЕНО ЈЕ ГОДИНЕ Par „ individus on a cultivé			
	Видови жита Espèces de céréales	1867	1 8 6 9	
		у — en		
		СРБИЈИ Serbie	МАЂАРСКОЈ Hongrie	РУМУНИЈИ Roumanie
		ЕКТАРА. — Hectares.		
1.	Пшенице . . . Froment.	72.404	164.520	230.996
2.	Наполице . . . Meteil.	—	26.890	—
3.	Ражи . . . . . Seigle.	9.083	95.790	31.756
4.	Јечма . . . . . Orge.	17.892	60.110	66.547
5.	Кукуруза . . . . Maïs.	132.892	107.090	285.510
6.	Крупника . . . . Ereautre.	7.096	480	—
7.	Овса . . . . . Avoine.	15.088	67.860	15.310
8.	Елде . . . . . Sarrasin.	603	1.280	—
9.	Проса . . . . . Millet.	204	2.750	20.340
	Свега жита . Total.	256.670	526.770	650.466
10.	Кромпира . . . . Pommes de terre.	3.546	25.470	1.681
Жита и кромпира . Céréales et pommes de terre		260.216	552.240	652.147

Родови обрађевине Espèces de culture	Г о д и н е — Е п		
	1847	1851	1862
	ЕКТАРА. — Hectares.		
Жита	300.405	526.430	594.000
Céréales.			
Кромпира	2.209	15.370	2.250
Pommes de terre.			
Жита и кромпира . .	302.614	541.800	506.250
Céréales et pommes de terre			

Изведена бројна збирка од превелике је поуке за народне привредитеље.

И ако сва три сатрана краја пшеницу извозе ипак у нас једва пола има од количине у Мађарској добивене и тек трећина оне, која се у Влашкој разводи.

Наполица је само у Угарској уобичајена за рану сопственог народа мађарског; у Србији и у Румунији није у употреби.

Раж се само мало у источним крајевима Србије обдељава а тако исто мало и у Румунији, напротив сви северни крајеви Угарске производе је много.

Јечам се већ више код нас него у Мађарској сеје, али једва пола оног простора има, који му Румуни дају.

Крупник допуњујући потребу у јечму прилично је код нас заступљен, а у обе друге земље скоро и нема га.

Овас за стрњиком пшенице долазећи освеопштен је у Мађарској, но много мање у Србији и у Румунији.

Просе и елде мало и у нас и у Мађара има, али прилично доста у сједињеним књажевствима.

Кромпиру се у сва три краја јошт незнатна површина посвећује, а што га и има, то је у словачким врлетним жупанијама, где другог рода жита слабије успевају.

Прегледајући сав простор нашега земљишта житом запремљени пада нам јасно у очи, да исти тек 50% онога

заузима, који се у Угарској налази, и једва 40% износи од подобног у Румунији под плугом налазећег се. Најкривље нам је пак, што је оно спрам ранијих година у нас сада са 17% мање, докле је у Унгарској једнако велико а у Румунији и са 9% већа но што пре седам година беше, све дотично људство у рачун увлачећи.

Но није по разумну пољско-привредну управу довољно знати учињене напредке у три сматране једна другој на близу лежеће земље, већ од далеко је веће занимљивости дознати у ком одношењу и остали европски крајеви стоје што се како посејаног земљишта тако исто и добивене количине жита тиче. За ову пјел израдили смо следећи преглед по најдостовернијим статистичним податцима из најновијих времена за сваку земљу нежалићи за љубав напредка привредне науке никаквог труда. Државе су изложене по реду опадајуће обрађене величине и мера је узета из метричног система: *ектар*, првобитно у Француској мера за пољске површине.

Житом засејана површина у Европи.

Su perficie ensemencée en céréales en Europe.

Текући број Numéros d'ordre	Државе Etats	Године Années	Број житеља Nombre d' habitants.	Засејано пшенице En semen- sement en froment.
				ЕКТАРА — Hectares.
1.	Пољска . . . . Pologne.	1857 - 58	5,234.000	353.136
2.	Данска . . . . Danemark.	1860	1,600.000	61.807
3.	Румунија . . . . Roumanie.	1869	4,150.000	958.685
4.	Мађарска-Ердељ . Hongrie-Trasylyv.	1868—70	11,834.000	2,090.741

Текући број Numéros d'ordre	Државе Etats	Године Années	Број житеља Nombre d' habitants	Засејано пшенице En semen- sement en froment.
				Ектара. — Hectares.
5.	Пруска . . . . . Prusse.	1872	24,600.000	1,696.710
6.	Француска . . . . France.	1862	37,382.000	7,456.931
7.	Рватска и Славонија. Croatie et Slavonie.	1851	865.000	30.637
8.	Шведска . . . . . Svède.	1851—55	3,560.000	26.888
9.	Шпанија . . . . . Espagne.	1857	15,460.000	2,961.316
10.	Аустрија . . . . . Autriche.	1860	13,834.000	627.726
11.	Сицилија и Сардин. Sicile et Sardaigne.	1856	2,683.000	666.226
12.	Немачка . . . . . Allemagne.	1863	12,577.000	541.471
13.	Белгија . . . . . Belgique.	1856	4,530.000	267.366
14.	Норвешка . . . . . Norvège.	1855	1,490.000	4.141
15.	Швајцарска . . . . Suisse.	1862	2,550.000	43.451
16.	Грчка . . . . . Grèce.	1860	1,328.000	109.393
17.	Холандска. . . . . Pays-Bas.	1861—65	3,420.000	80.324
18.	Велика Британија. Grande-Bretagne.	1871	31,611.000	1,551.577
Свега Total.		—	178,708.000	19,508.466
На милион житеља. . . Par un million d' habitan.		—	1,000.000	109.551

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	Године Années.	Број житеља Nombre d' habitants.	ЗАСЕЈАНО ПШЕНИЦЕ En semen- sement en froment.
				ЕКТАРА — Hectares.
Србија		1847	915.000	66.292
Serbie.		67	1,216.000	90.237
На милион житеља . .		1847	1,000.000	72.442
Par un million d' hab.		67	1,000.000	74.204
Северна Америка . . .		1867—70	37,650.000	7,645.416
Amérique du Nord.				
На милион житеља . . .		1867—70	1,000.000	203.862
Par un million d' habitan.				

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	ПОСЕЈАНО — Ensemencement en		
		КРУПНИКА Epeautre	НАПОЛИЦЕ Météil	РАЖИ Seigle
		ЕКТАРА — Hectares.		
1. Пољска		—	—	1,617.740
Pologne.				
2. Данска		—	33.591	208.380
Danemark.				
3. Румунија		—	—	141.786
Roumanie.				
4. Мађарска и Ердељ. Hongrie et Transylv		4.759	351.637	1,256,278
5. Пруска		—	—	4,072.198
Prusse.				
6. Француска		16.443	514.542	1,928.208
France.				
7. Рватска и Славон. Croatie et Slavonie.		2.105	25.791	71.779
8. Шведска		—	108.011	269.449
Svède.				

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats.	ПОСЕЈАНО — Ensemencement en		
		КРУПНИКА epeantre	НАПОЛИЦЕ méteil	РАЖИ seigle
		ЕКТАРА — Hectares.		
9.	Шпанија . . . . Espagne.	—	—	1,199.554
10.	Аустрија . . . . Autriche.	35.421	126.447	1,502.223
11.	Сицилија и Сардин. Sicile et Sardaigne.	—	—	4.360
12.	Немачка . . . . Allemagne.	299.994	69.102	933.864
13.	Белгија . . . . Belgique.	58.443	41.411	292.102
14.	Норвешка . . . . Norvège.	—	49.975	11.864
15.	Швајцарска . . . Suisse.	120.170	—	175.745
16.	Грчка . . . . Grèce.	368	36.183	2.412
17.	Холандска . . . Pays-Bas.	—	—	192.560
18.	Велика Британија. Grande Bretagne.	—	—	32.894
	Свега Total.	546.703	1,356.697	14,076.078
	На милион житеља . .	3.067	7.621	78.965
	Par un million d'habitants			
	Србија . . . . } 1847	22.357	—	8.065
	Serbie. } 67	8.629	—	11.045
	На милион житеља. } 1847	13.503	—	8.812
	Par un million d'hab. } 67	7.096	—	9.083
	Северна Америка. . .	—	—	613.434
	Amérique du Nord.			
	На милион житеља. . .	—	—	16.292
	Par un million d'habitants.			

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	ПОСЕЈАНО — Ensemencement		
		КУКУРУЗА Maïs	ЕЛДЕ Sarrasin	ЈЕЧМА Orge.
		ЕКТАРА — Hectares.		
1.	Пољска . . . . Pologne.	—	199.580	354.698
2.	Данска . . . . Danemark.	—	27.630	302.359
3.	Румунија . . . Roumanie.	1,172.414	84.442	276.170
4.	Мађарска и Ердељ . Hongrie et Transyl.	1,456.932	67.082	804.643
5.	Пруска . . . . Prusse.	—	—	1,247.369
6.	Француска . . . France.	586.032	707.709	1,086.991
7.	Рватска и Славон. Croatie et Slavon.	142.616	44.045	32.238
8.	Шведска . . . . Svède.	—	—	252.280
9.	Шпанија . . . . Espagne.	—	—	1,288.750
10.	Аустрија . . . . Autriche.	224.239	257.800	612.846
11.	Сицилија и Сардини. Sicile et Sardaigne.	2.711	—	220.426
12.	Немачка . . . . Allemagne.	5.675	60.338	688.211
13.	Белгија . . . . Belgique.	—	24.501	44.587
14.	Норвешка . . . . Norvége.	—	—	68.902
15.	Швајцарска . . . Suisse.	—	—	25.959
16.	Грчка. . . . : . Grèce.	22.579	51.259	36.287

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats.	ПОСЕЈАНО — Ensemencement		
		КУКУРУЗА Maïs	ЕЛДЕ Sarrasin	ЈЕЧМА Orge.
		ЕКТАРА — Hectares.		
17.	Холандска . . . Pays-Bas.	—	61.356	41.995
18.	Велика Британија. Grande-Bretagne.	—	—	1.061.447
	Свега Total	3,613.198	1,585.752	8,446.158
	На милион житеља . Par un million d' habitant.	20.269	8.896	47.372
	Србија . . . } 1847	152.453	738	19.611
	Serbie. } 67	161.610	981	21.284
	На милион житеља } 1847	166.597	806	21.431
	Par un mill. d' habit. } 67	132.892	807	17.500
	Северна Америка . . Amérique du Nord.	14,033.440	383.173	432.554
	На милион житеља . . Par un million d' habitant.	372.734	10.178	11.489

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats.	ПОСЕЈАНО — Ensemencementen		
		ОВСА avoine	ВАРИВА legumes secs	СВЕ ОБРАЂЕВИНЕ Total de cultures
		ЕКТАРА — Hectares.		
1.	Пољска . . . Pologne.	883.831	190.528	3,599.518
2.	Данска . . . Danemark.	357.095	41.479	1,032.348
3.	Румунија . . . Roumanie	63.533	22.278	2,719.258
4.	Мађарска и Ердел. Hongrie et Transylv.	922.060	41.040	6,995.171

Текући број Numéros d'ordres	Д Р Ж А В Е Etats.	ПОСЕЈАНО — Ensemencementen		
		ОВСА Avoine.	ВАРИВА Legumes.	СВЕ ОБРАЂЕВ. Total de cult.
		ЕКТАРА — Hectares.		
5.	Пруска . . . . . Prusse.	2,714.737	509.013	10,239.937
6.	Француска . . . . . France.	3,323.875	484.530	16,105.351
7.	Рватска и Славонија. Croatie et Slavonie	41.225	—	390.446
8.	Шведска. . . . . Svède.	372.074	46.981	1,075.682
9.	Шпанија . . . . . Ezpagne.	620.333	—	6,069.953
10.	Аустрија. . . . . Autriche.	1,228.789	100.980	4,716.470
11.	Сицилија и Сардин. Sicile et Sardaigne.	—	107.442	1,001.165
12.	Немачка . . . . . Allemagne.	944.651	116.057	3,822.047
13.	Белгија . . . . . Belgique.	219.169	58.285	1,005.364
14.	Норвешка . . . . . Norvége.	132.557	5.520	272,949
15.	Швајцерска . . . . . Suisse.	116.826	—	491.151
16.	Грчка . . . . . Grèce.	8.381	13.020	279.882
17.	Холандска . . . . . Pays-Bas.	96.813	45.310	518.359
18.	Велика Британија . Grande Brétagne.	1,765.092	381.466	4,792.460
Свега Total		13,811.041	2,163.923	65,128.016
На милион житеља . . Par un milion d' habitant.		77.478	12.139	365.358

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	ПОСЕЈАНО — Ensemencement en		
		ОВСА Avoine	БАБИВА Legumes secs	СВЕ ОБРАЂЕВИНЕ Total de cultu.
		ЕКТАРА — Hectares.		
Србија	1847	15.386	—	274.902
Serbie.	67	18.349	—	312.137
На милион житеља	1847	16.814	—	300.405
Par un mill. d'habit.	67	15.088	—	256.670
Северна Америка . . .	3,871.740	—	—	27,009757
Amérique du Nord.				
На милион житеља . . .	102.835	—	—	713.389
Par un million d'habitants				

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	ПОСЕЈАНО — Ensemencement en		
		КРОМПИРА pommes de terre	СВЕГА ЖИТА И КРОМПИРА céréales et pommes de terre	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА par un million d'habitants
		ЕКТАРА — Hectares.		
1.	Пољска . . . . . Pologne.	512.018	4,111.531	785.553
2.	Данска . . . . . Danemark.	30.438	1,062.786	664.241
3.	Румунија . . . . . Roumanie.	6.975	2,726.233	656.920
4.	Мађарска-Ердел . . . Hongrie et Transylv.	349.253	7,344.424	555.555
5.	Пруска . . . . . Prusse.	2,036.052	12,275.989	499.020
6.	Француска . . . . . France.	1,234.807	17,340.158	463.864
7.	Рватска и Славон. Croatie et Slavonie.	1,838	392.284	453.508
8.	Шведска . . . . . Svède	438.350	1,514.032	425.288

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	ПОСЕЈАНО — Ensemencement en		
		КРОМПИРА pommes de terre	СВЕГА ЖИТА И КРОМПИРА céréales et pommes de terre	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА par un million d'habitants
		ЕКТАРА — Hectares.		
9.	Шпанија . . . . Espagne.	—	6,069.953	392.623
10.	Аустрија . . . . Autriche.	515.037	5,231.207	378.160
11.	Сицилија и Сардин. Sicile et Sardaigne.	—	1,001.165	373.151
12.	Немачка . . . . Allemagne.	627.447	4,449.494	353,900
13.	Белгија . . . . Belgique.	149.737	1,155.601	255.100
14.	Норвешка . . . . Norvège.	76.423	349.372	234.478
15.	Швајцарска . . . . Suisse.	79.195	570.346	223.665
16.	Грчка . . . . Grèce.	—	279.882	210.754
17.	Холандска . . . . Pays-Bas.	107.108	625.467	182.886
18.	Велика Британија . Grande-Bretagne	635.997	5,478.467	173.309
	Свега Total.	6,850.675	71,978.691	402.770
	На милион житеља . . Par un million d'habitants	38.431	402.770	—
	Србија . . . . } 1847	2.020	276.922	302.614
	Serbie. } 67	4.312	316.449	260.216
	На милион житеља. } 1847	2.209	302.614	—
	Par un million d' hab. } 67	3.546	260.216	—
	Северна Америка . . Amérique du Nord.	482.586	27,492.343	780.207
	На милион житеља . . Par un million d'habitants.	12.818	730.207	—

У прегледима житом засејане површине увршћене су осим тога и оне, на којима се вариво и кромпир добивају. Од варива у нас се највише грах сеје и то махом скоро с кукурузом заједно, а много ређе на одвојеним њивама, од боба пак, сочива, грашка и састрице врло се незнатне количине добивају и то искључно по градинама а никако на обичним њивама. Приликом обштег пописивања обрађевина у години 1867. отворени су били процени у пописним књигама додуше и за наведена сва варива, али получени резултати за сву земљу тако су малени испали, да није вредно било одвојено ни излагати их. Кромпиром запремљена површина стављена је додуше сва за сваки округ сходно чињеним пописима у обе године, али од ове подтропичне биљке такође се још и сада врло слабе количине добивају а пре четрдесет година наши земљоделци за исту ништа готово и незнадоше. Међутим ово случај за осталу Европу није, изузимајући јужну; у Пољској, Скадинавској, Великој Британији и у свим земљама германском расом насељеним, производи се толико кромпира што се количине тиче с питателном вредношћу на раж сведене, колико и свега осталог жита и то подједнако како за рану људи тако исто и за крм кућевне стоке: свиња и говеди; поред тога употребљују се знатне количине кромпира и на пециво обичне ракије и шпирта, нарочито у земљама у којима због климатичних неудобности винова лоза напредовати неможе.

Земље са непрегледним плодним равницама: Пољска, Данска и Румунска показују и највеће делове земљишта под плугом спрам равног броја житеља. Земље Св. Стевана, Пруска и Француска такође знатне улоге у пољској привреди показују. Остале су у средини, Белгија и Холандска због пренасељености — преко 7000 душа на квадратној миљи — мало земље под плугом имају, исто тако: Норвешка, Швајцарска и Грчка због неплодности земљишта већином из врлетних стена састављеног, а што Велика Британија најмање

земље под плугом има и ако је земљиште плодно толкује се тиме, што она жито због свог фабричног становништва из свију крајева света, ал' највише из Северне Америке, увози а друго и зато, што су тамо пашњаци сваке врсте сарамерно многа више у запремини но ма где у Европи. Сви у табели изложени крајеви двапут јаче насељени но што је Србија ипак много већи под плугом лежећи предел показују од ње, као што нам следећи скупни преглед то наочиглед тврди.

Текући број Numéros d'ordre	ЗЕМЉЕ Pays	РАЧУНА СЕ НА МИЛИОН Il y a par un million	
		ЖИТЕЉА d'habitants	ЗЕМЉОДЕЛАЦА de cultivateurs
		ОБРАЂЕНЕ ПОВРШИНЕ: ЕКТАРА en superficie cultivée: hectares	
1.	У Северној Америци. Amérique du Nord.	730.207	1,106.374
2.	„ Европи . . . . Europe.	402.770	805.540
3.	„ Србији . . . . Serbie.	260.216	289.129

Овај преглед тврди, да докле се у Србији 1,000.000 ектара жита и кромпира на дати број житеља сеје, дотле их има слабо насељена Америка 2,890.000 ектара; или с другим речима: Равни број житеља сеје жита у Северној Америци три пут већу површину него наши земљоделци а и Европљани обрађују такође у пола већи простор од нас. Но како је даље познато, да од целог становништва једнаки процент на земљоделску класу неспада, јер докле код нас од 100 душа 90 њих земљу раде, у Европи је овај размер на 100 душа само 50 а у Северној Америци 66 глава. Желимоли дакле пољско-привредну вредноћу у ужем смислу да на видик изнесемо, то морамо обделани простор само са ратарским делом становништва делити, па да видимо

у коме је крају он вредан а у коме ли опет није. Ово се на очиглед из оног другог стубца горњег прегледа изводи, јер што извештај број ратара код нас 100.000 екара житом усеје исти број људи сељака уради у Европи 278.770 а у Америци чак и 382.827 екара, које ће да каже: да су европски сељаци скоро три пут а Амерички безмало и четири пута вреднији од наших; али и без наведених числених доказа свакоме је у нас јасно позната ствар, да наши ратари за рад онако охотно непријањају као што би могли, али су у томе сви Срби једнаки па ма где му драго живили, те их и сви остали Славени у том погледу јако надмашују.

Пошњевења количина жита и кромпира у Европи.

Quantités récoltées en céréales et pommes de terre en Europe.

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats	Године Années	Број житеља Nombre d' habitants.	Производ- ство Production
				пшенице en froment.
				ЕКТОЛИТРА hectolitres
1.	Пруска . . . . , Prusse.	1872	24,600.000	28.882.484
2.	Данска . . . . . Danemark.	1861	1,600.000	1,288.676
3.	Француска . . . . France.	1862	37,382.000	117,183.162
4.	Пољска . . . . . Pologne.	1863	5,234.000	4,158.300
5.	Немачка . . . . . Allemagne.	1860	12,519.000	8,386.451
6.	Румунија . . . . . Roumanie.	1862-69	4,100.000	9,591.378
7.	Белгија . . . . . Belgique.	1866	4,819.000	6,633.922
8.	Мађарска-Ердељ . Hongrie-Trasylyv.	1868-70	13,220.000	23,519.371

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats	Године Années	Број житеља Nombre d' habitants	Производство Production
				пшенице en froment. ЕКТОЛИТРА hectolitres.
9.	Шведска . . . Svède.	1865-66	4,114.000	887.103
10.	Велика Британија. Grande-Bretagne.	1866	29,078.000	38,373.630
11.	Рватска и Славонија. Croatie et Slavonie.	1851	865.000	404.588
12.	Аустрија . . . Autriche.	1860	17,402.000	9,143.922
13.	Холандска. Pays-Bas.	1861-65	3,420.000	1,728.296
14.	Норвешка . . . Norvège.	1855	1,490.000	64.482
15.	Швајцерска . . Suisse.	1862	2,550.000	767.195
16.	Турска . . . . Turquie.	1864	8,114.000	9,228.706
17.	Финланд . . . . Finnlande.	1855-65	1,765.000	20.563
18.	Италија . . . . Italie.	1866	24,883.000	34,397.168
19.	Португалска . . Portugal.	1847-51	3,900.000	2,520.444
20.	Грчка . . . . . Grèce.	1860	1,328.000	1,326.090
21.	Шпанија . . . . Espagne.	1857	15,464.000	31,389.949
Свега Total.		—	217,847.000	329,895.877
На милион житеља. . . Par un million d' habitan.		—	1,000.000	1,514.301
Србија . . . . . Serbie.		1847 67	915.000 1,216.000	969.190 1,317.783

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats	Године Années	Број житеља Nombre d' habitants	Производство Production
				ПШЕНИЦЕ en froment.
				ЕКТОЛИТРА hectolitres
На милион житеља . . .		1847	1,000.000	1,059.200
Par un million d' hab.		67	1,000.000	1,083.703
Северна Америка . . .		1867-71	37,650.000	81,890.135
Amérique du Nord.				
На милион житеља . . .		1867-71	1,000.000	2,175.037
Par un million d' habitan.				

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats	Производство — Production en		
		Крупница Epeautre	Наполице Métail	Ражи Seigle
		ЕКТОЛИТРА — hectolitres.		
1. Пруска		—	—	53,850.812
Prusse.				
2. Данска		—	638.632	3,240.309
Danemark.				
3. Француска		343.494	8,510.914	26,668.361
France.				
4. Пољска		—	—	13,736.830
Pologne.				
5. Немачка		7,755.845	1,328.395	16,842.333
Allemagne.				
6. Румунија		—	—	1,033.077
Roumanie.				
7. Белгија		1,327.686	762.197	5,989.116
Belgique.				
8. Мађарска и Ердељ.		56.558	4,280.856	17,300.891
Hongrie et Transylv.				
9. Шведска		—	1,536.784	5,895.747
Svède.				
10. Велика Британија.		—	—	720.771
Grande Bretagne.				

Тезући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats	Производство — Production en		
		БРУПНИКА épeautre	НАПОЛИЦЕ Métail	РАЖИ seigle
		ЕКТОЛИТРА — hectolitres		
11.	Рватска и Славонија. Croatie et Slavonie.	18.324	376.847	811.125
12.	Аустрија . . . Autriche.	—	504.237	24,113.200
13.	Холандска . . . Pays-Bas.	—	—	3,574,239
14.	Норвешка . . . Norvège.	—	646.255	221.204
15.	Швајцарска . . Suisse.	—	—	2,923.826
16.	Турска . . . . Turquie.	—	—	2,71 .487
17.	Финланд . . . . Finnlande.	—	—	3,149.882
18.	Италија . . . . Italie.	—	—	2,799.951
19.	Португалска . . Portugal.	—	—	2,015.968
20.	Грчка . . . . . Grèce.	4.243	428.172	25.023
21.	Шпанија. . . . . Espagne.	—	—	8,723.100
Свега Total		9,506.150	19,013.289	196,348.252
На милион житеља. 1847 Par un million d' habit.		43.637	87 381	901.313
Србија. . . . . 1847 Serbie. } 67		167.679	—	91.129
На милион житеља . . Par un million d' habitants.		117.109	—	124.321
Северна Америка . . Amérique du Nord.		96.307	—	9.000
На милион житеља . . Par un million d' habitants.		—	—	102.138
		—	—	6,972.824
		—	—	185.201

Текући број Numéros d'ordre.	Д Р Ж А В Е Etats.	Производство — Production en		
		кукуруза Maïs	елде Sarrasin	јечма Orge.
		ЕКТОЛИТРА — hectolitres.		
1.	Пруска . . . . Prusse.	—	—	36,940.675
2.	Данска . . . . Danemark.	—	317,061	5,140.126
3.	Француска . . . France.	9,300.328	12,231.235	21,326.763
4.	Пољска . . . . Pologne.	—	1,370.340	4,679.306
5.	Немачка . . . ; Allemagne.	119.136	103.224	12,703.854
6.	Румунија . . . Roumanie.	14,170.235	969,106	3,480.540
7.	Белгија . . . . Belgique.	—	440.559	1,532,102
8.	Мађарска и Ердељ. Hongrie et Transylv.	19,755.045	703.322	9,796.155
9.	Шведска . . . . Svède.	—	7.887	4,322.373
10.	Велика Британија. Grande-Bretagne.	—	—	32,431.462
11.	Рватска и Славон. Croatie et Slavonie.	2,159.871	390.346	437.416
12.	Аустрија . . . . Autriche.	4,085.966	2,126.448	11,565.512
13.	Холандска . . . Pays-Bas.	—	1,173.534	1,585.204
14.	Норвешка . . . . Norvège.	—	—	1,135.336
15.	Швајцарска . . . Suisse.	—	—	534.107
16.	Турска . . . . Turquie.	12,040.980	758.089	5,746.168

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats.	Производство — Production en		
		КУКУРУЗА Maïs	ЕЛДЕ Sarrasin	ЈЕЧМА Orge.
		ЕКТОЛИТРА — hectolitres.		
17.	Финланд . . . Finlande.		—	1,669.398
18.	Италија . . . Italie.	16,352.141	6,543.905	3,733.620
19.	Португалска . . Portugal.	4,789.440	—	889.802
20.	Грчка . . . . Grèce.	208.599	1,003.186	599.753
21.	Шпанија . . . Espagne.	2,195.810	—	9,021.249
	Свега Total	85,177.551	28,138.242	169,270.915
	На милион житеља . Par un million d' habitant.	390.629	129.165	776.981
	Србија . . . } 1847	2,308.138	6.408	266.128
	Serbie. } 67	2,444.121	8.373	287.503
	На милион житеља } 1847	2,522.500	7.000	290.800
	Par un mill. d' habit. } 67	2,009.968	6.885	236.433
	Северна Америка . . Amérique du Nord.	326.326.528	5,408.409	9,242.760
	На милион житеља . . Par un million d' habitant.	8.667.371	143.649	245.492

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats.	Производство — Production en		
		ОВСА Avoine	ВАРИВА Legumes secs	СВЕ ОБРАЂЕВИНЕ Total de cultures.
		ЕКТОЛИТРА — Hectolitres.		
1.	Пруска . . . Prusse.	42,267.535	7,635.195	169,576.701
2.	Данска. . . . Danemark.	5,020.756	753.282	16 398.836

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats.	Производство — Production en		
		ОВСА avoine	ВАРНВА legumes secs	СВИЈУ ЖИТА Total de céré- ales.
		ЕКТОЛИТРА — Hectolitres.		
3.	Француска . . . France.	81,900.280	7,311.940	284,776.477
4.	Пољска . . . Pologne.	9,371.993	960.640	34,277.409
5.	Немачка . . . Allemagne.	21,822.683	1,648.556	70,710.477
6.	Румунија . . . Roumanie.	695.526	121.418	30,061.280
7.	Белгија . . . Belgique.	7.411.239	1,178.262	25,275.083
8.	Мађарска и Ердељ. Hongrie et Transylv.	11,889.072	362.939	87,664.209
9.	Шведска . . . Svède.	9,930.794	757,949	23,338.637
10.	Велика Британија. Grande Bretagne.	64,562.340	9,751.650	145,839.853
11.	Рватска и Славон. Croatie et Slavonie.	609.361	—	5,207.875
12.	Аустрија . . . Autriche.	25,788.861	1,152.996	78,481.142
13.	Холандска . . . Pays-Bas.	3,849.320	935.623	12,846.216
14.	Норвешка . . . Norvège.	3,073.405	73.410	5,214.092
15.	Швајцарска . . . Suisse.	3,120.776	—	7,345.904
16.	Турска . . . Turquie.	1,650.410	—	30,322.300
17.	Финланд . . . Finnlande.	1,449.418	—	6,289.261
18.	Италија . . . Italie.	3,733.619	3,955.899	71,516.303

Текући број Numéros d'ordres	ДРЖАВЕ Etats.	Производство — Production en		
		ОВСА avoine	ВАРИВА legumes sec	ОВИЈУ ЖИТА Total de céré- ales.
		ЕТОЛИТРА — Hectolitres.		
19.	Португалска . . . Portugal.	177.985	464.559	10,858.198
20.	Грчка . . . . . Grèce.	88.761	48.952	3,732.779
21.	Шпанија . . . . Espagne.	4,007.520	—	55,337.628
Свега Total		302,421.654	37,113.270	1176,805.200
На милион житеља. Par un million d' habitant.		1,388.230	170.565	5,400.386
Србија. } 1847		227.714	—	4,036.384
Setbie. } 67		271.410	—	4,570.628
На милион житеља. } 1847		248.600	—	4,410.300
Par un mill.d' habit. } 67		223.199	—	3,758.733
Северна Америка. Amérique du Nord.		93.280.993	—	523,121.639
На милион житеља. Par un million d' habitant.		2,477.583	—	13,894.333

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats.	Производство — Production en		
		БРОМПИРА pommesde terre	ОВИЈУ ЖИТА toute sore des céréales	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА Parunmillion d' habitants.
		ЕТОЛИТРА — Hectolitres.		
1.	Пруска. . . . . Prusse.	316,919.322	275,216.475	11,787.640
2.	Данска. . . . . Danemark.	681.816	16,626.108	10,391.318
3.	Француска. . . . France.	142,684.306	332,337.912	8,890.260

Текући број Numéros d'ordre	Д Р Ж А В Е Etats.	Производство — Production en		
		БРОМПИРА pommes de terre	СВИЈУ ЖИТА toute sorte de céréales	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА Par un million d'habitants.
		ЕКТОЛИТРА — Hectolitres.		
4.	Пољска . . . Pologne.	20,490.163	41,107.463	7,859.930
5.	Немачка . . . Allemagne.	74,347.816	95,493.082	7,626.814
6.	Румунија . . . Roumanie.	200.817	30,128.219	7,348.346
7.	Белгија . . . Belgique.	29,506.373	35,110.541	7, 85.856
8.	Мађарска и Ердељ Hongrie et Transyl.	13,438.256	92,143.628	6,970.000
9.	Шведска . . . Svède.	13,438.138	27,818.016	6,761.800
10.	Велика Британ. Grande Bretagne.	92,377.200	176.632.253	6,074.429
11.	Рватска и Славон. Croatie et Slavon.	38.438	5,220.684	6,035.473
12.	Аустрија . . . Autriche.	58,616.504	98,019.977	5,632.700
13.	Холандска . . . Pays-Bas.	14,949.183	17,829.277	5,213.239
14.	Норвешка . . . Norvège.	5,977.525	7,206.600	4,836.644
15.	Швајцарска . . . Suisse.	9,252.600	10.430.104	4.090,200
16.	Турска . . . Turquie.	—	32,136.840	3,949.952
17.	Финланд . . . Finnlande.	—	6,289.261	3,563.321
18.	Италија . . . Italie.	9,513.043	74,687.317	3,001.540
19.	Португалска . . . Portugal.	1,538.413	11,371.002	2,915.642

Тексту број Numeros d'ordre	Државе Etats.	Производство — Production en		
		КРОМПИРА pommes de terre	СВЈУ ЖИТА toute sorte des céréales	НА МИЛИОН ЖИТЕЉА Par un million d'habitants.
		ЕКТОЛИТРА — Hectolitra		
20.	Грчка . . . Grèce.	—	3,732.779	2,810.828
21.	Шпанија . . Espagne.	—	55,337.628	3,578.840
Свега Total		803,969.913	1,444.875.166	6,632.523
На милион житеља. Par un million d'habitan.		3,694.884	6,632.523	—
Србија. } 1847		201.979	4,103.710	4,485.000
Serbie. } 67		430.800	4,714.220	3,876.826
На милион житеља. } 1847		220.700	4,485.000	—
Par un mill. d'habit. } 67		354.276	3,876.826	—
Северна Америка. Amérique du Nord.		45,626.035	538,330.317	14,298.292
На милион житеља. Par un million d'haqitan.		1,211.847	14,298.292	—

И ова је таблица у премномом погледу исто тако занимљива као што је и она на поорану површину односоћа се. Пруска, Данска и Француска они су крајеви у којима се највише ране спрам народа жање, па тек у други ред долазе: Пољска, Немачка, Румунска, Белгија, Унгарске земље и Шведска. Остали крајеви држе се умерене средине куда и Велика Британија спада; а најмање ране производе: Швајцарска, Турска, Италија, Португалска и Грчка. Што у Швајцарској и Финској ране много нероди томе су како геологичне тако и климатичне неприлике узрок, у Турској пак, Шпанији, Италији, Португалској и Грчкој осим производства житног добивају становници много и другог племенитијег рода производа, као што су: сваковрстно јужно

воће, пиринач и маслине, што у севернијим крајевима Европе нероди, а с последним производима, које није тако лако у бројеве извести, имају јужњаци неки вид напнаде у томе, што се у њих кромпир у незнатној само количини разводи, а из Турске, Грчке и Шпаније никаквих података о кромпиру ни навести немогасмо, јер их тамошња званична статистика и не бележи.

У изложеним прегледима узета је такође обштеусвојена метрична мера за запремину, а то је *ектолитар*, првобитно у Француској уведена житна мера садржавајућа врло приближно према каввоћи 60 ока пшенице и кромпира, а остала жита стоје у правом размеру к својој специфичној тежини. Као год што мера за пољску површину: *ектар* све веће право у привредном животу образованих народа добива, исто се тако мера запремине житне: *ектолитар* све више удмљава гонећи испред себе неупотребљиве већ средњевековне житне мерице, од којих је не само свака земља и област већ шта више и сваки повећи град своје властите имао.

Текући број Numéros d'ordres	З Е М Љ Е Pays.	РАЧУНА СЕ НА МИЛИОН Il y a par un million	
		ЖИТОЉА d'habitants	ЗЕМЉОДЕЛАЦА de cultivateurs
		ПОЖЊЕВЕНИХ ЕКТОЛИТРА — Hectolitres produits.	
1.	У Северној Америци. Amérique du Nord.	14.298.292	21,664.080
2.	„ Европи . . . . Europe.	6,632.523	13,264.100
3.	„ Србији . . . . Serbie.	3,876.826	4,307.584

Оним истим речима, којим смо величину обрађене површине пропратили можемо оценити и количину житног и кромпирског производства у нас и на страни. Тако дакле

докле дати један број житеља производи жита и кромпира у Србији 100.000 ектолитра, раван број становника пошње у Северној Америци и 368.816 ектара а и у Европи 161.105 ектолитра. Европа је као што рекосмо двапут јаче према миљно од Србије насељена а северна је Америка много слабије. Односно кромпира приметити ваља, да смо овога произведену количину у два процепа ставили, и то: у први дејствителни број ектолитра а у други исту количину на једну трећину сведену, из узрока, што пољски привредници као средње правило узимају: да у три оке кромпира толико питателних частица има за рану људи и крм стоке, колико их има само једна ока ражи. — Но онај размер постаје по нашу земљу јошт и неповољнији ако само ратарско становништво у рачун узмемо, које се непосредно са производством житним и занима. Онда излази резултат тај, да што извештан број Срба 100.000 ектолитра пошње од жита и кромпира у Европи произведу земљоделци већ и 307.895 а у северној Америци и 502.027 ектолитра а с тиме се до логичног закључења долази: да су сељаци у Европи трипут а у Северној Америци и пет пута вреднији од наших сељака.

Многе европске владе побринуле су се издавна повремене инвентар своје земљорадње да сачињавају, а неке су тако просвећене биле, да су речени посао редовно и сваке године свршавале. Но међу свима у овом погледу Француској највећа се хвала одати мора, чија земљоделска статистика за урнек свима земљама с правом служити може. Неће дакле излишно бити, да и нашим читаоцима неке главније црте из Француске пољско-привредне статистике пред очи изнесемо а с тиме у једно протокујемо у новије доба обелодањено богатство те земље приликом плаћања ратнога пореза Пруској, које се никако остварати неби могло, да нешто француско прапроизводство кроз последњих тридесет година онако исполински напредовало није.

Стање француске земљорадње.

Situation agricole de la France.

ЗЕМЉОДЕЛСКИ РАЗМЕРИ. Proportions agricoles.	У г о д и н и . — Е п		
	1812	1836	1862
Број житеља . . . Nombre d' habitants.	29,092.734	33,540.908	37,386.764
Засејана површина: житом, варивом и кромпиром-ектара. Superficie ensemencée: blé, legumes pommes de terre.	13'637,820	15,770.701	17,340.158
Пожељено ектоли- тра: жита, варива, кромпира . . . Récolté en ectolitres. blé, legumes po- mmes de terre.	149,544.203	226,389.348	332,337.919
На милион житеља: ектара . . . . . Par un million d' ha- bitants: hectares.	468.771	470.192	470,602
На милион житеља. ектолитра . . . . Par un million d' ha- bitants: hectolitres.	5,140.292	6,749.351	8,889.186

Јошт у години 1812. имала је Француска јаку густину људства, преко 3000 душа на квадратној миљи, а у години 1862. скочила је она и на 3890 душа, па при свој доказаној насељености ипак се уверавамо, да је Француска земљорадња једнаки корак с множећим се житељством држала односно засејане површине. С погледом на произведену количину јошт и повољнији напредак француска статистика на видне износи, јер на сваких 100.000 ектолитра које је дати број Француза у години 1812. произвео, после пол

века добио је он већ и 173.000 ектолитра, које је скоро безпримерни напредак у пољској привреди у нашој части света. Па у истом размеру развиле су се и остале обрађевине поменуте земље, као што су: репица, хмељ, цвекла броћ, дукан и пр. тако исто: виногради, дудовњаци, маслињаци и т. д., које је све званична статистика за речено време прибележила, а да је с тиме и пореска способност тога народа снажно подигла се, ствар је сасвим поњатна.

Виногради.

Vignobles.

Текући број Numéros d'ordre.	ОБРУЗИ Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		МОТИКА Arpents.	
		У г о д и н и — Е п			
		1846	1866	1847	1867
1.	Крајински. . . Kraïna.	52.847	70.324	38.859	48.681
2.	Смедеревски . Smederevo.	42.915	59.980	26.832	33.986
3.	Ђуприски . . Tchouprîa.	43.532	55.888	31.640	31.329
4.	Јагодински. . Yagodina.	49.721	62.179	35.150	32.290
5.	Алексиначки . Aleksinatç.	22.877	35.511	7.747	17.644
6.	Црноречки. . Cerna Reka.	38.772	53.284	31.632	26.328
7.	Књажевачки. . Knéjevatz.	35.094	55.079	38.786	25.631
8.	Крушевачки. . Krouchévatz.	54.914	80.201	28.877	37.022
9.	Пожаревачки . Poïarevatz.	100.791	140.790	43.875	55.323
10.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	97.293	34.477	33.609

Текући број Numéros d'ordre	ОБРУЗИ Cercles.	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d'habitants.		МОТИКА Arpents.	
		У Г О Д И Н И — Е н			
		1846	1866	1847	1867
11.	Београдски. . Belgrade.	50.146	63.880	17.482	21.992
12.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	13.657	17.544
13.	Руднички . , Roudnik.	39.593	48.413	7.240	8.074
14.	Шабачки . . Chabatz.	64.803	73.622	9.819	10.934
15.	Чачански . . Tchatchak.	48.448	58.037	12.147	6.680
16.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	25.178	1.505	1.506
17.	Подрински. . Podrigné.	40.162	48.827	1.527	1.953
18.	Ужички. . . Oujitzé.	74.379	104.377	41	165
Србија. Serbie.		915.080	1,216.846	381.298	410.691

Текући број Numéros d'ordres	ОКРУЗИ Cercles.	МОТИКА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.			
		ГОДИНЕ — Е н		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.	
		1847	1867		
1.	Крајински . . Kraïna.	73.531	69.224	4.307	
2.	Смедеревски . Smederevo.	62.524	56.654	5.870	
3.	Ђуприски . . Tchoupria.	72.682	56.061	16.621	

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	МОТИКА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par 100.000 habitants.		
		ГОДИНИ — En		ВИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Moins en 1867.
		1847	1867	
4.	Јагодински. Yagodina.	70,694	51.927	18.767
5.	Алексиначки. Aleksinatz.	33.863	49.937	+ 16.074
6.	Црноречки. Cerna Reka.	81.585	49.411	32.174
7.	Књажевачки. Кнејевац. Knejevatz.	110.520	46.535	63.985
8.	Крушевачки. Krouchevatz.	52.586	46.143	6.443
9.	Пожаревачки. Pojarevatz.	43.531	39.295	4.236
10.	Крагујевачки. Kragouïevatz.	48.579	34.544	14.035
11.	Београдски. Belgrade.	34.862	34.427	435
12.	Ваљевски. Vaglévo.	19.309	21.015	+ 1.706
13.	Руднички. Roudnik.	18.286	16.677	1.609
14.	Шабачки. Chabatz.	15.152	14.852	300
15.	Чачански. Tchatchak.	25.072	11.510	13.562
16.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	10.462	5.981	4.481
17.	Ужички. Oujitzé.	3.800	4.000	+ 198
18.	Подрински. Podrigné.	55.	158	+ 103
Србија. Serbie.		41.668	33.765	7.903

Јошт у оно доба кад су се наши праотци пре двадесет и пет човечијих векова у данашње крајеве старог *Илирика* из закарпатских крајева доселили, затекоше они винови чокот свуда где му климатични услови противни нису — посађени римским легионима наскоро по рождеству Христову. И сама пролазна влада ислам исповедајућих Турака немогаше неговање истог из наших крајева истиснути, кога вкусни сокови онако дивно срећнога блажа и невољног у надежди крепе. Изузев крајеве са 1000 стопа и више над огледалом мора ложеће, као што их много по окрузима: Ужичком, Подринском и Чачанском има, свуд се иначе виногради обдељавају, но чешће на источном а ређе на западном крају земље, из узрока, што у последњим преко лета обилнији атмосферски талог пада, који чокоту поспешан није. Окружија: Крајинско, Смедеревско и Ћупријско највише винограда и најизреднијег квалитета вина имају, докле су гореисчислена три окружија са Рудничким с њима најоскуднија.

Ливаде.

Prairies.

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У З И Cercles	Број житеља Nombre d' habitants		Коса Arpents	
		Г О Д И Н И — Е п			
		1846	1866	1847	1867
1.	Београдски. . Belgrade.	50.146	63.880	42.381	48.618
2.	Црноречки. . Cerna Reka.	38.772	53.284	58.164	40.491
3.	Смедеревски. . Smederevo.	42.915	59.880	43.150	45.030
4.	Ћуприски . . Tchourgia.	43.532	55.888	29.936	36.174
5.	Ваљевски . . Vaglévo.	70.729	83.483	56.902	50.840

Текући број Numéros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles.	Број житеља Nombre d'habitants.		Коса Arpents.	
		г о д и н и — Е п			
		1846	1866	1847	1867
6.	Пожаревачки . Požarevatz.	100.791	140.790	89.852	85.538
7.	Руднички . . Roudnik.	39.593	48.413	31.010	29.085
8.	Алексиначки . Aleksinatz.	22.877	35.511	14.572	18.425
9.	Крајински . . Kraïna.	52.847	70.324	39.913	36.090
10.	Шабачки . . Chabatz.	64.803	73.622	44.204	35.420
11.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	70.971	97.293	46.029	45.883
12.	Чачански . . Tchatchak.	48.448	58.037	38.609	26.872
13.	Ужички . . Oujitzé.	74.379	104.377	50.267	45.315
14.	Крушевачки . Krouchévatz.	54.914	80.201	27.614	32.263
15.	Њажевачки . . Knéjevatz.	35.094	55.079	29.209	21.287
16.	Подрински. Podrigné.	40.162	48.827	23.036	18.644
17.	Јагодински . Yagodina.	49.721	62.179	21.452	20.613
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	14.386	26.178	192	218
Србија. Serbie.		915.080	1,216.346	686.578	636.800

Текући број Numéros d'ordre.	ОКРУЗИ Cercles	КОСА НА 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par " habitants		
		У ГОДИНИ — Еп		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Г, Moins en 1867
		1847	1867	
1.	Београдски . Belgrade.	84.515	76.108	8.407
2.	Црноречки . Cerna Reka.	150.015	75.991	74.024
3.	Смедеревски . Smederevo.	100.548	75.064	25 484
4.	Ђуприски . . T. hourgia.	68.768	64.731	4.037
5.	Ваљевски . . Vaglévo.	80.451	60.899	19.552
6.	Пожаревачки . Pojarevatz.	89.147	60.756	28.391
7.	Руднички . . Roudnik.	78.322	60.074	18.248
8.	Алексиначки . Aleksinatz.	63.697	51.885	11.812
9.	Крајински . . Країна.	75.526	51.320	24.206
10.	Шабачки . . Chabatz.	68.213	48.113	20.100
11.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	64.856	47.160	17.696
12.	Чачански . . Tchatchak.	79.859	46.301	33.558
13.	Ужички . . . Onjitzé.	67.582	43.415	24.167
14.	Крушевачки . Krouchévatz.	50.286	40.212	10.074
15.	Књажевачки . Knéjevatz.	83.231	38.649	44.582
16.	Подрињски . Podrigné.	57.358	38.148	19.210

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles	Коса на 100.000 ЖИТЕЉА Arpents par „ habitants		
		у години — Еп		БИЛО ЈЕ У 1867 Г. МАЊЕ НЕГО У 1847 Г. Plus en 1867
		1847	1867	
17.	Јагодински. . Yagodina.	43.145	33.148	9.997
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	1.335	866	469
	Србија. Serbie.	75.029	52.356	22.673

Многобројна стада наше кућевне стоке налазе лети довољно ране на пашама: утрина, угара и воћњака, али зими издржавају се она обично у топлим кошарама и полаже им се питомо сено а тек поређе и рана у зрну. С тога морају у нас и ливаде веће сразмерно просторе заузимати но у осталој Европи, па да нешто још и непремерени забрана у густим дубравама наше красне шумадије нема, предел сочних ливада морао био онај пооране земље далеко превазилазити.

Приликом сачинења првог пореског катастера у години 1834. био је он у ствари већи, у години 1847. већ је смањен на три четвртине а у години 1867. већ и на половину. Овај се појав лако толкује постепеним умалењем броја домаће стоке у последње доба. —

Кад сва три рода обрађевина у рачун узмемо: њиве, винограде и ливаде, и исте на дотичне бројеве житеља сваког окружија применимо, то налазимо следеће разлике у времену од двадесет минувших година.

Текући број Numéros d'ordre.	ОКРУЗИ Cercles	Њиве Terres arables	Виногради Vignobles	Ливаде Prairies
		На сто хиљада — Par 10.000		
		ДАВА ОРАЊА РА- ЗНИМ ЖИТОМ ЗА- СЕЈАНЕ ЗЕМЉЕ arpents, de ter- res arables en générale	МОТИКА arpents	БОСА arpents
		У ГОДИНИ 1847. БИЛО ЈЕ 1867. ГОДИНЕ en „il y en a eu „		
1.	Алексиначки . Aleksinatz.	113.750	147.468	81.456
2.	Смедеревски . Smederevo.	112.034	90.602	74.655
3.	Брушевачки . Krouchévatz	111.530	87.748	79.969
4.	Београдски . Belgrade.	98.838	98.752	90.055
5.	Ђуприски . . Tchouprgia.	96.379	77.132	94.130
6.	Чачански . . Tchatchak.	95.046	45.908	57.978
7.	Јагодински . Yagodina.	91.394	73.453	76.829
8.	Ужички . . . Oujitzé.	91.314	287.283	64.240
9.	Пожаревачки . Pojarévatz.	87.361	90.270	68.153
10.	Шабачки . . Chabatz.	82.831	98.020	70.533
11.	Крајински . . Kraïna.	80.912	94.143	67.950
12.	Руднички . . Roudnik.	80.133	91.201	76.701
13.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	79.637	71.109	72.715
14.	Ваљевски . . Vaglévo.	78.862	108.835	75.697
15.	Црноречки . Cerna Reka.	78.278	60.564	50.656

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	Њиве Terres arables	Виногради Vignobles	Ливаде Prairies
		На сто хиљада — Par 10.000		
		ДАНА ОРАЊА РА- ЗНИМ ЖИТОМ ЗА- СЕЈАНЕ ЗЕМЉЕ arpents de ter- res arables, en générale.	МОТНЕА arpents	КОСА arpents
		У ГОДИНИ 1847. БИЛО ЈЕ 1867. ГОДИНЕ en „ il y en a ue „		
16.	Подрински. Podrigné.	61.020	105.210	66.508
17.	Њажевачки Knéjevatz.	60.393	42.105	46.436
18.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	59.765	57.379	65.094
Србија. Serbie.		84.611	81.036	69.781

Ови нам прегледи потврђују слеђујућа дела:

Њива сада више има по пређе само у три округа: Алексиначком, Крагујевачком и Смедеревском; у Београдском има их као и пре; а у свима другим мање. Мањак овај најјаче се изражава код: Подринског и Њажевачког округа а у целој Србији износи 15%.

Негледајући на незнатне површине у Подринском и Ужичком округу *виногради* су се размножили такође само у два округа: у Алексиначком и у Ваљевском, иначе су свуда простором смањени, поглавито у Чачанском и опет у Њажевачком округу. Мањак је у свој Србији 19% велики.

Са *ливадама* у овом погледу наша пољска привредна још најудније стоји, т. ј. нема ни једног округа у нас, у ком би оне наспрам људства сада већу област показале но што ју имадохе пређе. И овде је Њажевачко окружије најлошијег удеса било а не мање и Црноречко, у којима ливаде једва половину негдашњег простора за свакога становника задржаше. Знатно смањивање ливада у Србији на-

лази своје објасњење у следећем економном процесу следовавшем после двадесет прошли година.

Повећа тражња наших жита у зрну — нарочито пшенице — поста предметом извоза услед незапамћене суше у години 1863. када житница Угарске — Банат — ужасно пострада. Следеће 1864. године устукну се извоз да престане у години 1865. сасвим са опорављеним у Мађарској земљоделијем; али за војене магацине Аустрије нужна готовина поводом великог аустро-пруског рата учини, да је у ратној 1866. години знатна количина пшенице извезена а у следећој години 1867. јошт и већа донде незапамћена. Овај преврат у нашој пољској привреди имаде за следство, да се најплоднија земљишта сејању пшенице подвргоше, но како у томе много готовине небијаше, то се на ту цел употребеше велики простори ливада у слатинама лежећи. Да је нешто метод интензивног обрађивања посредством удобравања, гнојења и. пр. наших њива постепено се у нас развијао, онда неби до речене економне револуције ни дошли, али услед тога недостатка морадосмо из јединог узрока, — што пшеница има својство да за најкраће време питателне частице црнице из земљишта исцрпи, којје с другог рода житом случај није — пшеничним усевима и сочне ливаде посветити, остављајући лошијег квалитета прљуше богоданој природи да као угари одмарајући се тек кроз неколико година из атмосфере изгубљену снагу получе, која би јој се у разумној привреди художественим удобравањем само кроз годину дана дати могла.

Предпоставка савршено места има, да су сада у нас угари простором сиромашнији но што некада беху.

Све остале обрађивине у години 1867.

Toutes les autres cultures en »

Текући број Numéros d'ordre	ОКРУЗИ Cercles.	КУПУСА Choux	ДУВАНА Tabacs	ЛАНА Lins.
		ДАНА ОРАЊА — arpents.		
1.	Вар. Београд. ville de Belgr.	1	89	—
2.	Алексиначки . Aleksinat.	506	559	36
3.	Београдски . Belgrade.	936	227	117
4.	Ваљевски . . Vaglévo.	858	309	1.036
5.	Јагодински . Yagodina.	906	95	30
6.	Њажевачки . Knéjevatz.	590	93	27
7.	Брагујевачки . Kragouievatz.	3.920	393	89
8.	Брајински . . Kraïna.	1.045	156	11
9.	Крушевачки . Krouchévatz.	972	153	5
10.	Подрински . Podrigné.	482	413	1.101
11.	Пожаревачки . Požarevaiz.	1.300	444	838
12.	Руднички . . Roudnik.	536	12	51
13.	Смедеревски . Smederevo.	649	212	135
14.	Ђуприски . Tchouprîa.	783	121	148
15.	Ужички . . . Cujitzé.	846	76	9

Текући број Numeros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles.	Купуса Choux	Дувана Tabacs	Лана Lins
		Дана орања — Arpents.		
16.	Црноречки. . Cerna Reka.	368	96	31
17.	Чачански . . Tchatchak.	385	225	7
18.	Шабачки . . Chabatz.	507	215	701
Србија. Serbie.		15.590	3.888	3.872

Текући број Numeros d'ordre.	О К Р У Ж И Cercles.	Конопље Chanvre	Башта за зелен Jardins pota- gers	Воњљива Vergers.
		Дана орања — Arpents		
1.	Вар. Београд. Ville de Belgr.	—	95.	39
2.	Алексиначки . Aleksinat.	1.023	734	3.904
3.	Београдски. . Belgrade.	1.441	1.131	11.112
4.	Ваљевски . . Vaglévo.	2.012	1.161	15.512
5.	Јагодински. . Yagodina.	1.687	739	7.420
6.	Књажевачки. . Knéjevatz.	1.373	1.864	3.721
7.	Крагујевачки . Kragouïevatz.	6.482	3.405	20.364
8.	Крајински. . Kraïna.	1.938	1.488	2.837

Текући број Numéros d'ordre	О К Р У Ж И Cercles	Конопље Chanvre	Башта за зелен Jard ins pota- gers	Воћњака Vergers.
		Дана орања — Arpents.		
9.	Крушевачки. . Krouchévatz.	1.529	1.279	6.063
10.	Подрински, . Podrigné.	1.154	564	5.075
11.	Пожаревачки . Pojarevatz.	3.895	1.449	9.353
12.	Руднички . . Roudnik.	851	294	9.209
13.	Смедеревски . Smederevo.	1.481	744	8.595
14.	Ђуприски . . Tchoupria.	1.268	551	4.107
15.	Ужички. . . Oujitzé.	1.792	831	12.916
16.	Црноречки. . Cerna Reka.	1.502	940	4.167
17.	Чачански . . Tchatchak.	858	685	7.592
18.	Шабачки . . Chabatx.	1.381	714	9.043
Србија. Serbie.		31.667	18.668	140.029

Но осим обрађевина о којима је досада говор вођен има у Србији и других, које су такође у пописним књигама заведене и то зато, што приличне површине у отечественом земљоделију запремају. Овамо спадају пре свега: купус, дуван, лан, конопља, баште за зелени воћњаци. Да би се цело производно земљиште дознало, пописано је сврх тога колико је било угара и испуста под именом пашњака познатих независно од сенокоса. Друге овде неименоване обрађевине, које знатне доходке европским ра-

тарима доносе, као што су: репица, мак, хмељ, цвекла и. пр., или у нас за сада ни познате нису, или ако и јесу, а оно су у тако незнатним размерима, да није вредно било посебно о томе податке прибирати и пописне комисије па и народ узалудно с излишним питањима и одговорима обтерећивати. Простори под именом угара и пустих пашњака познати, додуше су на препис узети, но почем су получени резултати у очи падајуће слабе бројеве показали, који истини безпрекословно никако неодговарају а никако и немогу због тога, што кад се на њима орало није управо се поуздано и неможе знати ни од самих собственика од које су истинске величине — из овог су прегледа сасвим испуштени.

Купус се обично по нарочитим баштама са другом зелени разводи, али има случајева кад га земљоделци и посебно саде. Купус сачињава с грахом важни кухински прибор наших сажитеља преко целе године у непознавању остале зелени у Европи уобичајене. Али купусишта изискују плодне поред потока лежеће слатине, које се на жарким данима художествено заливати морају.

Ако нам купус за израну људи служи, дуван се производи само као уживање средство раскоши, без кога би бити могли а да ништа нештетујемо. Пре само једног човечијег века налазило се у Србији по доста села у коме ни једног човека небијаше, који дуван употребљаваше, докле је у новије доба пушење правом потребом за многе постало. Но уобште узевши и сада се незнатни простор овој наркотичној биљки посвећује, будући се она у знатним количинама из Старе Србије довози, која је изреднијег квалитета од наше.

Лан и Конопља производе се само за чисту преобуку наших сажитеља и то у довољним количинама. Но и ако је по здравље од истих добивено ткиво успешније, ипак довоз јефтинијих памучних ткива опасно сатециво својом јефтиноћом чини, иначе би производња лана и конопља још и огромније размере узела. Лан по квалитету више цењена биљка производи

се највише у најплоднијим жупама Србије између Колубаре и Дрине, где је под именим Ђетена опште познат и лепо рухо даје.

Поместне дане орања преобратили смо за све у речистојеће обрађевине у једнаке дане орања од 1000 квадратних хвати велике, ради лакшег срањивања појединих округа међусобно, али величину башти за зелен и воћњаке оставили смо онако као што су их пописне комисије у књиге завеле. Предходеће обрађевине доиста се ору и дотичне дане орања свави ратар памти; али баште се редовно мотиком копају, зато се њин простор, као и онај од воћњака приближно оцењују и на дане орања обично од 1000 квадратних хвати своде.

Баштованство већ је неки вид индустрије у нашој земљи и ради се више од странаца из Бугарске повремено досељавајући се — неголи од домородаца. Оно заузима односно к људству врло малени део земљишта спреам других држава, из чега слеђује: да се наш народ више мрсним смоком него са зељени рани.

Воћњаци напротив запремају у многим окрузима пространа земљишта, нарочито шљиваци, као што их нигде у Европи у подобном размеру нема, изузев само нешто полуостров Иберски. Из шљива се пече ракија, која са стола наших ратара никад изостати несме, а често се оне и суше како за извоз у Аустрију тако исто и за саму народну израну. У годинама када прероде, те се покупити све немогу, ране се с њима не само сва перната живина већ и саме свиње лачно их гутају.

У предидућим врстима изложене су све обрађевине Србије званично пописане у две године у временом растојању од двадесет година, па као главни закључак из подробних рачуна подаје се, да је наша пољска привреда у земљорадњи назађња, као што је подобно и са отечественим сточарством доказано: обе гране искључног скоро народног занимања

претрпиле су узајмне поразе у толикој мери, да за мислећег државника лака ствар није узрок од дејства да разлучи. Међутим дело је опет статистиком доказано у нас, да је опадање наше земљорадње у правој мери с неставшом теглећом стоком ишло, а ово се на очиглед објасњава следећом таблицом.

СРБИЈА ЈЕ БРОЈАЛА. — Оо а compté en Serbie.			
Родова стоке Espèce de betail.	У ГОДИНИ — En		
	1846	1859	1866
Говеди . . . . . Bêtes à cornes.	672.738	802.692	741.425
Ораће стоке: — Bêtes d' attelage:			
Коња . . . . . Chevaux.	—	—	18.680
Волова и бикова . . . Boeufs et taureaux.	280.334	334.349	307.516
Скуп Total	280.334	334.349	326.196
ЖИТОМ И КРОМПИРОМ ЗАСЕЈАНЕ ЗЕМЉЕ БИЛО ЈЕ ДАНА ОРАЊА Terres cultivées en blé et pommes de terre arpents.			
Свега Total	767.311	—	873.908
НА 100.000 ГЛАВА ОРАЊЕ СТОКЕ БИЛО ЈЕ: Par „ têtes de bêtes d' attelage il y a eu:			
ДАНА ОРАЊА . . . . . Arpents.	266.892	—	267.900

Кад је у години 1846. први општи попис стоке био, није ова и по видовима дељена, те се тако и неможе прави број тада суственовавших волова уватити, но почем су говеда од речене до идуће 1859. године редовно с људством напредовала, то и неможе се другче узети но да је и у оној години размер волова спрам целокупног броја стоке остао као што је нађен и у 1859. години те тако добијемо

за годину 1846. вероватним рачуном изнађену цифру у 280.334 вола. Када даље ову у број тада забележених дана орања поделимо а тако исто и са истим податцима од године 1866. учинимо, онда добивамо за количнике последњи ред цифри које се готово сасвим слажу. Даље свакоме је позната ствар да у години 1846 није обичај у земљи постојао и с коњима да се оре, па кад би и на ту цел коју тисућу коња одвојили, као што их попис у години 1866. доиста на 19.000 наброја, онда би се наши закључци готово на длаку подударали, то јест: да смањени број ораће стокe и смањење броја дана орања за собом вуче, јер код нас се и сада од сељака на исти патриархални начин земља обдељава, као и пре двадесет година што је. Ови узајмно подпомажући се аритметични елементи најодсудније обарају мњење неких незналица народне привреде, који се узалудно труде без цифара доказати, да је наша статистика празнинама испуњена, које отуд своје порекло води, што бајаги наши ратари пописне комисије обмањујући мањи број домаће стокe и пораног земљишта оглашују но што је имају.

На завршетку овог занимљивог по народне привредитеље списа неможемо а да неисповедимо наше уверење, да би се и са овим бројем ораће стокe као што нам је последњи попис показао, много више земље за усеве спремити могло, кад би се она на рад разумније употребљавала, као што нам заведене интензивне културе у многим крајевима Европе речено потврђују. За објаснење реченог ево података из повише крајева.

Размери ораће стоке у Европи.
Proportions de bêtes d'attelage en Europe.

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	Године Années	Волова Boeufs	Коња Chevaux	Скупа Total.
1.	Долња Аустр. Basse Autriche.	1866	94.600	31.500	126.100
2.	Пољска. Pologne.	63	569.038	484.828	1,053.866
3.	Француска. France.	52	2,880.499	2,236.817	5,117.316
4.	Ирска. Irlande.	67	—	390.799	390.799
5.	Баденска. Bade.	1867	56.086	57.861	113.947
6.	Румунска. Roumanie.	59	961.973	248.028	1,210.001
7.	Грчка. Grèce.	60	168.927	—	168.927
Свега Total		—	4,731.123	3,449.833	3,180.856
Србија . . . . Serbie.		1866	307.516	18.680	326.196

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	Године Années	ОБРАЂЕНЕ ПО- ВРШИНЕ Superficie cultivée	НА 1000 ОРАЌЕ СТОКЕ ДОЛАЗИ Par 1000 têtes de bêtes d'attelage.
			Е К Т А Р А — Nectares	
1.	Долња Аустр. Bass. Autriche.	1866	549.312	4.356
2.	Пољска. Pologne.	63	4,111.531	3.901
3.	Француска. France.	52	17,340.198	3.388

Текући број Numéros d'ordre	ДРЖАВЕ Etats	Године Années	ОБРАЂЕНЕ ПО- ВРШИНЕ Superficie cultivée	На 1000 ОРАЂЕ СТОКЕ ДОЛАЗИ Par 1000 têtes de bêtes d'attelage
			Е К Т А Р А — Hectares	
4.	Ирска. Irlande.	67	1,290.489	3.304
5.	Баденска. Bade.	67	318.008	2.790
6.	Румунска. Roumanie.	59	2,123.867	1.755
7.	Грчка Grèce.	60	241,788	1.432
Свега Total		—	25,976.193	3.175
Србија . . . . . Serbie.		1866	316.448	970

И ово јеупоређењеу многим погледу врло занимљивоа. Из предидућих скрижали увидили смо, да кад србски ратири 100.000 мерица жита произведу њима раван број Европљана поже већ и по 308.000 мерица, или с другим речима: сељаци су у Европи трипут вреднији од наших сељака. Сасвим се истоветна истина и за радну нашу стоку изводи судећи по горњим численим ставовима. Тако изврстан број коња и волова пооре у нас 100.000 ектара а на западу пооре тај исти број и до 327. 300 ектара. Овде треба нешто већу радну снагу коња на спрам волова у рачун узети, који се у јачем размеру за пољскопривредне радње тамо но у нас употребљују, иначе би се дотичне цифре вредноће људи и стоке готово сасвим подудариле, као што се то и с применом ораће стоке на поорани простор за годину 1847. и 1867. до очевидности подударило. Свакојако поучљива истина на видик излази: да, као год што наши ратарј тек трећи део свога могућег прилежања на рад употребљују

— у истом размеру и своју стоку за рад прежу, и тако једва трећину производе што они тамо у Европи.

Из свега дојакосњег народнопривредног нашег у овоме спису сматрања потврђује се непрекословна истина, да наше ратарство равни корак с прирашћеним људством кроз двадесет минувших година држало није, а то је исто и за стање кућевне стоке другом приликом засведочено. Угинуло пак врело народног благостања у пољској привреди није могло другче но са позлеђеним друштвеним појавима из живала покрета људства потврдити се; јер што се који народ злочестије рани било због недовољности или лошег квалитета исте, с тиме и помор у истој све већма ширити се мора. Но пре него што маса народа до гроба доспева из истих наведених узрока, она је предходно траљавијег здравља па нити је снажна да издржи материјални рад изнурујући физичну снагу. нити политични рат крешку снагу војника за успех тражећи. Ево потврде и за речено.

Покрет људства Србије.

Mouvement de la population de la Serbie.

ВРЕМЕНИК Période	БРОЈ ЖИТЕЉА Nombre d' habitants	ГОДИШЊЕ ЈЕ — On a en enregistré annuellement			
		ВЕНЧАНО Mariages	РОЂЕНО Naissances	УМРЛО Décès	ПРИРАСТАО Augmentat.
1843—47	881.800	8.995	31.284	18.033	13.250
68—72	1,295.900	14.843	56.500	41.697	14.803
НА 1,000.000 ЖИТЕЉА Par „ habitants					
1843—47	1,000.000	10.200	35.490	20.482	15.008
68—72	1,000.000	11.455	43.833	31.820	12.013

Овај преглед неизискује дугог толковања; услед смањених питатељних производа из земљорадње и сточарства у Србији порастао је број сиротиње а с тиме је ојачала смртност. Са учестаним умирањем видају се раније брачне

свезе а са обнављањем истих, и то у млађим годинама, рађа се сада и више деце но некада. Као резултат сва три елемента покрета људства одоствоверава се мањак у природном вишку житељства, чему последње границе јошт достигнуте нису а показаше се непремано у текућој години као и у следећим. Разлика пак из наведених бројева на милион душа за оба периода јошт се и јасније објасњава када за све елементе покрета људства у временнику од 1843.—47 број од 10.000 ставимо, онда добивамо за онај од 1868 до 1872 године следеће числене вредности.

У место 10.000 у првом периоду било је у другом:

Au lieu de „ dans la première période on a compté
dans la seconde :

Венчаних	11.230
Mariages	
Рођених	12.350
Naissances	
Умрлих	15.540
Décès	
Вишка	8.000
Excédants.	

Штета дакле претрпљена у најглавнијем капиталу сваке државе, у људству — услед опале пољске привреде између првог и другог временика — врло је убеђавајућа, но која се јошт и више увеличава кад разумимо, да статистика заграничне сеобе такође знатан мањак показује, јер докле је у првом времену преко 6.000 душа више у Србију годишње досељавало се него што се из ње изсељавало на милион житеља, добит ова спала је у последње доба само на 3.000 глава, који се појав такође сам собом толкује, јер где користне заслуге нема, као што је негда било — услед смањеног обрађиваног земљишта — тамо страни радници неврве већ шта више догађа се, да се и старожилци расељавају, као што нам подобни факт отечествена статистика селења

за последње две године у самом делу и потврђује и то у крају јошт слабо насељеном, као што је наша Србија са 1.600 душа на квадратној миљи а у којој би и пет пута јача насељеност становати могла.

Приметба. — У приложени 12 таблица покушали смо да у графичном прегледу изнесемо пред наклоњене читатеље размере свију родова жита отеческвене земљорадње сходно званичним податцима изнађеним пописом под јесен 1867 г. Вредни статистичар, г. Богољуб Јовановић, указао је неоцењену рукопомоћ при сачињавању истих.

У Београду у месецу Јулију 1873 год.

ГРАФИЧНЕ ТАБЛИЦЕ
ОБРАЂЕВИНА У СРБИЈИ
У ГОДИНИ 1867.

REPRÉSENTATIONS GRAPHIQUES
DES CULTURES EN SERBIE
EN 1867.

I.
Обрађевине у Србији — CULTURES EN SERBIE
у години 1867.
en 1867.

Пшеница.
Froment.

На 1000 житеља има дана орања
Par 1000 habitants arpents

В. Г. с.

II.

Обрађевине у Србији — CULTURES EN SERBIE

у години 1867.

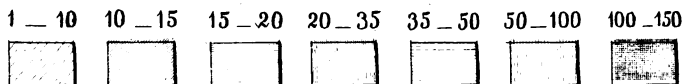
en 1867.

Р а ж.

Seigle.

На 1000 житеља има дана орања

Par 1000 habitants arpentés

B.I.

III.

Обрађевине у Србији — CULTURES EN SERBIE

у години 1867.

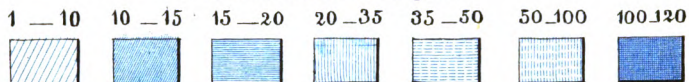
en 1867.

Јечам.

Orge.

На 1000 житеља има дана орања

Par 1000 habitants arpentés

VII.

Обрађевине у Србији — CULTURES EN SERBIE

у години 1867.

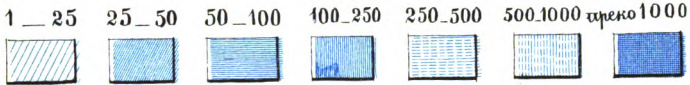
en 1867.

Просо и елда.

Millet et sarrasin.

На 100,000 житеља има дана орања

Par 100,000 habitants arpentés

VIII.

Обрађевине у Србији — CULTURES EN SERBIE

у години 1867.

en 1867.

С в а ж и т а.

Toutes sorte des céréales.

На 1000 житеља има дана орања

Par 1000 habitants arpents

В.Ис.

IX.

Обраћевине у Србији — CULTURES EN SERBIE

у години 1867.

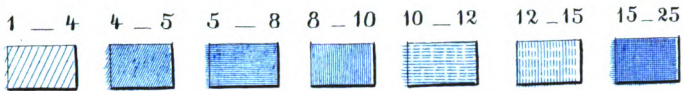
en 1867.

К ром и р.

Pommes de terre.

На 1000 житеља има дана орања

Par 1000 habitants arpents

В.Т.

Х.

Обрађевине у Србији — CULTURES EN SERBIE

у години 1867.

en 1867.

Виногради.

Vignobles.

На 1000 житеља има лотика

Par 1000 habitants arpents

XI. **Обрађевине у Србији — CULTURES EN SERBIE**

у години 1867.
 en 1867.

Ливаде.
 Prairies.

На 1000 житеља има коса
 Par 1000 habitants arpents

XII.

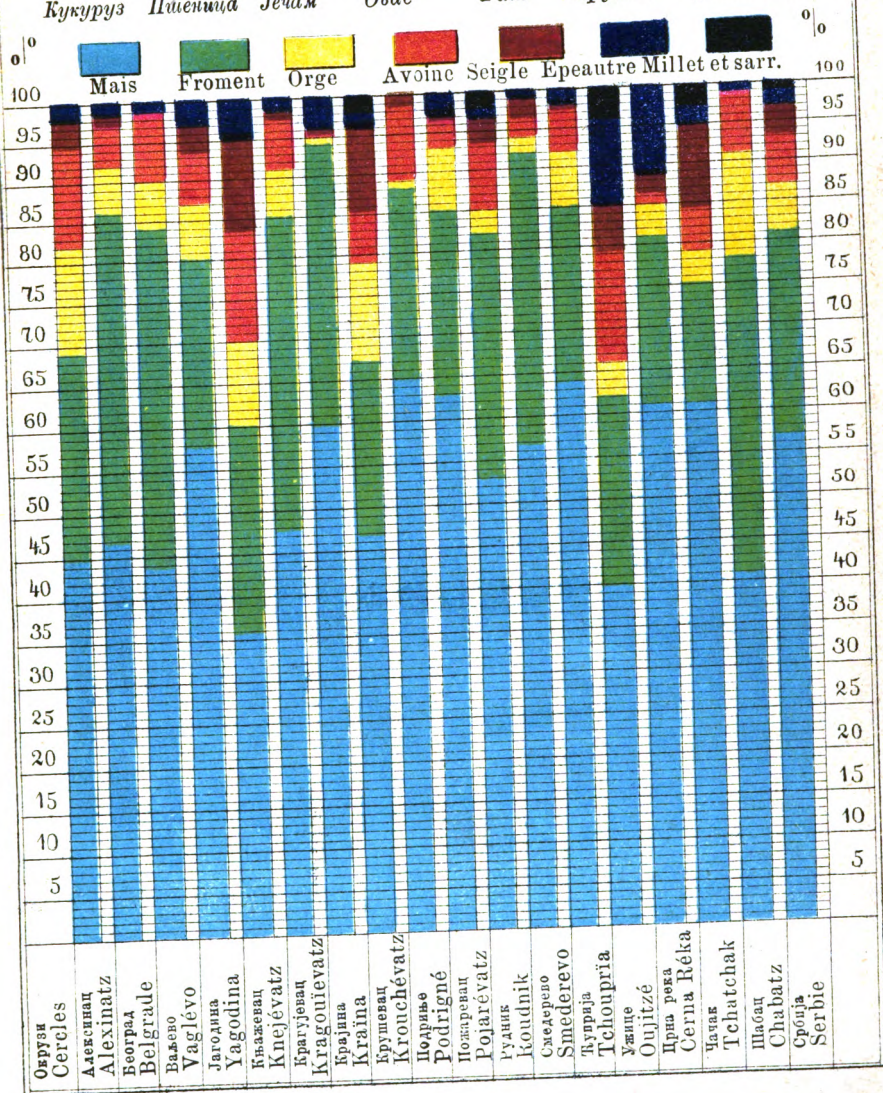
Житом засејана површина у Србији у год. 1867.

SUPERFICIE ENSEMENSÉE EN CÉRÉALES EN SERBIE EN 1867.

Колико од целе површине на сваки род жита долази по сто.

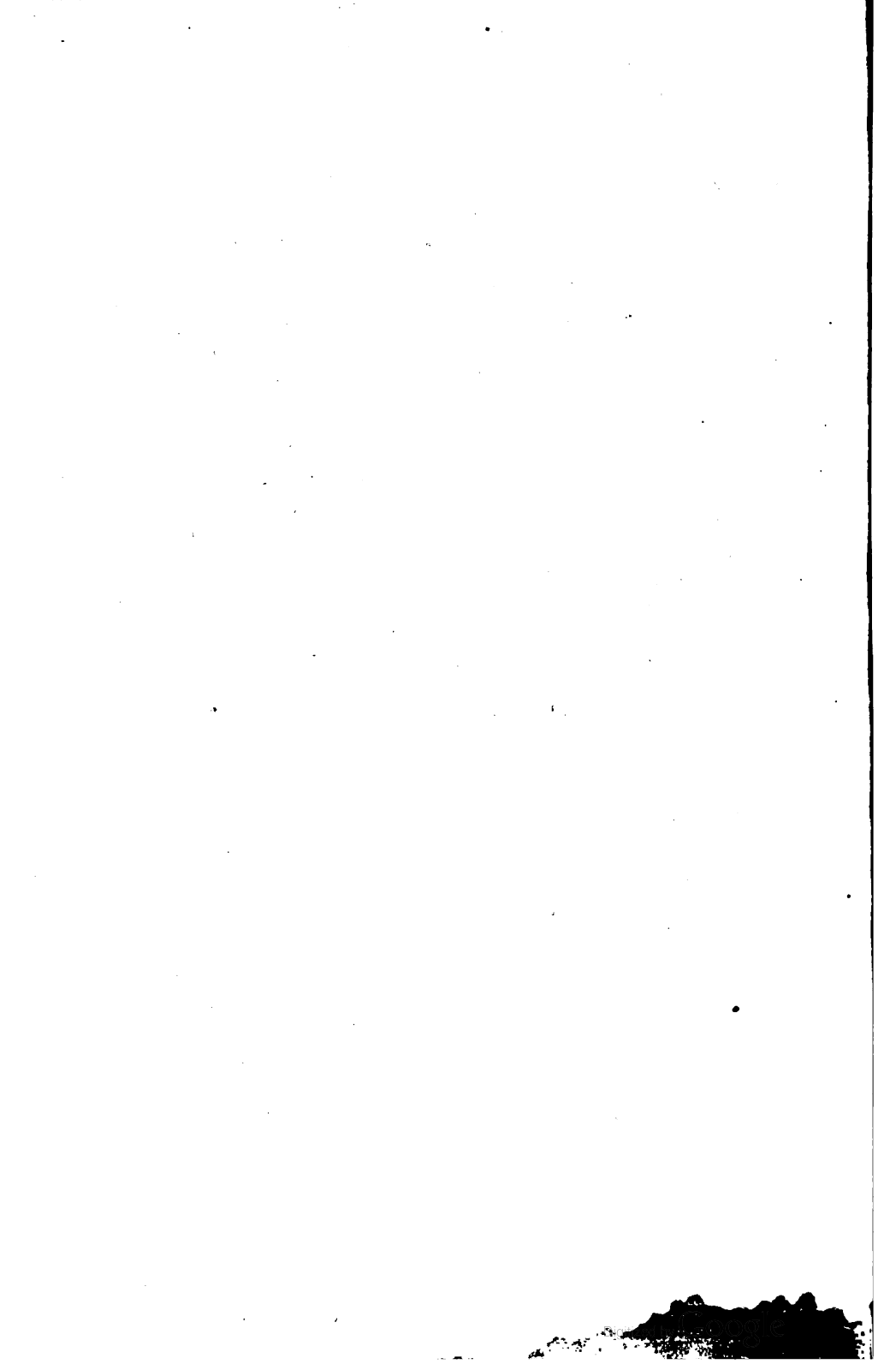
Rapport pour cent de la superficie de toute espèce de grains.

Кукуруз Пшеница Јечам Овас Раж Круњик Просо и елда.

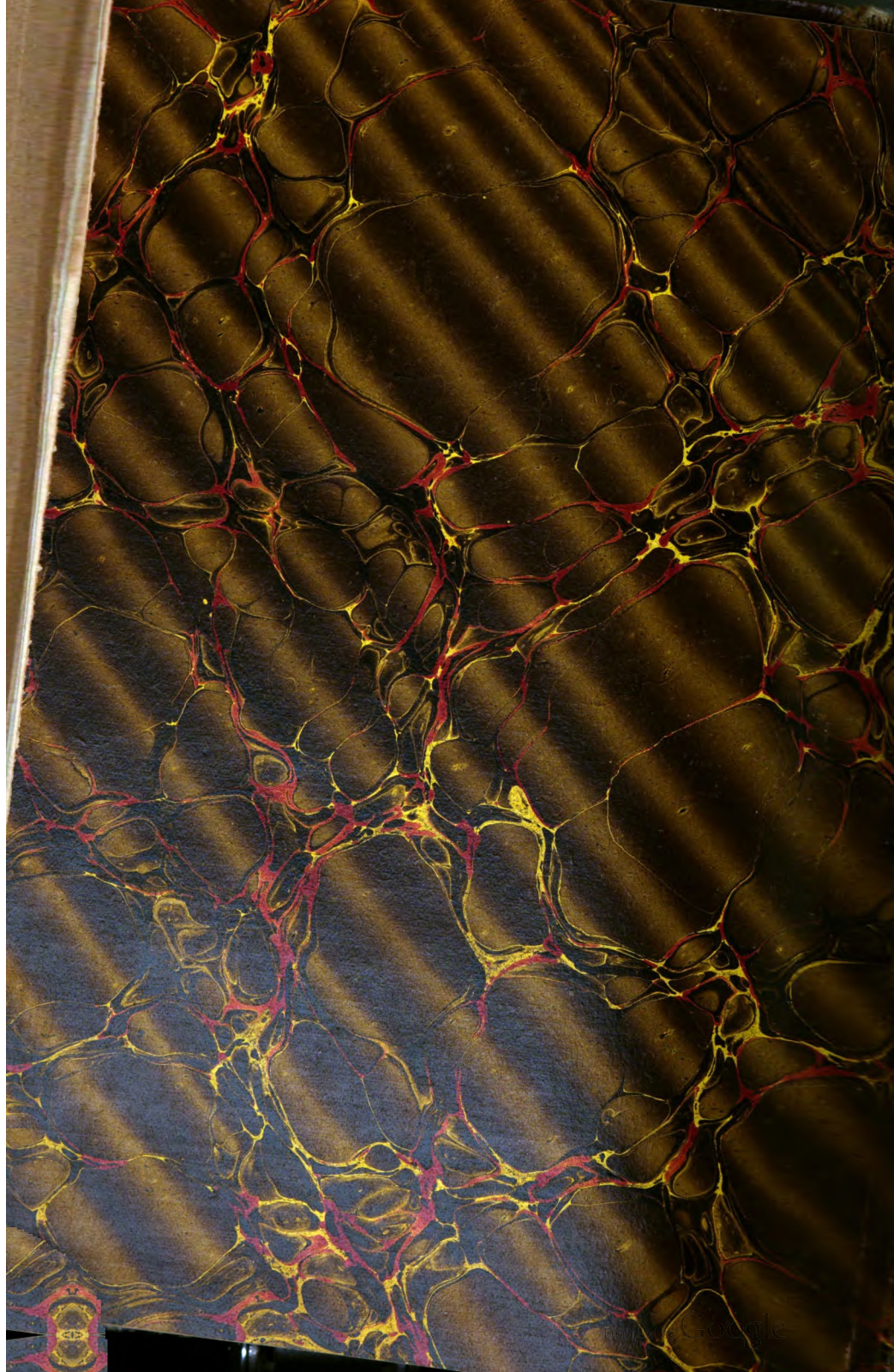

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.
Please return promptly.

~~MAR 18 '70 H~~

APR - 7 1970 ILL

2864099

3080754

DEC 12 1974 H
4678753

CANCELLED

DEC

1974

Slav 8205.120
Recueil statistique sur les contre
Widener Library 004384160

3 2044 085 831 246